శ్రీరస్తు.

సంస్కృతభాషనభ్యసింపగోరెడుబాలురకు

నత్యంతోపయుక్తంబైనచంపూప్రబంధరత్నంబని

సజ్జనులచేతను

మిక్కిలిశ్లాఘింపబడెడు

విశ్వగుణాదర్శము.

మధుర - సుబ్బాశాస్త్రులవారిచేతను.

భావదర్పణమనేస్వకీయవ్యాఖ్యానసహితముగా

పరిష్కరింపబడి.

జ్ఞానసూర్యోదయమనేముద్రాక్షరశాలయందు

భువనగిరి ॥ చిన్నరంగయ్యశెట్టిగారిచేతను

విరోధికృత్సంవత్సరచైత్రశుద్ధద్వాదశీ

భానువాసరమున

అచ్చువేయించి ప్రసిద్ధిజేయబడెను.

శ్రీరామచంద్రాయనమః

శుభమస్తు.

విశ్వగుణాదర్శనం - సవ్యాఖ్యానం.

శ్రీకృష్ణం సచ్చిదానంద రూపంధ్యాయన్సతాంముదే।
కుర్వే విశ్వగుణాదర్శ వ్యాఖ్యాంసంగ్రహతోఽధునా॥

విశ్వగుణాదర్శవ్యాఖ్యానము.

అథఖలు - వేంకటాధ్వరీనామకవిః - విశ్వగుణాదర్శనం నామకావ్యంచికీర్షుః ఆదౌప్రబంధముఖలక్షణమాశిషంచికీర్షన్తస్య గ్రంథస్యప్రత్యూహప్రశమనాయప్రస్తౌతి॥ శ్రీరాజీవేతి॥ శ్రియుక్తస్య రాజీవాక్షస్యవిష్ణోః - వక్షస్థలనిలయాయాఃరమాయాఃహస్తే - వాస్త

విశ్వగుణాదర్శమూలము.

శ్రీరాజీవాక్షవక్షస్స్థలనిలయరమాహస్తవాస్తవ్యలోలల్లీ
లాబ్జాన్నిష్పతంతీమధురమధుఝరీనాభిపద్మే మురారేః। అ
స్తోకంలోకమాత్రా ద్వియుగముఖశిశోరాననేష్వర్ప్యమా
ణాంశంఖప్రాంతేనదివ్యంపయఇతివిబుధైశ్శంక్యమానాపు
నాతు ॥ ౧ ॥

వ్యాత్ వర్తమానాత్ - లోలత ఇతిమధుఝరీనిష్పతనసౌకుమార్యాయ. లీలార్థం- అబ్జాత్ పుండరీకాత్ - మురారేర్నాభిపద్మే- నిష్పతంతీ- అతఏవ- ద్వేయుగేచత్వారిముఖానియస్యతస్యశిశోః బ్రహ్మణః- ఆననేషు- లోకమాత్రా లక్ష్మ్యా- శంఖప్రాంతేన అర్ప్యమాణాంఅ

స్తోకంఅనల్పం- దివ్యంపయఇతి- విబుధైః దేవైః-శంక్యమానాఉత్ప్రే క్ష్యమాణా- మధురామధునఃమకరందస్యధురీధారా- అస్మాన్- పునాతు- పవిత్రీకరోతు- అత్రోత్ప్రేక్షాలంకారః- స్రగ్ధరావృత్తమేతత్- మ్రభ్నైర్యానాంత్రయేణత్రిమునియతియుతాస్రగ్ధరా కీర్తితే యమితిలక్షణాత్ ॥ ౧ ॥ ఇదానీంకవిఃస్వకీర్త్యనువృత్తయేస్వాభిజనప్రశంసాపూర్వకంస్వస్యగ్రంథస్యచనామనిప్రస్తౌతి॥ కాంచీతి ॥ కాంచీతినామ్నఃమండలస్యరాష్ట్రస్య మండనస్యభూషణస్య - మఖినఃప్రశస్తయాగకర్తుః- కర్ణాటభూభృతః కృష్ణరాయస్య గురోఃపంచమస్థారకర్తుః- దిగంతేషుకాంతయశసః- తాతాచార్యస్యయంరఘునాథదీక్షితం- భాగినేయంస్వస్రపుత్రం-విదుః- జనాఇతిశేషః- అపికించ - అ

కాంచీమండలమండనస్య మఖినః కర్ణాటభూభృ
ద్గురోస్తాతార్యస్యదిగంతకాంత యశసోయంభాగినేయంవి
దుః। అస్తోకాధ్వరకర్తురప్పయగురోప్యేషవిద్వన్మణేఃపు
త్రశ్శ్రీ రఘునాథదీక్షితకవిఃపూర్ణోగుణైరేధతే ॥ ౨ ॥
తత్సూతస్తర్కవేదాంతతంత్రవ్యాకృతిచింతకః। వ్యక్తంవిశ్వ
గుణాదర్శం విధత్తే వేంకటాధ్వరీ॥ ౩ ॥ పద్యంయద్యపివిద్య

స్తోకానామధ్వరాణాంవాజపేయ పౌండరీకాదీనాంకర్తుః - విద్వన్మణేః అప్పయస్య నామగురోఃపితుః పుత్రః - శ్రీరఘునాథదీక్షితోనామకవిః- గుణైఃపూర్ణస్సన్-ఏధతేవర్ధతే- శార్దూలవిక్రీడితంవృత్తం॥ సూర్యాశ్వైర్మసజాస్తతాస్సగురవశ్శార్దూలవిక్రీడితమితి లక్షణాత్ ॥ ౨ ॥ తదితి ॥ తస్యరఘునాథస్యసుతః - తర్కః వేదాంతః తంత్రంమీమాంసావ్యాకృతివ్యాకరణం తేషాంచింతకఃఅధ్యేతా- వేంకటాధ్వరీనామకవిః- విశ్వస్యప్రపంచస్యగుణానామాదర్శమివ ఆదర్శంతత్ప్రతిపాదకంతన్నామకంచపూర్వప్రబంధంవ్యక్తం- విధత్తేకరోతి- శ్లోకవృత్తం- పంచమం లఘుసర్వేషుసప్తమం ద్విచతుర్థయోర్హ్రస్వంగురుచసర్వేషామేతచ్ఛ్లోకస్యలక్షణం ॥ ౩ ॥ పద్యమితి॥ యద్యపి

లోకేబహుపద్యంశ్లోకకావ్యంవిద్యతే- తథాపివిగద్యంచూర్ణికారహి
తంతత్ పద్యంసతాంనహృద్యంనమనోజ్ఞం-విజహత్పద్యంగద్యంకా
వ్యంచకారేత్యర్థః- బుధానాంసాహితీకుశలానాం ఆస్వాద్యతాం రు
చ్యత్వంనప్రతిపద్యతే- తయోరుభయోర్గద్యపద్యయోః ప్రకర్షే
ణయోగోత్రేతిప్రయోగః చంపూప్రబంధః- అర్శఆదిత్వాదచ్ - ఆ
మోదభూమ్నః సంతోషాతిశయస్య ఉదయంఉత్పత్తిం- ఆధత్తేకరోతి-
సతామితియోజ్యం- మార్ద్వీకమృద్వీకయోః మాక్షికద్రాక్షయోః సం
గఃవస్తువిశేషః- పూర్వవదజంతః- కస్యమనసేనస్వదేతనరుచ్యేత - స
ర్వస్మా అపిరుచ్యేతైవేత్యర్థః- దృష్టాంతాలంకారః- చేద్బింబప్రతిబిం

తేబహుసతాంహృద్యంవిగద్యంనతద్గద్యంచ ప్రతిపద్యతేన
విజహత్పద్యంబుధాస్వాద్యతాం । అధత్తేహాతయోః ప్ర
యోగఉభయోరామోదభూమోదయంసంగఃకస్యహీనస్వ
దేతమనసేమార్ద్వీకమృద్వీకయోః ॥ ౧ ॥ విశ్వావలోకస్పృ
హాగాకదాచిద్విమానమారుహ్యసమానవేషం । కృశాను
విశ్వావసునామధేయంగంధర్వయుగ్మంగగనేచచార ॥ ౨ ॥
తత్ర ॥ కృశానురకృశానూయిః పురోభాగిపదంగతః। విశ్వా

బత్వందృష్టాంతస్తదలంకృతిరితిలక్షణాత్ - శార్దూలవిక్రీడితంవృత్తం॥
౧ ॥ స్వకావ్యాభిధేయప్రయోజకంవస్తునిక్షిపతి॥ విశ్వేతి॥ సమానవే
షంసదృశవేషం - కృశానువిశ్వావసునామధేయం - గంధర్వయోర్యు
గ్మం- కదాచిద్విశ్వస్యచరాచరాత్మకస్య- అవలోకస్పృహయాదిదృ
క్షయా- విమానందేవయానమారుహ్య- గగనేచచార - ఇంద్రోపేం
ద్రవజ్రాలక్షణవత్వాదుపజాతివృత్తం- స్యాదింద్రవజ్రాతతజాస్త
తోగౌ- ఉపేంద్రవజ్రాజతజాస్తతోగావితిద్వయోర్లక్షణం ॥ ౨ ॥
తత్ర ఇత్యుత్తరేణాన్వయః ॥ కృశానురితి॥ అకృశౌఅనల్పౌఅసూయా
గుణేషుదోషారోపణంయస్యసః- అతఏవకృశానుః గంధర్వః- పురోభా
గినఃదోషైకదృశః- పదంస్థానంగతోభూత్ - దోషైకదృక్పురోభాగి

త్యాహురః- విశ్వవిషయ ఇతి శేషః- విశ్వావసుస్తు విశ్వస్యగుణానాం గ్రహణేఝ్ఞానే విషయే కౌతుకీఅభూత్ ‖ ౬ ‖ అథేతి- అనయో రుక్తావస్థా ప్రాప్త్యనంతరం- ఆగమానాం వేదానాం సారస్య పారమంతం పశ్యతీతి- దృశేఃక్వనిప్- అవంగతవమస్కృతవాౕ ‖ ౭ ‖ నమస్కారప్రకారమాహ- బ్రహ్మేతి ‖ కోకసంతతేశ్చక్రవాకబృందస్య - బ్రహ్మచర్యవ్రతస్య సురతరాహిత్యనియమస్య ఉత్సర్గే త్యాగకర్మణి గురవే ఆచార్యాయ- సంభోగావసరప్రదాయినఇతియావత్ - ఛాయా సూర్యపత్నీ - తస్యాఃబిబ్బోకేషు విలాసేషు - లోలాయసతృష్ణాయ- లోలశ్చలసతృష్ణయోరిత్యమరః - ఛాందసాయ వేదమయాయ జ్యోతి

వసురభూద్విశ్వగుణగ్రహణకౌతుకీ ‖ ౬ ‖ గద్యం‖ అథపురతస్సమాపతంతమరవిందబాంధవమవలోకయన్న వంకతాగమసారపారదృశ్వావిశ్వావసుః ‖ ౭ ‖ బ్రహ్మచర్యవ్రతోత్సర్గగురవే కోకసంతతేః। ఛాయాబిబ్బోకలోలాయఛాందసజ్యోతిషేనమః ‖ ౮ ‖ కృశానుః‖ అరే సకలభువనసంశోషణకారిణంతపనముపికింనమనకర్మీకరోషి ‖ ౯ ‖ పద్య ‖ ప ‖ పాంథాౕ దీనాన హహావసు మానాత పాం థాన్విధ త్తైను

షే తేజసే- నమః- కరోమీతియోజ్యం- శ్రుతి-ఆదిత్యోవాపష ఎతన్మండలంతపతితత్ర తా ఋచ ఇతి శ్రుతేరితి భావః ‖ ౮ ‖ అరే ఇతి ‖ సకలస్య భువనస్య జలస్య చ సంశోషణకారిణం- తపతీతి తపనం సూర్యమపి నమనేన నమస్కారక్రియయా కర్మీకరోషి ద్వితీయాంతార్థేకరోషి-అభూతతద్భావేచ్విః - అపిగర్హాయాం‖ ౯ ‖ పాంథానితి ‖ వసుమాౕ తేజస్వీ సూర్యః ధనవాంశ్చ-రశ్మౌ వసూరత్నే ధనే వస్విత్యమరః-దీనానధ్వగతి ఖిన్నాౕ దరిద్రాంశ్చ- నిస్వస్తు మవిౕధో దీనో దరిద్ర ఇత్యమరః- పాంథాౕ పథికాౕ యాచకాంశ్చ- ఆతపేన - ఆసమంతాత్తాపానిగర్వవాక్యానితైశ్చ అంధాౕ విహ్వలాౕ- విధత్తే కరోతి - పృథ్వ్యం - శుష్కాం నిజలాంశూన్యాంచ- రచయతితరాం ప్రకర్షేణకరోతి - ఓ

షధీస్సస్యానిచ- శోషయతి- క్లాంతేః శ్రమస్య శాంతిప్రదానాం నివార
కాణాం- కాసారాణాం సరసాం - విభవం సమృద్ధిం హరతి - ఏవముక్త
ప్రకారాత్ - స్వతః స్వభావాత్ - క్రూరస్యాస్య - గుణానాం లవస్యా
పికథావార్తా - కాకీదృశీ- నాస్త్యేవేత్యర్థః అతః కిం నమనకర్మీకరో
షీతి పూర్వేణ సంబంధః ఏవమగ్రేపి- సుందాక్రాంతావృత్తం - సుం
దాక్రాంతాజలధిషడగైర్మ్భౌ నతౌ తాద్గురూచేల్లక్షణాత్ ॥ ౧౦॥
కిమితి ॥ అరే- తుచ్ఛసంబోధనేత్వరే ఇత్యమరః ॥ భగవంతం॥ శ్లో ॥ ఉ
త్పత్తించ వినాశంచ భూతానామాగతింగతిం । వేత్తి విద్యామవిద్యాంచ
సవాచ్యో భగవానితి- అనేనవచనేన భగవచ్ఛబ్దార్థో నిరూపితః॥౧౧॥

ప్లోష్టాంస్పృష్ట్వం రచయతితరాం శోషయత్యోషధీస్త్వ । కాసారా
ణాం హరతి విభవం క్లాంతిశాంతిప్రదానాం క్రూరస్యైవం గు
ణలవకథా కాస్వతో భాస్వతోస్య ॥ ౧౦ ॥ విశ్వావసుః ॥ కిము
రే భగవంతమరవిందబాంధవమపి నిందసి । శృణు పుణ్యభా
గిన్ ॥ ౧౧ ॥ వృష్టిం ధృష్టిభిరారచయ్య జగతస్తుష్టిం సరీసృ
ష్టియః । పుష్టిం ప్రాగ్విశినష్టి దృష్టిషు నృణాం ధ్వాంతం పినష్టి
స్థిరం । ప్రాజ్ఞానామపవర్గమార్గ దమముం పద్మాగృ

దృష్టిమితి ॥ యస్సూర్యః- ధృష్టిభిః కిరణైః- వృష్టిం వర్షం- ఆరచయ్య
జనయిత్వా- ప్ర-యాభిరాదిత్యస్తపతి రశ్మిభిస్తాభిః పర్జన్యోవర్ష
తీతి శ్రుతేః- జగతః తుష్టిం సంతోషం- సరీసృష్టి జనయతి - సృజతేర్య
ఙ్లుకి లటి రూపం - యః నృణాం దృష్టిషు నేత్రేషు - పుష్టిం విషయదర్శన
సామర్థ్యం- విశినష్టి పోషయతి- స్థిరం- ధ్వాంతం తమః - పినష్టి నాశ
యతి - ప్రాజ్ఞానాం జ్ఞానినాం - అపవర్గే మోక్షే మార్గం మండ
లాంతరతః దదాతీతి తద్ధం॥ శ్లో ॥ ద్వావిమౌ పురుషౌ లోకే సూర్యమం
డలభేదినౌ । యోగనిర్భిన్నమూర్ధైకో పరావృత్యప్స్రుతః పర - ఇ
త్యాగమాదితి భావః। పద్మాగారాః లక్ష్మ్యాః గృహస్య ఉల్లాసినం - వస్త్రవి
కాసకమితియావత్ - అతఏవ సమస్తలోకసుహృత్కం- ద్యోభూషణం

ఆకాశాలంకారం-అముంపూషణంసూర్యం- కోనస్తౌతి- సర్వోపిస్తౌత్యే
వేత్యర్థః- శార్దూలవిక్రీడితంవృత్తం ॥ ౧౨ ॥ యదేతి ॥ యదా య
స్మిన్దినే- జనాః - తమోవిమర్దినంరవింసూర్యంనపశ్యంతి - తత్ది
నం- దుర్దినంకథయంతి- మేఘచ్ఛన్నేహ్ని దుర్దినమిత్యమరః-
అసౌరవిః- సరసిగతాంస్థితాం- అంభోజానాంతతింసమూహం - ధినో
తిప్రీణయతి- దేహభృతాంమనుష్యాణాం - రోగేణసహితాస్సరోగా
స్తేషాంభావస్తత్తాతాం- రోగమిత్యర్థః- ధునోతివారయతి ॥శ్లో॥ ఆరో
గ్యంభాస్కరాదిచ్ఛేత్ ఇత్యాగమాదితిభావః - వంశస్థవృత్తం - జతౌ

> జౌజౌల్లాసితం । కోనస్తౌతిసమస్తలోకసుహృదంవ్యోమభూష
> ణంపూషణం ॥ ౧౨ ॥ యదానపశ్యంతితమోవిమర్దినంర
> వింజనాస్తత్కథయంతిదుర్దినం। ధునోత్యసౌదేహభృతాం
> సరోగతాంధినోతిచాంభోజతతింసరోగతాం ॥ ౧౩ ॥ అపిచ॥
> ఆశాపాలేషుపాశాయుధయమవలభిన్మారుతేశాదికేషు।
> ప్రాయోభూయస్సు జాగ్రత్స్వపిచశుచితయాభాసురా
> భూసురాద్యాః । యస్మైకాలత్రయేపిప్రతిదివసమమీకు
> ర్వతేప్యర్ఘప్రదానంసైషాత్రయ్యేవవిద్యాతపతిరవిమ
> యీసర్వలోకాన్పునానా ॥ ౧౪ ॥ జనానుద్దిశ్య ॥ కృతత్రి

తువంశస్థముదీరితం జరావితిలక్షణాత్ ॥ ౧౩ ॥ ఆశేతి ॥ శుచితయా
చిత్తశుద్ధ్యాభాసురాః - అమీభూసురాద్యాః విప్రక్షత్రియవైశ్యాః-
పాశాయుధయమవలభిన్మారుతేశాదికేషు - వరుణయమేంద్రవా
య్వీశానాదిషు- భూయస్సు- ఆశాపాలేషుదిక్పాలేషు- జాగ్రత్స్వవ
ర్తమానేషుసత్స్వపి- యస్మైసూర్యదేవతాయాఏవ- కాలత్రయే
పిఅర్ఘ్యప్రదానంకుర్వతే- సైషావిమయీత్రయీవిద్యైవ ॥శ్లో॥
ఇతివేదాస్త్రయస్త్రయీత్యమరః - సర్వలోకాన్ పునానాపవి
త్రయంతీసతీ- తపతిప్రకాశతే- స్రగ్ధరావృత్తం ॥ ౧౪ ॥ కృతేతి ॥ కృ
తత్రిదశపోషణంవసంతాదికాలవిధానద్వారాయాగప్రయోజకత్వా

ణితి భావః- కృశరథాంగసంతోషణం - ఖిన్న చక్రవాక సంతోషకరం-
పిశాచకులభీషణం తస్యాహ్ని సంచారాభావాదితి భావః- పృథుతమ
శ్ఛటాయాః బహుళతిమిరసంఘస్య పేషణం నాశకం - వినమ్రాణాం న
మస్యతాం గదశోషణం రోగనివారకం-విహితం కృతం వారిజానామున్మే
షణం వికాసః యేన తం- నభస్థలీభూషణం పూషణం సూర్యం - ననుజ
నాయాయనమస్స్తుత- పృథ్వీవృత్తం ॥ ౧౫ ॥ ఇత్థమితి ॥ ఇత్థముక్త
ప్రకారేణ- విశ్వావసుః- విభావసుం సూర్యం- అభిష్టువన్ స్తోత్రం కు
ర్వన్ సన్- ద్వాదశాత్మానం సమయా సూర్యస్య సమీపం- అభితః పరి
త ఇత్యాదినా ద్వితీయా - గమయామాస - ప్రాపితవాన్ - తస్య సూ
ర్యస్య బింబమధ్యే ధామ యస్య తం - అతిమానః ప్రమాణాతీతః మహి

దశపోషణం కృశరథాంగసంతోషణం పిశాచకులభీషణం పృ
థుతమశ్ఛటాపేషణం। వినమ్రగదశోషణం విహితవారిజో
న్మేషణం నమస్స్తుతపూషణం నను నభస్థలీభూషణం ॥ ౧౫॥
ఇత్థం విశ్వావసుర్విభావసుమభిష్టువన్ ప్రాంజలిః కృశాను
నా సహ ద్వాదశాత్మానం సమయా గమయామాస విమానము
న మచ్ఛ్రుతద్బింబమధ్యధామాన మతిమాన మహిమానం పర
మాత్మానం ॥ ౧౬ ॥ ప్రశస్తగుణసింధవే ప్రపదనస్పృశాం
బంధవే స్వతోపహతపాప్మనే సకలదేహినామాత్మనే। నమః

మా యస్య తం- పరమః సర్వోత్కృష్టః ఆత్మా స్వరూపం యస్య తం - ఆ
నమత్ నమస్కృతవాన్ ॥ ౧౬ ॥ ప్రశస్తేతి ॥ ప్రశస్తాః ప్రసిద్ధాః గు
ణాః భక్తపాలనాదయః తేషాం సింధవే సముద్రాయ- తత్పరిపూర్ణా
యేతి యావత్- ఏవమగ్రేపి- ప్రపదనం శరణాగతిం ఆత్మార్పణం స్పృ
శంతి కుర్వంతీతి తత్స్పృశాం శరణాగతానాం బంధవే సంరక్షకాయ-
స్వతః స్వభావాదేవ అపహతపాప్మనే నిర్దోషాయ-సకలానాం దేహి
నాం శరీరధారిణాం ఆత్మనే జీవస్వరూపాయ - అనేన జీవేనాత్మనాను
ప్రవిశ్యేత్యాదిశ్రుతేః- కమలవాసిన్యాః లక్ష్మ్యాః నయనసౌఖ్యస్య సం

ధాయినే నుటయిత్రే - తమసః అజ్ఞానస్య శమం నాశం విధత్తే ఇతి విధా
యినే - తమః తిమిరం వా - యదాదిత్యగతం తేజో జగద్భాసయతేఖిలమి
త్యాగమాదితి భావః - తరణేః సూర్యస్య మండలస్థాయినే భగవతే - న
మః - ధ్యేయస్సదా సవితృమండలమధ్యవర్తీ నారాయణ ఇత్యాగమా
దితి భావః - స్రగ్విణీవృత్తం ॥ ౧౭ ॥ భక్తిః ప్రాజ్యేష్వనురాగః తస్యా ఉ
న్మేషః ఆవిర్భావస్తేన సహితానాం సుధాభాజాం హానియోజ్యం - ఎవమ
గ్రేపి ॥ భాస్వితి ॥ భాసు భానుభిః సూర్యకిరణైః సకలైః వికసతీ అబ్జ ఇవ
లోచనే యస్య తత్ - భక్తస్య లోకస్య జనస్య యో భవపాశః సంసార
బంధః తస్య మోచనం నివారకం - హేమవర్ణం స్వర్ణచ్ఛాయం - తా

కమలవాసినీనయనసౌఖ్యసంధాయినే తమశ్శమవిధాయినే
తరణిమండలస్థాయినే ॥ ౧౭ ॥ పునస్సభక్త్యైషం ॥ భా
సు భాసుదశగబ్జలోచనం భక్తలోకభవపాశమోచనం । ధా
మ తామరసవాసినీసఖం హేమవర్ణ మిహ నేత్ర మే సుఖం ॥
౧౮ ॥ కృశానుః ॥ కిమరే కేవలం నిఘృణోఽపి నారాయణో
భవతావివేకలోభవతా స్తవభాజనీక్రియతే ॥ ౧౯ ॥ తథా
హి ॥ స్వేనాదౌ నిఖిలం జగద్విరచితం స్వేనైవ సంరక్షితం ।
భిందన్ హంత ముకుందపక్ష విధృతానందో హి నిందోచితః । ఉ

మరసవాసినీసఖం లక్ష్మీసహాయం - ధామ వైష్ణవం - ఇహ అధునా ఇదానీం - అ
త్ర సూర్యబింబ ఇతి వా - మే సుఖం ఆనందం - నోతి జనయతు - రథోద్ధతా
వృత్తం - రాన్నరావిహ రథోద్ధతా లగావితి లక్షణాత్ ॥ ౧౮ ॥ కిమి
తి ॥ కేవలం అత్యంతం - నిఘృణః నిర్దయః - సపస్య భాజనీక్రియతే
పాత్రీక్రియతే ॥ ౧౯ ॥ స్వేనేతి ॥ హి యస్మాదేషః స్తవభాజనీకృతః
ముకుందః నారాయణః స్వేన ఆత్మనైవ చతుర్ముఖరూపేణ - విరచితం -
స్వేన విష్ణురూపేణ - సంరక్షితం నిఖిలం జగద్భిందన్ - స్వయమేవేశ శే
షః - రుద్ర రూపస్సన్నిత్యర్థః - నచైతావతైవ - విధృతానందః - అత
ఏవ నిందోచితః - నతు స్తుత్యుచిత ఇత్యర్థః - హంతేతి ఖేదే - ఉన్మత్తోఽపి

స్వయముత్తమార్థఫలతరూన్ ఉల్లాస్య - చారుభిరుదకైరుల్లాస్యవర్ధయిత్వా - ఉచ్ఛినత్తికిం - కించ - ఛిత్వాచనందతికిం - నచినత్త్యేవ నందత్యేవేత్యర్థః - వైధర్మ్యేణప్రతివస్తూపమా. శార్దూలవిక్రీడితంవృత్తం ॥ ౨౦ ॥ కించ ॥ స్వేతి ॥ యఃమూఢః - దర్పభరతః గర్వాతిశయాద్ధేతోః - స్వస్యలౌకికనృపస్య అనుజ్ఞామనుమతిం - అనవాప్య - స్వస్యఆజ్ఞాం - విలంఘేత అతిక్రమేత - చండఃఅతికోపనోఽపి - లోకేభవఃలౌకికః నృపః - రుషాస్వాజ్ఞాలంఘనజన్యకోపేన - తస్య మూఢస్యైవ - నత్వనపరాధినః - దండంకరోతి - యఃనారాయణః - అంతఃమనఃయమయతి ఆజ్ఞాపయతీత్యంతర్యామీసన్నత ఏవహంతేత్యా

త్వాపేక్ష్యస్వయముత్తమార్థఫలతరూనుల్లాస్య చారూదకైరు
న్మత్తోఽపికిముచ్ఛినత్తిజగతిఛిత్వాచకింనందతి ॥ ౨౦ ॥ స్వాను
జ్ఞామనవాప్యదర్పభరతస్స్వాజ్ఞాంవిలంఘేతయఃతస్యై
వేహతనోతిలౌకికనృపశ్చండోఽపిదండంరుషా । అంతర్యామ్య
పథేప్రవృత్త్యభవినోహంతస్వయంనారకే యస్తాన్పాతయ
తిక్రుధాసననుకింనారాయణోనిర్ఘృణః ॥ ౨౧ ॥ విశ్వావ
సుః ॥ అహోబత తవమతిరతిస్థూలాయతఃపరమకారుణికంభగ
వంతంపంకజవాసినీప్రాణనాథమపిస్పృశతితవోపాలం

శ్చర్యే - స్వయమేవ - భవినఃసంసారికజనాన్ - అపథేదుష్కర్మణి - ప్రవర్త్య ప్రవర్తయిత్వా - క్రుధాఅసత్కర్మజన్యకోపేన - తాన్భవినః నారకే - పాతయతిబాధతఇత్యర్థః - సనారాయణస్తు - నిర్ఘృణోననుకిం - నిర్ఘృణఏవేత్యర్థః. అత్రనిరపరాధేపిదండనమితివిభావనాలంకారేణనిర్ఘృణత్వసమర్థనాత్కావ్యలింగభేదః ॥ శార్దూలవిక్రీడితం ॥ ౨౧ ॥ అహో ఇతి ॥ అహో ఇతిఖేదే - మతిఃబుద్ధిః - అతిస్థూలా అతిమూఢా - ఉపాలంభఃనిందావాక్యం - స్పృశతివ్యాప్నోతి - త్వమపినిందసీత్యర్థః - ఇదంకారుణ్యప్రఖ్యాపకంవక్ష్యమాణభగవచ్చరితం ॥ ౨౨ ॥ చిరాయేతి ॥ దయాపయోధిః - అతఏవ - అధోక్షజః నారాయ

ణః - సంసృత్యుదధౌ సంసారసముద్రే - చిరాయ ఆసృష్టి - మజ్జనేన భ్రమణేన సహితం సమజ్జనం - నమజ్జనం నమంతం జనం భక్తం - మమ సంబంధీ జనో మజ్జన ఇతి - ప్రభుస్సర్వసమర్థః - స్వయం పరిగృహ్య స్వీకృత్య - దుర్లభం నిజం పదం వైకుంఠం ప్రాపయతి - అత్ర దయా ప్రభుత్వయోః క్రమేణ సంసారిణాం స్వజనత్వేన స్వీకరణ వైకుంఠ ప్రాపణ హేతుత్వాన్నా వ్యలింగభేదః - వంశస్థ వృత్తం ॥ ౨౩ ॥ లీలేతి ॥ గ్రాహేణ మకరేణ గ్రహాత్ గ్రహణాత్ ఆర్తం గజం - కిముత మనుష్యం - గోప్తుం రక్షితుం - ఉదిత్వరా ఆవిర్భవంతీ త్వరా యస్య సః - అత ఏవ-

భః । ఆకర్ణయోదం ॥ ౨౨ ॥ చిరాయ సంసృత్యుదధౌ సమజ్జ
నం న మజ్జనం మజ్జన ఇత్యధోక్షజః । దయాపయోధిః పరిగృ
హ్య దుర్లభం నిజం పదం ప్రాపయతి స్వయం ప్రభుః ॥ ౨౩ ॥
కించ ॥ లీలాలోలతమాం రమామగణయన్ నీలామనాలోక
యన్ । ముంచన్ కించ మహీం మహీశ్వరమయం మంచం హ
ఠాద్వంచయన్ । ఆకర్షన్ ద్విజరాజమప్యతిజవం హా హం
త లోకాంతరాద్గోప్తుం శౌరిరుదిత్వరత్వర ఉపైద్గ్రాహగ్ర
హార్తం గజం ॥ ౨౪ ॥ వైకుంఠో మహతా హతాఖిలమహో రం
భం మదేనోచ్చైః క్ష్ముండం ఖండయితుం హిరణ్యకశిపుం వే

శౌరిర్నారాయణః - లీలాభిః శృంగారచేష్టాభిః లోలతమాం అత్యంతాసక్తాం - తిస్పృష్వపీదంమోహ్యం - రమాం లక్ష్మీం - అగణయన్ అవిచారయన్ - నీలాం దేవీం అనాలోకయన్ - కించ మహీం దేవీం ముంచన్ - అహీశ్వరమయం శేషస్వరూపం - మంచం శయనం - హఠాత్ బలాత్ - వంచయన్ త్యజన్ శ్చసన్ - ఏతేన స్వసౌఖ్యాదతిప్రియతమం స్వీయరక్షణమితి సూచ్యతే - అతిజవమపి ద్విజరాజం గరుడమాకర్షన్ సన్నితి భక్తార్తేః క్షణమప్యసహిష్ణుతా సూచ్యతే - లోకాంతరాత్ వైకుంఠాత్ - ఉపైత్ ఆగతవాన్ - ఏతేః కర్తరి లుఙ్ ॥ ౨౪ ॥ వైకుంఠ ఇతి ॥ వైకుంఠో నారాయణః - మహతా మదేన గర్వేణ - హతా అఖిలాః మ

షాంతః ఆరంభాః దైవపిత్ర్యకర్మాణి యేన తం - అన్యత్ర - మదేనమ దజలేన ఉపలక్షితః - మహాన్ ఆరంభః నిర్మాణాదివ్యాపారః యేషాం తే గృహారామాదయః అఖిలాస్తైః హతాః యేన తం - ఉచ్చైరున్నతం- చండం అతికోపనం - హిరణ్యకశిపుమేవ వేదండం గజమితి వ్యస్తరూపకం ఖండయితుం - సైంహం సింహసంబంధి - అశేషభీషణం - వేషం రూపం ఉత్కంఠయా గజమారణసౌకర్యవాంఛయా - గృహ్ణాన్ సన్ - ప్రహ్లాదస్య హిరణ్యకశిపుపుత్రస్య భక్తస్య - వ్యసనాసహిష్ణుః - అత ఏవ ఆకంఠం కంఠపర్యంతం కంఠీరవః సింహః సన్ - త్వరాయాః గౌరవాత్ అతిశయాత్ - ఉదగాత్ ఆవిర్బభూవ - అహో అత్యాశ్చర్యం - అత్ర పుండ

దండముత్కంఠయా। సైంహం వేషమశేషభీషణమహో
గృహ్ణాన్ త్వరాగౌరవాత్ ప్రహ్లాదవ్యసనాసహిష్ణురుదగా
దాకంఠకంఠీరవః ॥ ౨౫ ॥ అన్యచ్చ ॥ అవేమవ్యాపారాక
లనమతురీస్పర్శమచిరాదనున్మీలత్తంతుప్రకరఘటనాయాః
సమసకృత్ । విషీదత్పాంచాలీవిపదపనయైకప్రణయినః। ప
టానాం నిర్మాణం పతగపతికేతోరవతు నః॥ ౨౬ ॥ అపరం చ॥

రీకాక్షత్వాభిజ్ఞానేన స్వదర్శనక్షణ ఏవ తద్వ్యసనం నివర్తతే-తత్రాపి సింహత్వే తస్య పింగదృష్టిత్వాత్ తస్మిన్ వర్తత ఇతి భగవదభిప్రాయః ఆకంఠకంఠీరవ ఇత్యనేన సూచ్యతే - రూపకపరికరయోః సంసృష్టిః ॥ ౨౫ ॥ అవేమేతి ॥ విషీదంత్యాః దుశ్శాసనకృతవస్త్రాపహారణేన దుఃఖాయమానాయాః - పాంచాల్యాః ద్రౌపద్యాః - యా విపత్ వస్త్రాపహారణరూపా - తస్యాః అపనయో నివారణే విషయే- ఏకః ముఖ్యః- ప్రణయః ప్రేమ అస్యాస్తీతి తద్వతః-పతగపతికేతోః భగవతః సంబంధి- వేమా వయనదండః - తురీ తంతువేష్టితతిర్యక్కాష్ఠం దారువిశేషః - తంతవశ్చేతి- త్రయః పటకారణాని - తేషాం సంబంధో నాస్తి యస్మిన్ తాదృశం పటానాం నిర్మాణం సంపాదనం - నః అస్మాన్ - అవతు రక్షతు - శిఖరిణీవృత్తం ॥ రసై రుద్రైశ్ఛిన్నా యమనసభలాగః శిఖరిణీతి లక్షణాత్

త ॥ ౨౬ ॥ కాక ఇతి ॥ మురారేః - శౌరివద్వ్యాఖ్యేయం - రాఘవత్వే భగవతః శ్రీరామావతారే - కాకః జయంతశ్చ - అమితం శోకం వ్యజహాత్ - వృద్ధో గృ(గ్ధ్రో)పిజటాయుశ్చ - అనేకాన్ లోకాన్ లేభే - నిషాదః శ్వపచః గుహశ్చ - నిర్విషాదం కుశలం అగమత్ - కపినిశిచరౌ వానరపిశాచౌ సుగ్రీవవిభీషణౌ చ - రాజ్యం ప్రాప్తౌ - యతస్తతః - పద్మాసఖస్య భగవతః - కరుణాకృపా - వాచాం పారే జయతి - వక్తుమశక్యేత్యర్థః పశ్యేతి వాక్యార్థకర్మకం - మందాక్రాంతా ॥ ౨౭ ॥ ననుజగత్సంహారణస్య ప్రథమస్య నరకపాతనస్య ద్వితీయస్య చ దూషణస్య నైర్ఘృణ్య ప్రయోజకస్య నైతావతాప్యనుద్ధారః దారుణత్వ పిస్వీయరక్షణ

కాకశ్శోకం వ్యజహదమితం వృద్ధగృ(ధ్రో)ప్యనేకాన్ లోకాన్
లేభే కుశలమగమన్నిర్విషాదం నిషాదః । రాజ్యం ప్రాప్తౌ క
పినిశిచరౌ రాఘవత్వే మురారేః । పారే వాచాం జయతి కరు
ణా పశ్య పద్మాసఖస్య ॥ ౨౭ ॥ తదేవం దేవపరిబృఢే గయా
పయోనిధావపి ఉపన్యస్తం నైర్ఘృణ్యం తవతావదనైపు
ణ్యం అపుణ్యఫలం బుద్ధేః పిశునయతి ॥ ౨౮ ॥ కృపణత్వావత్ ॥ జీ
వానాం దృషదాదిమత్త్వమయతాం స్వర్గాపవర్గాస్పదం
దేహం దత్తవతి శ్రియః ప్రియతమే నైవోపకారస్మృతిః । మః

స్యనైసర్గికత్వాదిత్యత ఆహ ॥ తదితి ॥ తత్ తస్మాత్ - పరిబృఢే ప్రభౌ ఏవముక్తప్రకారం - దగ్ధాపయోనిధౌ - ఉపన్యస్తం ఆరోపితం - నైర్ఘృణ్యం - కర్తృ - అపుణ్యఫలం తవ బుద్ధేః అనైపుణ్యం మూఢత్వం పిశునయతి సూచయతి ॥ ౨౮ ॥ జీవానామితి ॥ దృషత్ పాషాణః ఆదిమః ప్రథమః యేషాం తేషాం దేహినాం భావం తత్త్వం - పాషాణపశ్వాది దేహమిత్యర్థః - అయతాం ప్రాప్నువతాం - జీవానాం - స్వర్గస్య అపవర్గస్య మోక్షస్య చ ఆస్పదం సంపాదకం - కర్మజ్ఞానద్వారేతి భావః - దేహం మనుష్యశరీరం - దత్తవతి శ్రియః ప్రియతమే విషయే ఉపకారస్య తాదృశదేహదానరూపస్య స్మృతిః చింతా - నాస్త్యేవ - ప్ర

త్యత - జాతుకదాచిత్స్వనకలితాత్కృతాత్స్వక్రిమాత్ ఫలాభి
ముఖాత్ - దుష్కర్మణః పాపాత్ - దుఃఖే ఆగతేసతి - వ్యసనిభిః శోచ
ద్భిః జనైః - నిరాగసి నిరపరాధే - దుఃఖస్య స్వపాపజన్యత్వాదతిభా
వః - నాథే జగదీశ్వరే - నైర్ఘృణ్యం - ఆరోప్యతే - నవస్తుతోఽస్తీత్య
ర్థః - హంతేత్యాశ్చర్యే || ౨౯ || హంతేతి || పామరాం నీచాః - స్వ
పాం అపరాధం అనర్థసంఘటనం - కరుణాశీలమస్య కారుణిక ఇతిరకే
అధ్యస్యంతి ఆరోపయంతి || ౩౦ || క్లేశేతి || జంతుర్జీవః - జాత్యేకవచనం -
క్లేశస్య సంనాగమః శస్యత్యాగకృతే వర్జనార్థం - అపితేనదత్తే
నేత్యుభయత్ర యోజ్యం - కరణానాంచక్షురాదీంద్రియాణాంవ్యా

ఖజాతునిరాగసిస్వకలితాన్నష్కర్మణఃస్వక్రిమాన్నాథే
హంత నిరాగసి వ్యసనిభి నైర్ఘృణ్యమారోప్యతే || ౨౯ ||
హంతజంతవః పామరాః స్వాపరాధం పరమకారుణికే పర
స్మిన్ బ్రహ్మణ్యధ్యస్యంతి || ౩౦ || తథాహి || క్లేశత్యాగకృ
తేర్పితేనకరణవ్రాతేహీనదేహేనచ | స్వానర్థంబతజంతు
రాజయతిచేన్మంతుర్నియంతుఃకుతః | శస్త్రైశ్శత్రుజయా
య నైజగురుణాదత్తైర్ధతైర్నైవచేత్పుత్రో హంతినిజంవపుః
కథమసౌ గేత్రాపరాధీతుకః || ౩౧ || కింబహునా || శా
స్త్రంభూరినిజస్వరూపమతయే స్వాపరాధనార్థంవపుస్స్వ

హీనసమూహేన - దేహేనచ - స్వంస్వీయం అనర్థం దుష్కర్మరూ
పం - ఆర్జయతిచేత్తదా - నియంతుః భగవతః - మంతుః అపరాధః -
కుతోభవతి - నకుతోఽపీత్యర్థః - ఉక్తార్థేదృష్టాంతమాహ || శస్త్రై
తి || పుత్రః - నిజః స్వీయ ఏవ నైజ స్తేన గురుణాపి తాత్రా - శత్రూణాంజ
యాయ - శస్త్రైః ఖడ్గైః - దత్తైస్సతి - అథ - తేనఖడ్గేన - నిజమేవశిరః - న
తుశత్రుశిరః - హంతిచేత్ ఛినత్తియది - తదా - తత్ర పితృపుత్రయో
ర్మధ్యే అపరాధీకః కథయ || ౩౧ || బహునోక్తేనకిమిత్యర్థః || శాస్త్ర
మితి || సర్వేశ్వరః భగవాన్ - నిజస్య స్వరూపస్య సర్వత్ర పరిపూర్ణ

స్వమతయోవిజ్ఞానార్థం - భూరిశాస్త్రం శారీరకసూత్రాది - స్వస్వఆ
రాధనార్థం పూజనాయ - వపుః కరంచరణాది - స్వాధ్యానాయచమనః-
అనఘాం బుద్ధిం లబ్ధుంచ తీర్థాదికం - తత్త్వాని వియదాదీని ఉపదేష్టుమ
పిఉత్తమగురూన్ దత్వా నః అస్మాన్ - అనుగృహ్ణాతి - తదపి ఏవమనుగ్ర
హేకృతేపి - సంసారే భ్రమేమ వర్తేమహి - యది - తదా - సర్వేశ్వ
రః కింకుర్వీత - తథాచ జగత్సంహారనరకపాతాదిసర్వం కర్మాయత్తంన
భగవత్కృతమితినతస్య నైర్ఘృణ్యలేశోపీతి భావః || ౩౨ || ఇతీతి ||
ఇతిఉక్త్వేతి శేషః - ఏవముక్తేపి - పరిక్రామన్ విమానం గమయన్ -ఉ

ధ్యానాయమనశ్చ బుద్ధిమనఘాం లబ్ధుంచ తీర్థాదికం । త
త్త్వాన్యప్యుపదేష్టుముత్తమగురూన్ దత్వానుగృహ్ణాతినః । సం
సారేతదపి భ్రమేమయదికింకుర్వీతసర్వేశ్వరః || ౩౨ || ఇ
తిపరిక్రామన్ కించిదుత్తరముపసృత్యాధస్తాదవలోక్య సఖే
సకలపురుషార్థసాధనానుష్ఠానస్థానభూతం తావదవలోక
య భూలోకం సబహుమానం || ౩౩ || స్వర్గౌకోభిరదోని
వాసిపురుషారబ్ధాతిశుద్ధాధ్వరస్వాహాకారవషట్క్రి
యోత్థమమృతం స్వాదీయమాదీయతే । ఆమ్నాయప్రవ
ణైరలంకృతిజుషాముష్మైర్మనుష్యైశ్శుభైః దివ్యక్షేత్రస

త్తరం దేశముపసృత్య ప్రాప్య - సకలాశ్చత్వారః పురుషార్థాః ధర్మా
దయః తత్సాధనానాం కర్మణాం అనుష్ఠానస్య స్థానభూతం || ౩౩ || స్వ
ర్గేతి || స్వర్గః ఓకః స్థానం యేషాం తైః దేవైః - అముష్మిన్ భూలోకే
నివాసిభిః పురుషైః ఆరబ్ధేషు అనుష్ఠితేషు అతిశుద్ధేషు యజమానాపచా
రాదిదోషరహితేషు అధ్వరేషు యాగేషు స్వాహాకార వషట్క్రియా
భ్యాంతముపలక్షితహవిస్త్యాగాభ్యాం ఉత్థం స్వకీయీకృతం - స్వాదీ
యః రుచ్యం - అమృతం హవిః ఆదీయతే స్వీక్రియతే - ఆమ్నాయేషు
వేదేషు ప్రవణైః వ్యగ్రైః - తదధ్యయనతద్విహితకర్మానుష్ఠానతత్ప
రైరితి యావత్ - శుభైః మనుష్యైః అలంకృతిజుషా - దివ్యైః క్షేత్రైః

బదరీకేదారాదిభిః। సరిద్భిఃగంగాదిభిఃపవిత్రంపరిశుద్ధంవపుఃశరీరం యస్యాస్తస్యై- అముష్యైపృథివ్యైదేవ్యైనమః॥ ౩౪॥ నన్వితి॥న నుసఖె - మధ్యమలోకంభూలోకం- అర్హాతిఅర్హాసీత్యర్థః - శేషెప్ర థమఇతిభవచ్ఛబ్దప్రయోగాత్ప్రథమపురుషః॥ ౩౫॥ జననేతి॥ య తఃభువంగతాఃమనుష్యాః - జననమరణాభ్యాంక్వాధిస్సంతాపశ్చవ్యా ధిప్రభేదాఃజ్వరాదిరోగాశ్చశుభేతరాణి అశుభానిచ తేషాం ఆకలనే నసంబంధేనమలినాః - శోకేనాతురాఃపీడితాశ్చ- తత్తస్మాత్ - ఇహ స్వర్గేస్థితః బుధః - నతుమూఢః - కఃపుమాన్ - క్షుద్రైః - ఛిద్రా

రిత్వపవిత్రవపుషేదేవ్యైచతస్యైనమః ॥ ౩౪॥ కృశానః॥
ననుసఖెనాకగతోభవాన్నమధ్యమలోకంనహస్త్ర గ్తుమ
ర్హతి ॥ ౩౫ ॥ జననమరణక్వాధివ్యాధిప్రభేదశుభేతరా
కలనమలినాలోకాశ్శోకాతురాశ్చభువంగతాః। తదిహామ
దిభిఃక్షుద్రైఃఛిద్రైకమార్గణతత్పరైః ప్రభుభిరుదితక్షు
త్త్యైక్షిత్యైబుధస్స్పృహయేతకః ॥ ౩౬॥ కించ ॥ బాల
త్వేవాతగుణిమునివాప్రాయశోవార్ధకేవామృత్వామ
ర్త్యాబతయమభటైర్మథ్యమానావ్యథంతే। శ్రేయస్తేషామ

ణాంపరమమర్షణాం ఏకంముఖ్యంయథాతథామార్గణే అన్వేషణేత త్పరైఃఆసక్తైః- మదిభిఃదురహంకారైః- ప్రభుభిః-ఉదితాక్షుత్తిహార్ తిర్యస్యాస్తస్యై-క్షిత్యైపృథివ్యై-స్పృహయేతస్పృహేరీప్సితఇతి సంప్రదానత్వాచ్చతుర్థీ-హారిణీవృత్తం॥రసయుగహయైశ్ఛంన్నాన్సౌ మ్రౌసలౌహారిణీగురురితిలక్షణాత్ ॥౩౬॥బాలత్వఇతి॥ ప్రాయశఇతిస ర్వత్రయోజ్యం- బాలత్వేవాతగుణిమునివావార్ధకేవా-మృత్వా-మ ర్త్యాఃయమభటైఃమథ్యమానాఃనరకేషుబాధ్యమానాస్సంతః- వ్య థంతేదుఃఖాయంతే - కించ- అమితవిపదాం తేషాంజీవతాంవసతాం కింశ్రేయఃఆస్తె - నకిమపీత్యర్థః - అనఘమహాంవృషభాణాంలోకపూ

జ్యానాం - కర్షణేనయః క్లేశః తస్య హానిః - కస్మిన్ గ్రామే స్తి - నకస్మిన్నపీతి భావః - మందాక్రాంతా ॥ ౩౭ ॥ సత్యమితి ॥ సత్యమిత్యర్థాంగీకారే ॥ ౩౮ ॥ రామ ఇతి ॥ భువి త్వేష్యస్య దాతా రామో దాశరథిః - మనుజోనను - మనుజ ఏవేత్యర్థః - త్రిదశకులపతేరింద్రస్య - దైత్యయుద్ధే సహాయః - తస్య రామస్య తాతః దశరథః - మర్త్యో నకిం - మర్త్య ఏవేత్యర్థః - యః కృష్ణః - వృష్ణిః ఇంద్రస్య - మదం అహారిత గోవర్ధనోద్ధారణాదినేతి భావః - అసౌ కృష్ణః నరతయా మనుష్యత్వేన ఉ

మితవిపదాం జనతాం వా కిమత్ర నైకస్మిన్ గ్రామే పునరనడు
హాం కర్షణక్లేశహానిః ॥ ౩౭ ॥ విశ్వావసుః ॥ సత్యమేవ త
థాపి సఖే సహ్యః శ్రయం మానుషజన్మా మహామహః ॥ ౩౮ ॥
రామః త్వేష్యస్య దాతా భువి నను మనుజో రావణస్య ప్రహ
ర్తా । తత్తాతః కిం న మర్త్యః త్రిదశకులపతేర్దైత్యయుద్ధే
సహాయః । కృష్ణో వృష్ణో మదం యో హరత నరతయా న శ్రుతః
కిం త్వయాసౌ । కే వా దేవాః ప్రభావాత్స్వయమతిశయి
తా మానవా ద్దానవా వా ॥ ౩౯ ॥ కించ ॥ మాంధాతా చ భ
గీరథశ్చ సగరో మాన్యః కకుత్స్థో రఘుః పూరుస్సోపి పురూర
వాశ్చ శిబిః పుణ్యశ్చ రుక్మాంగదః । వైదేహో నహుషశ్చ
హైహయపతిః పింఛోయ యాతిర్నలః పార్థశ్చేతి నృపాః
ప్రశస్తయశసః ప్రాదుర్బభూవుర్న కిం ॥ ౪౦ ॥ కృశానుః ॥

వలక్షితం - త్వయా శ్రుతం న కిం - కే వా దేవాః - కే వా దానవాః - స్వయం ప్రభావాన్మానవాత్ అతిశయితాః సంజాతాతిశయాః - న కేపీత్యర్థః - అతో మనుష్యా దేవతుల్యా ఏవేతి పంచమార్థః - స్రగ్ధరా ॥ ౩౯ ॥ నను రామకృష్ణయోః భగవదవతారత్వాద్దశరథస్య తత్పితృత్వాచ్చ తథాత్వేపి తదన్యేషాం కా దశా ఇత్యాశంక్యాహ ॥ మాంధాతేతి ॥ వైదేహః జనకః - పార్థః ధర్మరాజః - ఇత్యేతే ప్రశస్తయశసః నృపాః - భువి న ప్రాదుర్బభూవుః కిం ॥ ౪౦ ॥ కామమితి ॥ కామం గుణాభిరామాః కే

పికతిచిన్మాంధా(తా)దయః - కుమాతలె - యుగాంతరేష్వకృతాదిష్వ సంతు- అస్మిన్కలౌయుగె - సర్వేపిగుణలెశేనాపివంధ్యాఃశూన్యాః - ఖర్వేతరాన్మహతఃదోషాన్భజంతీతితద్భాజశ్చ - అతఃపృథివ్యై కోపినస్పృహాయెతేతిపూర్వేణసంబంధః ॥ ఉపజాతిః ॥ ౪౧ ॥ మందేతి ॥ మందెతరః అనల్పఃస్మరఃకామః తెనమలీమసంమలినం మానసంమనోయెషాంతెషాం - మన్యుః క్రోధఃస్పృహాలోభః దురభిమానః మోహఃమదశ్చతదాస్పదానాం - కలౌకాలె- కలుషతఃపాపాత్ - కలితోదయానాంఘటితజన్మనాం - దుష్టానాంఈశ్వరాణాంరాజ్ఞాం-దృ

సాధ్వంగీకారం ॥ కామంజనాఃకేపిగుణాభిరామాఃకుమాతలెసంతుయుగాంతరెషు । కలౌయుగెస్మిన్గుణ లెశవంధ్యాస్సర్వేపిఖర్వేతరదోషభాజః ॥ ౪౧ ॥కించ ॥ మందెతరస్మరమలీమసమానసానాంమన్యుస్పృహాదురభి మానమదాస్ప దానాం । కాలెకలౌకలుషతఃకలితోదయానాందోషాయదృష్టిరపిహంతమరీశ్వరాణాం ॥ ౪౨ ॥ విశ్వావసుః ॥ తథాపి సర్వథాకలి కాలికా అపిమానుషానదూషణీయాః । యతః। సార్వకాలెపి కెచనసంత్యేవసాధవః ॥ ౪౩ ॥ పశ్య॥ దురితభరితక్షీబక్ష్మాపప్రసాదనిరాదరాఃకమలనయనస్వైరక్రీడాగృహాయితహృద్గుహాః । నిగమపదవీనిర్వాహాయక్షి

ష్టిర్దర్శనమపి- దోషాయపాపాయభవతి - దుష్టత్వం మాత్సర్యం- వసంతతిలకా॥ ఉక్తావసంతతిలకాతభజాజగౌగఇతిలక్షణాత్ ॥ ౪౨॥ ౪౩ ॥ పశ్యేతివక్ష్యమాణవాక్యార్థకర్మకం ॥ దురితేతి ॥ దురితెనభరితానాంపూర్ణానాంక్షీబానాంమత్తానాంక్ష్మాపానాంరాజ్ఞాంప్రసాదెవిషయెనిరాదరాః - కమలనయనఃవిష్ణుః - కమలంకురంగం నయతిహస్తంప్రాపయతీతికమలనయనఃశివశ్చ - స్యాత్కురంగెపి కమలఇత్యమరః - తయోఃస్వైరక్రీడాఇచ్ఛావిహారాస్తదర్థంగృహవదాచరంత్యఃగృహాయితాః హృద్గుహాఃదహరాకాశాయెషాంతె - సంతతహ

రిహరధ్యానసంపన్నాంతఃకరణా ఇత్యర్థః - అతఏవనిర్మలాః- స్వయ మాత్మనా - నిగమానాంపదవ్యోఃకర్మజ్ఞానమార్గయోఃనిర్వాహాయ అనుష్ఠానాయ - క్షితావుదితాః - కృతినఃకుశలాః - కతికియంతఃసజ్జ నాః - కలావపి- నసందృశ్యంతే - బహవోపిదృశ్యంతఏవేత్యర్థః- హ రిణీవృత్తం॥ ౨౨ ॥ అథేతిప్రశ్నే - విస్రంభస్యవిశ్వాసస్యసంభవః స త్వా - నిర్దిశ్య- కంచిత్ప్రదేశమితిశేషః॥ ౨౩ ॥ ఇదమితి॥ ఇదంపు రోవర్తిదేశః - బదరికాశ్రమోనామస్థలందివ్యక్షేత్రం- ఇహబదరి కాశ్రమే- ఏషనారాయణః - నమస్యతాంనమస్కుర్వతాం - సతాం-స్థి

తావుదితాస్స్వయంకతినకృతినస్సందృశ్యంతేకలావపినిర్మ లాః॥ ౨౨ ॥ అథయదిమదీయేవచసినవిస్రంభసంభవః త ర్హితత్రతత్రసంచారమారచయ్యతత్తద్గుణదర్శనంకర వావేతివిమానమగ్రతఃప్రస్థాపయన్ అంగుళ్యానిర్దిశ్య॥ ౨౩ ॥ ఇదంబదరికాశ్రమస్థలమిహైష నారాయణస్తపస్య తినమస్యతాంస్థిరతమంతమశ్శోషయన్। వికాసిధిషణోస్మి షద్విషయవర్జనాస్సజ్జనాః జనార్దనమహర్దివంభుజగ మంచమంచంత్యమీ॥ ౨౪ ॥ కృశానుః॥ సఖైతవాత్రగుణ వత్తాసమర్థనంనరోచతేమహ్యం॥ ౨౫ ॥ యదత్రజాగ

రతమం- తమఃఅజ్ఞానం - శోషయన్ నాశయంత్సన్ - తపస్యతితపశ్చ రతి - సజ్జనాఃఅతఏవఅమీఅబుషయః - వికాసిన్యాఃతత్వజ్ఞాన రూప ప్రకాశవత్యాః ధిషణాయాఃబుద్ధేః ఉన్మిషత్ జాయమానం విషయా ణాంశబ్దాదీనాంవర్జనంత్యాగఃయేషాంతేతథోక్తాస్సంతః - భుజగః శే షఃమంచఃశయనంయస్యతం - జనార్దనం- అహర్దివందినేదినే-అం చంతిపూజయంతి - పృచ్ఛే॥ ౨౪॥ హేసఖే - తవసంబంధి- అత్ర బదరి కాశ్రమే- గుణాఃభగవత్సాన్నిధ్యాదయఃతద్వత్తాయాఃసమర్థనం ప్రతిపాదనం॥ ౨౫ ॥ కుతః॥ యదితి॥ యద్యస్మాదత్ర బదరికాశ్రమే శిలాసమంఘనీభావాత్పాషాణతుల్యం - హిమం - జాగర్తివర్తతే -

సుశీతలాః హిమసంస్పర్శాదతిశీతలాః - అతఏవసుమస్పృహాః సోఢుమ
శక్యాః - గంధవహాః వాతాశ్చ - జాగ్రతి - తతః ఉక్తోభయస్మాత్కారణా
త్ - జలే అతిశీతే అవగాహాత్స్నానాచ్చకితః జనః - నిర్మలం కర్మణాం - కు
తః కథం - అనుష్ఠాస్యతి కరిష్యతి - సర్వస్మిన్నపి కర్మణి స్నానస్య ప్రాథ
మికత్వాదితి భావః ॥ వంశస్థం ॥ ౪౮ ॥ అస్మదితి ॥ ఏతద్భవతః ఉక్తం శిలా
సమం హిమమత్రేతి వాక్యం - అస్మాకం మతే ఇష్టే బదరికాశ్రమమహ
త్వే విషయే అనుకూలమేవ ॥ ౪౯ ॥ పరమేతి ॥ పరమేణ సాం
ద్రేణ హిమేన - పరేణ సర్వోత్కృష్టేన మహిమ్నా మాహాత్మ్యేన చ-

తిఙా శిలాసమం హిమం సుశీతలా గంధవహాశ్చ మస్పృహాః । జలా
వగాహాచ్చకితో జనస్తతః కుతస్త్వనుష్ఠాస్యతి కర్మ నిర్మలం ॥
౪౮ ॥ విశ్వావసుః ॥ అస్మన్మతానుకూలమేవైతద్భవతి భవ
దుక్తం ॥ ౪౯ ॥ యతః । పరమహిమయుతత్వాత్ ప్రాప్తవై
కుంఠసామ్యం పదమిదముపయాంతః పండితాః శాంతిమంతః
ముహురిహ సమయేష్వస్నానహేతోః సరోగాస్తదపి భృశమ
రోగాస్తార్క్ష్యకేతోః ప్రసాదాత్ ॥ ౫౦ ॥ ఇతి విమానమ
న్యతః ప్రస్థాప్య సాంజలిబంధం ॥ ౫౧ ॥ సాకేతాయ నమః
పురాయ భవతు స్తోకేతరశ్రీపుషే । నానాదోషముషే తదం

యుతత్వాత్ప్రాప్తవైకుంఠసామ్యం - ఇదం పదం బదరికాశ్రమం - ఉ
పయాంతః - శాంతిమంతః - పండితాః - యద్యపి ఇహ బదరికాశ్రమే - స
మయేషు కర్మకాలేషు - స్నానస్య హేతోః - రోగః శీతబాధా ముహుః
తేన సహితాః - సరోగాః సరోగచ్ఛంతీతి సరోగాశ్చ - తదపి తథాపి - తే
తార్క్ష్యకేతోః విష్ణోః - ప్రసాదాదనుగ్రహాత్ అరోగాః నిశ్శీతాః - భ
వంతి - ప్రసన్నే భగవతి కిం దుర్లభమితి భావః - మాలినీవృత్తం - ననమ
యయయుతేయం మాలినీ భోగిలోకైరితి ॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥ సాకేతాయే
తి ॥ స్తోకేతరామనల్పాం శ్రియం పుష్ణాతీతి పుషే - సాకేతాయ పురా
య అయోధ్యాయై - నమః భవతు - నానాదోషాః పాపాని ముష్ణాతి హ

రతీతిముషే - తస్య సాకేతస్య అంతికజుషే సమీపస్థితాయై - సరయ్వై నామనద్యై - నమః భవతు - తత్తటభూమిషు ప్రవిలసద్రూపాః - యేమీ యూపాః యజ్ఞీయపశుబంధదారూణి - స్థితాః - భానువంశేసు లేసూర్యకులేభవాః భానుకులీనాః రాజానః తేషాం కీర్తయఏవలతికాః లతాస్తాసాముపఘ్నాః అంతికాశ్రయాః ఇవాచరంతీత్యుపఘ్నాయితేభ్యః యూపేభ్యః నమః ॥ ౫౨ ॥ ౫౩ ॥ భవేతి ॥ భవస్యైవసాగరస్య శోషణేన - పశ్యచ్చరణస్య గౌతమస్యాంతఃపురమహల్యా తజ్జీవనౌషధేన శాపప్రాప్తపాషాణభావనివారకేణ రఘునాథపాదభాజా రజసా -

తికజుషే నద్యై సరయ్వై నమః । యే మీ తత్తటభూమిషు ప్ర
విలసద్రూపాశ్చ యూపాస్స్థితా స్తేభ్యో భానుకులీనకీర్తిల
తికోపఘ్నాయితేభ్యో నమః ॥ ౫౨ ॥ పునః పురీం నిరీక్ష్య సభ
క్త్యున్మేషం ॥ ౫౩ ॥ భవసాగరశోషణేన పశ్యచ్చరణాంతః
పురజీవనౌషధేన । రజసా రఘునాథపాదభాజా రచితాంహః
ప్రశమామిమాం నమామి ॥ ౫౪ ॥ పునస్సానుస్మరణరోమాం
చం ॥ ౫౫ ॥ కల్యాణోల్లాససీమా కలయతు కుశలం కాళమే
ఘాభిరామా కాచిత్సాకేతధామా భవగహనగతిక్లాంతిహారి
ప్రణామా । సౌందర్యహ్రీణకామా ధృతజనకసుతా సాద
రాపాంగదామా దిక్షు ప్రఖ్యాతభూమా దివిషదభినుతా దే
వతా రామనామా ॥ ౫౬ ॥ దశాననకుశాసనత్రసదశేష

రచితః కృతః అంహసాం పాపానాం ప్రశమః యయా తామిమామయోధ్యాం నమామి - ఔపఛందసికం వృత్తం ॥ ౫౪ ॥ పునరితి ॥ అనుస్మరణం శ్రీరామధ్యానం ॥ ౫౫ ॥ కల్యాణేతి ॥ సీమా మర్యాదా - భవస్సంసారఏవ గహనం అరణ్యం తస్మిన్ గత్యా భ్రమణేన యా క్లాంతిః శ్రమః తస్యా హారీ నాశకః ప్రణామః యస్యాస్సా - హ్రీణః లజ్జితః - అపాంగదామ కటాక్షపఙ్క్తిః - భూమా అతిశయః - దివిషదః దేవాః - కుశలం క్షేమం - కలయతు ఘటయతు - స్రగ్ధరా ॥ ౫౬ ॥ దశేతి ॥ దశాననస్య రావణస్య

కుత్సితాత్ శాసనాత్ త్రసతో బిభ్యతః అశేషస్య లోకస్య వ్యథాయాః విలోపనాశంకరోతీతి - తత్కరః కోపః యస్య సః తత్కరః - ఋషీణాం ఇష్టకృత్ - వసుమతీసుతాయాః సీతాయాః వల్లభో రామః - కృపణతాయా దీనత్వస్య ఏకతానే ముఖ్యాశ్రయే మయి అపారాయాః స్వంస్కృతేస్సంసారస్యైవ పయోనిధేర్నిస్తారకం - కృపారసం - కృషీష్టకుర్యాత్ - కరోతేరాశిషిలిఙ్రూపం ‖ ౫౭ ‖ సఇతి ‖ యస్య శ్రీరామస్య సంబంధీ - వృషస్య వృషభస్య ధర్మస్య చ ఉదయే ఉత్పత్తౌ హేతుః - అపిః క్రమేణ విరోధం సముచ్చయం చ ద్యోతయతి - వరాణి చరణాని పుష్కరం శుండాగ్రం చ యస్య తాదృశః కరేణుః గజః - వరస్య చరణపుష్కరకస్య పాదపద్మస్య రేణుః రజ ఇతి చ - ఋచ్ఛతి గచ్ఛతి జానాతి తత్త్వం చేతి

> లోకవ్యథావిలోపకరకోపకో వసుమతీసుతావల్లభః । కృపారసమపారసంసృతిపయోధినిస్తారకం కృషీష్ట స ఋషీష్టకృత్కృపణతైకతానే మయి ‖ ౫౭ ‖ స జయతి చిత్రచరిత్రో యస్య హి వరచరణపుష్కరకరేణుః । మహిషీమృషిసింహస్య ప్రాజీజనదపి వృషోదయే హేతుః ‖ ౫౮ ‖ శ్రేయాంసి భూయాంసి మహోవదాన్యః ప్రేయాంత్స దేయాజ్జనకాత్మ

ఋషేః సింహస్య - ఋషిశ్రేష్ఠస్య గౌతమస్య చ - మహిషీం మహిషస్త్రియం పత్నీం - ప్రాజీజనత్ జనయామాస - అత ఏవ - చిత్రమాశ్చర్యకరం చరిత్రం యస్య సః శ్రీరామః - జయతి - విరోధానుప్రాణితం వాక్యార్థహేతుకం కావ్యలింగం - విరోధశ్చ పుష్కరకరేణురిత్యత్ర సభంగేన అన్యత్రాభంగేన శ్లేషేణ అనుప్రాణిత ఇత్యత్రయాణామంగాంగిభావేన సంకరః - గీతార్యాలక్షణం త్వార్యాపూర్వార్ధగతం ‖ ౫౮ ‖ శ్రేయాంసీతి ‖ సః రామః కాకాయ వాయసాయ - కంకాయ గృధ్రాయ - దాశాయ కైవర్తాయ - కీశాయ కపయే - రాక్షసాయ చ - జయంత జటాయు గుహ సుగ్రీవ విభీషణేభ్యశ్చ - ఇష్టమర్థం - అదిత దత్తవాన్ - దదాతేర్లుఙి తఙి స్థాఘ్వోరిచ్చేతీత్వం - జనకాత్మజా

యాః ప్రేయాన్ ప్రియః - మహావదాన్యః- సరామః - భూయాంసి శ్రేయాంసి దేయాత్ - దదాతే రాశిషి లిఙ్ రూపం- ఇంద్రవజ్రావృత్తం॥ ౨౯॥ అభీష్టేతి॥ క్షితౌలోకే- అభీష్టః కాంక్షితః ఘటః యేనసః ఘటకః జనః - దీప్యతే ఘటో వెవేతి దీప్తిమ్మార్తాండః - అతులా అనర్ఘ్యా సా యస్యతథోక్తః- ఉభయత్ర శైషికః కప్-దండభాక్చేతి-తుమండుచితం-సఃఅభీష్టఘటక ఏవ- స్వయం విధూతాపాస్తా- పరా శ్రేష్ఠా- వృత్తిః కైవమాతిర్ణకా-యేనసః- అరాణిచ క్రాంతస్తిర్యగ్గారూణి అస్యసంతీత్యరి - తచ్చతచ్చక్రం విఘటితం ఖండితం యేనసతథోక్తస్సన్ - కించ- క్రుధా - కుంభస్య జనకం ఘటకారణం అన్యద్గండాదికం- శకలయాంబభూవ ఖండితవానితి యత్తదిదం పరమమద్భుతం బ్రూ

జాయాః । కాకాయకం కాయచయోఽదితేష్టం దాశాయకీనా
యచరాక్షసాయ ॥ ౨౯ ॥ అన్యచ్చ ॥ అభీష్టఘటకః క్షితా
వతులదీప్తిః కోదండభాగితి తుమమిదం పునః పరమ మద్భుతం
బ్రూమహే । విధూతపరమార్తిః కోవిఘటితారి చక్రస్స్వ
యం స కుంభజనకం క్రుధా శకలయాంబభూవ ప్రభుః ॥ ౩౦॥
కథం నామ రామభద్రమనుచితకర్మాణమప్యేవమీడిడిషే॥

మహావదాన్యః - ఘటకానస్యతన్నాసుగ్రీనాశనమాశ్చర్యకరమితి ప్రాతీతికోఽర్థః- వాస్తవస్తు- అభీష్టం భక్తకాంక్షితం ఘటయతీతి అభీష్టఘటకః రామః - అతులాదీప్తిః ప్రభా యస్య తాదృశం కోదండం చాపం భజతీతి తద్భాక్- ఇతీదంతుమమ- పునః కించ- సః అభీష్టేత్యాదివిశేషణస్వయాన్వితః - అతఏవస్వయం విధూతాపరమాఆర్తిః రావణకృతలోకపీడాయేనసతథోక్తః - శైషికః కప్ -విఘటితం అరీణాం ఖరాదీనాం చక్రం బృందం యేనసతథోక్తశ్చసన్ - క్రుధా- కుంభస్య రాక్షసస్య జనకం కుంభకర్ణం - శకలయాంబభూవేతియత్తదిదం కర్మ అద్భుతం బ్రూమహే - కుంభకర్ణస్య దేవైరప్యజేయత్వాదితి భావః - ౩౦॥ కథంకుతః ఈడిడిషే ఈడితుమిచ్ఛసి॥ ౩౧॥ వర్షీయాంసీతి॥ వ

షీణయోర్జ్యేష్ఠోపిసన్ - మాతుస్సపత్న్యాః కైకేయ్యాః - నతుమా
తువాన్ - తథాత్వే రాజ్యత్యాగోప్యుచిత ఏవస్యాదితిభావః - రథైః
హస్తిభిః పత్తిభిః పాదాతైః తురగైశ్చ - సంపన్నం సమృద్ధం - నిజంకు
లక్రమాణ్స్వీయం - నత్వన్యదీయం - రాజ్యంసంత్యజ్య - ఘనం వనం
విందన్ ప్రాప్తవాన్ అసౌ జానకీసహచరః రామః - అయుక్తక్రియః
అనుచితకర్తా - కథంనస్యాత్ - స్యాదేవేత్యత్ర దృష్టాంతమాహ - గ
వ్యమితి - గవ్యంగోసంబంధి - దుగ్ధంక్షీరం - అపాస్యత్యక్త్వా - యవా
గూరసంఉష్ణికాం - కోవాపాస్యతి - నకోపీత్యర్థః॥ ౬౨॥ ధిక్కృత్యేతి॥

౬౧ ॥ వర్షీయానపిజానకీసహచరోమాతుస్సపత్న్యైము
దే సంపన్నంరథహస్తిపత్తితురగైస్సంత్యజ్య రాజ్యంనిజం ।
విందన్హంతఘనంవనంకథమసౌనస్యాదయుక్తక్రియోగ
వ్యందుగ్ధమపాస్యపాస్యతిజనఃకోవాయవాగూరసం॥ ౬౨ ॥
కించ ॥ ధిక్కృత్యైవదశాస్యదర్ప దమనంధీశాలినంవాలి
నం సోయంరాక్షసవర్గనిగ్రహకృతేసుగ్రీవమన్వగ్రహీత్
తుంగప్రస్తరభంగలిప్సురిహనిశ్శంకంతుటంకంత్యజన్ । సం
కల్పంకలయేతపంకజదళాదానప్రసంగాయకః ॥ ౬౩ ॥
అపిచ ॥ కృత్వాసేతుంకిలజలనిధౌఖండయిత్వామురధ్వాన్

సోయంరామః - రాక్షసానాంరావణాదీనాంవర్గస్య బృందస్యనిగ్ర
హార్థంనిగ్రహకృతే - దశాస్యస్యరావణస్య దర్పదమనం గర్వహం
తారం - ధీఃజ్ఞానంతచ్ఛాలినంవాలినం - ధిక్కృత్య అనాదృత్యైవ -
సుగ్రీవం- అన్వగ్రహీత్ అనుగృహీతవాన్ - తుంగప్రస్తరస్యకఠినపా
షాణస్యభంగంభేదనంలిప్సుఃఇచ్ఛుః - కఃపుమాన్ - టంకంపాషాణభే
దకవాశీంనిశ్శంకంత్యజన్సన్ -పంకజదళస్యఆదానంపాషాణభేదనా
ర్థంస్వీకారస్తస్యప్రకర్షేణసంగాయసంబంధంకర్తుం - క్రియా
ర్థేత్యాదినాచతుర్థీ - సంకల్పమిచ్ఛాం - కలయేతకుర్యాత్ - నకో
పికుర్యాదేవేత్యర్థః - దృష్టాంతాలంకారః ॥ ౬౩ ॥ అపిచ॥ కించ॥కృ

త్వేతి॥ పౌలస్త్యస్యరావణస్యహంతారామః- జలనిధౌసేతుంబద్ధ్వా
పురధ్వాన్ సమాన్ గాన్ - రావణాదీన్ ఖండయిత్వా- అగ్నౌ ప్ర
వేశాత్ స్ఫుటంవిదితాజ్ఞాపితాసంశుద్ధిః పాతివ్రత్యంయస్యాస్తాం దే
వీంసీతాంలబ్ధ్వా- భువనజననీమితిరావణస్యాపిమాతృవత్పూజ్యత్వం-
భూమికన్యామితిఅయోనిజత్వాల్లోకోత్తరత్వం- అనన్యామితిఆత్మస్వ
రూపత్వాత్త్యాగాయోగ్యత్వం - అంతర్వత్నీంగర్భిణీమితికారుణ్యం
చసూచ్యతే - ఏనాంసీతాం- అనయత్ ప్రాపితవాన్ ॥ ౭౮ ॥ గుణి
ష్వితి॥ గుణిషు పిత్రాజ్ఞాకరణాదికల్యాణగుణవత్సుదోషత్వస్య ఆవి
ష్కారంఆరోపం - కథంకారంకథమిత్యర్థః ॥౭౯॥ గురావితి ॥ అగ్ర్యః

లబ్ధ్వాదేవీంస్ఫుటవిదితసంశుద్ధిమగ్నిప్రవేశాత్ ।భూయో
ప్యేనాంభువనజననీంభూమికన్యామనన్యామంతర్వత్నీమ
నయతవనంహంతపౌలస్త్యహంతా ॥ ౭౮ ॥ విశ్వావసుః ॥
గుణిషుదోషావిష్కారంకథంకారమాచరసి ॥ ౭౯ ॥ గురావ
సత్యోక్తినిరాసహేతోస్స్వరాజ్యమగ్ర్యోప్యపి సరామచం
ద్రః। తృణాయమేనేనిపుణాయతేనఫణాభృదీశోపిఫణాయి
తుంతం ॥ ౭౭ ॥ కించ ॥ వాలినిబలోర్మిమాలినిజాగ్రతిసు
గ్రీవమనుగ్రహీష్యనయం। అస్యశ్రుతిశతవిదితంసువ్యక్తంతే

జ్యేష్ఠోపి - సరామచంద్రః - గురౌపితరిదశరథే - అసత్యోక్తేఃవరస్య
యాప్రదానేసతినిరాసః నివారణంతద్రూపాద్ధేతోః - స్వంఅర్హ
త్వేనస్వీయంరాజ్యం - తృణాయతృణకల్పంమేనే - మన్యకర్మణీత్యా
దినాచతుర్థీ - తతః - ఫణాభృదీశఃసహస్రముఖశ్శేషోపి - తంరామ
చంద్రం - ఫణాయితుంస్తోతుం - ననిపుణాయతేనకుశలీభవతి - కిము
తాన్యఇత్యర్థః ॥ ౭౭ ॥ నైర్ఘృత్యేత్యాదిదూషణంపరిహరతి ॥ వాలి
నీతి ॥ అయంరామః - బలస్యఊర్మిమాలినిసముద్రే- వాలినిజాగ్రతివ
ర్తమానేసత్యపి - సుగ్రీవమనుగ్రహీదితియత్ - తేనవాలినంత్యక్త్వా
సుగ్రీవానుగ్రహణేన - శ్రుతిశతేనవిదితంప్రసిద్ధందీనబంధుత్వంసు

వ్యక్తంభవతిగీతార్యా॥ ౨౭॥ కృత్వాసేతుమిత్యాదిపరిహారః॥ లక్ష్మీ
మితి॥ రామాశ్రీరామరూపాఆకృతిర్మానుష్యశరీరంయస్యసః- అతఏ
వశ్రీపతిర్విష్ణుః-వక్షసిలక్ష్మీంఅవిరతంసతతంబిభ్రదపిసన్-విష్ణోరేషా
నపాయినీత్యాగమాదితిభావః-కామపిఆత్మైకవేద్యామిత్యర్థః - మాను
షీంవృత్తింరీతిం- అభినయన్ప్రకటయన్- అతఏవకస్యాపిఅజ్ఞాతకుల
గోత్రస్య-కిముతమహాతఇత్యర్థః-వచఃఅపవాదవాక్యం- అమృష్యన్
అసోఢాసన్-కల్యాణీంలోకోత్తరపాతివ్రత్యశాలినీమపి- తుశబ్దోప్య
ర్థకః-ప్రియాంనతుభార్యాం-విశేషణద్వయేనమానైకధనత్వంసూ
చ్యతే- వనీమరణ్యమనీనయత్ప్రాపితవాన్- తతః అపరఃశ్రీరామా

నదీనబంధుత్వం ॥ ౨౭ ॥ అపిచ ॥ లక్ష్మీంవక్షసిబిభ్రదప్య
విరతంరామాకృతిశ్శ్రీపతిః। వృత్తింకామపిమానుషీమభిన
యన్వీరాగ్రణీరాయిప్రియాం। కల్యాణీంతు వనీమనీన
యదహోకస్యాప్యమృష్యన్వచో। మేదిన్యామవలోకితః
కింగుపహో మానీపుమానీదృశః ॥ ౨౮ ॥ వస్తుతస్తు ॥ గాతుం
కఈష్టేశ్రితరామభద్రాన్గణాన్ గుణానాం గణనాదరి
ద్రాన్। ప్రాచేతసాద్యాఃకవయోనవద్యాః।యదేకదేశా

దన్యః- ఈదృశఃమానీ ప్రశస్తమానఃపుమాన్- మేదిన్యాంభువి- అవలో
కితఃదృష్టఃకిం-నదృష్టఏవేత్యర్థః॥ ౨౮ ॥వస్తుతస్తు॥విచార్యమాణేసతీ
త్యర్థః॥గాతుమితి॥ శ్రితఃరామభద్రః-యైస్తాన్-రామభద్రాశ్ర
యాన్-గణనాదరిద్రాన్అసంఖ్యాన్ - గుణానాంగణాన్-గాతుంసా
మగ్ర్యేణకీర్తయితుం- కఃపుమానీష్టేశక్నోతి-నకోపీత్యర్థః - యతః -
ప్రాచేతసాద్యాఃవాల్మీక్యాదయః-అన-వద్యాఅనింద్యాః- మహాత్మా
నోపీతియావత్ - కవయః - యేషాంశ్రీరామగుణగణానాంఏకదేశస్య
కించిదంశస్యాపిఆకలనేవర్ణనేపి- నేశానసమర్థాః-అతోత్తరవాక్యా
ర్థస్యసామస్త్యేన శ్రీరామగుణగణగ్రహణాసమర్థత్వే హేతు
త్వాద్వాక్యార్థహేతుకంకావ్యలింగం ॥ ౨౯ - తదీయేతి॥ తదీయాః

శ్రీరామసంబంధినః గుణా ఏవ అర్ణవః తస్య కణానామేకదేశః కించిదంశః తస్య కోటితమోంశః తస్య కళా షోడశభాగః తన్మాత్రమిదం వక్ష్యమాణం- అత్రభవతా పూజ్యేన భవతా ॥ ౨౦॥ కకుత్స్థేతి॥ ఇదమాద్యష్టాదశశ్లోకైక్యేకం వాక్యం-కకుత్స్థస్య నామ రాజ్ఞః కులం వంశః పర్యాయః ఏకార్థశబ్దాంతరం యస్య తస్య కలశార్ణవస్య క్షీరాబ్ధేః కౌస్తుభః రత్నం- ఏతదాద్యయోధ్యాపురేత్యంతవాక్యార్థేషు సర్వత్ర రూపకాలంకారః- సుకృతవ్రాతః పుణ్యరాశిః- కల్పకః కల్పవృక్షః-ప్రసవో

కలనేపి నేశాః ॥ ౧౯ ॥ తథాపి ॥ తదీయగుణార్ణవకణైక దేశకోటితమాంశకలామాత్రమిదమత్రభవతా శ్రోతవ్యం॥ ౨౦ ॥ కకుత్స్థకులపర్యాయకలశార్ణవకౌస్తుభః । కౌసల్యాసుకృతవ్రాతకల్పకప్రసవోదయః ॥ ౨౧ ॥ ప్రాంచత్పఙ్క్తిరథాగారపరిష్కారహరిన్మణిః । జానకీలోచనస్వంద్వచకోరానందచంద్రమాః ॥ ౨౨ ॥ సంసారమార్గసంచారశ్రాంతచ్ఛాయామహీరుహః। సర్వరాక్షసబేతాళసముచ్చాటనమాంత్రికః ॥ ౨౩ ॥ కరుణారసకల్లోలకదంబవరుణాలయః । తపోధనజనాకాంక్షాతటాకనవతోయదః ॥ ౨౪ ॥ విద్యావిహారణోద్యానం వినయాస్థానమంటపః। సౌలభ్యప్రాభవోత్కర్షసమావేశనివేశనం ॥ ౨౫ ॥ సౌజన్యవాదా

దయః పుష్పోద్గమః ॥ ౨౧ ॥ ప్రాంచదితి॥ పఙ్క్తిరథః దశరథః - హరిన్మరకతం - చకోరః జ్యోత్స్నాపాయీ ॥ ౨౨ ॥ సంసారేతి ॥ ఛాయామహీరుహః నమేరుః - బేతాళాః పిశాచభేదాః - మాంత్రికః భూతవైద్యః ॥ ౨౩ ॥ కరుణేతి ॥ కల్లోలకదంబం పృథుతరంగసమూహః - వరుణాలయః సముద్రః-ఆకాంక్షాః కామాః - తోయదః మేఘః ॥ ౨౪ ॥ విద్యేతి ॥ సౌలభ్యం సౌమ్యతా ప్రాభవం ప్రభుత్వం తయోరుత్కర్షయోః మిథో విరుద్ధయోః సమావేశస్య ఏకత్రవాసస్య నివేశనం గృహం ॥ ౨౫॥ సౌజన్యేతి ॥ సౌజన్యం సుజనత్వం వాదాన్యకం ప్రదాతృత్వం తయో.

స్సహానాధికరణ్యభూః సహవాసదేశః - ఏతయోరపివిరుద్ధత్వాల్లో
కోత్తరత్వంసూచ్యతే - సౌముఖ్యంప్రసన్నముఖత్వం - సౌహార్దం ఆ
శ్రితప్రేమ - వితర్దికా వేదిః || ౨౬ || ప్రసాదేతి || గతిః ప్రాప్యస్థా
నం - క్లిష్టానాంక్లేశేనపీడితానాంమృతకల్పానామిత్యర్థః - ప్రాణా
నాంప్రతిష్ఠా ప్రతిసంధానం - ప్రపన్నానాంశరణాగతానాంపరమయ
నం ప్రాప్యస్థానం || ౨౭ || అనపాయేతి || దీర్ఘికా వాపీ - జంభశా
సనస్యఇంద్రస్యరావణోపద్రవేణమృతప్రాయస్య - జీవాతుర్జీవ

స్యకయోస్సమానాధికరణ్యభూః । సౌముఖ్యముఖ్యభవనం
సౌహార్దైకవితర్దికా || ౨౬ || ప్రసాదలభ్యైః ప్రాసా
దః ప్రతాపస్యపరాగతిః । ప్రాణప్రతిష్ఠాక్లిష్టానాంప్రపన్నా
నాంపరాయణం || ౨౭ || అనపాయసమృద్ధీనామవగాహ
నదీర్ఘికా । జంభశాసనజీవాతుఃజన్మగేహంజయశ్రియః ||
౨౮ || దుర్వారఘోరదారిద్ర్యదర్వీకరఖగేశ్వరః । తత్త్రా
దృక్తాటకాదేహధ్వాంతరాజీవబాంధవః || ౨౯ || సుబాహు
మత్తమాతంగసంహారవరకేసరీ । భార్గవాగ్రహదావాగ్ని
పరిమార్జననిర్ఝరః || ౩౦ || విరాధాఖ్యమహాతంకవి
ద్రావణమహౌషధం । ఖరదూషణకింపాకఖండనైకపర
శ్వధః || ౩౧ || మర్మోచనీచమారీచఃకీచకప్రబలానలః । గృ
ధ్రరాజస్యనాకాదిలోకాక్రమణవర్తనీ || ౩౨ || కబంధమ

నౌషధం గేహంగృహం || ౨౮ || దుర్వారేతి || దర్వీకరస్సర్పః - ఖగే
శ్వరఃగరుత్మాన్ ధ్వాంతంతమః - రాజీవబాంధవస్సూర్యః || ౨౯ || సు
బాహ్వితి || మాతంగఃగజః - కేసరీసింహః - భార్గవస్యపరశురామ
స్య - ఆగ్రహఃక్రోధః - నిర్ఝరః ప్రవాహః || ౩౦ || విరాధేతి || మ
హాతంకస్య దుష్టరోగస్యవిద్రావణంనాశనం - కింపాకఃవిషవృక్షః
పరశ్వధఃకుఠారః || ౩౧ || మర్మోచేతి || మర్మోచఃమస్త్రైజ్యః -
కీచకః వేణువిశేషః - వర్తనీ ఏకపదీమార్గః || ౩౨ || కబంధేతి || కా

సారస్య సరసః కబలీకరణం శోషణం - శబరి భక్త్యా కాచిత్స్త్రీ రాత్రీ - కుముదం శ్వేతోత్పలం ॥ ౮౩ ॥ పావమానీతి ॥ పావమానిః హనూమాన్ - కాశాని శరపుష్పాణి - జీమూతః మేఘః - సమీరణః వాయుః ॥ ౮౪ ॥ సుగ్రీవేతి ॥ సామగ్రీ సాధనసంపత్తిః - కాననౌకసః కపయః - సుదినం శ్రేయస్కరదివసః - ధునీనాథస్య సముద్రస్య జాడ్యం మూఢత్వమేవ శైత్యరోగః చికిత్సకః వైద్యః ॥ ౮౫ ॥ దుష్టేతి ॥ ధూమకేతురుత్పాతః సవాలనక్షత్రం - కుంభసంభవః అగస్త్యః ॥ ౮౬ ॥ బలీయ ఇతి ॥

యకాసారకబలీకరణాదరః । శబరిచిత్తకుముదశారదజ్యో
త్స్నికోదయః ॥ ౮౩ ॥ పావమానియశః కాశప్రకాశశర
దాగమః । ప్రగల్భవాలిజీమూతప్రోత్సారణసమీరణః ॥ ౮౪ ॥
సుగ్రీవరాజ్యసామగ్రీసుదినం కాననౌకసాం । మన్నీరోధధు
నీనాథజాడ్యరోగచికిత్సకః ॥ ౮౫ ॥ దుష్టనక్తంచరస్తోమధూ
మకేతువిజృంభణం । కుంభకర్ణమదాంభోధిస్తంభనైకుంభ
సంభవః ॥ ౮౬ ॥ బలీయో రావణప్రాణపాషాణదళనాప
విః । విభీషణస్య సామ్రాజ్యశ్రీప్రాణనసురద్రుమః ॥ ౮౭ ॥ అ
యోధ్యాపురనారీణాం నక్షత్రోరత్యద్భుతోత్సవః । రమతే మమ
తేజస్వీ రామః కామసమో హృది ॥ ౮౮ ॥ అత్ర కిలపవిత్రచ
రిత్రః కశ్చిద్విపశ్చిగజప్రముఖమనుసంధత్తే ॥ ౮౯ ॥ ధ్యా
యామి రామమభిరామగిరామరందధారామదఘ్నమిత

బలీయాన్ బలిష్ఠః - పవిః వజ్రాయుధం ॥ ౮౭ ॥ అయోధ్యేతి ॥ కామసమః ఇత్యుపమా - రమతే క్రీడతి - సర్వదా తం భజామీత్యర్థః ॥ ఉక్తవిశేషణాని క్రమేణ రామాయణకథాసూచకాని ॥ ౮౮ ॥ అత్రేతి ॥ కశ్చిద్విపశ్చిదేతత్కావ్యకర్తా - ఏవమగ్రేపి ॥ ౮౯ ॥ ధ్యాయామీతి ॥ అభిరామయా గిరా వాఙ్మాధుర్యేణేత్యర్థః - మరందస్య మకరందస్య ధారాయా ఆమదం హంతీతి మదఘ్నం - ఇత్యాప్తా రామా సీతా యేన తం - అరేః శత్రోః జాతావేకవచనం - విరామం నాశకం-

అచ్యుతతరాణాంఅమలానాంసతాంచగుణానాం - ఆరామమాస్పద మిత్యర్థః - ఘోరమామయంసంసారరోగంహంతీతితత్ ఘ్నం - అసు రైరమరైశ్చవందితాంఘ్రిం - ధ్యాయామి ॥ ౩౦ ॥ దయేతి ॥ దయా యాఃసముదయస్యరాశేఃఆలయేస్థానే- కాననేపి-ముదాఅధికంసన్నో న్నతమాననంయస్యతస్మిన్ - పలాశనానాంరాక్షసానాం - పలాయనే విద్రావణేప్రణయిపరిచయవత్ కార్ముకంధనుః యస్య తస్మిన్ - ధా ర్మికే- సమీరజసమీడితేహనూమత్స్తుతే - సత్తమే - బలీకృతాః వలీ ముఖాఃకపయోయేనతస్మిన్ - మనుజధర్మిణిబ్రహ్మణిశ్రీరామే-మే-చి

రామనమనేర్వి రామం । ఆరామమచ్యుతతరామలసద్గుణా
నాం ఘోరామయఘ్నమసురామరవందితాంఘ్రిం ॥౩౦॥
దయాసముదయాలయేముదధికాననే కాననే పలాశనపలా
యనప్రణయికార్ముకే ధార్మికే। సమీరజసమీడితే ప్రవిశచి
త్తమేసత్తమే।బలీకృతవలీముఖేమనుజధర్మిణిబ్రహ్మణి॥౩౧॥
అస్త్రామాసతృణంప్రియాద్రుహితృణామాసస్మరారేర్ధను
ర్దారామాసమునేశ్శిలాపినృవరామాసస్వయంపాదు
కా। కుల్యామాసమహార్ణవోపికపయోయోధాంబభూవు
స్తథా పౌలస్త్యోమశకాంబభూవబహునాత్వంమానుషామా

త్తిహేమదీయమనః - ప్రవిశ - తంభజేత్యర్థః- ॥ ౩౧ ॥ అస్త్రామా సేతి ॥ హేభగవన్ శ్రీరామ- తవ- తృణం- ప్రియాయైద్రుహ్యతీతి ప్రియాద్రుట్ తస్మిన్ కాకాసురేవిషయే- అస్త్రామాస ఆయుధవదా చచార - అస్త్రాదిశబ్దాదాచారార్థేక్విపిఅనేకాల్త్వాల్లిట్యామాదే శేనాస్తేర్భవతేర్వానుప్రయోగః - స్మరారేఃధనుఃశివచాపః - తృ ణామాస - శిలాపి- మునేర్గౌతమస్య - దారామాస - పాదుకాత్వదీ యా- స్వయం - నృవరామాస - రాజాబభూవ- భరతేనతస్యాంరా జ్యార్పణాదితిభావః - మహార్ణవోపి - కుల్యామాస - కపయోపి యోధాంబభూవుః - తథాతాదృశః - పౌలస్త్యఃరావణః - మశకాంబ

భూవ- కింబహునా- త్వంమానుషామాసిథాః ॥ ౯౨ ॥ అఖిలేతి ॥ శ్లోకద్వయమేకంవాక్యం - అదర్శనంభంజనం - కాతరాఃభీతాః - అలమితి నిషేధే - ఈదృశాదేవామాసంత్విత్యర్థః ॥ ౯౩ ॥ ౯౪ ॥ ౯౫ ॥ శిథిలితేతి ॥ శిథిలితః మోచితః భవాత్సంసారాత్ఖేదః యయాసా-శ్లిష్టః ఆశ్రితః వైకుంఠస్య పాదః యయాసా - కృతః విపదాం అపనోదః వారణం యయాసా- క్లిష్టానాంచిత్తస్య ప్రసాదః దుఃఖరాహిత్యరూపం నైర్మల్యం యతస్సా - తజ్జనకేత్యర్థః - విమలతరతరంగా- విశ్రుతాంభోధిసంగా - విహితః కృతః దురితభంగః యయాసా - గంగా- అత్ర పురోదేశే

సిథాః ॥ ౯౨ ॥ అఖిలప్రాణదపద్యైరచరాచరముక్తిదైః ।
అసర్వభూతాభయదైరశర్వధనురర్దనైః ॥ ౯౩ ॥ అబ్రహ్మస్త్రీకృతతృణైరతృణీకృతరావణైః । అలంకాతరదవైస్తైరలంకాపురసాధకైః ॥ ౯౪ ॥ ఇతివిమానం దక్షిణతః ప్రస్థాప్య ॥ కృశానుముద్దిశ్య ॥ ౯౫ ॥ శిథిలితభవఖేదాశ్లిష్టవైకుంఠపాదా కృతవిపదపనోదా క్లిష్టచిత్తప్రసాదా । విమలతరతరంగా విశ్రుతాంభోధిసంగా విహితదురితభంగాపీక్ష్యతామత్ర గంగా ॥ ౯౬ ॥ కృశానుః ॥ ఉపేక్షణీయాని భాగీరథీయాని పానీయాని కిమిహ వీక్షణీయాని ॥ ౯౭ ॥ యతః ॥
యేషాం జనిస్స్వరణతస్తు హిరణ్యహస్తదోషాకరేణ గురుదా

వీక్ష్యతాం ॥ ౯౬ ॥ ఉపేక్షణీయానీతి ॥ ఉపేక్షణీయాన్యనాదరణీయాని ఉపసమీపే ఈక్షణీయాని దర్శనీయానీతిచ ॥ ౯౭ ॥ యేషామితి ॥ యేషాం గాంగానాం వారాం జలానాం - జనిర్జన్మ ఖు- హిరణ్యహస్తుః స్వర్ణస్తేయినః - చరణం కర్మ స్వర్ణస్తేయః - తస్మాన్మహాపాతకాత్ - ఖ్యాతా ప్రసిద్ధా- బ్రహ్మణః బ్రాహ్మణస్య ఉత్తమాంగభిదః శిరశ్ఛేత్తుర్మౌళౌ- గురోరాచార్యస్య దారాణాం విటేన - అతఏవ దోషాణాం సర్వేషాం ఆకరేణ స్థానేన సహ - యేషాం- స్థితిర్వాసః- అనేన తత్సంయోగపాతకమప్యుక్తం - జడానాం మూఢానాం మద్యపా

ఋషీణామితియావత్ తన్నిధా - మేషాం - లీయతేఅన్యైనైకీభూయతత్తి
తిలయః మైత్రీ- ఖ్యాతఇతియథాయోగంసర్వత్ర యోజ్యం - అనేనసు
రాపానంసూచ్యతే - తథాచమహాపాతకపంచకాశ్రయాణి గంగా
జలానీతిప్రాతీతికోర్థః - వాస్తవస్తు- హిరణ్యేహిరణ్యకశిపునా
మైకదేశగ్రహణం- తద్ధతుర్విష్ణోః- పాదాబ్జజన్మ - బ్రహ్మకపాల
ధారిణశ్శివస్యమౌళౌబృహస్పతిపత్నీవిటేనన్విశాకరేణసహస్థితిస్సుము
ద్రమేళనమితి ॥ ౯౮ ॥ ౯౯ ॥ గాంగానీతి ॥ గాంగాని - వారిజలాని
రేఫాంతమిదం- గరుడధ్వజపాదపద్మాదావిర్బభూవుః - ఇందుమౌ
ళింపునః- అపునర్పవిత్రీచక్రుః - విచిత్రంవృత్తం - సగరస్యరాజ్ఞః- అ

రవిటేనమౌళౌ । బ్రహ్మోత్తమాంగభిదఏవసహస్థితిశ్చ
ఖ్యాతోలయోజలనిధౌకిలగాంగవారాం ॥ ౯౮ ॥ విశ్వావసుః॥
మందమతేకింముకుందపాదారవింద మరంద ధారాధునీమపి
నిందసి॥ ౯౯ ॥ పశ్య ॥ గాంగానివారిగరుడధ్వజపాదపద్మా
దావిర్బభూవురపునఃపునరిందుమౌళిం । నిన్యుర్విచిత్రమ
మృతంసగరాన్వయంచ నాతోధికం భువిపవిత్రతమంసమం
వా ॥ ౧౦౦ ॥సాసర్వతోముఖవతీతటినీసరాగాంమూర్తిర్వి
ధేరివబిభర్తిసరస్వతీంచ । ఖేదస్త్వయాబలిజితశ్చరణా

న్వయంపుత్రసమూహమిత్యర్థః - అమృతంస్వర్గం - నవిద్య తేమర
ణంయత్రేతివ్యుత్పత్తేః - నిన్యుర్గమయామాసుః - అతఇతః గంగాజ
లేభ్యః - అధికంపవిత్రతమం- భువినాస్తి - అతఃఏషాం - సార్వవిభక్తి
కస్తసిల్ - సమంపవిత్రతమంవానాస్తి - కింతున్యూనాన్యేవాతస్స
ర్వాణీత్యర్థః ॥ ౧౦౦ ॥ సేతి ॥ సర్వతోముఖంజలం - సర్వతఃచతుఃపా
ర్శ్వేషుముఖానిచతద్వతీ - పుష్కరంసర్వతోముఖమితిజలపర్యాయే
ష్వమరః- సాగంగా- విధేర్బ్రహ్మణః- మూర్తిశ్శరీరమివ- రాగేణ
ఆరుణ్యేనఅనురాగేణచసహితాంసరాగాం- సరస్వతీంనామనదీంవా
ణీంచ- బిభర్తిచ- కింతు - ఆద్యాద్వయోఃప్రథమాగంగా- బలిజితఃవి

శ్లో॥- చరణారవిందాద్బభూవజాతా- చరమానాభిపద్మాత్ బభూవ
ఇతిఇయాన్ ఏతావాన్ భేదఃవిశేషః ॥ ౧౦౧ ॥ భాగీరథీమితి ॥ బుధాః
కర్తవ్యకుశలాః - భాగీరథీంప్రాప్య - పితృభ్యః - జలాంజలింనివా
పాంజలిం- సాదరంయథాతథా - అర్పయంతి- దదతి - తతఃనివాప
దానాత్సర్వాణిపితౄణాంపాపాని-దత్తఃకృతఃజలాంజలిఃనాస్మాకం
పితరస్సంబంధినఇత్యుత్సర్గజలనిక్షేపఃయైస్తథోక్తానిభవంతి-పితౄణాం
త్సంత్యజంతీత్యర్థః - అహోఇత్యాశ్చర్యే ॥౧౦౨॥ భాగీరథీమితి॥
పటుస్సమర్థాధీర్యస్యసః- యఃజనః- భాగీరథీముపాస్తేభజతే- అత

రవిందాదాద్యాబభూవచరమాకిలనాభిపద్మాత్ ॥ ౧౦౧ ॥
అపిచ ॥ భాగీరథీంప్రాప్యబుధాఃపితృభ్యో జలాంజలింసా
దరమర్పయంతి। పాపానిసర్వాణితతఃపితౄణాంభవం
త్యహోదత్తజలాంజలీని॥౧౦౨॥ భాగీరథీంయఃపటుధీరుపా
స్తే। యథాక్రతున్యాయతఏషధన్యః। దేవత్వమేత్యత్రిది
వేసురాణాంభాగీరథీతివ్యపదేశమేతి ॥ ౧౦౩ ॥ సరస్వత్యా
శ్లిష్టాసవితృతనయాలింగితఝరా। స్ఫురద్గుచ్ఛస్వచ్ఛాప్ర
కృతిరివభాతిత్రిగుణభాక్। తథాప్యేషాదోషాపనయనప

ఏవధన్యస్సఏషః- యథాక్రతున్యాయతఃయాంవై దేవతాముపాస్తే
సైవభవతీన్యాయాత్మకాత్ - దేవత్వమేత్య - త్రిదివస్వర్గే - సురాణాం
సంబంధినంభాగీరథీత్యాకారకంవ్యపదేశంవ్యవహారం - సురాణాంమ
ధ్యేభాగీఅమృతాదిభాగవాన్ - రథీవిమానవాంశ్చేతివ్యపదేశం- ఏ
తి- ప్రాప్నోతి- సుధాయాంఇతిపాఠఃకథంచిద్యోజ్యః ॥ ౧౦౩ ॥ సర
స్వతీతి॥ సరస్వత్యాపీతయాశ్లిష్టా- సవితృతనయయాయమునయానీల
యాఆలింగితఝరాసంగతప్రవాహా-స్ఫురన్గుచ్ఛఃకుసుమపుంజఇవ
స్వచ్ఛాధవళా-ఏషాగంగా-త్రీన్గుణాన్సత్వరజస్తమాంసిశుక్లపీతనీ
లవర్ణాంశ్చభజతీతితద్భాక్-ప్రకృతిస్సంసారకారిణీమాయేవయద్యపి
భాతి-తథాపిత్రైగుణ్యవత్యేపి-కంసారిపదభూరతఏవదోషస్యసంసా

రబంధస్యదోషాణాంచఅపనయనపటురేషా-స్వస్యాఃఆకలనయా సేవ
నయాకరణేన-ప్రగల్భంసంసారంప్రశమయతి ॥ ౧౦౪ ॥ గాంభీర్యే
ణేతి ॥ తస్యగదాధరస్యపదాబ్జ్వంతీతితత్పదభువః- ఇమే వారాశిదా
రాఃగంగా - గాంభీర్యేణగదాధరస్యవిష్ణోఃహృదయం - మాధుర్యతఃమ
ధురత్వేన - తస్యవిష్ణోఃగిరంవాచం - శ్వైత్యేన ధావళ్యే నచ - తదీ
యంఅనఘంయశః - శైత్యతశ్శైత్యేనతత్కృపాం-నైర్మల్యాతి
శయేనతస్యధిషణాంబుద్ధిం-నిత్యప్రసాదేనఅకలుషత్వేనసౌమ్యత్వే
నచ - తద్వక్త్రంచ- అనుసరంతిఇతిఅత్రద్వితీయాంతేనయోజ్యం-

> టుస్సాఽకలనయాప్రగల్భం సంసారంప్రశమయతి కంసారి
> పదభూః ॥ ౧౦౪ ॥ గాంభీర్యేణగదాధరస్యహృదయంమా
> ధుర్యతస్తద్గిరః శ్వైత్యేన చయశస్తదీయమనఘం శైత్యా
> త్తస్తత్కృపాం। నైర్మల్యాతిశయేనతస్య ధిషణాంనిత్యప్ర
> సాదేనతద్వక్త్రంచానుసరంతితత్పదభువో వారాశిదారా
> ఇమే ॥ ౧౦౫ ॥ ఇతిబద్ధాంజలిరగ్రతోఽవలోక్యసానందం ॥
> ౧౦౬ ॥ కాశీస కాశీభవదింద్రగేహసౌధాగ్రభాగాబహుస
> ప్తినాదా।ఇందోర్మయూఖైరియమంధకారవ్యుత్పత్తిశూన్యా
> శివశేఖరేందోః ॥ ౧౦౭ ॥ కృశానుః ॥ కిమరేవయస్యైషా

అత్రఅనుసరణంవిష్ణుజన్యత్వప్రయుక్తతదీయాంగగుణజన్యగుణవత్త్వ
మితిబోధ్యం ॥ ౧౦౫ ॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యుక్త్వాఅగ్రతోఽవలోక్య బద్ధాంజలి
స్సన్సానందం ॥ ౧౦౬ ॥ కాశీతి ॥ సకాశీభవత్ సామీప్యేనవర్త
మానంఇంద్రగేహంస్వర్గఃయేషాంతాదృశాఃసౌధానాం అగ్రభా
గాఃయస్యాంసా - బహవస్సప్తయఃఅశ్వాఃతేషాంనాదఃయస్యాంసా-
శివస్యవిశ్వేశ్వరస్య శేఖరస్య శిరోభూషణస్య ఇందోః - మయూఖైః
కిరణైః - అంధకారస్యవ్యుత్పత్త్యాఉదయేనశూన్యాఇయంకాశీనామ
పురీ- ఇంద్రేప్రకాశతే ॥ ౧౦౭ ॥ కిమితి ॥ అపిఃప్రశ్నే - నన్వితియా
వత్ - ఏషాకాశీ- తవస్తవస్యపదంవిషయఇతికాకుః- కిమిత్యాశ్చర్యే

తన్మాహాత్మ్యస్య మనోవాచామగోచరత్వాదితి భావః - ఇతి వాస్తవార్థః ప్రాతీతికస్తు స్పష్ట ఏవ ॥ ౧౦౮ ॥ కాశీమరణాన్ముక్తిరిత్యత్ర ముక్తిపదస్య సారూప్యపరతామాశ్రిత్యాహ ॥ య ఇతి ॥ అత్ర కాశ్యాం యే జనాః - మృష్టం షడ్రసోపేతం అన్నం భుంజత ఇతి తథ్యజః - ఆముక్తాః ధృతాః ముక్తాస్రజః మౌక్తికహారాయైస్తే - గజోత్తమహయారోహాశ్చ - భవంతి - కించ - సుగేహాంతరే - మత్తాభిస్సౌందర్యాదిగర్వితాభిర్మహిళాభిరంగనాభిస్సహ - విహరంతి క్రీడంతి - తే ఏవంవిషయోపరక్తచిత్తా అపీతి వాస్తవార్థః - జనాః - విషాహారిణః - ఘోరాణి అత్యంతభీకరాణి అస్థీని ధరంతీతి ధరాః - విరాజత్ అనడ్వాన్ వృష

పితవస్తవ్యపదం ॥ ౧౦౮ ॥ పశ్య ॥ యే మృష్టాన్నభుజో గజో
త్తమహయారోహాస్సుగేహాంతరే మత్తాభిర్మహిళాభిరత్ర
విహరంత్యాముక్తముక్తాస్రజః । తే ఘోరాస్థిధరా విరాజద
నడుద్వాహా విషాహారిణో నర్తిష్యంత్యవశాశ్శ్మశాననిలయా
నీచైః పిశాచైస్సమం ॥ ౧౦౯ ॥ అన్యచ్చ ॥ దత్తం సాధుముదే
యదేకమపి తత్క్షేత్రప్రభావాద్భవేత్కామం కోటిగు
ణం భవాంతర ఇతి ఖ్యాతం త్వయి తద్వ్యవస్థయా । వాసం ప్రా

ప్తాః వాహాః వాహానం యేషాం తే తథోక్తాః - అవశాః ఉన్మత్తాస్సంతః త్రాశ్చేతి చతుష్టయం విధేయం - నీచైః పిశాచైస్సమం - శ్మశాననిలయాస్సంతః - నర్తిష్యంతి నృత్యం కరిష్యంతి - అంతే ఇతి శేషః - తాదృగున్నతానామిహాన్యదైన్యకారిణీయమిత్యహితదూషణం - వస్తుతస్తు - ఈదృశవిషయోపరక్తచిత్తానామపి శివసారూప్యముక్తిసంపాదకే యమన్యన్న కిమపీదృశం క్షేత్రమితి ప్రతీతేర్వస్తునాలంకారధ్వనిః ౧౦౯ ॥ దత్తమితి ॥ హే కాశి - ఏకమపి - కిముత స్వర్ణాదికం - యత్ యజ్జాతీయం వస్తు - సాధోః పాత్రస్య ముదే - దత్తం - జనేన పుణ్యక్షేత్ర ఇతి శేషః - తద్వస్తు - క్షేత్రస్యత్వదన్యస్య ప్రభావాద్భవాంతరే అన్యజన్మని - కామం భృశం కోటిగుణం కోటిసంఖ్యాకం సత్ భవేత్ సం

షద్యేత ఇతివచనజాతం ఖ్యాతః పురాణాదావితి భావః - త్వయి తు
వాసం ప్రాప్య - ముహుః- అస్థయా ఆసక్త్యా - బహూని వాసాంసి
దనతః - నాభ్యస్తాచ్ఛతురితి నుమ్నిషేధః - లోకాః జనాః - జన్మాంత
రే - దిగ్వసనతాం దిగంబరత్వం - భజంతి - హంతేతి ఖేదే - తుభ్యం న
మఇతి సర్వధాత్వాజైవత్వమితి ప్రతీతికః - శివసారూప్యదాయి
న్యై తుభ్యం నమః హంతేత్యానందే ఇతి వాస్తవః ॥ ౧౧౦ ॥ వారాణ
సీతి ॥ హే వారాణసి కాశి - యత్ర త్వయి - సంతస్థుషాం నివాసినాం
వపుః జన్మాంతరేపి కిముతాస్మిన్ జన్మని - శివసారూప్యజన్మని చ - సశూ
లం శూలరోగేణ శూలాయుధేన చాన్వితం - భవతి - ఉత్తమాంగం శిరః
జలభారః శైత్యరోగః గంగాజలాతిశయశ్చ తద్వద్భవతి - యతస్తతః-

ప్యముహుర్బహూని దధానో వాసాంసి జన్మాంతరే । లోకా
హంత భజంతి దిగ్వసనతాం హే కాశి తుభ్యం నమః ॥ ౧౧౦ ॥
వారాణసి త్వయి సదైవ సరోగభూమావారోగ్యభూమిరితి
కామమలీకవాదః । సంతస్థుషాం భవతి యత్ర వపుస్సశూల
జన్మాంతరేపి జలభారవదుత్తమాంగం ॥ ౧౧౧ ॥ విశ్వావసుః
అనిపుణధిషణ గుణోదయాం నుపికిమితి హోషికరోషి । యదే

సదా సరోగభూమౌ త్వయి - ఆరోగ్యయుక్తా భూమిరితి వాదః- కామం
భృశం అలీకః మృషా వాదః ప్రవాదః- సరః గంగాప్రవాహం గచ్ఛతి ప్రా
ప్నోతీతి సరోగా - భూమిరితి - అః విష్ణుః బిభ్రాణం ఉమా మాధవః - రేణ లోచ
నాగ్నినా యుక్తః - ఉః శివః విశ్వేశ్వరః - తౌ గచ్ఛతీతి సరోగా- తస్యాః
భావః ఆరోగ్యం - తేన యుక్తా భూమిరితి చ - కామం-అలీకవాద ఇతి కా
ముః - నాలీకవాద ఏవేతి వాస్తవోర్థః - అత్ర యోన్యాష్టైత్యాదిశ్లోకత్ర
యో వాచ్యయా నిందయోక్తవిధస్తుతిప్రతీతేర్వ్యాజస్తుత్యలంకారః॥
౧౧౧ ॥ అనిపుణేతి ॥ హే అనిపుణధిషణ మందబుద్ధే - గుణస్య శివసా
రూప్యాదేః ఉదయః యస్యాం తాం వారాణసీం - కిమితి కుతో హేతోః
భోగినా విషయాసంభవతాపి - ఏతన్నగరే కాశ్యాం వాసినా - యో

గః అత్రాదిః తద్వతాం - ప్రాప్యం - శివస్య సారూప్యం - సమానం ఉపా
సిత దేవతాతుల్యం రూపం యస్య తస్య భావస్సారూప్యం ముక్తిః ॥
౧౧౨ ॥ అత్రేతి ॥ అత్ర కాశ్యాం - అపవిత్రం నులమూత్రాదిబంధు
రం - దేహం - అపాస్య త్యక్త్వా ఉత్సృజ్య - అప్సు నిర్మలం ధవళం చ - వ
పుః శరీరం - బిభ్రతి - ప్రాప్నోతి - యస్య వపుషస్సంబంధిని - అవా
ప్తమాశ్రితం నిటాలం ఫాలం యేన తస్మిన్ - లోచనే - శుచిరగ్నిః అస్తి -
జటాలే జటాయుక్తే - మస్తకే - హరిపదే ఆకాశే అంబు గాంగం అస్తి - త
ద్వపురితి సంబంధః - అపాస్యన్ బిభ్రతీతి వర్తమాననిర్దేశేన దేహ
త్యాగసమకాలమేవ శివసారూప్యలాభ ఇతి సూచితః ॥ ౧౧౩ ॥ అదఇ
తి ॥ అముష్మిన్ పురే కాశ్యాం వాసినాం - అన్యైః ఉక్తసారూప్యముక్తే

తన్నగరవాసినాం భోగినాం యోగినాం ప్రాప్యం శివసారూప్య
మాప్యతే ॥ ౧౧౨ ॥ అత్ర దేహమపవిత్రమపాస్యన్నచ్ఛ
మృచ్ఛతి వపుః కిల యస్య । లోచనే శుచిరవాప్తనిటాలే మస్త
కే హరిపదాంబు జటాలే ॥ ౧౧౩ ॥ అదః పురవాసినామన్యా
పి సా ధన్యతా ॥ ౧౧౪ ॥ ప్రదోషవన్నృత్తమిహ ప్రదోష
నటోంధకారి వ్యపదేశమంతే । ప్రకాశయత్యేష హి తారకో

రన్యా - ధన్యతా శ్రైష్ఠ్యం ॥ ౧౧౪ ॥ ప్రదోషవదితి ॥ అంధకో నా
మకశ్చిదసురః తస్యారిః అంధకారిః - అన్యత్ర - అంధకారః అస్మిన్నస్తీ
తి అంధకారి - ఇతి వ్యపదేశం నామ - ప్రాప్తః - ప్రదోషే సాయంకాలే
నటతీతి నటః - ఏషః శివః - ప్రదోషవత్ - ఇహ కాశ్యాం - నృణాం - అం
తే దేహావసానే అన్యత్ర దినాంతే - కర్ణనభః ప్రదేశే శ్రోత్రవివ
రాంతర్వర్తిన్యాకాశప్రదేశే - అన్యత్ర కిరతి వ్యాప్నోతీతి కర్ణః
వ్యాపకః నభః ప్రదేశః తస్మిన్ - తార ఏవ తారకః ప్రణవః - స్వార్థే
కః - తస్మిన్ ఉద్యతః ఉచ్చారణేన వ్యక్తీభవతః - వర్ణాన్ అకారముకా
రం మకారం చ త్రీన్ - అన్యత్ర - తారకాభ్యో నక్షత్రేభ్యః ఉద్యతః వ
ర్ణాన్ కాంతీః - ప్రకాశయతి ఉపదిశతి - అన్యత్ర ప్రకటయతి - అత్ర

వైష్ణవాః- అత్ర ప్రాణేషూత్క్రమమాణేషు రుద్రస్తారకం బ్రహ్మోపదిశతీత్యత్ర తారకో రామమంత్ర ఇత్యాచక్షతే ॥ ౧౧౫ ॥ ఇతీతి ॥ కృత్స్నం సమస్తం - జనపదం రాష్ట్రం ॥ ౧౧౬ ॥ ప్రాతరితి ॥ ప్రాతః ప్రాతః నిత్యం ప్రాతః కాలే - భక్త్యా - జాహ్నవీవారి గంగాజలం గాహం గాహం అవగాహ్య- ఆభీక్ష్ణ్యే ణముల్ - క్లృప్తాః అనుష్ఠితాః నిత్యాః క్రియాః సంధ్యావందనాద్యా యైస్తేభ్యః- ఆద్యం పురాణం పూరుషం హరిం హరం వా - పుష్పైః పూజయద్భ్యః - అత ఏవ - పూ

> ద్యద్వర్ణాన్నృణాం కర్ణసుభగః ప్రదేశే ॥ ౧౧౫ ॥ ఇతి గంగాతీరజనపదం కృత్స్నమావేశ్య సాంజలిబంధం ॥ ౧౧౬ ॥
> ప్రాతః ప్రాతర్జాహ్నవీవారి భక్త్యా గాహం గాహం క్లృప్తనిత్యక్రియేభ్యః । పుష్పైరాద్యం పూరుషం పూజయద్భ్యః పూతాత్మభ్యో భూసురేభ్యో నమోఽస్తు ॥ ౧౧౭ ॥ కృశానుః ॥
> కిమేతద్దేశవాసినోఽపి బ్రాహ్మణాః కేవలం కలిమాహాత్మ్యైకలితశాస్త్రీయచర్యావిపర్యయాః । త్వయా నమస్క్రియంతే ॥ ౧౧౮ ॥ పశ్య తావత్ ॥ ప్రాయేణాస్య కాశీదేశజనస్య సుచర్యావిపర్యాసం ॥ ౧౧౯ ॥ ప్రాతర్హంత కృతాప్లవోఽపి రజకస్పృష్టం జడో రాసభై రూఢం ఘోరం ధారయతే పటానను దినం ధృత్వా బహిర్గచ్ఛతి - గత్వా మ్లేచ్ఛముఖాశు

తః ఆత్మా దేహః మనః జీవో వా యేషాం తేభ్యః - బ్రాహ్మణేభ్యః నమోఽస్తు ॥ ౧౧౭ ॥ కిమితి ॥ కేవలమత్యంతం - కలేర్యుగస్య మాహాత్మ్యేన కలితః సంగతః శాస్త్రీయాయాః శ్రుతిస్మృతివిహితాయాః చర్యాయాః ఆచారస్య విపర్యయః వైపరీత్యం విహితత్యాగనిషిద్ధసేవనరూపం యైస్తే - అపి గర్హణీయాం ॥ ౧౧౮ ॥ ౧౧౯ ॥ ప్రాతరితి ॥ జడః మూఢః - అత ఏవ చపలః శాస్త్రీయచర్యావికలః- ఏష ఏతద్దేశవాసీ - అనుదినం న త్వేకస్మిన్నిత్యర్థః - ప్రాతః-కృతః ఆప్లవః గంగాయాం స్నానం యేన స తథోక్తోఽపి - రజకస్పృష్టం రాసభైః ఊఢం ఘోరం పటం ధారయ

తే - ధృత్వా బహిర్గచ్ఛతి - గత్వా మ్లేచ్ఛముఖాశుచీర్ణజనాన్ స్పృశతి చ - స్పృష్ట్వాపి న స్నాతి - న స్నాతోపి - న జఘన్యస్యుస్పృష్టేపేతి సమాసః- అథ భుఙ్క్తే - భుక్త్వాపి - న వ్రీడతి న లజ్జతే అహో ఇత్యాశ్చర్యే - అత్ర రజకస్పృష్టరాసభారూఢపటధారణాద్యనేకకారణసత్త్వేపి లజ్జానుత్పత్తేర్విశేషోక్తిరలంకారః ॥ ౧౨౦ ॥ కించ ॥ శ(స్త్రై)రి ॥ ఏషః శ(స్త్రైః) ఆయుధవృత్తిభిర్జీవతి - పరిత్రాణార్థమపి తద్ధారణస్య నిషిద్ధత్వాదితి భావః - శా(స్త్ర)ం వేదాది- పరం సర్వథా - ఉజ్ఝతి త్యజతి - శూ(ద్రా)హృతైరంబుభిః - ఇహ మోదనపాకపర్యంతమన్వేతి- ఉచ్చావచైర్నానావిధైర్యవనైః మ్లేచ్ఛైస్సంగతిం స్పర్శనం యాతి ప్రాప్నోతి- నికటం ప

చీర్ణస్స్పృశతి చ స్పృష్ట్వాపి న స్నాత్యహో న స్నాతోప్యథభు
ఙ్క్తే ఏష చపలో భుక్త్వాపి న వ్రీడతే ॥ ౧౨౦ ॥ కించ ॥ శ(స్త్రై)
ర్జీవతి శా(స్త్ర)ముజ్ఝతి పరం శూ(ద్రా)హృతైరంబుభిస్సి
క్త్వా చానతి దేవతాస్స పయసా స్వైరం పచత్యోదనం । ఉ
చ్ఛిష్టాన్న బిభేతి యాతి యవనైరుచ్చావచైస్సంగతిం మాతం
గాన్నికటాగతానగణయన్మార్గాన్ముహుర్గాహతే ॥
౧౨౧ ॥ నీచైర్మర్త్యవనైశ్శునీభిరపి వా నిశ్శంకమాలోకితం
భుఙ్క్తే పఙ్క్తివిదూషకైస్సహ నరైరజ్ఞాతవేదాక్షరః । మద్యా

మోషదేశం ఆగతానపి మాతంగాన్ చండాలాన్ అగణయన్ అవిచారయంత్స్వన్ - మార్గాన్ - ముహుః పునః త్వేకదా ఏకవారం వా - గాహతే ప్రవిశ్య గచ్ఛతీత్యర్థః ॥ ౧౨౧ ॥ నీచైరితి ॥ అజ్ఞాతం అనధీతం వేదస్య అక్షరం ఏకం యేన సః- ఏషః- నీచైః మర్త్యవనైః - కింబహునా - శునీభిః శునక(స్త్రీ)భిరపి వా- ఆలోకితం అన్నాది - ఏతావదేవ నేత్యాహ-పఙ్క్తివిదూషకైః నరైః మద్యపాయిభిస్సహ- నిశ్శంకం నిర్గతో భయలోక(భ్ర)ంశభయం యథా తథా భుఙ్క్తే - కించ- మద్యాస్వాదనమత్తచిత్తాయాః జనతాయాః జనసమూహస్య మోహం అయం కర్మతః దానపాత్రమితి (భ్ర)మం కర్తుం మోహాయ- క్రియార్థేత్యాదినా చతుర్థీ - భియః పత

లోకాత్ భయస్యహానతః త్యాగంకృత్వా-ల్యబ్లోపేపంచమీ-శ్రుతిస్మృతివచసాందూరాణి అవిధిసంపాదితానీత్యర్థః-అతఏవ-అసారాణి నిష్ఫలాని-కర్మాణి-ఆరభతేకరోతి॥ ౧౨॥ కన్యామితి॥అజ్ఞః-అతఏవ-కామపిఅనిర్వాచ్యరూపసౌశీల్యాదిగుణాంకన్యాం-ఉద్వాహ్యపరిణీయ ద్రవ్యాశాపాశకృష్టః-అతఏవఉదయద్యౌవనామపిఏనాంఊఢాంప్రతిజహత్ గృహఏవత్యజన్సన్-దేశాంతరేషుసుదూరేషు - భ్రమతి-వార్తావృద్ధ్యాదినేతిభావః - హంతేతిఖేదే-తతశ్చాన్యోన్యస్యాశ్లేష ఆలింగనేవాంఛయైవనతుభోగేనవిగళితంఅతిక్రాంతంవయః యౌవనంయయోస్తయోః-అతఏవ- ఆత్తంమాలిన్యంవ్యసనంయయోస్తాదృ

స్వాదనమత్తచిత్తజనతామోహాయభీహానతః కర్మాణ్యార
భతేశ్రుతిస్మృతివచోదూరాణ్యసారాణిచ ॥ ౧౨ ॥ క
న్యాంకామప్యుద్వాహ్యప్రతిజహదుదయద్యౌవనామజ్ఞఏ
నాంద్రవ్యాశాపాశకృష్టోభ్రమతిచిరతరంహంతదేశాంత
రేషు।అన్యోన్యాశ్లేషవాంఛావిగళితవయసోరాత్తమాలిన్య
మత్యోర్దర్శనంపత్యోర్వ్యాదత్తైవంహతవిధిరుభయోర్లో
కయోశ్శోకయోగం ॥ ౧౩ ॥ నాధీతేత్రజనోయదికశ్చిద
ధీతేశతేసహస్రేవా। దుస్తర్కేషుశ్రామ్యతిదూరీకురుతే

శీమతిఃమనఃయయోస్తయోర్దర్శనంపత్యోఃఏతద్దేశీయయోః- ఏవముక్తప్రకారం-ఉభయోర్లోకయోశ్శోకయోగం- ఇహలోకేసాంసారికసౌఖ్యాభావాత్ అముష్మిన్ ఉక్తదుష్కర్మవశాచ్చేతిభావః-హతవిధిః దుష్టదైవం-వ్యాదితదత్తవాన్-అత్రహతపదార్థస్యశోకదానేహేతుత్వాత్కావ్యలింగం॥౧౩॥ నేతి॥అత్రదేశే- బ్రాహ్మణః- నాధీతఏవకిమపీతిశేషః-శతేవాసహస్రేవాకశ్చిదేకః-అధీతేయది- తదా- దుస్తర్కేషుగౌతమాదినిర్మితేషు శ్రామ్యతి-అధ్యయనేనశ్రాంతోభవతి-శ్రుతిస్మృతీనాంసంబంధినఃసుతర్కాన్ శారీరకాదిమహానిబంధనాని-దూరీకురుతేనాఙ్గీతఇత్యర్థః॥౧౪॥కష్టమితి॥ కష్టంఅన్యాయ్యం-కలేరే

వేతి-కామాదివికారజనకస్యేతి శేషః॥ ౧౨౫॥ కలావితి ॥ కృతయుగేభవం కార్త్తయుగం-కుత్ర నామసంభావ్యతే కేన హేతునా ఉత్పన్నేత ఇత్యర్థః. యతః - దురితస్య దుష్కర్మణ ఏవ లతికాయాః ఉపఘ్నాయితః ఆశ్రయవృక్షవదాచరిత ఆత్మా స్వరూపం యస్య సః-కలిః-దుర్జయః అనివార్యః ఖలు॥౧౨౬॥ హర్మ్యేతి॥మహాంతః అనర్థాః వక్ష్యమాణా ఆవహంతి సంపాదయంతీత్యావహాః - అయం కలిః యుగం- నిషిద్ధా ఏతే ధర్మాః పుణ్యం యేభ్యస్తేషాం కర్మణాం పరదారధనహరణాదీనాం వితతేః

శ్రుతిస్మృతీ సుతరాం ౯ ॥ ౧౨౪ ॥ విశ్వావసుః ॥ కష్టమరే బ్రాహ్మణనిందాం శ్రుణ్వతః కంపతే మమ హృదయం - యస్త్వయోపన్యస్తస్సుచర్యావిపర్యయః స ఏష కలేరేవ దోషో న బ్రాహ్మణానాం ॥ ౧౨౫ ॥ కలౌ యుగే కార్త్తయుగం చారిత్రం కుత్ర నామ సంభావ్యతే। దురితలతికోపఘ్నా యత్రాత్మా దుర్జయః ఖలు కలిః ॥ ౧౨౬ ॥ హర్మ్యస్థానమధర్మకర్మవితతేర్దుర్మార్గభర్మాసనం శాస్త్రప్లోషలలాటభూలిపిలయశ్మశానస్స్వనామాపి। సర్గామ్నాయవచస్సమాపనదినం సంస్థానమర్చావిధేరర్థానర్థాజనిభూరభూదిహ మహానర్థావహోయం కలిః ॥ ౧౨౭ ॥ ఏతాదృశే కలియుగేఽపి శతేషు కశ్చిజ్జాతాదరో జగతి యః శ్రుతిమార్గ ఏవ- యత్కించిదాచ

రాశేః-హర్మ్యస్థానం ఆశ్రయశ్రేష్ఠమిత్యర్థః-ఏతదాది అర్థానర్థాజనిభూరిత్యంతం ప్రత్యేకం విధేయం-దుర్మార్గస్య దురభిమానస్య భర్మాసనం స్వర్ణపీఠం-లలాటభూలిపిః ఆయురంతకు రాశి-ఆమ్నాయో వేదః- అర్చావిధిః పూజనం-సంస్థానం సమాప్తిః॥ ౧౨౭॥ఏతాదృశ ఇతి॥ఏతాదృశే ఉక్తానేకానర్థావహేఽపి కలియుగే- శతేషు అనేకశతసంఖ్యే - జగతి మర్త్యలోకే యః కశ్చిత్ కోఽపి జనః-శ్రుతిమార్గే వేదోక్త ఏవ కర్మణి జాతాదరః-యత్కించిత్కర్మ ఆచరత్యేవేత్యుత్తరాయోగవ్యవచ్ఛేదః- అసౌ యత్కించిత్కర్మానుష్ఠాతాపి- స్తుతీనాం పాత్రమేవ-కుతః - మహా

నిర్జలదేశే- మితంఅత్యల్పంఆపంఅపాంసమూహఃయస్మిన్ సరఃఅస్తి చేత్ -తత్సరఃన శ్లాఘ్యంకిం శ్లాఘ్యమేవేత్యర్థః॥ ౧౭॥ ప్రాతహాన్ తే తిదూషణముద్ధరతి॥ యఇతి॥ యేతుకాయస్థజనాః గ్రామాయవ్యయలేఖక జాతీయాః- యేచనృపసుతాః రాజపుత్రజాతీయాః- యేచద్విజాశ్చ స్త్రిణః ఆయుధోపజీవినః తేత్రివిధాఅపి-యత్నాత్ తురుష్క ప్రభుసేవానుకూలాన్ప్రశ్యస్పర్శనాదివ్యాపారమవలంబ్య-ల్యబ్లోపే పంచమీ- నిర్దయతయాశుష్కాన్ నిష్ఠురణారసాన్- తురుష్కాధిపాన్ అనుసృత్య-దేవాన్ భూమిసురాన్ బ్రాహ్మణాంశ్చ-పాంతిగతుంతి - కృ

రతిపాత్ర మసౌస్తుతీనాం శ్లాఘ్యమితాపమపికిం నమరౌసర
శ్చేత్ ॥౧౭॥ కించ॥యేకాయస్థజనాశ్చయేనృపసుతాయేచ
ద్విజాశ్చ స్త్రిణః। తేయత్నాదనుసృత్యనిర్దయతయాశు
ష్కాన్ తురుష్కాధిపాన్। దేవాన్ భూమిసురాంశ్చపాంతికృతిన
స్సైచేన్నృహేషాన్వసతేబ్రాహ్మణ్యాయజలాంజలిఃకిలభువి
ప్రాజ్ఞైఃప్రదేయోభవేత్ ॥౧౮॥ సర్వతోదృష్టింప్రసార్య
సశ్లాఘం॥౨౦॥అక్రాంతాసువసుంధరాసుయవనైరాసేతు
హైమాచలంవిద్రాణేక్షితిభృద్గణేవికరుణే నిద్రాతినారా
యణే। నిర్విఘ్నప్రసరేకలావపిబలాన్నిష్టంకంవైది

తినఃమృష్టసేవామప్యంగీకృత్యదేవ బ్రాహ్మణపూజనకౌశల్యవంతః- తేత్రివిధాః-నృహేషుఆసతేచేద్నవముక్తదోషాతిశయోనేతిభావః - తదాభువి-ప్రాజ్ఞైఃబుద్ధైః- బ్రాహ్మణ్యాయబ్రాహ్మణానాంకర్మణే-జలాంజలిఃత్యాగస్థాపకజలాంజలిః- ప్రదేయఃదాతవ్యోభవేత్ - యాజనాధ్యాపనప్రతిగ్రహాణాంజీవికాధానాంతురుష్క ప్రభుత్వప్రసక్త్యభావాదన్యానియజనాధ్యయనదానానిస్వయమేవ శిథిలీ భవంతినిర్ధనానామితిభావః॥౧౮॥౨౦॥ఆక్రాంతాస్వితి॥యవనైహిన్ మస్యసంబంధీఅచలఃహైమాచలంసేతుంచాభివ్యాప్యఆసేతుహైమాచలం-అభివిధావవ్యయీభావః - వసుంధరాసుషట్పంచాశద్దేశేషు ఆ

క్రాంతాసుసతీషు- క్షితిభృద్గణేరాజసంఘే-విద్రాణేపలాయమానే సతి-వికరుణేఅతఏవనారాయణేనిద్రాతిసతి-కలౌకలియుగే-నిర్విఘ్న ప్రసరేనిష్ప్రతిబంధకప్రవృత్తౌసత్యపి-లోకేఉత్తరఃశ్రేష్ఠః ఏకోపిఆస్తికః- తత్రతత్రదేశేబలాచ్ఛ్రద్ధారూపాద్వైదికంవేదవిహితంపంథానంస్వత్ర్మపరిపాలయతి॥౧౩౧॥త్యజత్వితి॥యద్యపిఏతద్దేశవాసీజనః-విహితంవేదచోదితంకర్మత్యజతు-నిషిద్ధంకర్మభజతుకరోతు- తదపి తథాపి-తదన్యఃతస్మాదేతద్దేశవాసినఃఅన్యఃధన్యఃలోకేనాస్త్యేవ-యదంగేయస్య ఏతద్దేశవాసినః అంగే-త్రియుగస్యవిష్ణోఃపదనఖానాంశ్రియాకాంత్యాదత్తశుద్ధిఃపరిశుద్ధః-దురితభంగేలగ్నకః జేయశుద్ధినిశ్చా

శ్లో ॥ పంథానంకిలతత్రతత్రపరిపాత్యేకోహిలోకోత్తరః॥
౧౩౧॥ పునస్స్వ్లాఘుం॥త్యజతువిహితమేతద్దేశవాసీనిషిద్ధం
భజతుతదపిలోకేనాస్తిధన్యస్తదన్యః। త్రియుగపదనఖశ్రీద
త్తశుద్ధిర్యదంగేలగతిదురితభంగేలగ్నకోగాంగపూరః॥౧౩౨
ప్రౌఢేషుగౌడేషుచకాన్యకుబ్జేష్వగాధమేధేషుచమైథిలే
షు । అన్యేషుసత్స్వేషుబుధేషుధన్యేష్వద్యాపిజీవంత్యధి
భూమివిద్యాః॥౧౩౩॥ఇదంతావదవధేహి॥౧౩౪॥ ఏతద్దేశ్య
ప్రచురచరితాన్యన్యదేశస్థితానాంరోచంతేచేదగఫచమునసె

యకః-స్యులగ్నకాఃప్రతిభువ ఇత్యమరః-గాంగఃపూరఃగంగాజలం-లగతిలగ్నీభవతి-అత్ర త్రీణియుగానిభగశబ్దార్థాఃషట్ యస్యసఃఇతి విగ్రహః-భగశబ్దార్థాస్తుసూర్యస్తవప్రకరణేనిరుక్తాః॥౧౩౨॥ ప్రౌఢేష్వితి॥ ప్రౌఢేషుప్రగల్భేషు-అగాధమేధేషు అప్రమేయబుద్ధికౌశలేషు- ఇదంవిశేషణద్వయంత్రిష్వపియోజ్యం-గౌడకన్యాకుబ్జమిథిలానామజనపదాస్తేషుభవేషుబుధేషు- అన్యేషు ఉక్తాన్యదేశేషుపాంచాలాదిషుసత్సుబుధేషు-అద్యకలావపి-విద్యాస్సర్వాః-అధిభూమిభూమౌ-జీవంతి ప్రకాశంతఏవ॥౧౩౩॥ఇదమితి॥ఇదంతావద్వక్ష్యమాణమేవ అవధేహి-సావధానంశ్రుణు॥౧౩౪॥ఏతదితి॥ఏతస్మిన్దేశేభవాఃఏత

ద్దేశ్యాస్తేషాం సంబంధీని ప్రచురాణి ప్రసిద్ధాని చరితాని ఆచారాః- అన్య దేశస్థితానాం మనసే రోచంతే చేద్భావ- అథచ అథవా- మారుచన్నా- అత్ర ఉభయస్మిన్నపి- హానిః కా- న కాపీత్యర్థః- ప్రాజ్ఞాః పుత్రాః- జనయిత్రోః మాతాపిత్రోః హృదే మనసే - యద్వత్ స్వదంతే యథారోచంతే- తద్వత్ పరేషాం మనసే న స్వదంత ఏవ- తావతా పరహృద్యత్వాభావేన- అత్ర పుత్రేషు- కో దోషః- న కోపీత్యర్థః- హే విద్వన్ పశ్య- ప్రతివస్తూపమాలంకారః॥ ౧౩౫॥ ప్రాతరితి॥ అసౌ ఏతద్దేశీయః ఆర్యః- ప్రాతః శీతే జలే గాంగే నిమజ్జ్య విబుధాన్ ఆదిత్యాంబికావిష్ణుగణనాథమహేశ్వరాన్- అభ్యర్చయతి- ఉచ్చైః భృశం- క్షుధా అంధః పీడితోపి

మారుచన్నాత్ర హానిః। ప్రాజ్ఞాః పుత్రా జనయితృహృదేష
శ్వ యద్వత్స్వదంతే తద్వద్విద్వన్న పరమనసే తావతా కో
త్ర దోషః॥ ౧౩౫॥ కించ॥ ప్రాతః శీతజలే నిమజ్జ్య విబుధాన
భ్యర్చయత్యుచ్చకైరార్యః పర్యుషితం తు నాభ్యవహర
త్యంధః క్షుధాంధోప్యసౌ। భాగే గోమయలిప్త ఏవ పచతే భుంక్తే
తతోన్యత్ర యదన్నీతం తద్విజహాతి భుక్తినియమో దృష్టః క్వ
భూయానియాన్॥ ౧౩౬ ॥ ఇతి విమానం దూరతః ప్రస్థాప్య
సాంజలిబంధం॥ ౧౩౭॥ భువనకదనోత్థు ఋభ్యద్వ ఋద్ధశ్రవః కు

సః- పర్యుషితం యాతయామం- అంధః అన్నం- నాభ్యవహరతి న భుఙ్క్తే- ద్రావిడవదితి భావః - గోమయలిప్తే భాగ ఏవ పచతే భుఙ్క్తే చ- తతః ఉక్తదేశాదన్యత్ర యదన్నం నీతం ఆత్మనైవ ప్రమాదాదితి శేషః - తదన్నం విజహాతి- భూయాన్ ఇయాన్ భుక్తౌ భోజనే నియమః- క్వ దృష్టః- న క్వాపీత్యర్థః- తథాచ అధికారిపురుషే పూర్వోక్తసర్వం దూషణం బ్రహ్మణ్యసంరక్షణేన గంగాస్నానేన చ సర్వథా నిరస్తమితి ధ్యేయం॥ ౧౩౬
ఏవం ఆర్యావర్తదేశ్యగ్రంథవివరణం॥ ఇతః మధ్యరాష్ట్రగ్రంథః॥ ఇతీతి॥ ౧౩౭॥ భువనేతి॥ భువనస్య మర్త్యలోకస్య కదనేన నిజపాతాద్విధ్వంసనేన ఉత్క్రుధ్యతః వృద్ధశ్రవసః ఇంద్రస్య కులిశం వజ్రం నామ ఆయుధం

తస్మాత్ప్రకర్షేణచకితానాంగిరీణాంపక్షయుక్తానాం ప్రాణానాం త్రాణేనరక్షణేనప్రతిష్ఠితాస్థిరీకృతాకీర్తిర్యస్యతస్మై - ప్రసృమరేణప్రబలేనమరుతైవనాట్యాచార్యేణప్రణర్తితాః తాండవితాః వీచయః స్త్రీలింగాత్ స్త్రియ యశ్చయస్యతస్మై- మహితాయాఃపూజ్యాయాఃజనతాయాఃజనసమూహస్యమాన్యాయపూజ్యాయ- అస్మైమహోదధయేనమః॥౧౩౮॥పామరైరి॥పామరైరజ్ఞైః-అపి-కిముచప్రాజ్ఞైః-అపేయానాంపాతుమయోగ్యానాం- నిషిద్ధత్వాల్లవణత్వాచ్చేతిభావః-ఇరాణాంసురాణాంజలానాంచ - పరిపాతరిపాయినిరక్షకేచ- జడానాంమూఢానాంజంతూనాంమనుష్యాణాం-లడయోరభేదాజ్జలే

లిశాయుధప్రచకితగిరిప్రాణత్రాణప్రతిష్ఠితకీర్తయే। ప్రసృమరమరున్నాట్యాచార్యప్రణర్తితవీచయేమహితజనతామాన్యాయాస్మైమహోదధయేనమః॥౧౩౮॥కృశానుంసశ్లాఘం॥పామరైరప్యపేయానామిరాణాంపరిపాతరి।అత్రాయోజడజంతూనామహోనినంసాకథంతవ॥౧౩౯॥ మమత్వేధమానపరుషఘోషోర్మిఖల్వేతస్మిన్రోషఏవోన్మిషతి॥౧౪౦॥సంతతంక్రందతేసర్వోదీప్యమానోదరాగ్నయే। మహోపాయాసము

జంతూనాంమకరమీనాదీనాంచ-అత్రాయేసముద్రవిషయే-అనినంసానమస్కర్తుమిచ్ఛా-తవకథమభూత్ -పతితస్యసర్వకర్మాయోగ్యత్వాదితిభావః॥౧౩౯॥ మమేతి॥ ఏధమానఃవర్ధమానఃపరుషఃకఠోరఃఘోషస్తరంగాఘాతజన్యఃయస్యఏతస్మిన్మహోదధౌవిషయే॥౧౪౦॥శ్లేషోపకల్పితార్థాంతరన్యాసేనోక్తంసమర్థయతి॥ సంతతమితి॥సర్వోఽపిజనః- మహతీపాయసేక్షీరాన్నేముద్రాలోభాద్గ్రహఃయస్యతస్మై అథవా మహోపాయసే విషయేముదంరాతిగృహ్ణాతీతివాతస్మై- అన్యత్ర-మహత్ ఆపంజలసమూహఃయస్యతస్మై-సముద్రాయేతివిశేష్యం లభ్యతఏవదీప్యమానఃఉదరేగర్భేఅగ్నిర్జాఠరఃబాడబశ్చయస్యతస్మై- కించ - సంతతంక్రందతేదేహిదేహీతి కిమపినాస్తికింకరోమీతివాదు

దతేశబ్దాయ మానాయచ - దరిద్రాయఅన్యత్రదుర్గతయే - కుప్య
త్యేవ ॥ ౧౪౧ ॥ సమృద్ధ ఇతి ॥ సమృద్ధస్సంపన్నోపి - అయంసము
ద్రః-అతిలుబ్ధతయా హేతునా- అనాదృత్యః ఉపేక్షణీయః ॥ ౧౪౨॥
రత్నేతి ॥ రత్నానాంశ్రేష్ఠవస్తూనాంచాకరః ఉత్పత్తిస్థానమపి - ర
మాయాఃలక్ష్మ్యాః అభ్యుదయస్యవృద్ధేః ఉత్పత్తేశ్శాలయోపి - స్వ
ర్ణమయ్యాఃశోభనంఅర్ణఃజలంతన్మయ్యాశ్చస్థలీఃప్రదేశాన్- అధిగ
తః ప్రాప్తవానపి- బహ్వ్యః ఊర్మికాఃఅంగుళీయకానియస్య సతథో
క్తోపి- అసౌసముద్రః- తాదృశః- ధనోపచయంఅర్థవృద్ధింకరోతీతి
తత్కృతః - తరణీనాంనావాంప్రచారాత్ - ధనోపచయకృత్తాంవణి

ద్రాయకరిద్రాన్నైవకుప్యతి॥౧౪౧॥సమృద్ధోప్యయమతిలు
బ్ధతయాబుద్ధిమద్భిరనాదృత్యః॥౧౪౨॥పశ్య॥రత్నాకరోపిచ
రమాభ్యుదయాలయోపిస్వర్ణస్థలీరధిగతోపిబహూర్మికోపి।
తాదృగ్ధనోపచయకృత్తరణిప్రచారాన్నైవైత్యహోవిత
రణిత్వమసౌకదాపి ॥౧౪౩॥సృష్టిరేవాస్యవిఫలేతిమేదృష్టిః॥
౧౪౪॥తథాహి॥నాస్త్యేషాముపయుక్తతాతటతరౌసస్యోప
యోగఃకుతఃస్నానాయచయోగ్యతాస్యపయసాంకానా
మపానార్హతా। ఉద్గర్జంతమనంతమంతరుషితైర్దుర్

జాంసంబంధినీనాంచ - వితరణిత్వందాతృత్వంచ- కదాపి - నోపైతిన
ప్రాప్నోతి-అహో-ఇత్యాశ్చర్యే - పశ్య ॥౧౪౩॥౧౪౪ ॥ నాస్తీ
తి ॥ అస్యసముద్రస్యఏషాంపయసాంజలానాం- పరత్రయమిదంఅగ్రి
మవాక్యచతుష్టయేపియోజ్యం - తటేతరౌవృక్షేపి- ఉపయుక్తతాఆ
నుకూల్యంనాస్తి - సస్యే ఉపయోగఃకుతోస్తి - స్నానాయచ కాపో
ప్యర్థః యోగ్యతానాస్తి - పానార్హతాకానామ - నాస్త్యేవేత్య
ర్థః- ఉద్గర్జంతంశబ్దాయమానం- అనంతంఅపారం- అంతర్మధ్యే
ఉషితైఃస్థితైః- దుర్జంతుభిర్భీషణం- అముం[illegible]లానాంజడానాంచ
ఆశయంస్థానంసముద్రంస్పష్టవతఃస్రష్టుర్బ్రహ్మణః-ఆశయః అభి

ప్రాయః కో వా కథ్యతాం కోపి నాస్తీత్యర్థః - కిం వా యశః కథ్యతామితి
తిపాఠాంతరం ॥ ౧౪౫ ॥ యస్యేతి ॥ కించ - యస్య పుంసః - ఉరుత
రాః అతిబహులాః - స్వర్ణస్య కనకస్య శోభనస్య అర్ణసః జలస్య చ శ్రి
యః సమృద్ధయః - అయత్నాత్ యత్నం వినైవ - నిత్యమాయాంతి -
తేన అయత్నప్రాప్య బహుధనవత్తాత్ తాదృశజలవత్తాచ - స్వస్య ఆ
యతేః లాభస్య అనుగుణతయా ఆనురూప్యేణ - వ్యయః త్యాగః న క్రియ
తే చేత్ - విధితః దైవాత్ - తస్య - వహ్నిగ్రాసః దాహః బడబాన
లభక్షణం వా - భవతి - లక్ష్మీం సంపదం రమాం పీతాం చ ప్రేప్సోః ప్రా

జంతుభిర్భీషణం ప్రష్టుస్సృష్టవతో జాలాశయమముం కో
వా శయః కథ్యతాం॥౧౪౫॥యస్య స్వర్ణశ్రియ ఉరుతరా నిత్య
మాయాంత్యయత్నాత్తేన స్వాయత్యనుగుణతయా న క్రియే
త వ్యయశ్చేత్ । వహ్నిగ్రాసో భవతి విధితో మంథనం బంధ
నం వా లక్ష్మీం ప్రేప్సోర్జగదధిపతేరత్ర సాక్షీ సరస్వాన్॥
౧౪౬॥కుంభజపీతోత్సృష్టం శైష్టైరస్పృశ్యమర్ణవముపేత్య
ఉద్గతతృష్ణోప్యస్మాదుదకం పాంథో జనో న గృహ్ణాతి॥౧౪౭॥ వి
శ్వావసుః ॥ సఖా సర్వగుణాకరః సరిత్పతిరేష న గరీయాన్॥
౧౪౮॥తథాహి॥ ఉచ్చైశ్శ్రవః ప్రదాతుస్స్వర్ధశ్రవసే పున

ప్రమిచ్ఛోః జగదధిపతేః నృపాత్ విష్ణోః శ్రీరామాచ్చ - మంథనం కరిన
తాడనం మంథనం చ వా భవతి - బంధనం శృంఖలాదిభిః శైలైశ్చ బంధ
నం వా భవతి - అత్ర ఉక్తార్థే - సరస్వాన్ సముద్రః - సాక్షీ దృష్టాం
తః ॥ ౧౪౬ ॥ కుంభజేతి ॥ కుంభజేన అగస్త్యేన పీతం సత్ ఉత్సృష్టం
మూత్రద్వారేణేతి భావః - ఉచ్ఛిష్టమితి వా పాఠాంతరం - అత ఏవ శి
ష్టైః అస్పృశ్యం - అర్ణవముపేత్య ఇమం సముద్రం ప్రాప్య - ఉద్గత
తృష్ణోపి పాంథః జనః అస్మాత్ సముద్రాత్ - ఉదకం న గృహ్ణాతి - వస్తుత
స్తు లవణత్వాదితి భావః ॥ ౧౪౭ ॥ ౧౪౮ ॥ ఉచ్చైరితి॥ వృద్ధే జరసా జీ
ర్ణే శ్రవసి శ్రోత్రే యస్య తస్మై కస్మైచిదింద్రాయ చ ఉచ్చైః శ్రేష్ఠ

యోః శ్రవసోఃఉచ్చైశ్శ్రవసోనామఅశ్వస్యప్రదాతుః - పునఃకించ-తస్యబధిరస్యఇంద్రస్యచఅనుజాయకస్మైచిత్ వామాక్ష్ణాకాణాయ విష్ణవేచ - వామస్యవిలోచనస్యచంద్రాత్మకస్యచదాతుఃఅస్మాత్ అర్ణవతఃసముద్రాదన్యంవదాన్యందాతారం-వద అన్యోస్తిచేత్కథయేత్యర్థః-అంగదానస్యఅతిదుష్కరత్వాదితిభావః ॥ ౧౪౯ ॥ అమృతమితి ॥ అసౌసముద్రః- విబుధేభ్యఃజ్ఞానిభ్యఃదేవేభ్యశ్చ- అమృతంమోక్షంసుధాం- అభీష్టఫలదమిత్యగ్రిమయోస్తరుధేన్వోః విశేషణంతేనకల్పవృక్షంకామధేనుంచేత్యర్థః - అదాత్ దత్తవాన్ - దిగ్వసనాయవస్త్రరహితాయశివాయచ - సితమంశుకంవస్త్రంసితాంశు

స్తదనుజాయ । వామవిలోచన దాతుర్వదాన్యమస్మాద్వదా
న్యమర్ణవతః॥౧౪౯॥అమృతంవిబుధేభ్యోదాదభీష్టఫలదంత
రుంచ ధేనుంచ।దిగ్వసనాయసితాంశుకమీక్షితఎతాదృశఃక్వ
వా దాతా॥౧౫౦॥అముష్యఖలుభాగ్యవత్తాం శేషాదయోసివ
క్తుమశక్తాః॥౧౫౧॥జహ్నోరపత్యంజగతఃపవిత్రంకళత్రమ
స్యైస్తనయఃకళాత్మా।కన్యాతుధన్యాకమలాబిభర్తిజామాతృ
భావంజగదీశఏవ॥౧౫౨॥అన్యచ్చేదంఅస్యభాగధేయంవర్తతే
౧౫౩॥ యత్తీరేపురుషోత్తమస్థలమిదంయత్పౌష్కరఃకిన్నర

రేవసితాంశుకశ్చంద్రఃతంచఅదాత్ --ఏతాదృశఃసముద్రతుల్యఃకశ్చిద్దాతా- క్వవాదృష్టః - నకుత్రాపీత్యర్థః॥ ౧౫౦ ॥ అముష్యేతి॥ అముష్యసముద్రస్య॥ ౧౫౧॥ జహ్నోరితి॥అస్యఅబ్ధేఃసముద్రస్యకళత్రంభార్యా-జగతఃపవిత్రంజహ్నోర్మునేఃఅపత్యంపుత్రీగంగా-తనయఃకళాత్మావిద్యామయశ్చంద్రశ్చ-కన్యాతుధన్యాకమలాలక్ష్మీః కింబహునా- జగదీశఃవిష్ణురేవజామాతృభావందుహితృపతిత్వంబిభర్తి- జామాతేత్యర్థః॥ ౧౫౨ ॥ అన్యదితి॥భాగధేయంభాగ్యం॥౧౫౩॥ యదితి ॥ యస్యసముద్రస్యతీరేదక్షిణే - భగవతఃజగన్నాథస్య సాన్నిధ్యేనస్థిత్యాసౌఖ్యాస్పదం- భగవత్సాన్నిధ్యముఖ్యాస్పదమితిపాఠే

భగవత్సాన్నిధ్యస్యముఖ్యస్థానం - అతఏవ - యక్షౌఘాఃకిన్నరాః ప్రేష్ఠాఃపుంస్వరాద్యైస్త్రైస్స్వైర్నిత్యమధిష్ఠితమాశ్రితం - ఇదంపురుషోత్తమస్థలంజగన్నాథక్షేత్రం - తిష్ఠతీతి శేషః - అత్ర క్షేత్రే - అసూన్ ప్రాణాన్ - త్యక్తవతాందేహినాం - ముక్తిఃకరగతా - తత్ ఉత్తాశ్చర్యమాస్తాం - దేహః మృతశరీరం - దాహేనవినాకృతఃఅదగ్ధోపిసన్ - అవికృతఃక్షరణదుర్గంధాదిరహితః - కాష్ఠాదివత్ తిష్ఠతి - అహో ఇత్యాశ్చర్యే॥౧౫౪॥ నివేదితస్యేతి॥ అత్ర క్షేత్రే - రమాసఖాయజగన్నాథాయ - నివేదితస్య - నీచైః సుశీలావినా అధమైరపి హృతస్యౌదనాదేః - భక్త్యా ఉపలక్షితః అశనంభక్షణం - భవేనసం

ప్రేష్ఠైర్నిత్యమధిష్ఠితంభగవతస్సాన్నిధ్యసౌఖ్యాస్పదంఅ
త్రత్యక్తవతామసూన్కరగతాముక్తిస్తదాస్తాం మహో దే
హో దాహవినాకృతోప్యవికృతఃకాష్ఠాదివత్తిష్ఠతి॥౧౫౪॥
కించనివేదితస్యాత్ర రమాసఖాయనీచైర్హృతస్యాపికిలౌద
నాదేః। భక్త్యాశనంహంతభవార్జితానాంమహాంహసాం
నాశనమామనంతి॥౧౫౫॥ సభక్త్యన్మేషం॥దారుణిసన్నిహి
తాయ ప్రాజ్ఞైర్హుతమశ్నుతేమఖేషుహవిః। శిశిరాయని
త్యరుచయేశుచయేరచయేయనుద్ధృతాయనతీః॥౧౫౬॥ ఇతి

సారవృత్త్యాఆర్జితానాం-మహతాం అంహసాంపాపానాం - నాశనంనివారకం-ఆమనంతికథయంతికిల-శిష్టాఇతి శేషఃకిలేతిప్రసిద్ధౌ॥౧౫౫ దారుణీతి॥దారుణిసన్నిహితాయకృతసన్నిధానాయ-ప్రాజ్ఞైఃయజ్వభిః-మఖేషుయజ్ఞేషు-హుతంహవిః అశ్నుతేగృహ్ణాతే - అన్యత్ర హవిర్భుజ ఇత్యర్థః-వ్యతిరేకమాహ శిశిరాయకృపయాశీతలాయ-నిత్యరుచయేశశ్వత్ప్రఖాయ - శుచయేనిత్యశుద్ధాయ- యద్వా- శిశిరాయఋతవేపిశుచయేగ్రీష్మఋతవే ఇతివిరోధః- పరిశుద్ధాయేతిపరిహారః- శుచయేఅగ్నయే ఇత్యత్రవిశేష్యం - నతీఃనమస్కారాన్- రచయేయంకుర్యాంశుచిశ్శుద్ధేనుపహతేశృంగారాషాఢయోరపి - గ్రీ

ష్యైహూతవహేపిస్యాదితివిశ్వః ॥ ౧౫౬ ॥ ౧౫౭ ॥ సఖఇతి ॥ త్రిదశాలయస్యస్వర్గస్యఆదిశ్యతేప్రతినిర్దిశ్యతఇత్యాదేశఃరూపాంతరమివస్థితఇత్యుత్ప్రేక్షా - సుఖాకరోతిసుఖంజనయతి ॥ ౧౫౮ ॥ సకర్పూరేతి ॥ సకర్పూరాస్స్వాదుక్రముకాచనవావీటీతాంబూలంతస్యారసేనద్రవేణలసత్ ముఖంవక్త్రంయేషాంతే-సర్వేషాంశ్లాఘాయాఃపదానిపాత్రాణివివిధానినానాజాతీయానిదివ్యాని అమూల్యానిచ అంబరాణివస్త్రాణిధరంతీతిధరాః - కనంతఃప్రకాశమానాఃరత్నమయాః ఆకల్పాఃభూషణానియేషాంతే - ఘుసృణైః కుంకుమైః - ఘుమ

సమస్తమృత్యసుకూరమన్యతోవిమానం ప్రస్థాప్య॥సశ్లాఘం॥
౧౫౭ ॥ సఖైషసర్వసంపదామాస్పదతయా త్రిదశాలయ
స్య దేశ ఇవ ఘూర్జరదేశశ్చక్షుషోస్సుఖాకరోతి ॥ ౧౫౮॥
అత్రహి ॥ సకర్పూరస్వాదుక్రముకనవవీటీరసలసన్ముఖాస్స
ర్వే శ్లాఘాపదవివిధదివ్యాంబరధరాః । కనద్రత్నాకల్పా
ఘుమఘుమిత దేహాశ్చ ఘుసృణైర్యువానో మోదంతే
యువతిభిరమీ తుల్యరతిభిః ॥ ౧౫౯ ॥ అత్ర వధూనామప్య
న్యాదృశంసౌందర్యం ॥ ౧౬౦ ॥ తప్తస్వర్ణసవర్ణమంగ
కమిదం తామ్రో మృదుశ్చాధరః । పాణీ ప్రోత్తనవప్రవా

ఘుమితఃవాసితః దేహాఃయేషాంతేతథోక్తాశ్చ అమీఘూర్జరస్థాయువానః - తుల్యరతిభిః అన్యోన్యానురాగాభిః - యువతిభిఃతరుణీభిస్సహ - మోదంతేరమంతే- అర్థభోగయోరైకాధికరణ్యస్యదుర్లభత్వాదితిభావః ॥ ౧౫౯ ॥ అత్రేతి ॥ అన్యాదృశమసదృశం ॥ ౧౬౦॥ తప్తేతి ॥ ఇదమేతదీయం - ఇదంసర్వత్ర యథాలింగవచనమన్వేతి - అంగమేవాంగకం - తప్తేనపుటపాకశోధితేనస్వర్ణేనకనకేనసవర్ణంసమానకాంతి - అధరఃతామ్రఃమృదుఃకోమలశ్చ - పాణీహస్తౌ ప్రోత్తానవానాంప్రవాళానాంపల్లవానాంసరణిఃరీతిఃయాభ్యాం తథోక్తౌ - వాణీవాక్ - సుధాధోరణీఅమృతధారా - వక్త్రంవారిజ

మిత్రం పద్మతుల్యం - లోచనే ఉత్పలదళస్య శ్రియః శోభాయాః సూచకే జ్ఞాపకే తత్తుల్యే ఇత్యర్థః - ఘూర్జరదేశస్థసుభ్రువాం స్త్రీణాం కే అవయవాః - యూనాం మోహావహా న భవంతి - సర్వేపి సంతోషసంపాదకా ఏవేత్యర్థః ॥ ౧౬౧ ॥ సత్యమితి॥ ఏతే ఘూర్జరదేశ్యాః యువానః - ఉపభోగః అనుభోగః ॥ ౧౬౨ ॥ వ్రీడేతి॥ నిరుపమానాం మణీనాం శ్రేణిభిః రాశిభిః యద్వాణిజ్యం క్రయవిక్రయవ్యాపారః తస్మాల్లాభే మూలాధికధనప్రాప్తౌ విషయే - నిత్యాసక్తాః - అతఏవ వ్రీడామారయోః లజ్జామన్మథయోః వ్యతికరః మేళనం తద్వతీః - ము

శసరణివాణీసుధాధోరణీ। వక్త్రం వారిజమిత్రముత్పలద
ళశ్రీసూచనే లోచనే కే వా ఘూర్జరసుభ్రువామవయవా
యూనాం న మోహావహాః ॥ ౧౬౧ ॥ కృశానుః ॥ సత్యమే
వం తథాపి నైతే సారవస్తూపభోగచతురాః ॥ ౧౬౨ ॥ వ్రీడా
మారవ్యతికరవతీర్విద్యుదాభాః కృశాంగీః క్రీడాయోగ్యే ప్య
హాహా సహయే గేహా ఏవ త్యజంతః । నిత్యాసక్తా నిరుపమమణి
శ్రేణివాణిజ్యలాభే బంభ్రమ్యంతే బహుదినపరిప్రాప్యదే
శాంతరేషు ॥ ౧౬౩ ॥ విశ్వావసుః ॥ మందమనీష న ఏష పు
రుషాణాం గుణవిశేష ఏవ నతు దోషః ॥ ౧౬౪ ॥ దేశే దేశే కి
మపి కుతుకావద్భుతం లోకమానాః సంపాద్యైవ ద్రవిణమ

గ్ధా ఇత్యర్థః - నతు గళితయౌవనాః - విద్యుదాభాః నతు కురూపాః - విశేషణద్వయం అత్యాజ్యతాం సూచయతి - గేహా ఏవ త్యజంతస్సంతః బహుభిః నతు త్రిచతురైః దినైః ప్రాప్యేషు దేశాంతరేష్వితి దూరేష్విత్యర్థః - బంభ్రమ్యంతే భృశం సంచరంతి - భ్రమతేర్యఙ్లట్ ॥ ౧౬౩ ॥ మందేతి ॥ స ఏషః అర్థార్జనాయ దేశాంతరేషు భ్రమణం ॥ ౧౬౪ ॥ దేశే దేశే ఇతి ॥ యత ఏతే - దేశే దేశే - కిమపి మనోహరం అత్యద్భుతం వస్తు - లోకమానాః పశ్యంతస్సంత ఏవ - అమితం ద్రవిణం ధనం సంపాద్య - వాణిజ్యాదితి భావః - సద్మాపి గృహం చ భూయసి

అవాప్య - సర్వసంపత్సమృద్ధాస్సంతః - సతీభిః పతివ్రతాభిః - అతఏవ
సుచిరం విరహేణ వియోగేన ఉత్కంఠితాభిః ఇష్టాః ప్రీతిజనిత వేదనా
భిః - భార్యాభిస్సహ - కిమపి అనిర్వాచ్యం సౌఖ్యం దధతే - శ్లో ॥ య
దేవోపనతం దుఃఖాత్సుఖం తద్రసవత్తరం - నిర్వాణాయ తరుచ్ఛాయా
తప్తస్య హి విశేషత ఇతి న్యాయాదితి భావః ॥ ౧౬౫ ॥ అనేవమితి ॥ ఏ
వముక్తవిధః భావస్స్వభావః దేశాంతరసంచారేణ ధనార్జనరూపః స
న భవతీత్యనేవంభావః గృహఏవస్థితిరిత్యర్థః ॥ ౧౬౬ ॥ ఆకించన్యా
దితి ॥ అలసః - అతఏవ గేహే తిష్ఠన్ - కూపేకూర్మస్సమానః ధర్మః యు

మితం సద్మభూయోఽప్యవాప్య । సంయుజ్యంతే సుచిరవిరహో
త్కంఠితాభిస్సతీభిస్సౌఖ్యం ధన్యాః కిమపి దధతే సర్వసంపత్స
మృద్ధాః ॥ ౧౬౫ ॥ అనేవంభావోపి పురుషార్థమత్ర చావేద
యతి ॥ ౧౬౬ ॥ తథాహి ॥ ఆకించన్యాదతిపరిచయాజ్జా
యయోపేక్ష్యమాణో భూపాలానామననుసరణాద్బిభ్య
దేవాఖిలేభ్యః । గేహే తిష్ఠన్ కుమతిరలసః కూపకూర్మస్స్వధ
ర్మా । కింజానీతే భువనచరితం కిం సుఖం చోపభుంక్తే ॥ ౧౬౭ ॥
తథాహి ॥ వ్యాపారాంతరముద్దిశ్య వీక్షమాణోఽవధూముఖం
యో గృహేష్వేవ నిద్రాతి దరిద్రాతి స దుర్మతిః ॥ ౧౬౮ ॥ ఇ

స్యస - అతఏవ చ నాస్తి కించన యస్య తస్య భావాదాకించన్యాద్దారి
ద్ర్యాత్ - అతిపరిచయాచ్చ హేతోః - జాయయా భార్యయా ఉపే
క్ష్యమాణః - కించ - భూపాలానాం అననుసరణాత్ సమీపసంచారా
భావాద్ధేతోః - అఖిలేభ్యః - నత్వధికృతపురుషేభ్య ఏవ - బిభ్యత్
త్రస్యత్సన్ - కుమతిః దుర్బుద్ధిః జనః - కిం భువనే వర్తమానం చరితం వృ
త్తాంతం జానీతే - కిం సుఖం వా ఉపభుంక్తే - నోభయమపీత్యర్థః ॥ ౧౬౭ ॥
వ్యాపారేతి ॥ యః కుబుద్ధిః - వ్యాపారాంతరం నిష్ప్రయోజనం ఉ
ద్దిశ్య వ్యాజీకృత్య - వధ్వాః భార్యాయాః ముఖం వీక్షమాణస్సన్ - గృ
హేష్వనిద్రాత్యేవ - సః దుర్మతిః దుర్బుద్ధిః - దరిద్రాతి అతిదరిద్రో

భవతీత్యర్థః॥౧౭౮॥ ౧౭౯॥ ఇచ్ఛేదితి॥యఃకృతీకుశలః-అతఏవ-అవ
నౌభువి- సుఖంయథాతథా- నివస్తుంజీవితుం- ఇచ్ఛేత్ - సకృతీ-రాజ్ఞః
సభాంగచ్ఛేత్ -సంసదిరాజసభాయాం కల్యాణీంస్వపరాన్యతరసు
ఖకరీమేవగిరంవదేత్ - కార్యేషు కార్యకాలేషు - దద్యాత్ రాజవల్ల
భేభ్యోధనవస్త్రాదికమితిశేషః - తుష్టేపిరాజ్ఞి రాజవల్లభాః అనావ
ర్జనేకార్యాణివిఘటయంతీతిభావః - ఏవంసతి- అక్లేశాత్ క్లేశంవినై
వ- ధనమార్జయేత్ - ధనార్జనానంతరమపి - అధిపతేః రాజ్ఞః - వ
ల్లభాన్ ప్రియాన్ - ఆవర్జయేత్ అనుకూలాన్ కుర్యాత్ -జనస్యఉప
కృతింయథాశక్తిఉపకారమేవకుర్వీత - కస్యాపిశత్రోరపీత్యర్థః- అప

దంచావర్ధయతాం ॥ ౧౭౯ ॥ ఇచ్ఛేద్యస్తుసుఖంనివస్తుంభువ
నౌగచ్ఛేత్సరాజ్ఞస్సభాం। కల్యాణీంగిరమేవసంసదివదేత్కా
ర్యేషుదద్యాత్కృతీ। అక్లేశాద్ధనమార్జయేదధిపతేరావ
ర్జయేద్వల్లభాన్కుర్వీతోపకృతింజనస్యసమయేకస్యాపినా
పక్రియాం॥ ౧౮౦ ॥ అన్యచ్చేదమవధారణీయం॥ ౧౮౧॥
అయుక్తంయుక్తంవాయదభిహితమజ్ఞేనవిభునా। స్తుయాదే
తన్నిత్యంజడమపిగురుంతస్యవినుయాత్। వివిత్సుర్నైస్పృ
హ్యంకథమపిసభాయామభినయేత్స్వకార్యంసంతుష్టేక్షితి

క్రియాంఅపకారంనజనయేత్ ॥ ౧౮౦ ॥ అన్యదితి ॥ అవధారణీయం
సావధానంశ్రోతవ్యం ॥ ౧౮౧ ॥ అయుక్తమితి॥ అజ్ఞేనసంపన్మత్తే
న - మౌఢ్యంరాజ్ఞాంఅస్పృష్టనైసర్గికమితిభావః - విభునారాజ్ఞా -అ
యుక్తంఅనుచితంవాయుక్తంవాయద్వాక్యం- అభిహితంఉక్తం - త
దేతద్వాక్యంనిత్యంస్తుయాత్ సమ్యగుక్తమితిశ్లాఘేత - జడమపిత
స్యరాజ్ఞఃగురుంవినుయాత్ స్తుయాత్ - వివిత్సుఃరాజ్ఞఃఅభిప్రాయం
లబ్ధుంఅలుబ్ధంవావేత్తుమిచ్ఛుస్సన్-నిస్పృహస్యభావఃనైస్పృహ్యం
కథమపిసర్వథాసభాయాం- అభినయేత్ ప్రకటయేత్ - రాజ్ఞాంశత్రు
ప్రాయత్వాత్ప్రవేశఏవఅన్యథాదుర్లభస్స్యాదితిభావః - క్షితిభృ

ిరాజ్ఞి సంతుష్టేసతి - స్వానుసరణే నేతి శేషః - స్వస్య కార్యం ప్రయో జనం- రహస్యేవకథయేత్ - కదాచిత్ప్రత్యాఖ్యా నేవమానస్యగో ప్యత్వాదితి భావః ‖ ౧౭౨ ‖ ఇతీతి ‖ ప్రసక్తస్య ఘూజకాగ దేశస్యదో షో ద్ధారస్యఅనుప్రసక్త్యాపురుషోత్తమాధమత్వనిరూపణేన - అలంప ర్యాప్తమిత్యుక్త్వా ‖ ౧౭౩ ‖ కృష్ణేతి ‖ శ్రీకృష్ణస్య ఆశ్లేషేణజలక్రీ డావౌసంబంధేన ఆలింగనేనచవిశేషితాబహులితా అసితారుచిఃయ స్యాస్తస్యాస్సంబుద్ధిః - హేకాళిందియమునే కృష్ణాష్టనుహిషీణాం అ న్యతమేచ - తుభ్యంనమః - శ్రితాఃసక్తాఃతావకాంబుకణికాపుంజా స్త్వదీయజలకణరాశయోయై స్తేభ్యః కుంజేభ్యః- ఏషఃఅంజలిః నమ

భృతిరహస్యేవకథయేత్ ‖ ౧౭౨ ‖ ఇత్యలంప్రసక్తానుప్ర సక్త్యేతి దూరతోవిమానమానయఁ సానందం సాంజలిబం ధం ‖ ౧౭౩‖ కృష్ణాశ్లేషవిశేషితాసితరుచే కాళిందితుభ్యం నమఃకుంజేభ్యశ్శ్రితతావకాంబుకణికాపుంజేభ్యఏషోంజ లిః । గోపీభ్యః పరిలిప్సయా మురరిపో స్తైఃపుస్తితాభ్యోనతి నాంథాయాభిరుపాసితాయచనమో వాకానదీధీమహి ‖ ౧౭౪ ‖ కృతాన్తః ‖ కృతంసఖైజారచోరశిఖామణేఃకృష్ణస్య జగదతిసంధాతురనుసంధానేన ‖ ౧౭౫ ‖ తథాహి ‖ లుంటి

స్కారః- మురరిపోః కృష్ణస్యపరిలిప్సయాఆలింగనేచ్ఛయా - తైఃపుంకుం జేఘుస్థితాభ్యఃగోపీభ్యః గోపాంగనాభ్యః - నతిఃనమస్కారః - ఆభిః గోపీభిరుపాసితాయసేవితాయ - నమోవాకాఁనమఇతివాక్యాని- అదీధిమహి- పునఃపునరుచ్చరేమ ‖ ౧౭౪ ‖ కృతమితి ‖ జారాణాం చోరాణాంచశిఖామణేః శ్రేష్ఠస్యేత్యర్థః-జగన్మాత్రస్యఅతిసంధాతుః వంచకస్య - అత్యంతంసంధానంసంసృష్టిఃపాలనంచ అతిసంధానంతి రోధానంత త్త్రయకతుఁశ్చ- అనుసంధానేన - కృతంఅలమిత్యర్థః‖ ౧౭౫ ‖ లుంటిత్వేతి ‖ అన్యసదనేపరగృహే- నవనీతంలుంటిత్వాము షిత్వా- లోలేక్షణః చౌర్యాత్త్రాతరాతుః - భయతుఃఁరుఁ- అతఏవపరి

కృష్య - గోపీభిర్యాశుర్యశోదాయాః సవిధం సమీపం నీతః - ఏషః ముకుందః కృష్ణః - నవనీతం మా లుంటీః నాపహార - మానవై నీతం నవనీతం లుంటీరిత్యుక్తప్రకారం పూర్వం అభిహితోఽపి - హే కృష్ణ - త్వం ఏతన్నవనీతం కిం పునః వ్యలుంటీః హృతవానసి - ఇత్యుక్తప్రకారం తయా మాత్రా ఉక్తస్సన్ - తాం ప్రతి - మా నవనీతమేవ హృతం - నవనీతం మా హృతమితి చ - ఇత్యుక్తప్రకారేణ ఆగః అపరాధం - జనన్యాం మాతరి - న్యధాత్ నిహితవాన్ ॥ ౧౭౬ ॥ అంస ఇతి ॥ సః కృష్ణః - స్వహస్తాచ్చుకం కంచిత్ - భయాకులదృశః గోప్యాః తస్యాశ్చిదంసే భుజాగ్రే - సలీలం యథా తథా - అథారో

త్వా నవనీతమన్యసదనే లోలేక్షణో భక్షయన్ గోపీభిః పరి
కృష్య మాతృసవిధం నీతో ముకుందస్తయా । లుంటీర్మా నవనీ
తమిత్యభిహితోఽప్యేతద్వ్యలుంటీః కిమిత్యుక్తో మా నవనీత
మేవ హృతమిత్యాగో జనన్యాం న్యధాత్ ॥ ౧౭౬ ॥ కించ ॥
అంసే సలీలమధిరోప్య శుకం స్వహస్తాద్గోప్యా భయాకులదృ
శః కుతుకీ ముకుందః । అంసంగతం శుకమిహాపనయేతి వాచం
తస్యా నిశమ్య సతదంశుకమాచకర్ష ॥ ౧౭౭ ॥ అపిచ ॥ నీ
త్వా రాధికయా నిశాం మురరిపుః ప్రాతర్గృహానాగతస్త్వం
మా భూరపరాధికః పునరితి ప్రోక్తోఽపి పూర్వం మయా । క

ప్యనిధాయ - అంసం భుజాగ్రం గతం శుకం - అం॥ ఇత్యుత్తరేణ సంగతం శుకం అంశుకం వస్త్రం చ - ఇహ ఇదానీం - అపనయ నిస్సారయ - ఇత్యుక్తప్రకారః - తస్యాః గోప్యాః వాచం నిశమ్య - తథా కరోమీత్యుక్త్వా తత్సంగోక్తం అంశుకం - అంపిష్ణుప్రతిశుకం విష్ణుకీర్తనశుకం చ - ఆచకర్ష । అపహరతిస్మ ॥ ౧౭౭ ॥ నీత్వేతి ॥ రాధికయా నామ గోప్యా సహ నిశాం - అత్యంత సంభోగద్వితీయా - నీత్వా - యావతీం రాత్రిం తామ్ ఉపభుజ్యేత్యర్థః - ప్రాతః గృహాన్ ప్రత్యాగతః - గృహాః పుంసి చ భూమ్న్యేవేత్యనుశాసనాత్ బహువచనం త్వం మురరిపుః శ్రీకృష్ణః - త్వం పునః - అపరాధః అస్యాః సంభోగః అస్యాస్తీతి అప

రాధీ - సఏవ అపరాధికః - అపగతాఽపరాధికాయస్మాత్సః అపరాధిక ఇతిచమాభూః - ఇత్యుక్తప్రకారంపూర్వంమయా ప్రోక్తోఽపిసన్ - కస్మాత్కారణాత్ ఏవం అపరాధికః ఇత్యుక్త్వా - శ్రితరుషాగృహీతకోపయా - నీలయాదేవ్యా - నిర్భర్త్సితః తర్జితస్సన్ - మాయయా అఘటితఘటనాపటీయస్యా ఉపలక్షితః - హేనీలే - తవవాచైవ అపరాధికోమాభూరిత్యాకారకయా - అహంసరాధికఇతి - తాంనీలాం వ్యామోహయత్ ॥ ౧౭౮ ॥ వయస్యేతి ॥ హియస్మాత్పరమపావనః - సకలస్యజగతః అంహసాంపాపానాంసంహరణకృతే నివారణా

స్మాదేవమభూరితి శ్రితరుషా నిర్భర్త్సితోనీలయాత్వద్వా
చైవసరాధికోఽహమితితాం వ్యామోహయన్మాయయా ॥
౧౭౮ ॥ విశ్వావసుః ॥ వయస్యమైవంవాదీః ॥ సహిపరమ
పావనఃసకలజగదంహస్సంహరణకృతేకృతావతారోవందా
రుజనానందనోఽయమనందనఃనిందాపదవీదవీయాన్ ॥ ౧౭౯
అసత్త్రయార్థాభ్యుదయస్యయస్య జగుశ్చరిత్రంజగతఃపవి
త్రం। పునఃపరస్మైపురుషాయతస్మైసమస్తనమ్యాయనమస్త
నోమి ॥ ౧౮౦ ॥ అస్య ఖల్వత్యద్భుతం చారిత్రమాకర్ణ్య
తాం ॥ ౧౮౧ ॥ చోరస్యచౌర్యంజగతిప్రసిద్ధంచౌర్యస్యచౌ

ర్థంకృతావతారః - వందారూణాం నమస్కర్తౄణాం జనానానందయతీత్యానందనః - తతఃకారణాత్సః - నిందాయాః ఏవపదవ్యాఃమార్గస్య దవీయాన్ దూరేవర్తమానః ॥ ౧౭౯ ॥ ననునవాఙ్మాత్రేణార్థసిద్ధిరతఆహ ॥ అసదితి ॥ అసతాం పాపానాం క్షయార్థః అభ్యుదయః అవతారః యస్యతస్య యస్యచరిత్రం-చార్యాణి - జగతఃపవిత్రం - జగుఃకథయంతిస్మ- పండితాఇతి శేషః - సమస్తైర్నమ్యాయనమస్కర్తుమర్హాయ - తస్మై పరస్మై పురుషాయ - నమఃనతింపునః - తనోమి కరోమి ॥ ఉపేంద్ర। ౧౮౦ ॥ ౧౮౧ ॥ చోరస్యేతి ॥ చౌర్యంజగతిచోరస్యప్రసిద్ధం - చౌర్యస్యచౌర్యంతు-నదృష్టపూర్వంపూర్వంకదాపిన

దృష్టమిత్యర్థః - కృష్ణస్య చౌర్యాదీని కార్యాణి శ్రుతాని సంత్యేవ నతు దృష్టాని - తమాంసి పాపాని - ముష్ణంతీతి తమాం అతిశయేన చోరయంతి బత ఇత్యాశ్చర్యే - స్తైయం హరేర్హరతి యన్నవనీత చౌర్య మిత్యాద్యాగమాదితి భావః ॥ ౧౨౨ ॥ చిత్రమితి ॥ కృష్ణే నీలమేఘే కృష్ణ ఏవ మేఘః తస్మిన్నిచ జృంభితే సతి - హేత్వానందాభిలాపకశ్శబ్దః - నిదాఘస్య ఘర్మస్య గ్రీష్మర్తోర్వా ప్రకర్షేణ శమం తిర్నాశః - హానిదస్య అఘస్య నామాసురస్య ప్రశాంతశ్చ - ఆసీదితి యత్ - హంసః పక్షీ అసురశ్చ - హింసామానశే ప్రాప్తవానితి యత్ - వార్షికావసర

ర్యంతు న దృష్టపూర్వం । చౌర్యాణి కార్యాణి బత శ్రుతాని
కృష్ణస్య ముష్ణంతి తమాంతమాంసి ॥ ౧౨౨ ॥ చిత్రం చిత్రం
జృంభితే కృష్ణమేఘే కంసం ప్రాప్తా ప్రాపలోపం సవృద్ధిః ।
ఆసీద్వ్యక్తం హానిదాఘప్రశాంతిః హంసో హింసామానశే కీ
ర్తిరుద్ధా ॥ ౧౨౩ ॥ కంసం ధ్వంసయతే ముష్టింతిరయతే హం
సం తథా హింసతే బాణం క్షిణయతే బలం లఘయతే పౌండ్రం
పరం లుంపతే । భౌమం ఊమయతే బలాద్వలభిదో గర్వం పరా
కుర్వతే । క్లిష్టం శిష్టగణం ప్రణమ్రమవతే కృష్ణాయ తుభ్యం
నమః ॥ ౧౨౪ ॥ ఇతి విమానసంచురమానయర్ణ వనజనప

స్య హంసపహింసాకరణత్వం ప్రసిద్ధం - కీర్తిః పంకః యశశ్చ కీర్తియశః శసకర్దమ ఇతి విశ్వః - ఉద్ధాజాతే చయత్ - తత్సర్వం యుక్తమేవ కింతు - కం ఉదకం సం ప్రాప్తా సవృద్ధిః - కంసం నామాసురాం శంరాజానం ప్రాప్తైతిచ - లోపం నాశం ప్రాపేతి చ యత్ - తచ్చిత్రం చిత్రం ఆత్యంతాశ్చర్యం - శ్లోకద్వనుపివిరోధాభాసః - అత్ర శ్లేషాను ప్రాణిత ఇతి భేదః ॥ ౧౨౩ ॥ కంసమితి ॥ కంసాది భౌమాంతాః అసురాః - ధ్వంసయత ఇత్యాదిపరాకుర్వత ఇత్యంతచతుర్థ్యంతానాం నాశయత ఇత్యర్థః - భూమేరపత్యం భౌమః నరకాసురః - క్లిష్టం దుఃఖైః పీడితం - ప్రణమ్రం ప్రణతం - శిష్టగణం - అవతే రక్షమాణాయ

తుభ్యంనమః॥ ౧౮౪ ॥ ఇతీతి॥ వనానిదండకాదీని - జనపదాఃమహా
రాష్ట్రాదయః - సరితోనర్మదాదయః - గిరయోవింధ్యాదయః- ఈశ్వ
రంప్రష్టారం॥ ౧౮౫ ॥ కతీతి॥ హేనాథజగత్స్రష్టః - త్వం - కతికి
యతీః- ఓషధీఃలతాసస్యాదీః ఫలపాకాంతాః - అసృజఃసృష్టవానసి -
ఇదంప్రతిద్వితీయాంతంయోజ్యం- హేధాతఃస్రష్టఃబ్రహ్మన్-తవసం
సంబంధీ - ఏషఃమహిమాసామర్థ్యం - మమబుద్ధౌనమాతినమిళతి -
హిఖిల్వర్థే - అప్రమేయత్వాదితిభావః॥ ౧౮౬॥ ౧౮౭ ॥ మహా
రాష్ట్రేతి॥ మధురజలసాంద్రః - నిరుపమప్రకాశః - అతఏవ - సుర

దసద్గిరిప్రభృతీన వేక్ష్యసవిస్మయమీశ్వరముద్దిశ్య ॥ ౧౮౫ ॥
కత్యోషధీఃకతితరూన్కతివామహీధ్రాన్కత్యంబుధీన్కతి
నదీఃకతిపుంసఏతాన్। కత్యంగనాస్త్వమసృజఃకతినాథ దే
శాన్ మన్యేతవైషమహిమానహిమాతిబుద్ధౌ॥ ౧౮౬॥ ఇ
త్యన్యతోగచ్ఛన్ పురతోవలోక్యసబహుమానం ॥ ౧౮౭ ॥
మహారాష్ట్రాభిఖ్యోమధురజలసాంద్రోనిరుపమప్రకాశోదే
శోయంసురపురనికాశోవిజయతే। గృహస్థాయత్రామీగు
ణజలధయఃకేపివిభవైస్సమృద్ధాశ్శ్రద్ధాతోముహురతిథిపూ
జాంవిదధతే॥ ౧౮౮ ॥ కృశానుః ॥ సఖేకింప్రాక్కాలికం
చారిత్రమధునాకథయసి। అధునాకిలకలిమాలిన్యాదీదృశీ

పురనికాశఃస్వర్గతుల్యః - మహారాష్ట్రాభిఖ్యఃఅయందేశః- అభిఖ్యా
నామశోభయోరితికోశః - విజయతేసర్వోత్కర్షేణవర్తతే - యత్రమ
హారాష్ట్రదేశే - విభవైస్సమృద్ధాః - గుణజలధయశ్చ - అతఏవకేపి
అనిర్వచనీయమహిమానః - ఐశ్వర్యమాత్రేషుగుణలేశస్యాపిశశవిషా
ణప్రాయత్వాదితిభావః - అమీగృహస్థానామ బ్రాహ్మణాః మహా
రాష్ట్రాః - అతిథీనాంపూజాం - శ్రద్ధాతఃశ్రద్ధయా - ముహుర్విద
ధతేకుర్వతే॥ ౧౮౮ ॥ సఖఇతి॥ ప్రాక్కాలఃకృతయుగాదిః తద్భవం
ప్రాక్కాలికం॥ ౧౮౯ ॥ అపాకైరితి॥ ఇహమహారాష్ట్రే- బహవో

మిాగృహస్థాః-అపారైరనంతైర్వ్యాపారైరాత్మీయైః(గా)మిాషైః-దశదిశాసు(గా)మ్యాసు - నతుగృహే - అహః అత్యంతసంయో గేస్వతీయాసర్వందివసమిత్యర్థః - నయంతః యాపయంతస్సంతః - అథసాయంకాలే - స్నాతాస్సంతః - సంధ్యాస్తిస్రః విదధతి- జాతుకదాచిదపి - స్వసమయే యథాసమయం- సంధ్యాః- నవిదధతినానుష్ఠాస్యంతీత్యర్థః - కించ - స్వాం స్వీయాం వృత్తిం యాజనాధ్యాపనప్రతిగ్రహాత్మికాం కేవికాంత్యజంతః-ద్విజకులభవా అపి కేచనామి(గా)మేషుగణికీభవంతః ఆయవ్యయలేఖకీభవంతస్సంతః- అతఏవ-కథమపిఅతినీచవృ

> రీతిరేతద్వాసినామాసీత్ ‖ ౧౮౯ ‖ తథాహి ‖ అపారైర్వ్యాపారైరహరిహనయంతో దశదిశాస్వథస్నాతాస్సంధ్యావిదధతినజాతుస్వసమయే । త్యజంతస్స్వాం వృత్తిం ద్విజకులభవా గ్రామగణికీభవంతోహంతామీ కథమపిచజీవంతి బహవః ‖ ౧౯౦ ‖ కించ ‖ ఉపనయనవివాహౌపుంస్యైకప్రధానౌ కలిభవతఏషాం కాలభేదానభిజ్ఞౌ । విజహతినకదాచిద్వేదపాఠైకయోగ్యే వయసిచయవనానీ వాచనాభ్యాసమేతే ‖ ౧౯౧ ‖ అపిచ ‖ అజ్ఞానామవిరామలౌకికవచోభాజామమీషాం పునః మంత్రోచ్చారణ ఏవపర్యవసితం

త్యేత్యర్థః-జీవంతి ౧౯౦ ఉపనయనేతి కలియుగస్యవిభవతః మాహాత్మ్యాత్ -ఉపనయనవివాహౌ -కాలస్య భేదః విధిచోదితకాలస్యవిశేషస్తస్యనవిద్యతేఅభిజ్ఞావిజ్ఞానం యయోస్తౌ త్రిచతురాదివార్షికావిత్యర్థః అతఏవఏషాంగృహస్థానాం ఉత్సవః ఏకంముఖ్యం ప్రధానం ప్రయోజనం యయోస్తథోక్తౌ భవతః-ద్వావపివిధివన్నకృతౌ భవతఇః యావత్ కించైతే వేదస్యపాఠే అధ్యయనేవిషయే ఏకం యథాతథా- యోగ్యే వయసియావనే - యవనానాం యవనానాం లిపేః వాచనస్య అధ్యయనస్య అభ్యాసం పౌనః పున్యేనపఠనం - కదాచిదపి - నవిజహతి న త్యజంతి ‖ ౧౯౧ ‖ అజ్ఞానామితి ‖ అజ్ఞానామతఏవ అవిరామంయ

థాతథాలౌకికవచాంసి దేశభాషావాక్యాని భజంతీతి తద్భాజామమీ షాం గృహస్థానాం సంబంధిషు కర్మసు - మౌనవ్రతం - మంత్రస్య తత్త ద్యాంగస్య ఉచ్చారణ ఏవ పర్యవసితం_సమాపితం_అన్యథా తదుచ్చార ణానుపపత్తేరితి భావః - గ్రామస్య ఆయవ్యయౌ ఆదాయవ్యయౌ త యోర్లేఖనేన - అశేషాన్ కాలాన్ నయతాం పారంపర్యతః వంశా నుపూర్వీతః - ఈదృశాం గ్రామగణికానాం - ఇహ మహారాష్ట్ర నృణాం గృహస్థానాం - బ్రాహ్మణ్యం అన్యాదృశం శూద్రత్వప్రా యమేవేత్యర్థః ॥ ౧౯-౨ ॥ కుక్షేరితి ॥ అయం గృహస్థః విప్రో భూత్వా

మౌనవ్రతం కర్మసు । గ్రామాయవ్యయలేఖనేన నయతాం
కాలానశేషానహో పారంపర్యత ఈదృశామిహ నృణాం
బ్రాహ్మణ్యమన్యాదృశం ॥ ౧౯-౨ ॥ అన్యచ్చ ॥ కుక్షేః పూర్త్యై
యవననృపతేః భృత్యకృత్యాని కర్తుం విక్రీణీతే వపురపి నిజం
వేతనైరేతదాస్తాం । విప్రో భూత్వాప్యహహ గణనానైపుణై
ర్వంచయిత్వా స్వర్ణస్తైయం రచయతి పునః స్వామినాం పో
షకాణాం ॥ ౧౯-౩ ॥ అహో బత కలిమహిమ్నా సదసద్వివేక
వైధుర్యమఖిలజనానాం ॥ ౧౯-౪ ॥ యే ముష్ణంతి నిశి ప్రవిశ్య
భవనం యే వా బలాత్కాననే నైతే స్వామిధనం హరంతి నను తా

బ్రాహ్మణస్సన్నపి - అహహ ఇత్యతిఖేదే - కుక్షేః పూర్త్యై ఉదరపూ రణాయ - యవననృపతేః భృత్యకృత్యాని కర్తుం - నిజం స్వీయం వపురపి కిముతాన్యత్ - వేతనైః భృతిభిః - విక్రీణీతే విక్రయం కరోతీతి యత్ - ఏ తత్ ఆస్తాం తిష్ఠతు - గణనానైపుణైః సంఖ్యాయాం కౌశలైః - వంచయి త్వా ప్రతార్య - పోషకాణాం - కిముతాన్యేషాం - స్వర్ణస్య ధనస్య స్తేయం - రచయతి కరోతి - అహహ - స్వామిద్రోహస్య మహానరక హేతుత్వాదితి భావః ॥ ౧౯-౩ ॥ అహో ఇతి ॥ వైధుర్యం రాహిత్యం ॥ ౧౯-౪ ॥ య ఇతి ॥ యే జనాః - నిశి భవనం ప్రవిశ్య ముష్ణంతి - యే వా కా ననే బలాద్దివాపి ముష్ణంతి - ఏతే ఉభయే స్వామినః పోషకస్య ధనం న హ

రంతినముష్ణంతి - తథాపి తానుభగర్గాన్ చోరా ఇతి నిందంతి - నన్వితి ప్రశ్నేలోకాఇతిశేషః - యేమీగృహస్థాః - సంఖ్యాం ఆయవ్యయ గణ నాం - విపర్యస్య - పోషకస్యధనంసద్యోహరంతి - హంతేత్యాశ్చర్యే వంచకాన్ స్వామిద్రోహిణోపితానిహలోకేసర్వేజనాః పురస్కృత్వా తిమానయంతి - కష్టంఅన్యాయమిత్యర్థః ॥ ౧౯౫ ॥ అయమి ॥యత్నే నప్రయాసేన ॥ ౧౯౬ ॥ వేదేతి ॥ ఇహదేశే - యోవిప్రః - దశవే దాక్షరాణి - వేదఅధీతవాన్ - సవేదవ్యాసఏవ - భవతీతిపాదత్రయే పియోజ్యం - యస్త్వేకంశ్లోకంపరిపఠతి - సఃస్వయం సాక్షాత్ జీవః

న్నిందంతిచోరాఇతి । సద్యోహంత హరంతి పోషకధనం సం
ఖ్యాంవిపర్యస్యయే । కష్టంతానపివంచకానిహపురస్కృత్వాం
తిసర్వేజనాః ॥ ౧౯౫ ॥ అయంఖలు అనుపమోదేశఇత్యప్యు
క్తంయుక్తమేవ । యదత్రస్వల్పే నాపియత్నేన మహతీ
ప్రతిష్ఠాసిధ్యతి ॥ ౧౯౬ ॥ వేదవ్యాసస్సఇహదశయోవేద
వేదాక్షరాణ్శ్లోకంత్వేకంపరిపఠతియఃసస్స్వయంజీవఏవ।
ఆపస్తంబస్సకిలకలయేత్సన్యాగౌపాసనంయః కష్టంశిష్టక్షితి
కృతికలౌ కార్శ్యన్నృచ్ఛంతివిద్యాః ॥ ౧౯౭ ॥ విశ్వావసుః॥
కిమురేభూసురేష్వేవదోష ముద్ఘోషయసి ॥ ౧౯౮ ॥ అ
త్రాపిసంతిబహవఃకలితాగ్నిహోత్రాశ్శాస్త్రార్థబోధకు

బృహస్పతిరేవ-యఃఔపాసనంఅగ్నికార్యంసమ్యక్కలయేత్ - సఃఆప స్తంబః - కిలేత్యవధారణే - శిష్టానాంక్షితింపాలనంకరోతీతిక్షత్రి- క లౌయుగే - విద్యాః - కార్శ్యంక్షీణత్వం . ఋచ్ఛంతి ప్రాప్నువంతి- కష్టం ॥ ౧౯౭ ॥ ౧౯౮ ॥ అత్రేతి ॥ అత్రనహోత్రే దేశేపి - గృ హస్థేష్వపీతివా - బహవోబుధాః - శాస్త్రాణాంకర్మకాండానాం అర్థబోధకుశలాః - అతఏవనిగమాధ్వని వేదోక్తకర్మణినిష్ఠా ఆస క్తిఃయేషాంతే- అతఏవ - కలితాగ్నిహోత్రాః- అగ్నిహోత్రపదందర్శ పూర్ణమాసాదీనాముపలక్షకం - కించ - అంతఃదహరాకాశస్థం

జ్యోతిస్తత్ప్రతిముఖాః అభిముఖాః దహరోపాసకా ఇతి యావత్ - అ తఏవ - సతతం ఆత్మానం స్వస్వరూపం విందంతి సాక్షాత్కుర్వంతీతి తద్విధః - నిర్ధూత బాహ్యవిషయాః శబ్దాదివిషయ విరక్తాశ్చ - సంతి - కర్మిణోఽజ్ఞానినశ్చ ద్వయోప్యత్ర సంతీత్యర్థః ॥ ౧౯౯ ॥ శుచీభూతా ఇతి ॥ స్నానైః శుచీభూతాః పవిత్రీకృతాః - శ్రుతీనాం హితైః తదుక్తార్థ ప్రతిపాదకైః పురాణైః శైవవైష్ణవైః ఉక్తాత్ నియమాత్ ఆచారాత్ - అవహితహృదః అప్రమత్తచిత్తాః - అతఏవ అమీ గృహస్థాః అపూతానాం అస్పృశ్యానాం స్పర్శం విజహతస్త్యజంతః - శుచిభిః జనైః కృ

శలాః కిల శాంతిమంతః। అంతర్ముఖాస్సతతమాత్మవిదో మహాంతః నిర్ధూత బాహ్యవిషయా నిగమాధ్వనిష్ఠాః ॥ ౧౯౯ ॥ అ
న్యచ్చ ॥ శుచీభూతా స్స్నానైః శ్రుతిహిత పురాణోక్తని
యమాదపూతానాం స్పర్శానవహితహృదోఽమీ విజహతః।
సురాభ్యర్చాం కృత్వా శుచికృత మదంత్యన్నమనఘం మ
హారాష్ట్రే దేశే విలసతి మహానేష హి గుణః॥ ౨౦౦ ॥ కించ॥
చమూనియమనేన వా జనపదాధికారేణ వా ద్విజవ్రజ ఉప
వ్రజన్ప్రభుపదం మహారాష్ట్రజః। న వృత్తిమిహ పాలయే
ద్యది ధరాసురాణాం తతో భవేద్భువన వేష్టితం భువనమేతద

తం పక్వం - అతఏవ అనఘం - అన్నం - సురాణాం ఆదిత్యాదీనాం అభ్యర్చాం కృత్వా - దేవేభ్యో నివేద్యేత్యర్థః - అదంతి భుంజతే - ఏష ఉక్తవిధః - మహాన్ గుణః - మహారాష్ట్రే దేశే - హి ఏవార్థే - విలసతి - నాన్యత్రేత్యర్థః ॥ ౨౦౦ ॥ చమ్వితి ॥ మహారాష్ట్రజః - ద్విజవ్రజః బ్రాహ్మణ సమూహః - చమ్వాః సేనాయాః నియమనేన ఆధిపత్యేన వా - జనపదస్య దేశస్య అధికారేణ వా - ప్రభుపదం ప్రభుత్వం - ఉపవ్రజన్ ప్రాప్నువన్ సన్ - ధరాసురాణాం బ్రాహ్మణానాం - వృత్తిం బ్రాహ్మణ్యం - ఇహ మర్త్యలోకే - న పాలయేద్యది - యవనైర్వేష్టితం ఉపక్రాంతం - ఏతద్భువనం మర్త్యలోకః - అబ్రాహ్మణం

భవేత్ - యవనబ్రాహ్మణయోర్జన్మవిరోధాదితిభావః ॥ ౨౦౧ ॥ యదితి ॥ దోషాంతరం వేదవిద్యాంవిహాయయవనవిద్యాభ్యాసాదిరూపం ॥ ౨౦౨ ॥ అలమితి ॥ సఃప్రసిద్ధః - ఏకోపి - విప్రప్రవేకస్య బ్రాహ్మణోత్తమస్య ఉపకారఃమహారాట్ప్రజకృతః - ప్రవేకానుత్తమోత్తమాఇతికోశః అంహసాంసహస్రం - మంక్షుసత్వరం - సంహర్తుం - అలంసమర్థాః - కఠోరఃస్పృఢః - తిగ్మః తీక్ష్ణః - ఏకోపికుఠారః - అనేకాన్విషద్రుమాన్ - వినిర్భేత్తుం - ఈష్టేశక్నోతికిలభుజంగప్రయాతం ॥ ౨౦౩ ॥ అ

బ్రాహ్మణమ్ ॥ ౨౦౧ ॥ యచ్చదోషాంతరంభాషితం భవ
తాతదశేషమపిసాధుజనోపకారేణపరిహ్రియతే ॥ ౨౦౨ ॥
అలంమంక్షుసంహర్తుమంహస్సహస్రంస ఏకోపివిప్రప్రవే
కోపకారః । కఠోరఃకుఠారఃకిలైకోపితిగ్మోవినిర్భేత్తుమీష్టే
విషద్రూననేకాన్ ॥ ౨౦౩ ॥ కృశానుః ॥ అస్త్వేవమథాపి
అత్రత్యానాంఅద్యేతరవర్ణానాంపునరతిదుస్సహం చేష్టి
తం ॥ ౨౦౪ ॥ పశ్య ॥ దేశేదేశేలంపటాఃపర్యటంతో భం
జంభంజంబ్రాహ్మణాదీనశేషాన్ । హారంహారంహంతసర్వ
స్వమేషాం పాపా ఏతేస్వోదరంపూరయంతి ॥ ౨౦౫ ॥ వి
శ్వావసుః ॥ సత్యమేవతథాపిఏతేషాంచేష్టితంసహనీయం ॥
౨౦౬ ॥ తథాహి ॥ మాయామంచతయాభయావహగతిః

స్త్వితి ॥ అత్రత్యానాంఏతద్దేశభవానాం - ఆద్యాత్ బ్రాహ్మణకులాదితరేషాంవర్ణానాంతుక్షత్రియాదీనాం - చేష్టితంకర్మ - అతిదుస్సహం అత్యంతలోకపీడాకరం ॥ ౨౦౪ ॥ దేశేదేశఇతి ॥ లంపటాఃపరద్రవ్యాపహారలాలసాః - అతఏవపాపాఏతే అత్రత్యక్షత్రియాదయః - దేశేదేశేప్రతిదేశం - పర్యటంతస్సంచరంతస్సంతః - బ్రాహ్మణాదీన్అశేషాన్వర్ణాన్ - భంజంభంజం భఙ్క్త్వాభఙ్క్త్వా - ఏషాంబ్రాహ్మణాదీనాం - సర్వస్వంనిఖిలధనం - హారంహారం హృత్వాహృత్వా - స్వేషాం ఉదరంపూరయంతి - హంతేతిఖేదే ॥ ౨౦౫ ॥ ౨౦౬ ॥ మా

మేతి ॥ రణపటుః - మహారాష్ట్రభటానాం మహారాష్ట్రాణాం భటానాం ఘటాసమూహాః - మాయయా ప్రసిద్ధత్వేన మాయయా చుంచుత యా హేతునా - తేనవిత్త ఇత్యాదినా చుంచుప్ప్రత్యయః - ప్రత్యర్థినాం శత్రూణాం పృథ్వీభుజాం తురుష్క నృపాణాం - భయావహా గతిస్సతీ - సోఽపర్యటత్యేవ చేత్ - దేవానాం దేవస్థలానాం బ్రాహ్మణానాం చ వర్గస్య నిగ్రహం కుర్వంతీతి తత్కృతః - ఇమే తురుష్కాః - నిష్ప్రత్యూహాః నిర్విఘ్నాః మనోరథాః వక్ష్యమాణవిషయకాః యేషాం తథోక్తాస్సంతః - దేశాన్ సర్వాన్ - నిర్దేవభూమీసురాన్ - వితనుయుః

ప్రత్యర్థిపృథ్వీభుజాం మహారాష్ట్రభటచ్ఛటా రణపటు
స్సోఽపర్యటత్యేవ చేత్ । దేవబ్రాహ్మణవర్గనిగ్రహకృ
తో దేశాంస్తురుష్కా ఇమే నిష్ప్రత్యూహమనోరథా వితనుయు
ర్నిర్దేవభూమీసురాన్ ॥ ౨౦౭ ॥ తతశ్చ ॥ దేవశ్రేణీ
సురహితకృతే దారితమ్లేచ్ఛపక్షైర్మహ్యం సహ్యా కథమపి
మహారాష్ట్రయూథస్య చేష్టా । వ్యాధివ్యూహప్రతిహతికృ
తాం వ్యక్తముగ్రౌషధానాం కాయారోగ్యప్రణయి హృద
యైః కాటవం మర్షణీయం ॥ ౨౦౮ ॥ ఇత్యన్యతో విమానం
గమయన్నగ్రతో దృష్ట్వా ॥ ౨౦౯ ॥ క ఇమే బహవస్సమవే
తా మానుషా మార్గానశేషానప్యశూన్యయంతి ॥ ౨౧౦ ॥

ర్యురేవ ॥ ౨౦౭ ॥ తతః ఉక్తోపద్రవాద్ధేతోశ్చ ॥ దేవేతి ॥ దేవశ్రేణీసురాణాం ఉభయేషాం హితకరణార్థం హితకృతే - కృచ్ఛ్రైః భావెక్ష్వబంతః - దారితమ్లేచ్ఛపక్షైః మహారాష్ట్రయూథస్య చేష్టా - కథమపి అతిప్రయాసేన - మహ్యం సహ్యా సహనీయా - జనైరితి శేషః - కాయస్య శరీరస్య ఆరోగ్యప్రణయి ప్రేమయుక్తం హృదయం యేషాం తైః రోగిభిః వ్యాధివ్యూహస్య రోగసమూహస్య ప్రతిహతికృతాం నాశకారిణాం ఉగ్రాణాం తీక్ష్ణానాం ఔషధానాం - వ్యక్తం ఉల్బణం - కాటవం కటుత్వం - మర్షణీయం సహనీయం ॥ ౨౦౮ ॥ ౨౦౯ ॥ క ఇతి ॥ సమవేతా

స్వంక్షీభూతాస్సంతః - ఆశేషాన్ సర్వదేశీయాన్ మార్గానపి - అశూ
న్యయంతి సంకటీకుర్వంతి - ఇమే - కే ॥ ౨౧౦ ॥ నిపుణమితి। నిరూప్య
పరీక్ష్య ॥ ౨౧౧ ॥ అంగానితి ॥ కృతినః - అత ఏవ పరస్మిన్ లోకే గతే
స్సౌఖ్యస్య ఘటనాయాం లంపటాః - కతిచన కేచిద్వైరాగిణః - అం
గాదయః దేశవిశేషాః - తాన్ పర్యటంతే తీర్థయాత్రార్థమితి భా
వః - ప్రస్తరా ॥ ౨౧౨ ॥ ౨౧౩ ॥ నానేతి - నానాజాతిభవా అపి - క
లిబలాన్మాహాత్మ్యాదేకీభవంతః - అత ఏవ వర్ణానాం బ్రాహ్మణా

నిపుణం నిరూప్య సశ్లాఘం ॥ ౨౧౧ ॥ అంగాన్వంగాన్కలిం
గాన్ మగధకురూన్ కోసలాన్ కేకయాన్వా కాశ్మీరాన్
కుంతలాన్వా యవనజనపదాన్ కించ పాంచాలదేశాన్ । నే
పాళాన్నైరళాన్వా కతిచన కృతినః పాండ్యతుండీరదేశాన్ ।
కర్ణాటాన్ గౌడలాటాన్ పరగతిఘటనాలంపటాః పర్యటం
తే॥ ౨౧౨ ॥ కృశానుః॥ అయే కిమేతాన్నిందనీయానభినందసి॥
నానాజాతిభవా ఇమే కలిబలాదేకీభవంతో నరా వైరాగ్యా
భినయం చిరాద్విదధతో వర్ణాశ్రమత్యాగినః । నిర్ధూతా
నఘవైదికప్రణమనా నిష్కించనా వంచనాదక్షా దిక్షు విది
క్షు కుక్షిభృతయే భిక్షాటనం కుర్వతే ॥ ౨౧౪ ॥ విమలచరి
తావిశ్వమిత్రాదయః పరమర్షయో బహుభిరతులైర్బ్రా

దీనాం కులధర్మాణాం ఆశ్రమాణాం బ్రహ్మచర్యాద్యుచిత ధర్మా
ణాం త్యాగః ఏషామస్తీతి త్యాగినః - చిరాద్వైరాగ్యస్య అభినయం
ప్రకటనం విదధతః - అత ఏవ నిర్ధూతం త్యక్తం అనఘానాం వైదికా
నాం ప్రణమనం నమస్కారః యైస్తే - నిష్కించనాః దరిద్రాః - అత ఏవ -
ఇమే నరాః వైరాగిణః - వంచనాయాం పరప్రతారణాయాం దక్షాస్సం
తః - కుక్షిః భృతయే పూరణాయ - దిక్షు విదిక్షు అవాంతర దిశాసు
చ - భిక్షార్థమటనం కుర్వతే ॥ ౨౧౪ ॥ విమలేతి ॥ విమలచరితాః వి
శ్వామిత్రాదయః పరమర్షయః - బహుభిరతులైర్దుష్కరైస్తపో

ఖిః - యద్బ్రాహ్మణ్యముపార్జయన్ - ఇహలోకే - జన్మనైవ నతు తపోభిః ప్రాప్తం - తద్బ్రాహ్మణ్యం - జహతః కతిచిత - త్రయీవిముఖేషు వేదబాహ్యేషు - పాషండేషు శ్రౌతస్మార్తభ్రష్టేషు - అమీషు వైరాగిషు - ప్రవిశ్య తైరేకీభూయేత్యర్థః - హతాః భ్రష్టా ఇత్యర్థః - అహహ ॥ ౨౧౫ ॥ కథమితి ॥ సన్న్యాసి ఉద్యుక్తోభవసి దూషయితుమితి శేషః ॥ ౨౧౬ ॥ దోషేభ్య ఇతి ॥ అచ్యుతే భగవతి శ్రీకృష్ణే దృఢా భక్తిరస్తి చేత్ - దోషేభ్యః ఉక్తేభ్యో న భేతవ్యం భయం న కార్యమేవ - మహాన్ దీపః లభ్యతే చేత్ - తిమిరేభ్యః భయం నా

హ్మాణ్యం యత్తపోభిరుపార్జయన్ । తదిహ జహతో జన్మ
ప్రాప్తం త్రయీవిముఖేష్వబాహ్యేష్వహహ కతిచిత్పాషండే
షు ప్రవిశ్య హతా జనాః ॥ ౨౧౫ ॥ విశ్వావసుః ॥ కథము రే
హ రే భక్తేషు విరక్తేష్వప్యమీషు సన్న్యాసి ॥ ౨౧౬ ॥
దోషేభ్యో నైవ భేతవ్యం దృఢా చేద్భక్తిరచ్యుతే । తిమిరేభ్యో
న హి భయం దీపశ్చేల్లభ్యతే మహాన్ ॥ ౨౧౭ ॥ కించ ॥ దుః
ఖం చ జన్మ మరితం చ దృఢామవిద్యాం మోహం తమంతి పర
మా హరిభక్తిరేకా । ఎకోపి రాఘవశరః కిల సప్తసాలాన్
శైలం రసాతలమపి త్వరయాభిభేద ॥ ౨౧౮ ॥ అపి చ ॥ ధు
నోతి నిబిడం తమః పరిలునాతి పాపాటవీం తనోతి చ మనోర

స్తిహి - ప్రతివస్తూపమాలంకారః ॥ ౨౧౭ ॥ దుఃఖమితి ॥ పరమా దృఢా - హరిభక్తిః ఎకైవ - అవిద్యాం అజ్ఞానం - రాఘవస్య శ్రీరామస్య శరః - ఎకోపిసన్ - సప్తసాలాన్ - శైలం తదాశ్రయం - రసాయాః తదాశ్రయభూమేః తలం ప్రదేశమపి - త్వరయాబిభేదకిల - మోహం తేత్యుభయత్రాప్యాశ్చర్యే ॥ ౨౧౮ ॥ ధునోతీతి ॥ వృషగిరిః వేంకటాచలః తస్యేశః శ్రీనివాసః తస్మిన్ భక్తిః - వృషస్య గిరిః నందికేశ్వరానుజః పర్వతః శ్రీశైలః తస్యేశే మల్లికార్జునే భక్తిరితి చ - వృష ఇవ గిరిః ధవళశైలః కైలాసః - వృషః గిరిరివ శైలోన్నతవృషభ ఇత్యా

దిబహుధావ్యుత్పత్తయ అస్మిన్నర్థే హ్యుపపాద్యా ఇత్యపి ప్రాహుః - భక్తిః సర్వత్రకర్త్రీ నిబిడంతమః అజ్ఞానంధునోతి వారయతి - పాపాటవీం పరితస్సమూలం లునాతి ఛినత్తి - మనోరథాన్ కామాన్ - తనోతి విస్తారయతి - నానోత్సవాన్ ఉపచినోతి వర్ధయతి - మనః - సుధానిర్ఝరైరమృత ప్రవాహైః - పునఃపునః - అనక్తి సంయోజయతి - శుభం ప్రాక్తనం కర్మ - పరిపక్త్రిమం ఫలాభిముఖం - వ్యనక్తి స్ఫుటయతి - సన్నిత్యామంత్రణే- అత్ర అనేక క్రియాసముచ్చయాత్ సముచ్చయాలంకారః ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ పూతేతి॥ నానాక్షేత్రేషు కాశీకాంచ్యాదిషు యాత్రాపరాణాం - అతఏవపుణ్యా

ఘానుపచినోతి నానోత్సవాన్ । అనక్తి చ పునఃపునర్మనసుమ
నస్సుధానిర్ఝరైస్సైన క్తిపరిపక్త్రిమంవృషగిరీశభక్తిశ్శు
భం ॥ ౨౯ ॥ కింబహునా ॥ ౩౦ ॥ పూతాంగానాం పు
ణ్యగంగాదిసింధుస్నానాన్నానాక్షేత్రయాత్రాపరాణాం
దారాగారాపత్యవైరాగ్యభాజాం.సారాభిజ్ఞైరాదరః కా
ర్య ఏషాం ॥ ౩౧ ॥ ఇతి విమానమన్యతస్సమానయన్ నిపుణం
నిరూప్య ॥ ౩౨ ॥ సుశోభనకమకరైస్సేవితో జీవనాథైః

సు గంగాదిషు సింధుషు నదీషు స్నానాత్ - పూతం పరిశుద్ధిమత్ అంగం యేషాం తేషాం - పునాతే ఘాన్ వైక్త్రాంతా దర్శ అన్యచ్ - దారేషు భార్యాయాం అగారే గృహే ఇః ధనమాత్రో పలక్షకం అపత్యే పుత్రే చ వైరాగ్యభాజాం - ఈషణత్రయరహితానామితియావత - ఏషాం వైరాగిణాం - ఆదరః ఏషు ప్రీతిరిత్యర్థః - సారం నిత్యానిత్య వస్తువివేకమభిజ్ఞానంతీత్యభిజ్ఞాః తైః - కార్యః కర్తవ్యః ॥ ౩౧॥ ౩౨ స్వితి ॥ జీవనం వృత్తిం ఉదకంచ అర్థయంతి కాంక్షంతఇతి జీవనార్థిభిః - అతఏవ సుశ్రేష్ఠా విశోభనాని యేభ్యస్తాన్ క్రమాన్ ఆచారాన్ కుర్వంతీతి సుశోభనక్రమకరైః జనైః-సుష్ఠుశోభా యేషాం తైః సుశోభైః నక్రైః మకరైశ్చ జలజంతువిశేషైశ్చ - సేవితః ఆశ్రితః - మధ్యే తి

ష్యంతీతి మధ్యస్థాః పూజ్యాః బాడబాః బ్రాహ్మణాః యస్మిన్ సః - మధ్యస్థః బాడబోనలః యస్య స ఇతి చ - ఆంధ్రో నామ దేశః - స దేశవత్ సముద్ర ఇవ - రాజతి - అథవా - ఆంధ్ర దేశః - దేశవత్ - అన్య దేశ ఇవ న రాజతి - కింతు సర్వోత్తరస్సన్ భాతీత్యర్థః ఇత్యపి ప్రాహుః - శ్లిష్టోపమా ॥ ౨౨౩ ॥ అయే ఇతి ॥ అపయాతమర్యాదం త్యక్తవర్ణాశ్రమరీతిం ॥ ౨౨౪ ॥ గ్రామ ఇతి ॥ శూద్రః - స్వామి భావేన పారపత్యేన ఉపలక్షితః - గ్రామే గ్రామే - వీప్సాయాం ద్విర్భావః - చిరాత్ నివసతి - తస్య శూద్రస్య పార్శ్వే - భృత్యః గణకసంజ్ఞయా ఉపలక్షితః సేవకః భూత్వా - బ్రాహ్మణః - గణ

భిః । మధ్యస్థబాడబో రాజత్యాంధ్రదేశో నదేశవత్ ౨౨౩
కృశానుః ॥ అయే కిం ప్రశంసస్యపయాతమర్యాదము ముందే
శం ॥ ౨౨౪ ॥ గ్రామే గ్రామే నివసతి చిరాత్స్వామిభావేన
శూద్రో భృత్యో భూత్వా పఠతి గణనాం బ్రాహ్మణస్తస్య పా
ర్శ్వే । వేదాధ్యాయీ సరఇవ మరౌ క్వాపి కశ్చిద్యదిస్యాద
త్రామత్ర ప్రకరకరణే వర్తతే సోనియుక్తః ॥ ౨౨౫ ॥ కిం
చ ॥ మహారాష్ట్రేష్వదృష్టా దోషా అప్యత్రాదేష్టవ్యాః ౨౨౬
విశ్వావసుః ॥ వయస్యైవం వాదీః ॥ ౨౨౭ ॥ మానామ య
క్షుతను ఘ్నైరనఘ్నైరిహామీ మార్గాధిగీషత వచాంసి చిరంత
నాని । దేవేషు భక్తిరవనీత్రిదశేషు చైషాం విప్రాణనం చ వి

నాం గ్రామేయ వ్యయసంఖ్యాం - పఠతి - మరౌ దేశే సర ఇవ - క్వాపి కుత్రాపి - వేదాధ్యాయీ కశ్చిదేకస్స్యాద్యది వర్తతే చేత్ - అసౌ వేదపాఠకః - అత్ర ఆంధ్ర దేశే - అమత్రాణాం మలినపాత్రాణాం ప్రకరే సంక్షాళనే కరణే కర్మణి - నియుక్తస్సన్ వర్తతే అతినీచవృత్త్యా జీవతీత్యర్థః ॥ ౨౨౫ ॥ ౨౨౬ ॥ ౨౨౭ ॥ మేతి ॥ ఇహ ఆంధ్ర దేశే - అమీ బ్రాహ్మణాదయః త్రయోవర్ణాః - అనఘ్నైః మఘ్నైః యజ్ఞైః మార్గాయత్త తనయ జంతునామేత్యనాదరే - సర్వత్రాతిసర్గే లోట్ - కించ - చిరంతనాని పురాతనాని - వచాంసి వే

దవాక్యాని- మాధ్యగీష్పతనపరంతునామ - తథాపి - దేవేషుఆదిత్యా
దిషుభక్తిః - అవనీత్రిదశేషుబ్రాహ్మణేషువిషయే - విశ్రాణనందా
నంచ - ఏషామాంధ్రదేశ్యానాం - సమస్తాన్ దోషాన్ సర్వాన్ పూ
ర్వోక్తాన్ - విధునోతివారయతి ॥ ౨౨౮ ॥ ౨౨౯ ॥ రోమావళ్యే
తి ॥ అత్రఉపమాప్రాయపాఠాత్ తపనసుతయా యమునయేవేతి
వ్యవహితోపి ఇవశబ్దః అనుషంజనీయః - రోమావళ్యా - రమ్యేణహా
రేణమ్యనద్యాగంగయేవేత్యుపమితసమాసః- ఏవమగ్రేపి - హృద్యాః
మనోజ్ఞాః - తుంగౌస్తనౌగిరీఇవతౌజుషంతఇతితథోక్తాః - నాభిర్వాపీ
వతయామనోజ్ఞాః వసుఃకాంతిర్వసుధనంచతద్వతీః - అతఏవభూమేః

విధాన్విధునోతిదోషాన్ ॥ ౨౨౮ ॥ పశ్యతావదేతేషాం భా
గ్యవత్తాం ॥ ౨౨౯ ॥ రోమావళ్యాతపనసుతయారమ్యహా
రమ్యనద్యా హృద్యాస్తుంగస్తనగిరిజుషో నాభివాపీమనో
జ్ఞాః । భూమేర్మూర్తీరివవసుమతీంభుంజతే భాగ్యవంతఃక్షోణీ
పాలాఇవయువజనాః కామమాంధ్రీఃపురంధ్రీః ॥ ౨౩౦ ॥ శృ
ణ్వేతత్ ॥ ౨౩౧ ॥ కోవా కల్పతరౌ గుణస్సుమనసాంయ
త్స్వాశ్రితానామసౌ సారాంశాన్ హరతఃప్రసహ్య మధు
పాన్ ధత్తేమహామోదతః । కర్ణేత్వర్జునకీర్తిహాని పర

మూర్తీరివస్థితాః - ఆంధ్రీః ఆంధ్రదేశజాః - పురంధ్రీఃభార్యాః -
క్షోణీపాలాఇవస్థిత్వా యువజనాఃతరుణాః అత్రత్యాః- కామంభుం
జతే అనుభవంతి - అత్రత్యానాం స్త్రీపుంసాం సౌందర్యం లోకో
త్తరమితిభావః - ఉపమాసంకరః ॥ ౨౩౦ ॥ ౨౩౧ ॥ కఇతి ॥ అసౌ
కల్పవృక్షః - స్వమాహాత్మ్యేనఆశ్రితానాం - సుమనసాంవిదుషాం దేవా
నాంపుష్పాణాంచ- సారాన్ శ్రేష్ఠాన్అంశాన్ధనరూపాన్మకరంద
రూపాంశ్చ భాగాన్ - ప్రసహ్య బలాత్కృత్య - హరతః - మధు
పాన్మద్యపాయినః భృంగాంశ్చ - మహామోదతః అతిసంతోషేణ-
ఉపలక్షితః - ధత్తే - శిరసీతి శేషః - సమ్మానయతీత్యర్థః - ఇతియత్-

అసౌశిరసి మధుపధారణం కల్పతరౌ కో వా గుణః - న కోఽపి - కింతు దోష ఏవేత్యర్థః స్వసేవకైః విద్వద్ధనాపహరణస్య కిరాతరాజప్రాయ తాసూచకత్వాదితి భావః - కర్ణే సూర్యపుత్రే తు దాతరి - అర్జునా యాశ్శుభ్రాయాః అర్జునస్య పార్థస్య కీర్తేః హానౌ పరతా ఆసక్తి రస్తి - అయం దోషస్తస్మిన్నస్తీత్యర్థః - ఏవమగ్రేఽపి - కాలే అంబు దే వార్షికే మేఘే - గర్జనం స్వకత్థనం స్తనితంచ - అస్తి - ఆంధ్రదే శనృపతిషు పునః - నీరంధ్రం అవిచ్ఛిన్నం - స్పర్శనం దానం - అనఘం

తాకాలాంబుదే గర్జనం నీరంధ్రం పునరాంధ్రదేశనృప
తిష్వాస్తే నఘం స్పర్శనం ॥ ౨౩౨ ॥ ఆసమంతాదవలోక్య॥
౨౩౩ ॥ వయస్యాత్ర గోదావరీతీరే కేషాంచిదేషాం అవనీదివి
షదాం అతిశివపూజాలోలుపతాం పశ్య ॥ ౨౩౪ ॥ గోదావ
రీవిమలతీర్థకృతావగాహాః లింగేషు సైకతమయేషు శివం
విభావ్య । భక్త్యా తిలాక్షతసుమైరపి బిల్వపత్రైరర్చామి
హావనిసురాః పరికుర్వతేమీ॥ ౨౩౫॥ సభక్త్యుద్రేకం ౨౩౬
నమామి గిరినందనీ రమణపాదపూజా హృతామితాఘనిక
రాకరాంచితవరాక్షమాలాం సదా। మునామలచేతసశ్శ
మదమాదియోగావహాశ్రుతేగుణనికాని కామపరిపూత
వక్త్రాంబుజాః ॥౨౩౬॥ అహో కృష్ణాగోదావరీ మధ్యమ

ఉక్తదోషరహితం సత్ - ఆస్తే జాగర్తి - వ్యతిరేకాలంకారః ॥ ౨౩౨ ॥ ౨౩౩ ॥ వయస్యేతి॥ అవనీదివిషదాం బ్రాహ్మణానాం - అత్యంతం శివపూజాయాం లోలుపతాం ఆసక్తిం ॥ ౨౩౪ ॥ గోదావరీతి ॥ ఇహ గోదావరీతీరే - అమీ అవనీసురాః - గోదావర్యా నామ నద్యాః విమలే తీర్థే జలే కృతావగాహాస్సంతః - సైకతమయేషు సికతానిర్మితేషు లింగేషు - శివం భక్తకల్యాణదాయినం - విభావ్య ధ్యాత్వా - భక్త్యోపలక్షితాః తిలమిశ్రై రక్షతైస్సుమైః పుష్పైః బిల్వపత్రై రపి కరణై రర్చాం పూజాం పరితః కుర్వతే ॥ ౨౩౫ ॥ ౨౩౬ ॥ నమామీతి॥ గిరి

నందనీరమణస్య పార్వతీపతేః పాదయోః ప్రాజ్యమాహాత్మ్యతః అమితానాం అపరిమితానాం అఘానాం పాపానాం దుఃఖానాం వా నికరః రాశిః యేషాం తాదృశాః - సదా - కరైః అంచితా సంగతా అపరా చ అక్షమాలా అకారాదిక్షకారాంతవర్ణప్రతినిధిః మాలా రుద్రాక్షస్ఫటికాదినిర్మితా యేషాం తాదృశాః - శ్రుతేః వేదస్య - గుణనికయా అధ్యయనావృత్త్యా నిశామమత్యంతం పరిపూతం పవిత్రితం వక్త్రాంబుజం యేషాం తాదృశాః - అమలచేతసః - అతఏవ శమః అంతరింద్రియనిగ్రహః దమః బాహ్యేంద్రియనిగ్రహః తావాదీ యేషాం తాదృశాః యోగాః ముక్త్యుపాయాః ఆవహంతి సంపాదయంతీతి తథోక్తానమూః గోదావరీతీరవా

ధ్యాసీనానామమీషాం వైదికానామభినందనీయో యం సంప్రదాయః ॥ ౩౮ ॥ నిగమపాఠనిరాకృతమస్కృతా నయవిదో బహవో౽త్ర ధరాసురాః । ప్రతివసంతముపాత్తమఖాస్సుఖం ప్రతివసంతి ముకుందపరాయణాః ॥ ౩౯ ॥ అత్రత్యానామధికారవ్యాపారనిరతానామపి అయం ఖల్వపకళంకో నియమః ॥ ౪౦ ॥ ఆశ్రయితవ్యో నరపతిరార్జయితవ్యాని భూరివిత్తాని । ఆరబ్ధవ్యం వితరణమానేతవ్యం యశో దశస్వపి దిశాసు ॥ ౪౧ ॥ సమంతాదవలోక్య ॥ కృశానుః ॥

సినః - నమామి ॥ ౩౭ ॥ అహ్యా ఇతి ॥ సంప్రదాయః ఆచారః ॥ ౩౮ ॥ నిగమేతి ॥ నిగమానాం వేదానాం పాఠేన నిరాకృతమస్కృతాః - నయవిదః శాస్త్రజ్ఞాః - అతఏవ - ముకుందపరాయణాః - బహవః - ధరాసురాః బ్రాహ్మణాః - అత్ర గోదావరీతీరే - వసంతే వసంతే ఋతౌ ప్రతివసంతం - ఉపాత్తమఖాః కృతయజ్ఞాస్సంతః - సుఖం యథా తథా ప్రతివసంతి ౩౯ ॥ అత్రత్యానామితి ॥ నియమః వ్రతనిష్ఠా ॥ ౪౦ ॥ ఆశ్రయితవ్య ఇతి ॥ నరపతిః రాజా - ఆశ్రయితవ్యః - భూరీణి విత్తాని ధనాని - ఆర్జయితవ్యాని - వితరణం దానం - ఆరబ్ధవ్యం కర్తవ్యం - యశః దశసు దిశాసు ఆనేతవ్యం ప్రాపయితవ్యం - ఇతి నియమ ఇతి సంబం

థః ॥ ౨౮౧ ॥ ౨౮౨ ॥ హంతేతి ॥ దురితేదేవబ్రాహ్మణద్రోహే- ని
రతా అత్యాసక్తాః - విషయేషు ఆంధ్ర దేశేషు - ప్రాచుర్యతః బా
హుళ్యేన ॥ ౨౮౩ ॥ అవనావితి ॥ అతీతః వేగేననిర్జితః పవనః వాయుః
యైస్తైరశ్వైశ్శోభంత ఇతిశోభినః - భవస్య శివస్య నాగశాయినః వి
ష్ణోశ్చ భవనానాం ఆలయానాం అవమర్దినః పాతయితారః - సవ
నాదీనాంయజ్ఞప్రముఖాణాం ధర్మాణాం వర్ణాశ్రమధర్మాణాం
లవనాయనాశాయ - దీక్షితాః క్లిప్తసంకల్పా అతఏవభువనస్య లోక
స్య అతిభీషణాః - యవనాః మ్లేచ్ఛాః - అవనావాంధ్రదేశే సర్వత్ర

౨౮౨ ॥ హంతసంతతదురితనిరతాః యవనా ఏవ తావదమీ
షువిషయేషు ప్రాచుర్యతః పర్యటంతి పశ్య సఖే ॥ ౨౮౩ ॥ అ
వనావనీతపవనాశ్వశోభినో భవనాగశాయి భవనావమర్ది
నః । సవనాదిధర్మలవనాయదీక్షితా యవనాశ్చరంతి భువ
నాతిభీషణాః ॥ ౨౮౪ ॥ విశ్వావసుః ॥ సత్యమేవ తథాప్యే
తేషు తురుష్క యవనాదిషు అనన్యసాధారణవిక్రమ గుణం
గృహాణ ॥ ౨౮౫ ॥ యుద్ధాయ ప్రమిళంతు హంత పటవో
యోధాస్సహస్రాధికా యద్యేకోపి బలాత్తురుష్కయవనే
ష్వారూఢఘోటో భటః । నిస్త్రింశం పరికంపయన్ స్వకట

చరంతి ॥ ౨౮౪ ॥ సత్యమితి ॥ తురుష్కాశ్చ యవనాశ్చ మ్లేచ్ఛవిశేషాః ॥
౨౮౫ ॥ యుద్ధాయేతి ॥ పటవః రణేసమర్థాః - సహస్రాదధికాః పర
స్సహస్రం - యోధాః తురుష్క యవన భిన్న జాతీయాః - యుద్ధాయ
యుద్ధంకర్తుం- క్రియార్థేత్యాదినాచతుర్థీ- ప్రమిళంతుసంగచ్ఛం
తు - అతిసర్గేలోట్ - హంతేత్యాశ్చర్యే - తదా - తురుష్కేషు వా
యవనేషు వా - నిర్ధారణసప్తమీ - ఏకోపి - కిముతద్విత్రాదయః -
భటః - ఆరూఢః ఘోటః అశ్వః యేనసతథోక్తస్సన్ - నిస్త్రింశం ఖడ్గం
పరికంపయంశ్చసన్ - స్వకటకాత్ స్వశిబిరాత్ - నిష్క్రామతి నిర్గ
చ్ఛతియది - నసంగచ్ఛత్యపి-తదాతే- పూర్వోక్తాః - సర్వేభటాః - అ

శరణాః రక్షకరహితాః - అతఏవకృపణాః దీనాశ్చసంతః - తృణాని - ఖాదంతిభక్షయంతి - సీదంతి విషణ్ణాభవంతిచ - తృణభక్షకాన్ వల్మీకారూఢాంశ్చవీరాస్త్యజంతీతిప్రసిద్ధ్యేతి భావః ॥ ౨౪౬ ॥ పిబంత్వితి ॥ యద్యపి అమీతురుష్కాయవనాశ్చ - మదిరాం మద్యం పిబంతు - దేవాన్ పరితస్సంతుదన్నాశయంతు - పరేషాం సుందరీః అంగనా హరంతు - వేదాన్ తమక్తకర్మాణి - అపలపంతు దూషయంతు - అపిస్వమచ్ఛయే - సర్వత్ర అతిసర్గేలోకే - అసర్గాః కామచారానుజ్ఞా - తథాపి - మృధాంగణే యుద్ధదేశే - తనుం శరీరం - చ స్త్యక్తవంతః - తృణ

కాన్ విష్ఠామతిక్రోధతఃసర్వే తేకృపణాస్తృణాన్యశరణాః
ఖాదంతిసీదంతిచ॥౨౪౬॥కించ ॥ పిబంతుమదిరామమీ పరితు
దంతుదేశాన్ హాహారంతుపరసుందరీరపలపంతువేదాన
పి।తథాపిచమృధాంగణేతృణవదేవముక్త్వాతనుంహఠాద్వి
వధతేమరుత్పురకవాటికోద్ఘాటనం ॥ ౨౪౭ ॥ ఇతి వ్యోమ
యానమన్యతఃస్పందయన్న గ్రతోదృష్టవ। సప్రత్య
భిజ్ఞం ॥ ౨౪౮ ॥ కర్ణాటదేశోయఃపూర్వం కర్ణదేశమ
భూషయత్ । సఏషసాంప్రతంపశ్య చక్షుషోర్భూషణాయ
తే॥ ౨౪౯ ॥ లోచనాసేచనకంకిలదేశస్యాస్యరామణీయ

మివతృణవస్త్యక్త్వాత్యక్త్వా - హఠాత్ బలాత్ - మరుత్పురస్య స్వర్గస్యకవాటికాయాః కవాటస్య ఉద్ఘాటనం - విదధతేకుర్వంత్యేవ - ద్వావిమౌపురుషౌలోకే ఇత్యాదినా అపరావృత్యయుద్ధే మృతానాం స్వర్గస్మరణాదితిభావః॥ ౨౪౭ ॥ ఇతీతి ॥ వ్యోమయానం విమానం - స్పందయన్ గమయన్ - ప్రత్యభిజ్ఞా అనుభూతార్థస్మారకవస్తుదర్శనం ॥ ౨౪౮ ॥ కర్ణాటేతి ॥ కర్ణాటో నామ దేశః - పూర్వం - కర్ణదేశం శ్రోత్రభాగం - అభూషయత్ అలంకృతవాన్ - శ్రుతఇత్యర్థః - సఏషఃకర్ణాటదేశః-చక్షుషోర్భూషణాయతే- దృశ్యత ఇతిభావః - సాంప్రతమిదానీంపశ్య - తమితి శేషః ॥ ౨౪౯ ॥ లోచ

నేతి ॥ ఆసేచనకం చిరందర్శనేపి తృప్త్యజనకం - తదాసేచనకం తృప్తేరన్తోయస్య దర్శనాదిత్యమరః ॥ ౨౫౦ ॥ ప్రతినగరమితి ॥ ఇహ కర్ణాటదేశే - నగరే నగరే ప్రతినగరం - వీప్సాయామవ్యయీభావః - ఏవమగ్రేపి - ఆరామాః ఉద్యానాని - వాక్యత్రయేపి విలసంతీతి యోజ్యం - పచేళిమాః పాకాభిముఖాః - క్రముకాః వృక్షాః - ప్రసవాః పుష్పాణి - మధునః మకరందస్య తతిః బిందుసమూహాః ॥ ౨౫౧ ॥ ప్రేతి ॥ మిళిందాః భృంగాః - ప్రేంఖంతి భ్రమంతి - ఆరావాః ఝుంకారాః - ప్రభవంతీతి శేషః - ఉదారాః మహాంతః - మ

> కం ॥ ౨౫౦ ॥ ప్రతినగరమిహారామాః ప్రత్యారామం పచే
> ళిమాః క్రముకాః । ప్రసవాః ప్రతిక్రముకమప్యుత్సప్తి మ
> ధుతతిః ప్రతిప్రసవం ॥ ౨౫౧ ॥ ప్రతిమధుబిందుమిళిందాః
> ప్రేంఖంతి ప్రతిమిళిందమారావాః । ప్రత్యారావం సుదృ
> శాం ముదా ఉదారాః ప్రతిముదం మదనః ॥ ౨౫౨ ॥ కృశానుః॥
> హంతకథమభినందసి నిందనీయమముం దేశం ॥ ౨౫౩ ॥ త
> థాహి ॥ వేదవైదికవిద్వేషదూషితా భస్మరూషితాః । చం
> డాస్సంత్యత్ర పాషండా లింగాలింగితవక్షసః ॥ ౨౫౪ ॥ ఆ
> కర్ణయ తావదన్యదప్యమీషామపచరితం ॥ ౨౫౫ ॥ శిరః పు
> రారేర్ద్విజరాజపాదదివ్యామృతైస్సిక్తమితీర్ష్యయేవ ।

దాః విలాసాః ॥ ౨౫౨ ॥ ౨౫౩ ॥ వేదేతి ॥ వేదేషు వైదికేషు తదుక్తకర్మకరేషు చ విద్వేషేణ దూషితాః భ్రష్టాః - భస్మనా రూషితాః లిప్తాంగాః చండాః భయంకరాః - లింగైరాలింగితాని సంగతాని వక్షాంసి యేషాం తే - పాషండాః శ్రౌతస్మార్తదూరాః లింగబలిజా ఇతి భాషా నామ - అత్ర కర్ణాటదేశే - సంతి ॥ ౨౫౪ ॥ ఆకర్ణయేతి ॥ అమీషాం పాషండానాం - అపచరితం దురాచారం ॥ ౨౫౫ ॥ శిర ఇతి ॥ పురారేశ్శివస్య శిరః - ద్విజరాజస్య బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠస్య పాదయోః చంద్రస్య కిరణానాం చ దివ్యైరమృతైః జలైః సుధాభిశ్చ - సిక్తమాద్రీ

తం - ఇత్యుక్తప్రకారయా ఈర్ష్యయా అసహనేనేవేత్యుత్ప్రేక్షా - లింగధరా ఇమే శూద్రాః - తత్ శివప్రతిమాశిరః - స్వపాదతోయైః - స్వయం - స్నపయంతి - కష్టంఅత్యంతానుచితం ॥ ౨౫౬ ॥ మేలి॥ సంగరిష్ఠాఃవద - యమశైలః మెలుకోటెతి నారాయణపుర మితిచ భాషానామనీ ॥ ౨౫౭ ॥ దురితమితి ॥ అవనతానాంనమస్కర్తృతాం సంబంధి - దుర్నివారం - దురితం - నిరుంధన్ నాశయన్ _ అతఏవ - సితమతిభిశ్శుద్ధచిత్తైః - అతంద్రైః అప్రమాదిభిః - మునీంద్రైః - సేవ్యమానః - అయంయమగిరిః - ఇంథే ప్రకాశతే - యత్రయమశైలే నారాయణాత్మా భగవత్స్వరూపః - నీలమేఘః - హర్షణమానందం-

> శూద్రా ఇమే లింగధరాస్స్వయంతత్స్వపాదతోయైస్స్నప
> యంతికష్టం ॥ ౨౫౬ ॥ విశ్వావసుః॥ నైవంసంగరిష్ఠాఃయదస్మిన్ యమశైలప్రభృతీనిదివ్యక్షేత్రాణి కృత్యంతే ॥ ౨౫౭
> దురితమవనతానాంసుర్నిరోధం నిరుంధన్ సితమతిభిరతంద్రైస్సేవ్యమానోమునీంద్రైః । యమగిరిరయమింధేయత్ర
> నారాయణాత్మా నివసతికిలహర్షణంనీలమేఘఃప్రవర్షన్॥
> ౨౫౮ ॥ సభర్తృస్త్వన్మేషం ॥ ౨౫౯ ॥ యమగిరితటాగారా
> స్వారాజమౌళిపరిస్ఫుర న్మరకతమహోధారా నీరాజితాం

ప్రవర్షన్ - నివసతి కిల - సోయమితి సంబంధః-అత్ర ॥శ్లో॥ మేఘపర్వతయోర్గభీచంద్రమో వృష్టిరత్యయోః - శిఖితోయదయోర్లోకే సిద్ధామైత్రీ నిసర్గతః ఇత్యాదిత్యాన్మేఘత్వరూపణం భగవతఇతి ధ్యేయం ॥ ౨౫౮ ॥ ౨౫౯ ॥ యద్వేతి॥ యమగిరేస్తటంశిఖరం అగారంనివాసఃయస్యాస్సా-స్వఃస్వర్గస్యరాజాఇంద్రఃతస్యమౌళౌకిరీటే పరిస్ఫురతాంమరకతానాంమహాంసి తేజాంసి తేషాంధారయా పంక్తిరయానీరాజితేకృతనీరాజనే అంఘ్రిసరోరుహేయస్యాస్సా - నమస్కారవేళాస్వితిభావః - నవజలధరస్యేవ ఆకారఃరూపంయస్యాస్సా-నారాయణఇత్యాహ్వయేననామ్నా భూషితా - సాప్రసిద్ధా - నింద

ఘనయా సారా-అపారకరుణారసా - పరదేవతా - రాజతే ॥ ౨౬౦ ॥ ౨౬౧ ॥ య ఇతి ॥ యః ప్రభుః నారాయణః - పురాకృష్ణావతారే-యాదవక్ష్మాభృతః ఉగ్రసేనస్య పురస్కృత్యా పూజయా అగ్రకరణేన ఉపలక్షితః బభౌ-యదువంశ్యానాం యయాతిశాపాత్ భద్రాసనానర్హత్వాదితి భావః - స ప్రభుః - అధునా - యాదవక్ష్మాభృతః యాదుశైలస్యచ అధఃకృత్యా తిరస్కరణేన అధోభాగేకరణేనచ ఉపలక్షితః భాతి - అహో ఇత్యాశ్చర్యే - శ్లేషానుప్రాణితో విరోధాభాసః ॥ ౨౬౨ ॥ ౨౬౩ ॥ భూభృతీతి ॥ అస్మిన్ భూభృతియదుశైలే స్ఫురా

ప్రసరోరుహా। నవజలధరాకారా నారాయణాహ్వయభూషితా నిరవఘనయా సారా సా రాజతే పరదేవతా॥ ౨౬౦॥ పునస్సువిస్మయం ॥ ౨౬౧ ॥ యః ప్రభుర్యాదవక్ష్మాభృత్పురస్కృత్యా పురా బభౌ । అధునా యాదవక్ష్మాభృదధఃకృత్యా స భాత్యహో॥ ౨౬౨ ॥ సశ్లాఘం ॥ ౨౬౩ ॥ భూభృత్యస్మిన్పక్షిరాజేన పూర్వం శ్వేతద్వీపాదాహృతాం శ్వేతమృత్స్నాం ధన్యా నిత్యం ధారయంతో లలాటే మాలీమస్యం మానసాన్నిర్మృజంతి ॥ ౨౬౪ ॥ విష్ణుపద్యాకలనయా విశ్రుతో విమలాశయః । కాసారోఽత్ర హరత్యేనః కవిః కంసారిభాగివ॥ ౨౬౫॥ ఇతి విమానం పరిస్పందయన్ సానందం ౨౬౬

ర్వం కృతయుగే - శ్వేతద్వీపాత్ - పక్షిరాజేన గరుత్మతా-ఆహృతాం-శ్వేతమృత్స్నాం - తిరుమణిఇతి భాషానామ - లలాటే - ధారయంతః-ధన్యాః - మానసాత్ - మాలీమస్యం మాలిన్యం పాపం - నిర్మృజంతి నివర్తయంతి ॥ ౨౬౪ ॥ విష్ణ్వితి ॥ విష్ణుపద్యాః గంగాయాః విష్ణోస్సంబంధినాం పద్యానాం ఆకలనయా సాంగత్యేన - విశ్రుతః ప్రసిద్ధః విమలః నిర్మలః ఆశయః అభిప్రాయః యస్య - అత్ర యదుశైలే - కాసారః తీర్థం - కంసారిభాక్ హరిసేవకః - కవిరివ - ఏనః పాపం - హరతీతి-శ్లిష్టవిశేషణోయముపమా ॥ ౨౬౫ ॥ ౨౬౬ ॥ రజతేతి ॥ రజతపీఠం

నామపురం-సువర్ణారితి భాషానామ-కాంచనస్య శ్రియం శోభాం-కాం
చనేతి కాపి-పీత్యర్థః - వహతే ఇతి యత్ - తదిదం మహదద్భుతం - ర
జతస్య స్వర్ణశోభాధారణం అత్యాశ్చర్యకరమిత్యర్థః - ఇహ రజత
పీఠపురే - వసన్ - శుభారీతిః ఆరకూటం లోహం శీలం యస్య సః - అసౌ
బుధః ఆనందతీర్థః - పరం అత్యంతం అయసి అశ్మసారే గతస్సన్నేవ-
పరమేణ యోగేన ఉపలక్షిత ఏవేతి చ - సార్వవిభక్తికస్తసిః - విరాజ
తే - శ్లేషానుప్రాణితో విరోధాభాసః ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ఉచ్చైరితి
॥ ద్విజేంద్రైః పక్షిశ్రేష్ఠైః బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠైశ్చ - అమృతే జలే మో

> రజతపీఠపురం నను కాంచనశ్రియమిదం వహతే మహదద్భు
> తం। ఇహ వసన్ శుభరీతిరహో బుధః పరమయోగత ఏవ వి
> రాజతే॥ ౨౮ ॥ పునశ్శ్లేషం॥ ౨౯ ॥ ఉచ్చైర్ద్విజే
> ంద్రైరమృతాభిలాషాదాసేవితో భువ్యభిజాతకీర్తిః।
> ఆనందతీర్థాహ్వయసత్రకశ్చిదస్త్వర్థయన్నావిరభూ
> న్మునీంద్రః॥ ౨౯ ॥ కృతోపసః॥ అస్తు తావదధునాప్యదసీ
> యదర్శనానువర్తినాం నానాద్విజానామతిబహవ ఆక
> ర్ణ్యంతామపచారాః॥ ౩౦॥ సతతమకృతసంధ్యోపాస్తి
> రభ్యస్తశాస్త్రస్సవితరి గతబాల్యే కాల్యసంధ్యాముపాస్తే।

క్షేచ అభిలాషాత్ - ఆసేవితః - భువి - అభిజాతా కీర్తిః పంకస్థలం
యశశ్చ యస్య సః - అత ఏవ ఆనందయతీత్యానందతీర్థః గురురితి చ
యః ఆహ్వయః నామ తమన్వర్థయన్ యథార్థం కుర్వన్ - కశ్చిన్మునీం
ద్రః యోగీ-ఆవిరభూత్ ఆవిర్బభూవ॥ ౨౯ ॥ అస్త్వితి॥ అముష్య ఆనంద
తీర్థస్య సంబంధి ఆనందసీయం దర్శనం శాస్త్రం అనువర్తంత ఇత్యను
వర్తినాం-అపచారాః దురాచారాః॥ ౩౦ ॥ సతతమితి ॥ మధ్వ
ఇత్యానందతీర్థస్యైవ నామాంతరం - తస్యేమే మాధ్వాః తేషాం సం
ఘః - అకృతా సంధ్యాయాః ప్రాతస్తన్యా ఉపాస్తిరనుష్ఠానం యేన
సతథోక్తస్సన్నేవ - సతతం ప్రతిదినం అభ్యస్తశాస్త్రస్సన్ - సవిత

రిసూర్యే - గతబాల్యేసతి - కాలే ప్రాతః ఉచితాం కాల్యాం సంధ్యాం
ఉపాస్తే - తదపి తథాపి - అన్యం మతాంతరస్థం - భువి - ధన్యం బుధం
మాన్యం - సమన్యతేన భావయతి - కించ - విహితస్య వేదచోదితస్య
నైత్యకాగ్నిహోత్రాదేః హానాత్త్యాగాత్ - సాధ్వసం పరలోకభ
యం - త్యజతి ॥ ౨౭౧ ॥ గాయత్రీమితి ॥ యఏషః - అమీషాం మహా
ధ్వానాం గురురపి - విరక్త ఇవ నవస్తుతో విరక్తః - సహ
సా సత్వరం - సన్న్యాస్య సాశ్రమాచారం సుకరదుష్కరత్వేన అవిచా
ర్యైవేత్యర్థః - భగవతీం గాయత్రీం - జహాత్ త్యజన్ సన్ - యజ్ఞో

తదపిభువిన మాన్యం మన్యతే ధన్యమన్యం త్యజతి విహితహా
నాత్సాధ్వసంసాధ్వసంఘః ॥ ౨౭౧ ॥ కించ ॥ గాయత్రీం
సహసాజహద్భగవతీంయజ్ఞోపవీతంత్యజన్।ముంచన్ కించశి
ఖాంవిరక్తఇవయఃసంప్రాప్తతుర్యాశ్రమః। ఆరూఢశ్చతురం
తయాన శుభయోహోహంత దేశాంతరేష్వర్థానాముప
సంగ్రహేయవిచరత్యేషోప్యమీషాంగురుః॥ ౨౭౨ ॥ అహో
మహానేష వ్యామోహో విదుషామపి కలిమాహాత్మ్యా
త్ ॥ ౨౭౩ ॥ యస్యక్వాపివిలోకనే సవసన స్నానంబుధై
స్స్మర్యతేయస్యాన్నగ్రహణేచనిష్కృతి రతఃచాంద్రా

పవీతంత్యజన్ - కించ - శిఖాంముంచన్ - సంప్రాప్తః తుర్యః చతుర్థః
ఆశ్రమఃసన్న్యాసఃయేనసతథోక్తస్సన్-అభయః - అతఏవ- చతురం
తయానం ఆందోళికాం - ఆరూఢస్సన్- అర్థానాముపసంగ్రహేయ
సంగ్రహంకర్తుం - క్రియార్థేత్యాదినాచతుర్థీ - చరతి - హాహం
తేత్యాశ్చర్యే -ఈదృశాచారస్య సన్న్యాసినాంశ్రుతిస్మృతివిరుద్ధత్వే
నఉభయలోకపాతహేతుత్వాదితిభావః॥ ౨౭౨ ॥ ౨౭౩ ॥ యస్యే
తి ॥ యస్యవాహనస్థితయతేః - క్వాపియత్రకుత్రాపి - విలోకనేదర్శ
నేసత్యపి - సవసనంస్నానంబుధైస్స్మర్యతే అభిజ్ఞాయతే॥ శ్లో ॥ వా
హనస్థంయతిందృష్ట్వా సచేలస్నానమాచరేదిత్యాదినేతి భావః- య

స్యోక్తయతేః - అన్నస్యగ్రహణేభక్షణేచ - చాంద్రాయణంనియ
తాహారకోవ్రతవిశేషః - నిష్కృతిత్యాప్రాయశ్చిత్తత్వేన - చో
దితంవిహితం ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మచారియతీనాంతుభుక్త్వాచాంద్రాయణం
చరేదిత్యాదినేతి ప్రత్యుతతద్వైపరీత్యేన - తస్యవాహనస్థితయతేః
దృష్టిర్దర్శనం - విముక్తిప్రదా - తస్యాన్నంతదీయాన్నభక్షణం -
చ త్వర్థః - సమస్తపాపహృత్ - ఇత్యుక్తప్రకారం - విద్వానపి - కి
ముతాన్యః - ప్రత్యేతినిశ్చినోతి - భ్రాంతోఽభవదిత్యర్థః ॥ ౨౭౪ ॥
పశ్యేతి ॥ భిక్షుషుసన్యాసిషు ॥ ౨౭౫ ॥ భిక్షామితి ॥ గృహిణాంగ్రహ

యణంచోదితం । తస్యప్రత్యుత వాహనస్థితయతేర్దృష్టిర్వి
ముక్తిప్రదా తస్యాన్నంచసమస్తపాపహృదితి ప్రత్యేతి వి
ద్వానపి ॥ ౨౭౪ ॥ పశ్యకలికాలనరపాలస్యగృహస్థేషు వి
ద్వేషంభిక్షుషుపక్షపాతంచ ॥ ౨౭౫ ॥ భిక్షాం కష్టమటం
తికుక్షిభృతః పాదౌగతైః క్లేశయంత్యచ్ఛన్నాశ్శిథిలైఃప
లైశ్చగృహిణోజీర్ణేగృహే శేరతే । రాజన్యాస్తున్నపటాఃప్ర
శస్తశిబికారూఢా గృహిభ్యోఽన్నదాః గ్రావవ్యూహదృఢే
మఠస్థితిజుషోధన్యాహిసన్న్యాసినః॥ ౨౭౬ ॥ అన్యచ్చ ॥ అన
భ్యస్య వేదాన్ మహాశాస్త్రవాదాన్ వదంతస్స్ఫుటం యేబ

స్థాః - కుక్షిభృతః ఉదరంభరణాయ - భిక్షామటంతి - కష్టమితిసర్వ
వాక్యశేషయోజ్యం - పాదౌగతైర్గమనైః క్లేశయంతి - పాదచారేణ
ఖిన్నాభవంతీత్యర్థః - కించ - శిథిలైఃజీర్ణైఃపలైఃఅచ్ఛన్నాః - జీ
ర్ణవస్త్రాణిధరంతీత్యర్థః - జీర్ణేశిథిలేగృహే - శేరతేశయనంకు
ర్వతే - వసంతీతియావత్ - గృహిభ్యఃగృహస్థేభ్యఃఅన్నదాః - ప్రశ
స్తశిబికారూఢాః - రాజన్యాస్తున్నపటాః - గ్రావ్ణాంపాషాణానాం
వ్యూహస్సమూహః తేనదృఢేశిలానిర్మితఇత్యర్థః - మఠే - స్థితిజుషః
నివాసినః - సన్న్యాసినః ధన్యాఃఖిల ॥ ౨౭౬ ॥ అనభ్యస్యేతి ॥ యే
వేదానభ్యస్య - శాస్త్రవాదాన్వదంతః - తేఏతన్మతస్థాః - అక్షి

శానాదృత్య ప్రభుసేవాముపేక్ష్య - తేషాంయేభక్తాస్సేవకాః తత్పూజాపరాణాంనరాణాం సేవకాశ్రితానాం - పదంస్థానం - లభంతే - స్ఫుటం - వేదశాస్త్రయోః ప్రభుసేవకతుల్య తారతమ్యాదిత్యర్థః - అతఏవపదార్థావృత్తిర్నిదర్శనా ॥ భుజంగప్రయాతం ॥ ౨౭ ॥ ఏకాదశ్యామితి ॥ యస్మాదేషాంమధ్వాగ్నిహోత్రాణాం - అగ్నిరాహవనీయాదిః - ఏకాదశ్యాం - కాలయోః ప్రాతస్సాయంచ హోమాస్య అగ్నిహోత్రకర్మణః హానాత్త్యాగాద్ధేతోః - తన్మతేస్నానసంధ్యాహర్యర్చనాత్రయాతిరిక్తస్య కర్మమాత్రస్యతస్యాంత్యాగనియమాదితి భావః - లౌకికత్వం ప్రాకృతత్వం - అగాత్.

త్రైతన్మతస్థాః । అధీశానానాదృత్య తద్భక్తపూజాపరాణాం
నరాణాంపదం తేభజంతే ॥ ౨౭ ॥ ఏకాదశ్యాంకాలయో
ర్హోమహానాదేషామగ్నిర్లౌకికత్వంయదాగాత్ । త
స్మాదేషాంవ్యర్థహింసానివృత్త్యై స్యాదుత్కృష్టః పిష్టపశ్వా
దరోపి ॥ ౨౮ ॥ విశ్వావసుః ॥ కిముదైకేశవభక్తిప్రకర్షాదీ
ప్రానపివిప్రాన్ దూషయసి । శుద్ధాకిలమధ్వసిద్ధాంతనిష్ఠా
నామియంహృదయంజరీహారిరీతిః ॥ ౨౯ ॥ ఆబాలస్థవిరం
స్థిరంహరిదినేశుద్ధోపవాసవ్రతం । నిష్ప్రత్యూహమహర్ది

ప్రోష్టితిస్మ - ఏకకాలహోమాభావే అగ్నేర్లౌకికత్వప్రాప్తిస్మరణాదితిభావః - తస్మాత్ కారణాత్ - వ్యర్థహింసాయాః ప్రాకృతాగ్నిపశ్వాలంభస్య దేవతానాస్వాద్యత్వాన్నిష్ఫలవధస్యనివృత్త్యై ఏషాంమాధ్వానాం - పిష్టమయే పశౌ ఆదరోంగీకారోపి - ఉత్కృష్టస్స్యాదేవ ॥ ౨౮ ॥ కిమితి ॥ రీతిః ఆచారః - జరీహారీతిభృశంహరతి హరతేర్యఙ్లుకిలటిరూపం ॥ ౨౯ ॥ ఆబాలేతి ॥ యేషాంమాధ్వానాం ఆబాలస్థవిరంబాలావధివృద్ధపర్యంతం - హరిదినే - స్థిరం శుద్ధోపవాసవ్రతం - సర్వత్రవిజయత ఇత్యన్వీయతే - అహర్దివం ప్రతిదినంచ నారాయణస్య ఆరాధనంపూజనం - నిష్ప్రత్యూహంనిర్విఘ్నంసత్ -

క్తిః విజయతే - భాగవతేషు భగవద్భక్తేషు - శ్లాఘ్యా భక్తిః విజయతే - స్వీయగురూదితే శాస్త్రే - అధికా దృఢా శ్రద్ధా చ విజయతే - ఏషు మాధ్వేషు - సాధుచరితం - నాస్తి కిం అస్త్యేవ ॥ ౮౦ ॥ ఏతదితి ॥ ఆకలితం సంగతం దోషాణాం పాపానాం వైధుర్యం అభావః యస్యాం తథోక్తా ॥ ౮౧ ॥ దనుజేతి ॥ అపహతమోహైః - భవస్య సంసారస్య కథనేన వార్తయా విహారైః శూన్యైరిత్యాదిద్వయం తృతీయాంతచతుష్టయమపి యోజ్యం దనుజభిత్ విష్ణుః - తస్య విష్ణోః పురాణాని భాగవతాదీని - పు

వం విజయతే నారాయణారాధనం । శ్లాఘ్యా భాగవతేషు భ
క్తిరధికా శ్రద్ధా చ యేషాం దృఢా । శాస్త్రే స్వీయగురూదితేన
చరితం సాధ్వేషు మాధ్వేషు కిం ॥ ౮౦ ॥ ఏతద్గురూణాం పు
నర్యతీనామేషామాకలితదోషవైధుర్యా శుభచర్యా ॥ ౮౧ ॥
దనుజభిదభిషిక్తైస్తైః పురాణావలోకైః పునరపహతమోహైః
పుణ్యతీర్థావగాహైః । భవకథనవిహారైర్బ్రహ్మవిద్యా
విచారైః క్షణమివ మునివర్యాః కాలమేతే నయంతి ॥ ౮౨ ॥
యదపి తమపరీక్ష్య యద్దూషణముపన్యస్తం తదపి మదపిహిత
హృదయేభ్యో భవాదృశేభ్య ఏవ రోచతే న తు గుణగ్రాహి
భ్యః ॥ ౮౩ ॥ తత్తద్దేశనివాసిశిష్యనివహత్రాణాయ గు
ర్వాజ్ఞయా సంచారాక్షమ ఏష విందతి యతిశ్చేద్వాహనం

ణ్యా తీర్థాని గంగాదీని - బ్రహ్మవిద్యా వేదాంతశాస్త్రం - కాలం యావజ్జీవం - క్షణమివ - ఏతే యతివర్యాః మాధ్వగురవః - నయంతి యాపయంతి ॥ ౮౨ ॥ యదితి ॥ తమపరి మాధ్వసన్న్యాసినోధికృత్యేత్యర్థః - మదః అజ్ఞానం ॥ ౮౩ ॥ తత్తదితి ॥ సంచారే పాదచారే అక్షమః అశక్తః - జరాదినేతి భావః - అతఏవ - ఏష యతిర్మాధ్వగురుః - గురోరానందతీర్థాదే రాజ్ఞయా దేశాంతరస్థాన మంత్రోపదేశాదినా అనుగృహాణేత్యాద్యాకారయా - తేషు తేషు దేశేషు దూరేషు నివాసినాం శిష్యాణాం నివహస్య సంఘస్య త్రాణాయ మంత్రోపదే

శాఠినా రక్షణాయ - వాహనం ఆందోళికాది - విందతి చేత్ ఆరో
హతి యది - తుచ్ఛః హానిః కా - గుర్వాజ్ఞాయాః పరోపకారస్య చ నిషిద్ధేపి
ప్రవర్తకత్వాత్తు తే రితిభావః - ఆస్తికైశ్శిష్టైః జనైః - దత్తం విత్తం -
అశేషం యథా తథా - దైత్యారేర్విష్ణోః నిత్యార్చనాయాః సాత్కృ
త్య అర్పితం కృత్వా - స్వయం అస్పృశన్ - వసతి చేత్ - తావతా
తాదృశరీత్యా - నిందా అస్తికిం - నాస్త్యేవేత్యర్థః ॥ ౨౮౪ ॥ స్వా
మినీతి ॥ స్వత్వేన స్వీయత్వేన - అనర్థ్యవస్తూనాం అనిశ్చయమానా
నాం - స్వామిని భగవతి విషయే - యః నామాధ్వగురుణా - వినియు
క్తానాం నివేదితానాం అన్నానాం - యత్త్యన్నత్వం - క్వత్యం కుత్ర

కాఽపి తిః ॥ దత్తం విత్తమశేషమాస్తికజనైర్దైత్యారినిత్యా
ర్చనాసాత్కృత్య స్వయమస్పృశన్వసతిచేన్నిం
దాస్తికింతావతా ॥ ౨౮౪ ॥ స్వామిని వినియుక్తానాం స్వత్వే
నానర్థ్యవస్తూనాం యుతినా । క్వత్యం యత్త్యన్నత్వం ప్రత్య
వయంత్యత్ర తద్భుజశ్చకుతః ॥ ౨౮౫ ॥ ఏతేన మతాంతరస్థా
అపి మతాధిపతయో వ్యాఖ్యాతాః ॥ ౩౮౬ ॥ ఇదం చావధే
యం ॥ ౨౮౭ ॥ యది కతిపయే ద్విజాత్వాలస్యాద్యథా సమ
యం ద్విజా బత న తనుయుస్సంధ్యోపాస్తిం భవిష్యతి కింతతః ॥

భవతి - న కుత్రాపీత్యర్థః - తద్భగవన్నివేదితాన్నం భుంజత ఇతి
తద్భుజః జనాశ్చ - కుతః ప్రత్యవయంతి న ప్రత్యవయంత్యేవేత్యర్థః
౨౮౫ ॥ ఏతేనేతి ॥ మతాంతరస్థాః రామానుజీయాః వ్యాఖ్యాతాః నిరస్త
దూషణాః ॥ ౨౮౬ ॥ ననుసతతమకృతసంధ్యోపాస్తిరిత్యాదిమాధ్వ
గృహస్థదూషణముద్యాపినోద్ధృతమత ఆహ - ఇదం చేతి ॥ వక్ష్యమా
ణమపీత్యర్థః ॥ ౨౮౭ ॥ యదీతి ॥ కతిపయే కేచన - ద్విజాః మాధ్వాః
అలసస్వభావాదాలస్యాత్ అశక్తేర్హేతోః - యథాసమయం విహి
త కాలమనతిక్రమ్య - సంధ్యోపాస్తిం జాతు న తనుయుః న కుర్యుర్యది -
తతః యథా కాలం కాదాచిత్క సంధ్యాననుష్ఠానాత్ - కిం దూషణం భ

విష్యతి నతిరస్మాకం దూషణం భవిష్యత్యేవేత్యర్థః - హియస్మాత్ - అం
గినాం మనుష్యాణాం - నిగమచరితస్య శ్రౌతస్మార్తకర్మణః అనంగీకా
రః - దూషణం నాస్తికత్వరూపం - భవతి - తతః - అశకనస్య అశక్తే
ర్హేతోః - జాతుకదాచిత్ - అననుష్ఠితిః యథాకాలం అననుష్ఠానం
ఏషాం నామధేయానాం దోషాయ న భవతి ॥ ౭౮ ॥ ఏకాదశ్యాం కాల
యోరిత్యత్రాహ - సంధానమితి ॥ పిత్రాదేః పితృ పితామహప్రపి
తామహాదేః - సంధానం ఆచారమనుసంధానః ఆశ్రితః జనః న దుష్య
తి - ఇత్యుక్తార్థేకాం స్మృతిం అవశ్యం పితురాచారః గ్రాహ్యః ఇత్యా

నిగమచరితానంగీకారో హి దూషణమంగినామశకనవశా
జ్జాతు హ్యేషాం న జాత్వననుష్ఠితిః ॥ ౭౮ ॥ కించ ॥ సం
ధానమనుసంధానః పిత్రాదేర్నైవ దుష్యతి । ఇతి స్మృతి
మధీయానా నైతేషాం దోషమూచుర్వచః ॥ ౭౯ ॥ ఇతి వ్యా
ఖ్యానం ... ॥ ౮౦ ॥
భాసా విశేషా ... యోర్మాత్ర్యః । పితృ
స్వస్త్రీయ ... హంత లక్ష్యంతే ॥ ౮౧ ॥ కృ
శానోః ॥ వయస్య పితృస్వస్రీయో వాచః కింతు సత్వగమస్త్రా
... ॥ ౮౨ ॥ చంద్రా
లోకే ... యో రా

దిశామధీయానా నైతేషాం నామధేయానాం దోషః ఏకాదశే ...
... నాదిః - ... ॥ ౭౯ ॥ ౮౦ ॥ భాసేతి ॥ దేశే
దేశే ప్రతిదేశం - భాషయా విశేషేణ ఆచారేణ చ ప్రభేదః - ...
టకకుండలాదిభిశ్చ - విలక్షణాః భిన్నభిన్నా ఏవ - ...
శ్చ యోర్మాత్ర్యశ్చ - లక్ష్యంతే దృశ్యంతే - హంతేత్యాశ్చర్యే - పితృస్వ
స్రీయ ॥ ౮౧ ॥ వయస్యేతి ॥ కేశకల్పా వానరప్రాయా ... నాయోషిత
తాః ॥ ౮౨ ॥ చంద్రేతి ॥ చంద్రాలోకే చ యస్య చంద్రికాయాం ...
స్య అంధకారభరస్య లతాః పటలస్య చ స్వయోః - చాండాలయ ...

యోః కేసరవిషవృక్షయోః - రాజతః కుండలిరాజస్య రాజిలకస్య తు
చ్ఛసర్పస్య చ - రాజీవస్య పద్మస్య మత్తూరస్య ఉన్మత్తపుష్పస్య చ - ఖేల
తః క్రీడతః కోకిలానాం లోకస్య కులస్య కాకకులస్య చ - క్షీరార్ణవ
స్య అంధోః క్షుద్రకూపస్య చ ద్వయోః పరస్పరమివేతి సర్వత్ర యోజ్యం
పండితస్య చ మూర్ఖస్య చ - సమం సామ్యం తారతమ్య రాహిత్యరూ
పం పశ్యంతీతి తద్దృశః - ఇహత్యాః - అమీ జనాః - (వ్యా)ఖ్యాః గు
ణాగుణవివేకరూపసంస్కారశూన్యా ఇత్యర్థః ॥ ౮౩ ॥ ఓమి
త్యంగీకారే ॥ ౮౫ ॥ సురభితమేతి ॥ సురభితమానాం అతిసౌరభా

జత్కుండలిరాజరాజిలకయో రాజీవమత్తూరయోః । ఖేల
త్కోకిలలోక కాకకులయోః క్షీరార్ణవాంధ్వోరివ వ్యక్తం
పండితమూర్ఖయోస్సదృశో (వ్యా)ఖ్యా ఇహత్యా అమీ ॥
౮౩ ॥ విశ్వావసుః ॥ ఓం ఇత్య(గ్రే) విమాన మానయన్
సానందం సాంజలిబంధం ॥ ౮౪ ॥ సురభితమతమాల స్తో
మపుష్యద్రసాల (ప్ర)కరతిలకసాల ప్రస్థసుస్థ(ద్రు)జాలః ।
(శ్రి)తసమవనశీల(శ్రీ)శలీలానుకూలశ్శిథిలితభవమూలస్సేవ్య
తాం శేషశైలః ॥ ౮౫ ॥ పునస్సహర్షం ॥ ౮౬ ॥ ప
న్నగేషు చనగేషు ఖగేషు ద్వీపిరాజిషు పృషత్సు దృషత్సు ।

ణాం తమాలానాం స్తోమః తాపింఛసమూహః పుష్యన్ వర్ధమానః ర
సాలానాం ప్రకరః చూతసమూహః తిలకాః క్షురకాః సాలాస్స జా
శ్చ ప్రస్థాః ప్రముఖా యేషాం తాదృశాని సుస్థాని చ (ద్రూ)ణాం వృక్షా
ణాం జాలాని యస్మిన్ సః - (శ్రి)తానాం భక్తానాం సమ్యగవనం శీలం య
స్య తస్య శ్రీశస్య శ్రీనివాసస్య లీలానాం క్రీడానాం అనుకూలః - అత
ఏవ - శిథిలితం నాశితం భవస్య సంసారస్య మూలం అజ్ఞానం యేన సః - ఏ
ష శేషశైలః వెంకటాచలః సేవ్యతాం - త్వయేతి శేషః ॥ ౮౫ ॥
౮౬ ॥ పన్నగేష్వితి ॥ మునీం(ద్రా)ః అన్యదేశవాసినః - అత్ర శేష
శైలే - సర్పవృక్షపక్షివ్యా(ఘ్ర)హరిణపాషాణలతాగుహానిర్ఝరేషు

జన్మ ప్రార్థయంతి - తదాత్మనాపి నాస్మాకం జన్మాత్ర భూయాదితి- వాంఛంతీత్యర్థః వస్తునాతిసుతమనుష్యత్వాది నేతి ప్రతీతేర్వస్తునాలంకారధ్వనిః- మూలంతు సార్వదిక భగవత్సాన్నిధ్యలాభః ॥ ౨౯౭ ॥ ౨౯౮ ॥ వైకుంఠ ఇతి ॥ అకుంఠః అప్రతిహతః విభవః సామగ్ర్యం ఐశ్వర్యం వా యస్య తత్ - అతఏవ - చిత్రచారిత్రం - తత్ప్రసిద్ధం- మహావైష్ణవం తేజః - వైకుంఠేపి - నిరుత్కంఠం అనుత్సుకం సత్ - అత్ర శైలే - రమయా అలమేల్మంగాఖ్యయా - సమం సహ - ఏకత్ర క్రీడతి

వల్లరీషు చదరీషు ఝరీషు ప్రార్థయంతి జననమత్ర మునీంద్రాః ॥ ౨౯౭ ॥ అహోమహామహాన్నగాఖిల్వస్య శైలస్యాదన్యతా ॥ ౨౯౮ ॥ యతః ॥ వైకుంఠేపి నిరుత్కంఠమకుంఠ విభవం మహః । తదత్ర చిత్రచారిత్రం రమతే రమయాసమం ॥ ౨౯౯ ॥ వివిధనిగమసారే విశ్వరక్షైకధీరే వృషశిఖరివిహారే వత్సలశ్లిష్టదారే । భగవతి యదుపీరే భక్తబుద్ధేరసారే భవతు చిరముదారే భావనా సన్నికారే ॥ ౩౦౦

సానందం ధ్యాయతి ॥ ౩౦౧ ॥ కృశానుః ॥ హంతవ్యాపేత విషయాంతరవ్యాసంగం త్వదంతరంగం దేవ ఏవాస్మిన్ననుభవతి దృఢసంగం ॥ ౩౦౨ ॥ విశ్వావసుః ॥ సత్యాసత్యమేవ విదితం భవతా ॥ ౩౦౩ ॥ దధతీ చిరాయ సుమతీముర స్థలే తదతీతసీమదదతీ సుఖం సతాం । రసికస్య చిత్తమిహ కస్య దేవతా

౨౯౯ ॥ వివిధేతి ॥ రేఫాంతాష్టకం భగవతి విశేషణం - అగూరే సన్నిహితే - భావనా ధ్యానం - చిరం - భవతు ॥ ౩౦౦ ॥ ౩౦౧ ॥ హంతేతి ॥ విషయాంతరే భగవదన్యస్మిన్వస్తుని వ్యాసంగః సంకల్పః వ్యాపేతః గతః యస్య తథోక్తం - అంతరంగం మనః - దృఢసంగం భావనాం ॥ ౩౦౨ ॥ ౩౦౩ ॥ దధతీతి ॥ ఉరస్థలే సుమతీం లక్ష్మీం దధతీ - అతీతసీమ నిరవధి - సుఖం బ్రహ్మానందం - దదతీ అర్పయంతీ - చిరాయ - ప్రతిపన్నః ప్రాప్తః పన్నగనగః శేషశైలః యయా సా. దేవతా శ్రీనివా

సాఖ్యా - ఇహలోకే - రసంబ్రహ్మ వేత్తీతి రసికస్య కస్య చిత్తం - నగాహతే న ప్రవిశతీతి కాకుః - సర్వోపి నోపహరేత్యర్థః ॥ ౩౦౪ ॥ కిమితి ॥ అనుసంధత్సే ధ్యాయసి ॥ ౩౦౫ ॥ ఇష్టేతి ॥ ఇష్టస్య వస్తునః ప్రాప్తిం వా - అనిష్టస్య భంగమపి వా - సంప్రార్థ్య - జనైః యద్ధనం దాతవ్యమితి భక్త్యా ప్రతిశ్రుతం ప్రతిజ్ఞాతం అభూత్ - అథ ఫలే ఉక్తాన్యతరస్మిన్ ఆప్తే ప్రాప్తే సతి - స్వానుగ్రహేణేతి భావః తత్ప్రతిశ్రుతం ద్రవ్యం తే స్వయమాత్మనా న దాస్యంతి చేత్ - తదా - సార్ధం యథార్థం హిరణ్యం ధనం నామైకదేశగ్రహణాత్ హిరణ్యకశిపుంచ హరతి గృహ్ణాతీతి నాశయతీతి హిరణ్యహృదితి పదం సంజ్ఞాశబ్దః యస్య సః - అసౌ వేంకటేశః - తేషాం జనానాం - కృత్స్నం ప్రతిజ్ఞాతాద్ధనాదన్యూ

ప్రతిపన్న పన్నగ నగానగాహతే ॥ ౩౦౪ ॥ కృశానుః ॥
కిమనారతే కేవలమర్థపరమముం దేవమనుసంధత్సే ॥ ౩౦౫ ॥
ఇష్టప్రాప్తిమనిష్టభంగమపి వా సంప్రార్థ్య భక్త్యా జనైః
యద్దాతవ్యమితి ప్రతిశ్రుతమభూద్ద్రవ్యం తదాప్తే ఫలే ।
తే దాస్యం న చేత్స్వయం భయమసౌ పుణ్యాప్య తేషాం పు
నః కృత్స్నం సార్ధం హిరణ్యహృత్ప్రసభ ఇహ సంగృహ్ణాతి వృద్ధ్యా

నం - ఇదం ద్రవ్యం - వృద్ధ్యా సమం అధమర్ణదేయమూలాధికద్రవ్యేణ సహ - గృహ్ణాతి ॥ ౩౦౬ ॥ తాతేతి ॥ యో వేంకటేశః - వనభువి వేంకటాచలారణ్యదేశే - తృషితస్సన్ - కంచిత్పురుషం - తోయబిందుం - న తోయం - యయాచే యాచితవాన్ - కించ - ఇహ గిరౌ శేషశైలే - తటాకం - ఖనతః నిర్మాపయతః - కస్యాపి పురుషస్య సంబంధి - ఉచ్చైస్తరత్యధికం - మృద్భారమూవాహ ఊఢవాన్ - కేనాప్యజ్ఞాతకులగోత్రేణ - దత్తాం - మృణ్మయీం - సూనావళీం పుష్పమాలాం - అధిమకుటం మణిమయకిరీట ఏవ - దధ్రే ధృతవాన్ - భూయః ప్రత్యుత - సోయం వేంకటేశః - శ్రుతిజ్ఞైర్నతు పామరైః - భువనానాంపతిరితి - స్తూయతే - ధ్యాయతే చ - పాదత్రయార్ధస్య పరమదారిద్ర్యస్యా

మానాధికరణ్యాదితి భావః - కథాత్రయం వెంకటాచలమాహాత్మ్యే ప్రసిద్ధం - అత్ర వాచ్యయానిందయా పరమకారుణికోయమితి స్తుతిః ప్రతీతేర్వ్యాజస్తుత్యలంకారః ॥ ౩౦౬ ॥ కిమితి ॥ అసూయసిగుణానపిదోషత్వేన ఆరోపయసీత్యర్థః ॥ ౩౦౭ ॥ నియంతేతి ॥ జంతూనాం ప్రాణినాం - నియంతా అంతర్యామీ - నిఖిలస్యజగతః ఉత్పత్త్యా విభవేన పాలనేన ప్రతీతైః పేశలయోనచ త్రిభిర్వ్యాపారైః - క్రీడన్ పరమపురుషః కృపాసింధుః వేంకటపతిః భగవాన్ - పరత్వే వాచా

సహం ॥ ౩౦౮ ॥ తాతేత్యాదిమంత్రైకంచిద్వనభువి తృషితస్తోయబిందుం యయాచేకస్యాప్యేకస్యాపి చైత్రస్తటాకంఖనత ఇహగిరౌహంతమృద్భారమూహే । దత్తాంకేనాపి సూనావలినధిముకుటం వృణ్మయీమేవ దర్భేసోయం భూమౌ ప్రశ్నితిష్ఠైః భగవానపతిరితి శ్రూయతేధ్యాయతేచ ॥ ౩౦౬ ॥ విశ్వావసుః ॥ కిము రేకరుణానీరనిధయో వేంకటపత యోప్యసూయసి శృణుతావత్ ॥ ౩౦౭ ॥ నియంతా జంతూనాం నిఖిలజగదుత్పత్తివిభవప్రతీతైర్వ్యాపారైః క్రీడన్ పరమపురుషః పన్నగనగే । పరత్వే సౌలభ్యప్రకటనకృతే వేంకటపతిః కృపాసింధుః కాంకామిహ మనుజలీలాంన తనుతే ॥ ౩౦౯ ॥ కిముప్యపాదాయదిశన్నభీష్టంకృష్ణఽంజనేభ్యః పతిరంజనాద్రేః । కృష్ణావ

మగోచరే సత్యపి సర్వోత్తమత్వేవా - సౌలభ్యస్యసులభత్వస్య ప్రకటనకృతే - ఇహపన్నగనగే శేషశైలే - కాంకాంమనుజలీలాంమనుష్యచేష్టాం - నతనుతే నకరోతి ॥ ౩౦౯ ॥ ఇష్టప్రాప్తిమిత్యాదిమాషణం సిరస్యతి ॥ కిమితి ॥ అంజనాద్రిరితి శేషశైలస్యయుగాంతరనామ - తస్యపతిర్వేంకటేశః - జనేభ్యః కిమపి అసారంకించిద్వస్తు ఉపాదాయ - తేభ్యః - కృష్ణం అభీష్టంకాంక్షితంసర్వం - దిశన్ దదత్సన్ - కృష్ణావతారేభవాకృష్ణావతారీయా - కుచేలోనామమునిస్తస్మైసంపదః ప్రదానస్యయారీతిః ధానాముష్టింగృహీత్వా తైశ్వం ప్రద

శ్వర్యప్రదానరూపాతాం - వివరీవరీతి భృశం ప్రకటయతి - విప్రా
ర్యాదప్రణో తేఽయజ్ఞుకిలటిరూపం ॥ ౩౧౦ ॥ ఉక్తార్థందృఢయతి॥
ప్రియేతి ॥ యస్యహరేర్వేంకటేశస్య - ప్రియసహచరీభార్యాస్వ
యంసాక్షాల్లక్ష్మీః - యస్యస్థానంనివాసః సహస్రాణివసూనిధనానివ
సవః కిరణాశ్చయస్యసః స్వయంసూర్యః - యస్యస్యాలః భార్యానుజః
కువలయస్యభూమండలస్యపతిః సార్వభౌమఃకువలయానాంఉత్పలా
నాంపతిశ్చంద్రశ్చ - శ్వశురఃపత్నీ పితారత్నాకరస్సముద్రశ్చ-భ
వతీతిసర్వత్రయోజ్యం - తదపితథాపి - పూర్ణస్సమృద్ధోపి - ఎషజ

> పతారీయకుచేలసంప్రదానరీతింవివరీవరీతి ॥ ౩౧౦ ॥
> ప్రియసహచరీలక్ష్మీస్థానం సహస్రవసుస్స్వయం కువలయా
> పతిస్స్యాలోరత్నాకరశ్శ్వశురో హరేః । తదపిహరతి ద్ర
> వ్యంపూర్ణోజగత్పతిరేషయత్తదిహభజతాంకర్తుంనృ
> ణాముదగ్రమనుగ్రహం ॥ ౩౧౧ ॥ అఖిలహేయప్రత్యనీ
> కానంతకల్యాణగుణైకతానస్యవిశ్వనిదానస్య శ్రీనివాసా
> భిధానస్యపరబ్రహ్మణోగుణార్ణవామృతకణానాం వర్ణ
> నె అనిపుణధిషణాధిషణాదయోపి ॥ ౩౧౨ ॥ గాంభీర్యైక
> తావలంబె గరిమనివసతౌ కాంతికుల్యాతటాకె కల్యాణానాం

గత్పతిః - ద్రవ్యంహరతీతియత్ - తద్ద్రవ్యగ్రహణం - ఇహలోకే-
భజతాంనృణాం - ఉదగ్రంమహాంతం - అనుగ్రహం - కర్తుమేవ-అ
త్ర యస్యానుగ్రహమిచ్ఛామితస్యవిత్తం హరామ్యహమిత్యాద్యాగ
మార్థోనుసంధేయః ॥ ౩౧౧ ॥ అఖిలేతి ॥ హేయప్రత్యనీకాః దో
షవిరుద్ధాః - ఏకతానోముఖ్యవృత్తిః - నిదానంముఖ్యకారణం- ధిష
ణాదయః బృహస్పత్యాదయోపి - అనిపుణధిషణాఃఅకుశలబుద్ధయః॥
౩౧౨ ॥ గాంభీర్యేతి ॥ గాంభీర్యంసుఖదుఃఖయోగావికృతచిత్తత్వంత
స్యఏకావలంబెముఖ్యాధారె - గరిమ్ణఃగౌరవస్యనివసతౌ - కాంతిరేవ
కుల్యాకృత్రిమా అల్పసరిత్ తస్యాఃతటాకెసరసి - కల్యాణానాం ప

అంభోజాని తేషాం కాన్త్యా ప్రాతఃకాలే - నిరవధిః కరుణాసారస్య కల్లో
లరాశౌ సముద్రే - చాతుర్యం కృత్యవస్తుషు కౌశలం ఔదార్యం దాతృ
త్వం తయోర్లక్ష్మ్యాః సమృద్ధిరేవ శ్రియా ఇతి శ్లిష్టరూపకం తయోర్వి
హారణార్థం శరణ్యే హి - దేవస్య ప్రకాశే - శ్రీవేంకటేశే - సతాం
గుణానామోఘాన్ - జిగణయిషతా గణయితుమిచ్ఛతా - కేనవా జనే
న - గ్లానవాచా క్రాన్తవాగింద్రియేణ - న బభూవే - సర్వోఽపి గ్లానవా
గ్భూవ - భవతే ర్భావే లిట్ - స్రగ్ధరా ॥ ౩౧౩ ॥ సమగ్రేతి ॥ స
మగ్రాః సంపూర్ణాః - హా ఖేదే గుణానామావళిః పఙ్క్తిః - వైదేశిస్య
క అగ్రాహి గృహీతా - అస్య ప్రత్యక్షే దర్శనే సత్యపరత్వే అప్రత్య

భోజకాన్త్యై నిరవధికరుణాసారకల్లోలరాశౌ। చాతుర్యౌదా
ర్యలక్ష్మీవిహరణశరణే సద్గుణౌఘాన్ బభూవే దేవే శ్రీవేంక
టేశే న జిగణయిషతా కేనవా గ్లానవాచా ॥ ౩౧౩ ॥ కించ ॥
సమగ్రా హి హాహా వైదేశికైః సమగ్రాహి గుణావళిః। ప్రత్య
క్షేఽపి నాస్య ప్రత్యక్షేఽపి సంశయః ॥ ౩౧౪ ॥ అహో
మహోన్నతస్యాస్య సౌలభ్యం కనకకుసుమస్య సౌరభ్య
మివ రసావేశ్యస్స్వదతే ॥ ౩౧౫ ॥ ప్రచండవిశ్వకంటకప్రఖం
డనైకపండితః పతంగమండలే వసన్య ఏష పాండవప్రియః ॥ అ

క్షేఽపి సంశయో నాపరోక్షాయాం సంశయో వా ప్రత్యక్షో వేత్యాత్మకోఽపి - ప్రత్య
క్షేఽపి నిరస్తః - హి ఏవార్థే - పూర్వత్ర ప్రపూర్వాద్గృహ్ణాతేరుత్త
రత్ర ప్రపూర్వాత్ క్షిపతేశ్చ కర్మణి లుఙ్ ॥ ౩౧౪ ॥ అహో ఇతి ॥ మ
హోన్నతస్య సర్వోన్నతస్యాపి - అస్య వేంకటేశ్వరస్య - సౌలభ్యం
సులభత్వం - కనకమయస్య కుసుమస్య - స్వదతే రోచతే ॥ ౩౧౫ ॥
ప్రచండేతి ॥ ప్రచండానాం దారుణానాం విశ్వకంటకానాం జగచ్ఛత్రూ
ణాం ప్రఖండనే ఏకం కేవలం పండితః నిపుణః - య ఏషః పాండవప్రి
యః భగవాన్ - పతంగమండలే సూర్యబింబే - వసన్ ప్రకాశత ఇతి శే
షః - అఖండరీతికః స్థిరమహాభాగః - ప్రసన్నే ప్రసాదాన్వితే పుండరీ

కైశ్వేతపద్మే ఇవలోచనే యస్య - సభగవాన్-కుండలీంద్ర భూధరప్ర
కాండస్య శేషశైలశ్రేష్ఠస్య మండనాయతే భూషణమివ ఆచరతి తత్ర
వసతీత్యర్థః ॥ పంచచామరంవృత్తం॥ లఘుగురునిరంతరంభజేత
పంచచామరం| ౩౧౬ అవలోకయేతి॥ ఉరగవరధరణీధరశిరోమణేః శేష
శైలభూషణస్య-అతిపేశలంభృశంమృదు ఇతరైర్దేవైః అసుకరస్య
అనితరసుకరస్య వరనికరస్య వితరణకౌశలంనిపుణత్వం ॥ ౩౧౭॥మూ
కేతి ॥ బధిరాశ్శ్రోత్రవికలాః మూకేన వాగ్వికలేన ఆరబ్ధం నిర్మితం -
కమపి ఏకం - శ్లోకం పద్యం - ఆకర్ణయంతి - తంశ్లోకం - కుణిహస్

> కుంఠరీతిక ప్రసన్న పుండరీకలోచనః సకుండలీంద్రభూధర
> ప్రకాండమండనాయతే ॥ ౩౧౬ ॥ అవలోకయతావ దుర
> గవరధరణీధరశిరోమణేశ్చక్ర పాణేరనితర సుకరవర నికర
> వితరణకౌశలమతిపేశలం ॥ ౩౧౭ ॥ మూకారబ్ధంకమపిబధి
> రాశ్శ్లోకమాకర్ణయంతి శ్రద్ధాళుస్తం విలిఖతికుణిశ్లాఘ
> యావీక్షతేంధః అధ్యారోహత్యహహసహసా పంగురప్య
> ద్రిశృంగంసాంద్రాలస్యాశిశుభరణతో మందమాయాతి
> వంధ్యా ॥ ౩౧౮ ॥ సర్వతః పర్వత మవలోక్య సశ్లాఘం ॥
> ౩౧౯ ॥ సర్వోత్తుంగశ్శ్రితశుభగుహాస్సాధ్వభిఖ్యాతసీతో

స్తవికలః - శ్రద్ధాళుశ్శ్రద్ధాన్వితస్సన్ - విలిఖతి - తంచ - అంధశ్శ్లా
ఘయా ఉపలక్షితః వీక్షతే - కించ - పంగుః పాదవికలోపి - అద్రేశ్శే
షశైలస్యశృంగంశిఖరం - సహసా - అధ్యారోహతి - వంధ్యాతుశిశు
భరణతఃసాంద్రాలస్యాసతీ - మందంశనైః- అద్రిశృంగంఅధ్యారో
హతి - అహహేతిసర్వత్రయోజ్యం- మూకాదయస్త్వభీష్టమర్థం
భగవత్ప్రసాదాల్లబ్ధ్వా తథాతథాచక్రురితికథాఃపురాణేప్రసిద్ధాః
౩౧౮ ॥ ౩౧౯ ॥ సర్వేతి ॥ యతః - యః శేషశైలః - సర్వేభ్యః ఉ
త్తుంగః ఉన్నతః - శ్రితః శుభః గుహః నిషాదాధిపః శ్రితాశ్శుభాగు
హాశ్చయస్మిన్సః - సాధుభిరభిఖ్యాతాశ్లాఘితాసీతా జానకీలతావిశే

శాశ్చయస్మిన్నసః - సీతాలతాసురనదీజానకీహలవర్త్మసు ఇతికోశః- ఖ్యా
స్వతః సూర్యస్యవంశస్యకులస్య భాస్వతాం కాంతిమతాం వంశానాం
వేణూనాం ఉపచయజనకః వృద్ధికారకః- అనుజానాంభరతాదీనాం
స్ఫూర్త్యా ప్రకాశనేనసహితః సానుజస్ఫూర్తిః సానుభ్యో జాతా
ప్రస్థసంభవాస్ఫూర్తిర్యస్యేతిచ తతఃక ప్రత్యయః- తతస్తంఏనం
క్షితిభృతంరాజానంపర్వతంచ - జానకీశంశ్రీరామంజానతీఅతఏవ
ఇయంకీశశ్రేణీవానరపంక్తిః శరణీకుర్వతీరక్షకంకుర్వతీనివాసంకుర్వ
తీసతీ - వర్వరీతి భృశంఆవృణోతి - వృణోతేర్యఙ్లుక్ - కలయపశ్య ॥
౩౨౦ ॥ ప్రకాశేతి॥ ప్రకాశాః బహవః పాదాః ప్రత్యంతపర్వతా

ఖ్యాస్వద్వంశోపచయజనకస్సానుజస్ఫూర్తికోయః । ఏ
వంనూనం క్షితిభృతమియం జానతీ జానకీశం కీశశ్రేణీ కల
యశరణీకుర్వతీవర్వరీతి ॥ ౩౨౦ ॥ ప్రకాశ బహుపాదవ
త్త్యప్యఫణిక్షమాభృత్త్వతః ప్రకామమవలోక్య తెపరమమన్య
దత్యద్భుతం । నిజోరసిపయోధరశ్చిరమచంచలాం విద్యు
తంపయోధరమురస్య సావపిబిభర్తినిత్యంనిజే ॥ ౩౨౧ ॥
ఇతివిమానందక్షిణతస్సమానయన్ సానందంవిలోకయన్ స
ఖవిపినానామమీషాంపరమం రామణీయకం ॥ ౩౨౨ ॥ పు

ష్పతద్వతి - ఫణిక్షమాభృతిసర్పరాజె శేషశైలేచ - అతఃపూర్వో
క్తాత్ - అథవా అతః గూఢపాదస్యప్రకాశపాదత్వాద్భుతాదన్యది
తరత్ పరమం అత్యద్భుతం - ప్రకామమవలోక్యతె - తత్కిమతఆ
హ - పయోధరః మేఘః - నిజే ఉరసి - అచంచలాంవిద్యుద్భిన్నామి
తిచవిద్యుతంచిరంబిభర్తి - సేయంవిద్యుదపి - నిజే ఉరసి - పయోధ
రం - బిభర్తి - అత్ర మేఘవిష్ణ్వోర్లక్ష్మీవిద్యుతోశ్చ పదద్వయోనివిష
యనిగరణంమేఘస్తనానాంచశ్లేషభిత్తికాభేదాధ్యవసాయశ్చక్రమే
ణాబోధ్యం - విరోధాభాససజాతీయసంసృష్టిః ॥ ౩౨౧ ॥ ఇతీతి ॥ విపి
నానాంఅరణ్యానాం - రామణీయకంసౌందర్యం ॥ ౩౨౨ ॥ పురఇతి॥

శిరఃపురఃఅగ్రే అగ్రే - ఘనం - వనం అరణ్యం - విరాజత ఇతి సర్వత్ర యోజ్యం - వనే వనే ప్రతివనం - వీప్సాయామవ్యయీభావః - ఏవమగ్రేపి - గుహాగృహమివ - విహారే క్రీడాయాం తత్పరః ఆసక్తః - హరిస్సింహః - నిరంకుశః అప్రతిహతః - కృతం ఇభానాం గజానాం సాధ్వసం భయం యేన సః - ధ్వనిః ॥ ౩-౨౩ ॥ కిమితి॥ మనుష్యాణాం అంగానాం కబళనార్థం చపలాని స్ఫురంతి చండాని ఉగ్రాణి పుండరీకాణాం వ్యాఘ్రాణాం ఆననానివ క్రూరాణి యేషు తాన్యత ఏవ అస్మిన్ అచక్షుష్యాణి అదర్శనీయాని ॥ ౩-౨౪ ॥ ఇతఇతి ॥ ఇతః ఏతస్మిన్ ప్రదేశే - సా

రః పురో ఘనం వనం వనే వనే గుహాగిరిః ॥ మహాగిరౌ మహాగిరౌ విరాజతే గుహాగృహం। గుహాగృహే గుహాగృహే విహారతత్పరో హరిః। హరౌ హరౌ నిరంకుశః కృతేభసాధ్వసధ్వనిః ॥ ౩-౨౩ ॥ కృశానుః ॥ కిమరే వర్ణయస్య చక్షుష్యాణి మనుష్యాంగకబళనచపలచండపుండరీకాననానికాననాని ॥ ౩-౨౪॥ ఇతస్తావద్గ్రావవ్యతికర ఇతస్సంత్యజగరా ఇతో లుంటాకానాం సముదయ ఇతః కంటకచయాః । ఇతో వ్యాఘ్రా ఉగ్రా జ్వలనజనకా వేణవ ఇతో వనం సంలక్ష్యైతన్మన ఇదమహో మోహమయతే॥ ౩-౨౫ ॥ విశ్వావసుః ॥ సఖే నిపుణనిరూపణత ఏతేషాం గుణమపిగృహాణ ॥ ౩-౨౬ ॥ అనా

ద్యవిభక్తికస్తసిల్ - ఏవమగ్రేపి - తావచ్ఛబ్దో వాక్యాలంకారే - గ్రావ్ణాం పాషాణానాం వ్యతికరః రాశిః - సంతీతి యథాయోగం సర్వత్ర యోజ్యం - అజగరాస్సర్పభేదాః - లుంటాకానాం సముదయః చోరసమూహః - కంటకాస్తీక్ష్ణాగ్రవృక్షాంగాని - జ్వలనజనకాః పరస్పరఘర్షణద్వారాగ్న్యుత్పాదకాః - యతస్తతః - ఏతద్వనం - సంలక్ష్య దృష్ట్వా - ఇదం మదీయం మనః - మోహం భయజన్యం - అయతే ప్రాప్నోతి ॥ ౩-౨౫ ॥ సఖఇతి ॥ నిపుణనిరూపణతః సారవస్తునిర్వర్ణనాద్ధేతోః - ఏతేషామరణ్యానాం ॥ ౩-౨౬ ॥ అనాయాసేతి । అ

వనిపతిభిఃనతుస్వైరైర్భోగ్యాన్యపిఫలానిచూతపనసాదీని అనా
యాసం అర్థవ్యయంవినా పిగ్రాహ్యాణిలబ్ధుంశక్యాని-సు
దృగ్భిః విశాలలోచనాభిః అవేక్ష్యాదర్శనీయా ఇతిమనోజ్ఞత్వాతిశ
యోక్తిః అపేక్ష్యా ఇతిపాఠేకాంక్షణీయా ఇత్యర్థః-సుమనసఃపు
ష్పాణితు అయత్నే నాపి ప్రాప్యాః-అసూర్యంపశ్యానిఅదృష్టసూ
ర్యరశ్మీని-అశ్మభవనానిశిలాగృహాణి-సులభాని- అహహేతిసర్వ
త్రయోజ్యం-యతస్తతః-అరణ్యానీభాజాంమహారణ్య వాసినాం
భాగ్యంగిరః వచాంసిఅతిపతతి అతిక్రామతికిల ॥ ౩౭ ॥ గహనే
తి ॥ రతివిలాసేషుపరాః ఆసక్తాః-అతఏవశబరాః మ్లేచ్ఛవిశేషాః

యాసగ్రాహ్యాణ్యవనిపతిభోగ్యాన్యపిఫలాన్యయత్నే న
ప్రాప్యాస్త్వపిసుదృగవేక్ష్యాస్సుమనసః । అసూర్యంప
శ్యాన్యప్యహహసులభాన్యశ్మభవనాన్యరణ్యానీభాజామ
తిపతతిభాగ్యంకిలగిరః ॥ ౩౭ ॥ అపిచ ॥ గహనగుహావి
హారిహరిపాణిరుహాభిహతద్విరదశిరస్తటోద్గళితమౌక్తిక
సంహతిభిః । అహహవిభూషితైరిహగిరౌవిహరంతి సుఖం
సమమబలాజనైరతివిలాసపరాశ్శబరాః ॥ ౩౮ ॥ ఇతి
వ్యాకుర్వాణంతందక్షిణతః ప్రాప్యప్రకర్షణమంజలింబ
ధ్వా ॥ ౩౯ ॥ కంఠోపరికంఠీరవశుచిదంష్ట్రారుచివిచిత్ర
చంద్రికయా । స్ఫటికాచల ఇవనయనే ఘటితకాచలఏషసం

వనచరాః-గహనగుహాసువిహారిణాం అథవాగహనేషు అరణ్యేషు
గుహాసుచవిహారిణాం హరీణాంసింహానాంపాణిరుహైః నఖైః అభిహ
తానాంవిదారితానాం ద్విరదానాం గజానాంశిరస్తటాత్ కుంభస్థలా
త్ ఉద్గళితానాంచ్యుతానాం మౌక్తికానాంముక్తాఫలానాం సంహతి
భిః-రాశిభిః-విభూషితైరలంకృతైరబలాజనైస్సమం - ఇహగి
రౌశేషశైలే-విహరంతిక్రీడంతి ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ కంఠేతి ॥ కం
ఠస్యఉపరికంఠీరవస్య సింహరూపస్య సంబంధినీనాంశుచీనాంధవళా
నాందంష్ట్రాణాం స్థూలాయతదంతానాం రుచ్యాకాంత్యైవవిచిత్ర

ణూఅద్భుతయాచంద్రికయా - స్ఫటికమయోచలఇవస్థిత- - ఏష ఘటికాచలః నృసిహ్మనివాసః - భాషాయాంచోళంగివరనామా - నయనే - సంప్రతి - ధినోతిసంతోషయతి ॥ ౩౩౦ ॥ ౩౩౧ ॥ వరేతి ॥ వరేకేతౌతిష్ఠతీతిస్థః తార్క్ష్యః గరుత్మాన్ యస్యతస్మై - శ్రియః స్మరకేళిపుషే లక్ష్మీసంభోగవర్ధనాయ - నరకస్య ఈతుణావిఘ్నాయప్రతిబంధకాయ తద్భక్తానాంనరకదర్శనంనాస్తీతిభావః నరకేసరిణేనృసిహ్మాయ - నమః అస్తు ॥ ౩౩౨ ॥ స్థిరేతి ॥ స్థిరశంఖాదిచిహ్నాయసురసంఘార్చితాంఘ్రయే - అతఏవ - పరేషాంశత్రూణాంసంహా

ప్రతిధినోతి ॥ ౩౩౦ ॥ సభక్తిప్రకర్షమంజలింబధ్వా ॥
౩౩౧ ॥ వరకేతుస్థతార్క్ష్యాయస్మరకేళిపుషేశ్రియః । న
రకేతుణవిఘ్నాయనరకేసరిణేనమః ॥ ౩౩౨ ॥ కించ ॥ స్థి
రశంఖాదిచిహ్నాయసురసంఘార్చితాంఘ్రయే । పరసం
హారదక్షాయనరసిహ్మాయమంగళం ॥ ౩౩౩ ॥ జంభదం
భహారక్షేమారంభలంభకమూర్తయే । శంభుసంభావనీయా
యస్తంభడింభాయమంగళం ॥ ౩౩౪ ॥ కృశానుః ॥ కిమురే
క్రోధమయోపినరమృగేంద్రే స్తవవచనంవిరచయసి ॥ ౩౩౫ ॥
ప్రహ్లాదమాహ్లాదయితుంతమేకంసర్వస్య సర్వేభువనస్య

రేదక్షాయసమర్థాయ - నరసిహ్మాయమంగళం ॥ ౩౩౩ ॥ జంభేతి ॥ జంభస్యరక్షసః దంభంగర్వంహరతీతి హారస్య ఇంద్రస్యక్షేమస్య ఆరంభాణాంకర్మణాంలంభకాసంపాదికా మూర్తిశ్శరీరంయస్యతస్మై - హిరణ్యకశిపుమారణేనమధ్యమలోకేయజ్వనాంకర్మప్రవృత్తేః ఇంద్రస్యక్షేమమితిభావః - శంభోస్సంభావనీయాయపూజ్యాయ- స్తంభస్యడింభాయశిశవేతత్రోత్పన్నాయేత్యర్థః- మంగళం౩౩౪ కిమితి ॥ నరమృగేంద్రే నరసిహ్మవిషయే - స్తవవచనంస్తోత్రవాక్యం ౩౩౫ ॥ ప్రహ్లాదమితి ॥ యోనరసిహ్మః - తంప్రసిద్ధం - ఏకంప్రహ్లాదంహిరణ్యకశిపుపుత్రంభక్తం - ఆహ్లాదయితుంసంతోషయితుం - స

ర్వస్య భువనస్య భీతింకుర్వన్ - సైహ్మంసిహ్మసంబంధి - సంహనన
సంశరీరం - పురా - దధే ధృతవాన్ - తత్ర నరసిహ్మే విషయే - తవ
స్తవః కథం ప్రవృత్తః జాతః ॥ ౩౩౬ ॥ ౩౩౭ ॥ అపుణ్యేతి ॥ శౌరిర్వి
ష్ణుః - అపుణ్యానాంపాపాత్మనాంఘౌరేయేణ ప్రథమే నహిరణ్యేనహి
రణ్యకశిపునాదూనానాందుఃఖితానాంత్రిలోకానాంశోకస్య క్షపణా
యనాంశంకర్తుంతుమర్థాన్ చ్చేన్యాదినాచతుర్థీ - కాయాధవస్య విగ
త దేహాభిమానస్య ప్రహ్లాదస్యఆయాసస్యపితృకృతస్యనిరాసదంభాత్
నివారణవ్యాజాత్ - సంభ్రమేణ - ఇహలోకే - స్తంభాత్ - అజృం

భీతిం । సైహ్మం దధే సంహననం పురా యస్తవ స్తవస్తత్ర క
థం ప్రవృత్తః ॥ ౩౩౬ ॥ విశ్వావసుః ॥ వయస్య మైవ వా
దీః ॥ ౩౩౭ ॥ అపుణ్యఘౌరేయహిరణ్యదూనత్రిలోకశోక
క్షపణాయశౌరిః । కాయాధవాయాసనిరాసదంభాత్ స్తం
భాదిహాజృంభత సంభ్రమేణ ॥ ౩౩౮ ॥ ఇదం చావధీయతాం
౩౩౯ ॥ మనుష్యతిర్యక్త్వముపేత్య సద్యో దేవస్స్వయం
స్థావరతోభ్యుదంచన్ । విచిత్రశక్త్యన్వయమత్ర వేదైః ప్ర
త్యాయ్యమానం ప్రకటీకరోతి ॥ ౩౪౦ ॥ పునస్సవిస్రంభం
౩౪౧ ॥ ఘటికాచలంవపురవేత్య తత్త్వతో ఘటికాచలంస

భూతఆవిర్బభూవ - తథాచ సర్వభువనసంతోషణ ఏవాయంనతద్భీ
షణఇతిభావః - ప్రహ్లాదో హవై కాయాధవఇతిశ్రుతిః ॥ ౩౩౮ ॥ ౩౩౯ ॥
మనుష్యేతి ॥ దేవః భగవాన్ - మనుష్యత్వంతిర్యక్త్వం సిహ్మత్వం
చ - నత్వేకమేవ - ఉపేత్యస్వీకృత్య - స్థావరతః స్తంభాత్ - నతుమా
తృతః - సద్యః నవమాసానంతరం - అభ్యుదంచన్ ఆవిర్భవంత్సన్
వేదైః ప్రత్యాయ్యమానం ప్రకటీక్రియమాణం - విచిత్రాయాః అ
ఘటనఘటనాపటీయస్యాస్త్సైవనఆశ్చర్యకరాయాః శక్తేస్సామర్థ్య
స్య అన్వయంసంబంధం - అత్ర లోకే పామరప్రచురే - ప్రకటీకరో
తి - ప్రత్యక్షస్యసర్వసంప్రతిపన్నత్వాదితిభావః ॥ ౩౪౦ ॥ ౩౪౧ ॥

ఘటికేతి ॥ మానవః - వపుర్నిజం - తత్త్వతః స్వభావాత్ - ఘటికా
యాంయామాష్టభాగేపి చలం నశ్వరం - అవేత్య జ్ఞాత్వా - ఘటికా
నామానం అచలంసమధిరుహ్య - భక్తితః నరకేసరీంద్రస్య చరణౌవి
లోకయంశ్చేత్ - జాతునరకేనసరిష్యతినపతిష్యతి ॥ ౩౮౨॥ ౩౮౩ ॥
వీక్షేతి ॥ ఇదంపురోవర్తిక్షేత్రంవీక్షారణ్యంతత్సంజ్ఞంవదంతి - జనా
ఇతిశేషః - అస్యాంసరసీతీర్థం - హృత్తాపనాశినీ - అస్యాఃహృత్తాప
నాశిన్యాః - రోధసితీరే - వీరరాఘవ ఇతిప్రఖ్యాతనామాహరిః వ్య
క్తంరాజతి - విస్తీర్ణాహేతీనాంచక్రాద్యాయుధానాంజ్వాలానాం

మధిరుహ్యభక్తితః॥ నరకేసరీంద్ర చరణౌవిలోకయన్నరకే
సరిష్యతినజాతుమానవః ॥ ౩౮౨ ॥ ఇతివ్యోమయానంఅ
న్యతస్సంచోదయన్సహర్షణం ॥ ౩౮౩ ॥ వీక్షారణ్యమి
దంవదంతిసరసీహృత్తాపనాశిన్యసావస్యారోధసి వీరరాఘ
వఇతిప్రఖ్యాతనామాహరిః । వ్యక్తంరాజతివీతిహోత్ర
ఇవయోవిస్తీర్ణహేతిద్యుతిః క్షేత్రంప్రాప్తకుశస్థలిప్ర
భజతిశ్రీశాలిహోత్రాంచితం॥౩౮౪॥ ఆకలయతుభవా
నత్రైనంచమత్కారం ॥ ౩౮౫ ॥ ద్విరేఫవర్ణాంసుమ
నోరమాంతనుంబిభర్తిసంజ్ఞామివవీరరాఘవః। సుపర్వరా

చద్యుతియన్స్యసః - అతఏవ - వీతిహోత్రఃఅగ్నిరివస్థితఇత్యుప
మా - యోహరిః-శ్రీయుక్తేనశాలిహోత్రేణమునినాఅంచితంపూ
జితం - ప్రాప్తాకుశస్థలీనామనదీయేనతత్ - తత్తీరస్థితం- క్షేత్రం
ప్రభజతి ఆశ్రయతి - సహరిరితి సంబంధః ॥ ౩౮౪ ॥ ౩౮౫॥ ద్విరే
ఫేతి ॥ వీరరాఘవఃభగవాన్ - ద్విరేఫస్యభృంగస్యేవవర్ణః నీలరూ
పంద్విరేఫవర్ణేచ యస్యాంతాం - అతఏవ సుష్ఠుమనస్సుసుమన
స్సుపుష్పేషు చరమత ఇతిసుమనోరమాం - తనుంశరీరం - సంజ్ఞాం
వీరరాఘవేత్యాఖ్యామివ - బిభర్తిశోభనేపర్వణిపూర్ణిమాయాం
రాజాచంద్రఃసుపర్వణాందేవానాంరాజా ఇంద్రశ్చతేన- అంచితం

యదీయంముఖం - పదద్వంద్వమివ - ఉపశోభతే ॥ ౩౮౬ ॥ ౩౮౭ ॥
తత్రేతి ॥ ఆయుష్మతాభవతా - హేపామరమతేమూఢబుద్ధే - నర
మతేనసంతుష్యతి ॥ ౩౮౮ ॥ స్వేతి ॥ స్వస్యా ఈక్షయా అవలోకనేన
సాధ్యా జగతో జనిః సృష్టిః యస్య సః - సుతనోః లక్ష్మ్యాః పల్లాక్షయా
పాదలాక్షకేణ అంకితోరస్థలః - తస్యాస్తత్రనివాసాదితిభావః - దా
క్షాయణీశాదిభిః శివప్రముఖైః కృతనుతిః - త్రాణక్షమా సత్కృపాహి
తధీః బుద్ధిః - క్షాంతిః క్షమా - ఆయుః - అరోగతా ఆరోగ్యం - ధనం -

జేనయదీయమంచితంముఖంపదద్వంద్వమివోపశోభతే ॥
౩౮౬ ॥ కృశానుః ॥ వయస్యకింసన్న హ్యాసి వీరరాఘవస్త
వనే ॥ యదస్మిన్నపిపన్నగనగనాథకవపరధనగ్రహణపర
త్వాదయః దోషాః । ప్రాదుష్యంతి ॥ ౩౮౭ ॥ విశ్వావ
సుః ॥ తత్రాస్మదుక్తైనతస్యమాధానైనైవపునరత్రాపిసం
తోష్టవ్యమాయుష్మతాభవతా । పామరమతేనరమతేకస్య
మనోవీరరాఘవేదేవే ॥ ౩౮౮ ॥ స్వేక్షాసాధ్యజగజ్జని
స్సుతనుపల్లాంకితోరస్థలస్సాక్షాద్దేవపరః పుమాన్ కృత
నుతిర్దాక్షాయణీశాదిభిః । వీక్షారణ్యపతిర్విరాజతిగతి
త్రాణక్షమస్సత్కృపాహితధీః క్షాంత్యాయురరోగతాధనయ
శోమోక్షాద్యపేక్షావతాం ॥ ౩౮౯ ॥ ఉపేత్యవీక్షావనము
న్నతస్సదాసువర్ణవల్ల్యాసుమనఃపుష్పాశ్రితః । అహీనసై

యశోమోక్షాదిః యేషు తేషు - అపేక్షావతాం - గతిః తద్దాయక
ఇత్యర్థః - అతఏవ - పరః అప్రత్యక్షోపి పుమాన్ భగవాన్ సాక్షాత్
వీక్షారణ్యపతిః వీరరాఘవస్సన్ - విరాజతి - అత్ర భక్తకామితప్రదా
నస్య వీరరాఘవరూపస్వీకారహేతుత్వాత్పదార్థహేతుకం కావ్య
లింగం ॥ ౩౮౯ ॥ ఉపేత్యేతి - సదా - సుమనసః పుష్పాణి విబుధాం
శ్చ పుష్పాతీతి తత్పుషా - సువర్ణవల్ల్యా చంపకలతయా తన్నామ్న్యా
శ్రియా చ శ్రితః శ్లిష్టః - ఉన్నతః - అహీనామినైః సర్పశ్రేష్ఠైః హీ

నానభవంతీత్యహీనైరుత్తమైశ్చసేవ్యః - హరిరేవచందనః వృక్షః-
వీక్షావనముపేత్య - ఉపసమీపే ఆశ్రితానాం - ఉచితాం - సుష్ఠు
వాసనాంభావనామేవసౌరభ్యం - తనోతి ॥ ౩౫౦ ॥ ఇతీతి ॥ ప్రేం
ఖయన్ గమయన్ ॥ ౩౫౧ ॥ ఏషేతి ॥ దోషాపహాంత్రీ - అతఏవ - ఏ
షాభూతపురీ శ్రీపెరంబూదూర్వితిభాషానామ - మయానిరీక్షితచరీ
పూర్వందృష్టా - త్రయ్యంతా ఉపనిషదఏవ అమృతసింధుఃక్షీరార్ణ
వస్తస్యమంథనేన ఆలోడనేనభవతః హయ్యంగవీనస్యఘృతవిశేషస్య
ఆత్మాస్వరూపంయస్యతత్కం - విజ్ఞానంవైష్ణవవిశిష్టాద్వైతశాగీర

వక్ష్యే హరిచందనస్తనోత్యుపాశ్రితానాముచితాంసువాస
నాం ॥ ౩౫౦ ॥ ఇత్యన్యతోవిమానంప్రేంఖయన్నగ్రతో
వీక్ష్యసప్రత్యభిజ్ఞం ॥ ౩౫౧ ॥ ఏషాభూతపురీనిరీక్షితచరీదో
షాపహాంత్రీమయా శ్రీమానత్ర గుణాబ్ధి రావిరభవద్రా
మానుజార్యోమునిః । త్రయ్యంతామృతసింధుమంథనభవ
ద్ధయ్యంగవీనాత్మకం విజ్ఞానంయదుపజ్ఞమేవవిదుషామద్యా
పివిద్యోతతే ॥ ౩౫౨ ॥ కించ ॥ కామాదివైరిగణభీమానవ
ద్యనిజనామాభిలాపగరిమావైమానికార్యసముభూమావనౌ
వచనసీమాతిలంఘిమహిమా । శ్రీమాననూనకలసోమాన

కభాష్యం - విమషాంశుధ్యై - యఃరామానుజః ఉపజ్ఞా ఆద్యా ఇతిజ్ఞా
నంయస్యతథోక్తంయత్కర్తృకమేవ - అద్యాపి - విద్యోతతే - సగు
ణాబ్ధిఃశ్రీమాన్ రామానుజార్యఃమునిః - అత్రపుర్యాం - ఆవిరభవత్ ॥
౩౫౨ ॥ కామేతి ॥ కామాదీనాంవైరిణాంఅంతశ్శత్రూణాంగణస్యభీ
మః అనవద్యఃనిజస్య నామ్నః అభిలాపగరిమాకీర్తనసామర్థ్యంయ
స్యసః - అవనౌభువి - వైమానికార్యస్యదేవగురోస్స ముభూమా - వ
క్తృత్వఇతిభావః - వచనసీమాతిలంఘిమహిమాయస్యసః - అనూన
కళఃసోమఇవ ఆననంయస్యసః - విమలేనధామ్నా కాంత్యాఅవమాని
తరవిః - శ్రీమాన్ సరామానుజః యతిపతిః - భూమావముత్రపరలో

కేచ - క్షేమాణి - జృంభయతువర్ధయతు- అస్మాకమితి శేషః॥౩౫౩ పఇతి ॥ యస్య రామానుజస్యేయంయదీయా ఉక్తిః భాష్యం - పరవాదినం - అజయతినిరస్యతి - స్వార్థికోణిచ్ - యద్వా - అజమివ ఛాగమివకరోతి - దుర్బలీకరోతీత్యర్థః. అనఘం - బోధంవిజ్ఞానం - సంజనయతివర్ధయతి - బుధాన్ రామానుజీయాన్ రంజయతి - వ్యథాంచ తదీయాం - భంజయతి॥ ౩౫౪ ॥ తఇతి - మీమాంసాశాస్త్రస్యప్రమథనేనన్యాయమేళనేన - తేఅమీఇతిఛేదః - మాంసాశానాం రక్ష

నోవిమలధామావమానితరవిః క్షేమాణిజృంభయతుభూమావముత్రచసరామానుజోయతిపతిః ॥ ౩౫౩ ॥ అపిచ ॥ సజయతిరామానుజయతిరజయతిపరవాదినంయదీయోక్తిః సంజయతిబోధమనఘంరంజయతిబుధాన్వ్యథాంచభంజయతి ॥ ౩౫౪ ॥ అన్యచ్చ ॥ తేమీమాంసాశాస్త్రప్రమథనపరికలితబుధజనానందాః । లక్ష్మణమునేఃప్రబంధాః లక్ష్మణపూర్వజశరా ఇవజయంతి ॥ ౩౫౫ ॥ అత్రకశ్చిద్విపశ్చిద్విపశ్చితామిత్థమనుదినంప్రణమతి॥౩౫౬॥ రామానుజాయగురవేనరవేషభాజే శేషాయధూతకలయేకలయేప్రణామాన్ । యోమాదృశానపికృశాన్పరిపాతుకామోభూమావవాతరదుదంచితబోధభూమా ॥ ౩౫౭ ॥ ఇతివితచ్ఛ

సాం - అస్త్రైఃశరజాతైః - ప్రమథనేననాశనేన - పరికలితఃఘటితః- బుధజనస్యవిద్వజ్జనస్యదేవసమూహస్యచ - ఆనందఃయైస్తే - లక్ష్మణముమునేఃరామానుజస్య - తేప్రబంధాః - లక్ష్మణపూర్వజస్య శ్రీరామస్యశరాఇవ - జయంతి ॥ ౩౫౫ ॥ ౩౫౬ ॥ రామానుజాయేతి ॥ నరవేషభాజే- శేషాయ- రామానుజసంజ్ఞాయ -ధూతకలయేఅపహతపాపాయ - గురవే - ప్రణామాన్ కలయే - మాదృశానపీతి అత్యంతాశోర్ణత్వసూచనం - కృశాన్ దీనాన్ - పరిపాతుంకామః యస్యసః - అతఏవఉదంచితః ప్రకటితః బోధభూమాజ్ఞానాతిశయోయేనసః - యఃఇ

రామానుజః - భూమా - అవాతరత్ ఆవిరభవత్ ॥ ౩౫౭ ॥ ౩౫౮ ॥ రామేతి ॥ యమునాయామిదం తీర్థం యామునం జలం తస్య యామునస్య రామతీర్థస్య సన్నా సినశ్చ సేవాపరా - రామస్య అనుజః కృష్ణః లక్ష్మణార్యశ్చ ద్వౌ - నరకం రాక్షసం నిరయం చ నిరోద్ధుం - ఉదీతౌ ఆవిరభూతాం - తయోర్ద్వయోః - పురాణః పూర్వః కృష్ణః - గీతాం భాగవతీం - ప్రణినాయ నిర్మితవాన్ - నవీనః లక్ష్మణార్యస్తు - తస్యాః గీతాయాః - టీకాం వ్యాఖ్యాం - తతాన కృతవాన్ ॥ ౩౫౯ ॥ సత్యమితి ॥ తస్య రామానుజస్య పంథానమనుసరంతీతి తత్పథానుధావినాం-ప

ఆకర్ణ్యేతాం ॥ ౩౫౮ ॥ రామానుజౌ యామునతీర్థసే
వాపరావుదీతౌ నరకం నిరోద్ధుం । తయోః పురాణః ప్రణినా
య గీతాం తస్యా నవీనస్తు తతాన టీకాం ॥ ౩౫౯ ॥ కృశానుః ॥
సత్యమేవ తథాపి తత్పథానుధావినాం మేధావినామపి పరా
భవమంతృత్వాదయో దోషాః ప్రసిద్ధాః ॥ ౩౬౦ ॥ తథాహి ॥
శ్రీరామానుజదర్శనైకరసికః శిష్టప్రకృష్టైర్గుణైః పూ
ర్ణానాం విదుషాం మతాంతరజుషాం పఙ్క్తౌ న భుఙ్క్తే క్వచిత్ ।
హా హంతోదనమంతతశ్శుచితమం తద్దృష్టమాశు త్యజత్యా
స్తాం తత్స్వమతస్థితైరపి సమం ప్రాయేణ నాశ్నాత్యసౌ ॥
౩౬౧ ॥ కించ ॥ నైషాం న్యాయ్యా ఇహ హి ద్విజాన్వయజుషాం

తేషాం అవమంతృత్వం అవమానః ॥ ౩౬౦ ॥ శ్రీరామేతి ॥ శ్రీరామానుజస్య దర్శనే శాస్త్రే ఏకం కేవలం రసికః అనురక్తః - శిష్టేషు ప్రకృష్టైర్గుణైః స్నానసంధ్యాజపాధ్యయనాదిభిః - పూర్ణానాం - మతాంతరజుషాం - విదుషాం - పఙ్క్తౌ - క్వచిత్ కుత్రాపి - న భుఙ్క్తే - అంతతః - తైర్మతాంతరస్థైః దృష్టం - అతఏవ - శుచితమమపి ఓదనం అసౌ రామానుజీయః - ఆశు త్యజతీతి యత్తదేతదాస్తాం - స్వమతస్థితైరపి సమం ప్రాయేణ నాశ్నాతి - హా హంతేత్యాశ్చర్యే ॥ ౩౬౧ ॥ నైతి ॥ ద్విజాన్వయజుషాం బ్రహ్మకులజానాం - ఏషాం రామానుజీయా

ణాం - విశ్వేషాం పురుషార్థానాం సకలపురుషార్థానాం సాధనవిధౌ
కర్మణి - బద్ధాదరే త్వదీయే వేదే జాగ్రతి సత్యపి - భాషయా ద్రావి
డ్యా నిర్మితైః ప్రబంధైః శ్రమః అభ్యాసజన్యః - ఇహలోకే - సన్యాయ్యః
నోచితః - అనుచితత్వే వైధర్మ్యేణ దృష్టాంతమాహ - దైత్యారిదీ
ప్త్యా ఆవృతం క్షీరపయోనిధేస్తీరముపగతః కో వా జనః - దుగ్ధలబ్ధౌ క్షీర
లాభే చపలః ఆసక్తస్సన్ - గోపాలకస్య క్షుద్రగోపస్య - అల్పార్థే
కర్ - ఆలయం ప్రతిధావతి - న కోపీత్యర్థః ॥ ౩౬౨ ॥ తదితి॥ కేషాం
చిదేకదేశినాం భాషయా తెంగలాఖ్యానాం మార్జాలకిశోరన్యాయ

భాషాప్రబంధశ్రమో వేదే విశ్వపుమర్థసాధనవిధౌ బద్ధా
దరే జాగ్రతి । తీరం క్షీరపయోనిధేరుపగతో దైత్యారిదీప్త్యా
వృతం కో వా ధావతి దుగ్ధలబ్ధిచపలో గోపాలకస్యాలయం
౩౬౨ ॥ కించ ॥ తన్మతానువర్తినాం కేషాంచిద్దేశే చేష్టా
నేష్టా వైదికానాం ॥ ౩౬౩ ॥ పశ్య ॥ ముంచంతః పంచయ
జ్ఞాన్ ద్రవిడఫణితిభిర్మోహయంతోఽనభిజ్ఞాన్ । నిందంతో
హంత యజ్ఞాన్ అసకృదపి హరేర్వందనం వారయంతః । స
ద్వేషం ధారయంతః కతిచిదవిహితైస్సంతుషంత్యేవ కాలం
లుంపంతః శ్రాద్ధచర్యాం యతిమపి గృహిణాం వందనం కార

వాదినాం - చేష్టా ఆచారః - వైదికానాం వేదోక్తకర్మానుష్ఠాతౄణాం
౩౬౩ ॥ ముంచంత ఇతి ॥ పంచయజ్ఞాన్ బ్రహ్మయజ్ఞౌపాసనాతిథిపూ
జాదేవర్షిపితృతర్పణవైశ్వదేవాఖ్యాన్ - ముంచంతః - ద్రవిడఫ
ణితిభిః భాషాబంధవాక్యైరనభిజ్ఞాన్ అజ్ఞాతవేదశాస్త్రార్థాన్ జనాన్ -
మోహయంతః స్వమతే భ్రామయంతః - యజ్ఞాన్ జ్యోతిష్టోమాదీన్
నిందంతః కామ్యా ఇతి గర్హయంతః - హరేరపి వందనం అసకృత్ వా
రయంతః నిషిధ్యంతః - సద్వేషం ధారయంతః - యతిం స్వమతస
న్న్యాసినమపి - గృహిణాం వందనం కారయంతః - శ్రాద్ధస్య చర్యాం
విధివదనుష్ఠానం - లుపంతః త్యజంతః - కతిచిత్ రామానుజీయాః - అ

విహితైః శ్రుతిస్మృతిరూపైః కర్మభిరేవ - కాలం సర్వం - సంక్షిపంతి గ
మయంతి ॥ ౩౬౪ ॥ ఘంటేతి॥ సర్వస్మిన్లోకే అవిగీతం ప్రశస్తం-ఘం
టాఘోషం - హరిపరిచరణే విష్ణ్వర్చనాయాం - త్యజంతః - శ్రుతి
భిః సాహి శ్రీరమృతా సతామిత్యాదిభిః - అభిహితం ప్రకటితం- అతఏ
వఖ్యాతం లోకత్రయప్రసిద్ధం - త్రైలోక్యమాతుర్లక్ష్మ్యాః - వై
భవం స్వాతంత్ర్యం - ఖండయంతః దూషయంతః - లక్ష్మీరపి భగవత
శ్శేషభూతేతి వదంతః - స్వీయానాం స్వమతస్థానాం గోష్ఠ్యాం సభా
యాం - సంకేతస్వీయకల్పితవ్యవస్థాయాం శ్రద్ధయా నిర్వహణాభిని
వేశేన - స్వచరణసలిలమేవ - పిబంతః - తేహి సర్వే స్వచరణసలిలమే

యంతః ॥ ౩౬౪ ॥ కించ ॥ ఘంటాఘోషం త్యజంతో హరి
పరిచరణే సర్వలోకావిగీతం ఖ్యాతం త్రైలోక్యమాతుశ్శ్రు
తిభిరభిహితం వైభవం ఖండయంతః - సంకేతశ్రద్ధయైవ స్వ
చరణసలిలం స్వీయగోష్ఠ్యాం పిబంతః కేచిద్విప్లావయంతే జ
గదభిదధతః కేశవం దోషభోగ్యం ॥ ౩౬౫ ॥ యజ్ఞాః పంచ
మహత్పదేనసహితా యే చాపరే విశ్రుతా యత్కర్మగ్ర
హసంక్రమాదిసమయే సర్వే బుధాః కుర్వతే - తత్సర్వం వి

కస్మిన్పాత్రే గృహీత్వా తతస్తత్పిబంతీతి తన్మతరహస్యం - కేశవం దోష
భోగ్యం నియమ్యకృతానాం దోషాణాం- నియామకత్వేన భోక్తారమ
భిదధతః వదంతః కేచిత్పూర్వోక్తాః - జగత్ తన్మర్యాదామిత్యర్థః వి
ప్లావయంతే విపర్యాసయంతి ॥ ౩౬౫ ॥ యజ్ఞా ఇతి ॥ యే పంచ యజ్ఞాః
బ్రహ్మయజ్ఞాదయః - మహత్ ఇతిపదేన సహితాః మహాయజ్ఞా ఇత్య
ర్థః - యే త్వపరే యజ్ఞాః జ్యోతిష్టోమాదయః - విశ్రుతాః ప్రసిద్ధాః-ఇ
దం పూర్వత్రాపి యోజ్యం - చ స్త్వర్థః - సర్వే బుధాః శ్రుతిస్మృతి
జ్ఞాః - గ్రహాః చంద్రసూర్యోపరాగః - సంక్రమః రవేర్మేషాది ప్రవేశః
తదాదౌ సమయే - యత్కర్మ పిత్ర్యం కుర్వతే - తత్సర్వం నిత్యం నైమిత్తి
కంచ కర్మ - కామ్యం కామహేతురితి - అపలప్యేతి శేషః - యే త్ర్యా

ధ్వనః వేదమార్గస్యవిధ్వంసకాః అమీ - విసృజంతి ముంచంతి - తై
ర్దూషకైః - అశనంభక్షణంయత్ - వ్యవాయక్రియామైథునంచ
యా - అస్తీత్యుభయత్ర యోజ్యం - తేద్వేకర్మణీ - నిత్యతయానిత్య
కర్మత్వేన - ఆశ్రితే అంగీకృతే - శిశ్నోదరమాత్రపరాయణా ఏతఇ
త్యర్థః ॥ ౩౬౬ ॥ విదుషామితి ॥ వితథానామసత్యానాం ఐతిహ్యానాం
కల్పితపూర్వతనవృత్తవాదానాం ఏతన్మతంపరిగృహ్య తైఃకృతా
ర్థాః ఏతేచకృతార్థాః అభవన్నిత్యాదిరూపాణాంసహస్రస్యవ
ర్ణనేనకథనేన - విదుషామపికిముతాజ్ఞానాం - మోహంస్వమతాభి
నివేశం - ఆవహంతః కుర్వంతః - ఖలాఃపాపాః - కపటాలయాః డాం

సృజంతికావ్యమితియేత్రయ్యధ్వవిధ్వంసకాఃతైర్ద్వేని
త్యతయాశ్రితే యదశనంయాచవ్యవాయక్రియా ॥ ౩౬౬ ॥
విదుషామపి మోహమావహంతోవితథైతిహ్యసహస్రవర్ణ
నేన । వినయాభినయాత్ఖలాఃకిలామీవిజయంతేకపటాల
యాజగంతి ॥ ౩౬౭ ॥ కించ ॥ యస్యాంనాస్తిపురస్కృతి
ర్న యవిదాంయజ్వాతుహాసాస్పదం పూజ్యంతేచనిరక్ష
రాఃపునరమీ సాంకేతికాచార్యకాః । వేదానామవహేళ
నంవ్యతిహతావర్ణాశ్రమప్రక్రియా గోష్ఠ్యై దుష్టలిపు

భీకాః - అతఏవ అమీ తేంగలాఖ్యాః - వినయస్య ఆరోపితస్య అభిన
యాత్ ప్రకటనాద్ధేతోః - జగంతి - విజయంతేకిల - ఔపచ్ఛందసికం ॥
౩౬౭ ॥ యస్యామితి ॥ యస్యాంగోష్ఠ్యాం - ఇదంసర్వత్రయోజ్యం - న
యవిదాంశాస్త్రజ్ఞానాం - పురస్కృతిః నాస్తి - యజ్వా విధినేష్ట
వాన్ - హాసాస్పదం - నిరక్షరాః వేదశాస్త్రగ్రంథానభిజ్ఞాః - అ
మీ - సాంకేతికాః సంకేతసిద్ధాః ఆచార్యాఇతిసంజ్ఞాయేషాంతత్కాః ఆ
చార్యపురుషాశ్చపునఃపూజ్యంతే- వేదానామవహేళనం కావ్యకర్తా
స్తన్నాపకా ఇత్యవమానంభవతి - వర్ణానామాశ్రమాణాంచ ప్ర
క్రియా ఆచారః - వ్యతిహతాధ్వస్తా - దుష్టస్యకలేఃపాపస్య పుష్క

లీకృతిం వర్ధనం పుష్ణాతీతి తత్పుషికస్యై చిదస్యై గోష్ఠ్యై తెంగలీయాయై నమః - సర్వథాత్యాజ్యా గోష్ఠియమిత్యర్థః ॥ ౩౭౮ ॥ (ప్రా) య ఇతి ॥ యేషాం యజ్ఞాదీనాం - సకృదేకదాప్యకరణే అననుష్ఠానే సతి భూయాన్ ప్రత్యవాయః పాపమస్తి భవతి - స్పష్టం వేదైరుపదిష్టాన్ చోదితాన్ - తాన్ యజ్ఞాదీన్ బ్రహ్మయజ్ఞప్రముఖాన్ - ఇహలోకేపి జహతి త్యజంతి - అమీ ఇతి యోజ్యం - జడా మూర్ఖాః అత ఏవ అమీ - సంకేతసిద్ధం కర్మ - ఏవకారేణ (శ్రౌ) తస్మార్తవ్యవచ్ఛేదః - విదధతి కుర్వంతి - కష్టం కష్టమన్యాయ్యమన్యాయ్యం - బతేతి ఖేదే - ఏషః విహిష్కృతిపుష్ట్యే కస్యైచిదస్యై నమః

ష్కలీకృతిపుషికస్యై చిదస్యై నమః ॥ ౩౭౮ ॥ కించ ॥
(ప్రా) యో యేషాం సకృదకరణే ప్రత్యవాయోస్తి భూయాన్యజ్ఞాదీం స్తానిహ విజహతి స్పష్టవేదోపదిష్టాన్ । కర్మైవామీ విదధతి జడాః కింతు సంకేతసిద్ధం కష్టం కష్టం బత హతకలేః కశ్చిదున్మేష ఏషః ॥ ౩౭౯ ॥ కించ ॥ నగాహంతే గంగామపి నటజటాసార ఇతి యే । నమజ్జంత్యంభోధౌ లవణరసవేశంతక ఇతి న పంచైవం గవ్యాన్యపి పశుశకృత్సార ఇతి హా పిబంత్యేషాం దోషాన్ క ఇహ నిపుణస్స్యాద్గణయితుం ॥ ౩౮౦ ॥ విశ్వావసుః ॥ కిము రేకళంకలేశరహితేషు రామానుజదర్శననిష్ఠేషు గరిష్ఠేష్వపి సన్న హ్యసి । అథవా భవాదృశానాం కృశ

తత్త్యాగః అవిహితానుష్ఠానం చ - హతకలేస్సంబంధీ కశ్చిదనివార్యః ఉన్మేషః ప్రభావ ఏవ ॥ ౩౭౯ ॥ నేతి ॥ యే తెంగలాఖ్యాః - గంగామపి లోకపావనీం - నటస్య నర్తకస్య శివస్య జటానాం ఆసారః వర్షమితి విగర్హ్యేతి శేషః - నగాహంతే న స్నాంతి - అంభోధౌ - లవణరసః క్షారజలః వేశంతకః పల్వలమితి - నమజ్జంతి న స్నాంతి - ఏవం పంచగవ్యాన్యపి - పశోః శకృత్సారః పురీషభాగ ఇతి - న పిబంతి - తేషాం పాషండో(?)షాన్ గణయితుం ఇహ కః నిపుణస్స్యాత్ - న కోపీత్యర్థః ॥ ౩౮౦ ॥ కిమితి ॥ కళంకస్య అపవాదస్య లేశేన రహితేషు ॥ ౩౮౧ ॥ అ

నల్పకమితి ॥ ధరాయాంలోకే - తేఖిలాః - కాకోలాద్రోణకాకాఇ వ - సర్వజ్ఞస్యాపి - అనల్పకం - మాలిన్యందోషమశుద్ధించ - ఆరోపయంతి ప్రాపయంతిహి - సర్వజ్ఞస్యశివస్యాపి - అనల్పాయాంకంధరాయాంగ్రీవాయాం - మాలిన్యంనైల్యం - కాకోలాఃకాలకూటాఇవ ॥ ౩౭౨॥ ౩౭౩॥ తత్రాద్యంశిష్టపంక్తావభుక్తిదోషమనూద్యాహ ఉచ్ఛిష్టానీతి ॥ అమీరామానుజీయాః - ఉచ్ఛిష్టాన్యన్నాని - అతిదూరతః పరిహరంతి - అసద్భిస్సంగతిం సహభోజనాదికం ఉజ్ఝంతిత్యజంతి - ప్రాణాపత్సుసతీష్వపి - బాంధవేతరగృహే - అపోపినప్రాశ్నం

వివేకానాం కానామమర్యాదా ॥ ౩౭౧ ॥ అనల్పకంధరా
యాంహిసర్వజ్ఞస్యాపిదారుణాః । ఆరోపయంతిమాలిన్యం
కాకోలాఇవతేఖిలాః॥ ౩౭౨ ॥ ఇతిపశ్యతావదేతేషాంపవి
త్రతమంచరిత్రం ॥ ౩౭౩ ॥ ఉచ్ఛిష్టాన్యతిదూరతఃపరిహ
రంత్యుజ్ఝంత్యసత్సంగతిం ప్రాణాపత్స్వపిబాంధవేతరగృ
హే ప్రాశ్నంతినాపోప్యమీ । కామ్యంనిర్మిమతేనకర్మభ
గవత్కైంకర్యఏవస్థితాస్సత్త్వస్థైఃస్పృహణీయఏషజయ
తిశ్రీవైష్ణవానాంక్రమః ॥ ౩౭౪ ॥ కించ ॥ ఫాలేశుద్ధమృ
దూర్ధ్వపుండ్రతిలకః పద్మాక్షమాలాగళే దివ్యంశంఖర
థాంగచిహ్నమనిశందీప్తంభుజామూలయోః । వక్త్రే శౌరి

తి - కామ్యంస్వర్గాదిహేతుంకర్మ - ననిర్మిమతేనకుర్వంతి - భగవత్కైంకర్యే పూజాయామేవస్థితాః - ఏషః ఉక్తవిధః - శ్రీవైష్ణవానాంక్రమఃరీతిః - సత్త్వస్థైఃసాత్త్వికైః - స్పృహణీయః కామనీయస్సన్ జయతి

౩౭౪ ॥ ఫాలఇతి ॥ యస్మాదేతేషాం ఫాలే శుద్ధమృదాశ్వేతమృత్తికయా ఊర్ధ్వపుండ్రాత్మకఃతిలకః - గళేపద్మబీజమయీ అక్షమాలా - భుజామూలయోర్బాహ్వగ్రయోః - అనిశందివ్యందీప్తంశంఖస్యరథాంగస్యచక్రస్య - చిహ్నం - వక్త్రే శౌరిగుణైక వర్ణనపరాః వాచః - సర్వత్రయథాయోగమస్తీతియోజ్యం - తత్తస్మాత్ -హ

రిభక్తితుందిలహృదాం ఏనోముచాం నిష్పాపానా మేతేషాం వీక్షాదర్శనమపి మోక్షావహా॥ ౩౭౫ ॥ దోషేతి॥ అపహసితుంయోగ్యం అపహాస్యం ॥ ౩౭౬ ॥ ఇష్టాదితి ॥ ఇహ- లక్ష్మణపక్షే రామానుజమతే నిష్ఠాః - ఇష్టాత్ స్వమతస్థాత్ - స్వబాంధవజనాత్ - ఇతరైఃమతాంతరస్థైఃఅబాంధవై రస్పృష్టమన్నం భుంజత ఇతియత్ - ఏవముక్తవిధాన్న భోజనం - విధేయ(ప్రా)ధాన్యా త్పుం స్త్వం - దోషఃకింకింశబ్దో వాక్యార్థే- దురితాపహరోగుణోవా - ఇత్యుక్తప్రకారం- వివిచ్య ఆలోచ్య - గుణానగుణాన్ దోషాం-శ్చజానంతీతితజ్ఞాః - పరిపృచ్ఛ॥

గుణైకవర్ణనపరా వావస్తదేనోముచా మేతేషాంహరిభక్తి
తుందిలహృదాంవీక్షాపి మోక్షావహా ॥ ౩౭౫ ॥ దోషారో
పణంచైతేష్వత్వదీయముపహాస్యం ॥ ౩౭౬ ॥ ఇష్టాత్స్వ
బాంధవజనాదితరై రస్పృ ష్టంయద్భుంజతేన్న మిహలక్ష్మణ
పక్షనిష్ఠాః। దోషఃకి మేషదురితాపహరోగుణోవేత్యేవంవివి
చ్యపరిపృచ్ఛగుణాగుణజ్ఞాః ॥ ౩౭౭ ॥ కించ॥ స్పృష్టంబం
ధిర్వ్రతరైస్సతామనదతాందోషోయ ఏషోపరైశ్శిష్టైస్స్పృ
ష్టమనశ్న తామిహమహారాష్ట్రాదికానాంసమః। యేషాం
దూషయితానకోపినియతాహారః పరంతుద్విజస్సర్వాశీనతు

౩౭౭ ॥ ఏవమపిశ్రో(త్రి)యాన్ స్వత్యాగాదిదూషణంచోద్ధృతమిత్యతఆహ - స్పృష్టమితి॥ బంధ్వితరైః స్పృష్టంఅన్నం - అనదతాంఅభక్షయతాం - సతాం - యఏషదోషః కథితః- సఏషదోషః - అపరైశ్శిష్టైఃస్పృష్టంఅనశ్నతాంమహారాష్ట్రాదికానామపిసమః - నియతాహారఃభోజననియతః - కోపిజనః - యేషాంవైష్ణవానాం - దూషయితాదూషకః నభవతి - పరంతుకింతు - సర్వ(తా)శ్నాతీతిసర్వాశీద్విజఃదూషయితా - ఇదంఅనియమభోజనకృతదూషణంతు - హితభుజాంనియతాహారాణాం తేషాం భూషణమేవ నతుదూషణమితి యో

జ్యం ॥ ౩౭౮ ॥ ౩౭౯ ॥ ౩౮౦ ॥ ద్రావిడప్రబంధదూషణముద్ధర్తుమాహ - వకుళేతి ॥ కరుణానిధినా అతఏవ వకుళవిభూషణేన శఠకోపేన గురుణా - శ్రుతిమకుటానాం ఉపనిషదాం అభిసంధింతాత్పర్యం - పరమాత్యంతంగహనం దురవగాహమవధార్య నిశ్చిత్య రచితం ద్రావిడభాషయేతి శేషః - ప్రబంధం - అనుసందధతాం పఠతాం - యద్దూషణం కథితం - తద్దూషణం స్మృతీః మానవాదీః పురాణాని వైష్ణవాదీని చ - నపుంసకమనపుంసకేనేత్యాదినా ఏకవద్భావః- అనేతవతాంతత్వాతకానామపి - సమం- వేదార్థోపబృంహకత్వావిశేషా

దూషణం హితభుజాం తేషామిదం భూషణం ॥ ౩౭౮ ॥ యశ్శఠారాతిప్రభృతిమునివినిర్మితదివ్యప్రబంధాధ్యయనే ద్వేషఉద్భావితస్స్వయమితిహాసపురాణాదిభిర్వేదముపబృంహయద్భ్యోప్యవిద్వద్భ్యోనరోచతే ॥ ౩౭౯ ॥ శృణుతాపత్ ॥ ౩౮౦ ॥ వకుళవిభూషణేనగురుణాకరుణానిధినాశ్రుతిమకుటాభిసంధిమవధార్య పరంగహనం । రచితమిహప్రబంధమనుసందధతాంకథితంసమమపిదూషణంస్మృతిపురాణమధీతవతాం ॥ ౩౮౧ ॥ ఉపాదేయంప్రాజ్ఞైరుచితవిషయంద్రావిడవచోప్యయుక్తార్థం హేయంభవతివచనం సంస్కృతమపి । హరించేద్భ్రష్టచేతస్య నతిసుభగోపిస్తుతి

రితిభావః ॥ ౩౮౧ ॥ నను వేదార్థోపబృంహకత్వేపి - ప్రబంధస్యద్రావిడభాషామయత్వేన దేశభాషామయం కావ్యంశ్రోతవ్యంజాతునద్విజైరితిస్మరణాదనుచితమేతత్పఠనమత ఆహ ॥ ఉపాదేయమితి ॥ ఉచితఃశ్లాఘ్యః విషయఃప్రతిపాద్యంయస్యతత్ - ద్రావిడవచఃప్రబంధః - ప్రాజ్ఞైరుపాదేయంగ్రాహ్యంభవతి - అయుక్తార్థం అనుచితవిషయం - సంస్కృతమపివచనంభాణప్రహసనాది- హేయంత్యాజ్యం - భవతి - అనతిసుభగఃకురూపోపి - హరించేతసిబిభ్రజ్జనఃస్తుతేఃపదంస్థానంభవతి సద్రూపోపి - అంతఃకరణే చేతసిధృతనా

రీస్తనభరః జనః - స్తుతిపదం న భవతి ॥ ౩౪౨ ॥ ననూచితవిషయత్వే న ప్రబంధస్య గ్రాహ్యత్వేపి న సంస్కృతమయత్వముత ఇతరేషామివ బ్రాహ్మణానాం న తత్పరనౌచిత్యముత ఆహ ॥ వస్తుతస్త్వితి ॥ అగస్త్యవ్యాకరణం ఇలక్కణమితి భాషా నామ తేనానుశిష్టానాం వ్యుత్పన్నానాం ద్రావిడశబ్దానాం - ప్రబంధగతానామితి శేషః ॥ ౩౪౩ ॥ సఇతి ॥ యాసాం ద్రావిడగిరామితి వాక్యత్రయమపి యోజ్యం - వ్యాకర్తా వ్యాకరణేన సంస్కారకర్తా తు - చుళుకితసముద్రః పీతాబ్ధిః - సః ప్రసిద్ధః - మునివరోఽగస్త్యః - ప్రబంధారః ప్రబంధకర్తారశ్చ - ప్రా

పదంనసగ్రూపోఽస్యంతఃకరణధృతనారీస్తనభరః ॥౩౪౨॥
వస్తుతస్త్వగస్త్యవ్యాకరణానుశిష్టానాం అనవద్య శిష్టపరి
గ్రహవిశేషప్రకృష్టానాం ద్రావిడశబ్దానాం కోనామసం
స్కృతాదపకర్షః ॥ ౩౪౩ ॥ పశ్య ॥ సయాసాం వ్యాక
ర్తా చుళుకితసముద్రో మునివరః । ప్రబంధారః ప్రాంచః శఠ
మథనముఖ్యాశ్శఠమథనాః । ప్రవక్తారశ్శుద్ధాః ప్రథితయశ
సః పూర్వే గురవో గిరాం పారే తాసాం జయతి గరిమా ద్రా
విడగిరాం ॥ ౩౪౪ ॥ యశ్చైకదేశివిషయమాక్షేపోపన్యా
సస్తత్రాప్యాకర్ణ్యతాం ॥ ౩౪౫ ॥ కతిచిదలసాః కర్మా
యాసాద్విహాయ వినిశ్చలాస్తదపి భగవద్భక్తిస్తేషాం ధునో

ధాః ప్రగల్భాః - శఠమథనముఖ్యాః శఠకోపాదయః - శఠమథనాః మునయః - ప్రవక్తారః అధ్యేతారశ్చ - శుద్ధాః ప్రథితయశసః పూర్వే గురవః రామానుజాదయః - సర్వత్ర భవతీతి యథా యోగం యోజ్యం తాసాం ద్రావిడగిరాం - గరిమా ఉత్కర్షః - గిరాం పారే జయతి - వాచామవిషయ ఇత్యర్థః ॥ ౩౪౪ ॥ య ఇతి ॥ ఏకదేశినః తెంగలాఖ్యాః విషయః యేషాం తేషాం ఆక్షేపాణాముపన్యాసః కథనం ॥ ౩౪౫ ॥ కతిచిదితి ॥ అలసాః అత ఏవ కతిచిదమీ - ఆయాసాద్ధేతోః - కష్టం కర్మేతి న్యాయాదితి భావః - కర్మ నిత్యం నైమిత్తికం చ - నిశ్చలాః నిభృ

యాస్సంతః - జనాస్సదివి - విహాయ నిశ్చలా ఇలిపారాంతరేష్వ య
మేవార్థః - తనపితథాపి - తేషాం కర్మత్యాగినాం - భవవ్యథాంసం
సారదుఃఖం - భగవద్భక్తిః తదీయా - ధునోతి - వారయతి - శ్రమం
కుత్ర ప్రస్తాజన్యంసహాత ఇతితత్సహస్యజనస్య ఏకం కేవలం అహ్నే
విలంఘనైర్ద్వినైవ - నృణాం గుర్వానాం - జ్వరస్య నిరసనాయ - వీ
ర్యోత్తరం ప్రబలం పరం ఔషధమేవ అలం సమర్థం భవతి - అత్ర ॥
శ్లో॥ సర్వం కర్మాఖిలం పార్థ జ్ఞానే పరిసమాప్యత ఇత్యాది భగవదుక్త్యా
తత్త్వసాక్షాత్కారపర్యంత - కర్మావశ్యకత్వే - భగవద్భక్తిమాత్రేణ
తత్త్యాగః భగవదాజ్ఞావిలంఘనమేవేతి సువ్యక్తమేతత్ - అత ఏవ కవి

తిభవవ్యథాం । శ్రమసహజనైకాహ్నైర్నృణాం వినైవ
విలంఘనైర్జ్వరనిరసనాయాలం వీర్యోత్తరం పరమౌషధ
మ్ ॥ ౩౮౬ ॥ కించ ॥ రహస్యవ్యాఖ్యానైర్ఘువరచరిత్రా
నుకథనైస్త్రయీసద్ధీచీనాం వకుళధరవాచాం ప్రవచనైః
అమీ భాష్యవ్యాఖ్యానైర్హరిచరణకైంకర్యవిధిభిః ప్రణా
మైశ్చార్యాణాంక్షణమివ నయంత్యత్ర దివసాన్ ॥ ౩౮౭ ॥
పునఃక్షణమనుధ్యాయ సన్లాఘుం ॥ ౩౮౮ ॥ అన్యదాస్తాం
నామతామేవ కామమన్యోన్యం కలహాయమానానాం నానా

నాపి ఆలస్యాదిత్యుక్తం ॥ ౩౮౬ ॥ రహస్యేతి ॥ రహస్యానాం భగవ
ద్విషయాణాం వ్యాఖ్యానైః అర్థవర్ణనైః - రఘువరచరిత్రస్య
రామాయణస్య అనుకథనైః పఠనైః - తన్మతేతస్యద్వయార్థప్రతి
పాదకత్వాదితి భావః - త్రయీసద్ధీచీనాం వేదతుల్యానాం - వకుళ
ధరవాచాం ప్రబంధవాక్యానాం ప్రవచనైః - భాష్యస్య రామానుజీ
యస్య ఆఖ్యానైః - హరేశ్చరణయోః కైంకర్యవిధిభిః - ఆర్యాణాం త
న్మతస్థానాం ప్రణామైశ్చ - అమీ - అత్ర లోకే - దివసాన్ క్షణమి
వ నయంతి - ఇదం నకస్యాపి దూషణస్య వారకం - కింతు తదీయసాంకే
తకాచారఖ్యాపకమేవ ॥ ౩౮౭ ॥ ౩౮౮ ॥ అన్యదితి ॥ అన్యత్ దూ

షణందుష్టరోద్ధారం - ఆస్తాంతిష్ఠతునామేతిసూచితంకపిరుక్తైకదే
శివిద్వేషిత్వం - నానావిధానాంసగుణత్వనిర్గుణత్వద్వైతాద్వైత
ప్రతిపాదకానాం - అన్యోన్యంకలహాయమానానాంవిరుధ్యమా
నానాం - అవిరోధస్యసాధనేనశాస్త్రస్యవర్ణనేనసాధుభావం ఏక
వాక్యత్వం - ననువిరుద్ధాంతునానాశ్రుతయః - కిమేతత్సాధుభావ
సాధనేనేత్యతఆహ | ప్రసిద్ధమితి || ౩౮ || నిత్యమితి || యస్మిన్మ
తే - శ్రుతి, కౌముటకత్వంస ష్టగ్యర్థాః - ఇతిశాస్త్ర చతుష్టి పిరో
జ్యం - నైర్గుణ్యవాదాః బ్రహ్మణోగుణాభావబోధకవాదాః - అ
నాదిమధ్యాంతవిహీనమేకమజరంవీతశోకమజరంబ్రహ్మేత్యాదయః
హేయగుణానాం దోషాణాం అవధానేన అభావస్థాపనేపరాః ప్రవ

వివిధానాంశ్రుతీనాం అవిరోధసాధనైనసాధుభావం ప్రకట
యంతీమఖిలగుణాభిరామాం రామానుజపదరస్యాం తామభినం
దామి | ప్రసిద్ధంహిసంధిమిచ్ఛంతిసాధవఇతి || ౩౮ || ని
త్యం హేయగుణావధానపరానైర్గుణ్యవాదాశ్శ్రుతౌ
ముఖ్యార్థాస్సగుణోక్తయశ్శుభగుణప్రఖ్యాపనాద్బ్రహ్మ
ణః | అద్వైతశ్రుతయోవిశిష్టవిషయానిష్కృష్టరూపా

ణాః - లక్షణావృత్త్యా రూఢకా ఇత్యర్థాః - భవంతీతిసర్వత్ర యో
జ్యం - సగుణోక్తయస్తుసర్వతః పాణిపాదంతత్స హస్రశీర్షాపురు
షఇత్యాదయః - బ్రహ్మణః - శుభానాంలోకోత్తరాణాం గుణానాం
సర్వతః పాణిపాదత్వాదీనాం ప్రఖ్యాపనాత్ వ్యవస్థాపనాత్ - ము
ఖ్యార్థాః - అద్వైతశ్రుతయః తత్త్వమసిఅహంబ్రహ్మాస్మీత్యాద
యః - జీవబ్రహ్మణోరైక్యప్రతిపాదకాః - విశిష్టః సూక్ష్మచిదచిద్విశి
ష్టస్యేశ్వరస్యస్థూలచిదచిద్విశిష్టస్య జీవస్యచ అభేదః విషయః లక్షణ
యాప్రతిపాద్యః యాసాంతథోక్తాః - భేదోక్తిస్తు - నిష్కృష్టం ఉక్త
విశేషణశూన్యంరూపంస్వరూపంయయోస్తౌజీవేశ్వరౌఆశ్రయాప్ర
తిపాద్యాయస్యాస్తాదృశీభవతి తత్త్వస్మాత్ - రామానుజీయంతన్మతం

వైష్ణవవిశిష్టాద్వైతశాస్త్రం - ఇహాఅఖిలశ్రుతిహితం - వైగుణ్య
నిరసనాదితిభావః ॥ ౩౯౦ ॥ అవితథమితి ॥ ఏతస్య రామానుజస్యమ
తేఅభినివిష్టాః ఉత్కటానురక్తాః ॥ ౩౯౧ ॥ హత్వేతి ॥ వనానిగిరయ
శ్చనిలయః నివాసఃయేషాంతే - యేతస్కరాఃకిరాతశబరాదయః - ద్వి
జాదీన్ చతురోవర్ణాన్ మార్గే ఆరణ్యకే - హత్వా - అఖిలమపి
తేషాంధనంహృత్వా - అతిదృప్తామర్త్యాస్తామరాచారాశ్చభవంతి -
ఉక్తేభ్యో అన్యేచయేనీచాఃకులేనగుణేనచ అధమాంభవంతి - హంతే
తిఖేదే - తేషామేషాంబ్రహ్మహంత్రాదీనాం - ఝటితిసద్యః - అవి

శ్రయాఖేదోక్తిస్తదిహాఖిలశ్రుతిహితం రామానుజీయంమ
తం ॥ ౩౯౦ ॥ కృశానుః ॥ అవితథమేతత్తథాపియఇమేసం
చరంత్యాచార్య పురుషసమాఖ్యాతా ఏతన్మతాభినివిష్టాశ్శి
ష్టాస్తేషామేషాంరీతిన్నరోచతేవివేచకేభ్యః ॥ ౩౯౧ ॥ త
థాహి ॥ హత్వామార్గేద్విజాదీనఖిలమపిధనంహంతహృ
త్వాతిదృప్తామర్త్యాస్తస్కరాయేవనగిరినిలయాయేచనీ
చాఇహాన్యే । కృత్వాచక్రాంకమేషాంఝటితివిదధతఃకిం
చమంత్రోపదేశంతద్దత్తైరేవవిత్తైర్దధతితనుమమీవంశ
పారంపరీతః ॥ ౩౯౨ ॥ కించ ॥ జారాంశ్చోరాన్కిరా
తాన్జనపదమథనాన్రాజపాశాన్మహీశాన్ శిష్యాన్కృ

త్వైవగుణదోషానిత్యర్థః - చక్రాంకంకృత్వా- కించ - మంత్ర
స్యనారాయణాష్టాక్షరస్య ఉపదేశం - విదధతఃకుర్వంతస్సంతః - అ
మీఆచార్యపురుషాః- తైఃకిరాతాదిభిః దత్తైరేవనతుశిష్టదత్తైః-విత్తైః
తనుం - వంశస్యపారంపరీతఃపారంపర్యేణ - సార్వవిభక్తికస్తసిః - ద
ధతివర్ధయంతీత్యర్థః ॥ ౩౯౨ ॥ జారానితి ॥ శ్రుతినయవిధురాః
వేదమార్గదూరాః - అతఏవ - యేమీఆచార్యపురుషాః - జారాన్
చోరాన్కిరాతాన్ - జనపదమథనాన్ దేశధ్వంసకాన్ - అతఏవ-
రాజపాశాన్ రాజాధమాన్ - మహీశాంశ్చ - శిష్యాన్కృత్వా - శ్రీ

తిమత్త్వాస్సంతః - తద్గతత్త్వవిత్త్వైరేవేతిభావః - బ్రహ్మనిష్ఠైరపిశ్రోత్రి
యైస్సాకంసహనోభుంజతే - కించ - తేషాంశ్రోత్రియాణాం అగ్రవి
నతింసకృదేకవారమపిననుర్వతే - యతస్తతః అవిమషాంఅపండితా
నాం - అమీషాం - సంకేతేనస్వీయవ్యవస్థయైవ - నతువేదశాస్త్ర
విచారైస్సిద్ధం - ఇదంఆచార్యపుంస్త్వం - శ్లాఘ్యమితికాకుః - అశ్లా
ఘ్యమేవేత్యర్థః ॥ ౩౯౩ ॥ అహోఇతి ॥ అభిజనస్య కులంవ్యా
మోహః అజ్ఞానం - అనివర్త్యః దుర్నివారః ॥ ౩౯౪ ॥ ఆచారస్యే
తి ॥ స్వయంశుద్ధాచారజుషః - జితేంద్రియతయాశ్రేష్ఠాశ్చ స్యమీ

త్వాతిమత్త్వాశ్శ్రుతినయవిధురాశ్శ్రోత్రియైర్బ్రహ్మనిష్ఠైః
సాకంనోభుంజతేయేసకృదపివినతింకుర్వతేగ్రేనతేషాం
సంకేతైరేవసిద్ధంతదిదమమీషాం శ్లాఘ్యమాచార్యపుంస్త్వం
౩౯౩ ॥ అహోమహానయమభిజనవిద్యాసంపన్నానామ
స్త్యేషామప్యనివర్త్యో వ్యామోహః ॥ ౩౯౪ ॥ ఆచారస్య
దవీయసాంఘనతృషామజ్ఞాతవేదార్థవ్నాంకామాతంకక
ళంకపంకిలహృదాంకేషాంచిదేషామమీ । శుద్ధాచారజుషో
జితేంద్రియతయాశ్రేష్ఠాస్స్వయంసూరయః శిష్యత్వంయ
దుశంతితత్కిలకలేస్సామ్రాజ్యమత్రోర్జితమ్ ॥ ౩౯౫ ॥
కించ ॥ స్వయంతరితుమక్షమః కిమపరానసౌతారయేదితిస్వ

సూరయః పండితాః ఆచారస్య - దవీయసాంఅతిదూరాణాం - ఘన
తృషాంఅర్థాశాపరతంత్రాణాం - కామాతంకః మన్మథవికారఏవక
ళంకః మాలిన్యం తేనపంకిలం కలుషంహృన్మనః యేషాం తేషాం - అజ్ఞా
తవేదార్థవ్నాంచాపి - కేషాంచిత్ ఆచార్యపురుషాణాం - కింశబ్దోగ
ర్హాయాం - శిష్యత్వంయత్ ఉశంతి వాంఛంతి ప్రాప్నువంతీత్య
ర్థః - తస్మాత్ అత్ర ఉక్తార్థే - కలేస్సామ్రాజ్యం ప్రభుశక్తిః - ఊ
ర్జితం అప్రతిహతంకిల ॥ ౩౯౫ ॥ స్వయమితి ॥ స్వయంతరితుమ
క్షమః అశక్తః - అసావాచార్యపురుషః - పరాన్కథంతారయేత్ - ఉ

భయస్త్రభస్మాన్నిమితి శేషః - ఇత్యుక్తప్రకారం స్వయమచింతయన్ బుధః పాపరోగా - జడం మూఢమాచార్యపురుషం - పుస్తకానామాడంబరైః ఆటోపైః - బహుభిరుపకరణైః అష్టుణాపాత్రాదిభిరన్వితైః - బహుభిరనేకైః దేవతానాం గౌరీకృష్ణాదీనాం విగ్రహైః ప్రతిమాదిభిః - ,భృశం, అహర్నిశ్రాంతస్సన్ - ధనానాం వ్యయమగణయన్ అప్రయోజనత్వేన చలత్రయం శ్రేణ - గురురితి మనసా ఆచార్య ఇతి - ఆశ్రయతి ॥ ౩౯౬ ॥ అమలేతి ॥ ఇమే పాపరాగాః - అమలమతిష్వగ్ధచిత్తేషు - అనేకేషు బుద్ధేషు లోకే జాగరూకేషు విద్యమా

యమచింతయన్నగణయన్ ధనానాం వ్యయం । జడం గురురి
తి భృశం శ్రయతి పుస్తకాడంబరైర్బహూపకరణాన్వి
తైర్బహుళ దేవతావిగ్రహైః ॥ ౩౯౬ ॥ కించ ॥ అమల
మతిషు లోకే జాగరూకేష్వనేకేష్వపి నిజగురువంశోత్పత్తి
మేవావలోక్య । విగతశుభచరిత్రం వేదశాస్త్రానభిజ్ఞం క
మపి గురురితీమే కష్టమారాధయంతి ॥ ౩౯౭ ॥ అపరమపి
కలౌ రాకర్ణయ చమత్కారం ॥ ౩౯౮ ॥ సమ్యక్శిష్య జనం
పరీక్ష్య బహుభిస్సంవత్సరైరుత్సుకం శుశ్రూషాభిరుపాది
శన్ ప్రముదితాః పూర్వే భువి శ్రుతం । ఆరాధ్యే ష సమర్ప

వేషు - సత్స్వపి - నిజానాం పితృపితామహాదీనాం యోగ్యః పూర్వతనః తస్య వంశే ఉత్పత్తిం జన్మైవేత్యేవ కారణేన వత్స్యమాణగుణవ్యవచ్ఛేదః - విగతశుభచరిత్రం వేదశాస్త్రానభిజ్ఞం కమప్యాచార్య పురుషం - అపిగర్హణీయం - గురురితి - ఆరాధయంతి పూజయంతి - కష్టం అన్యాయం ॥ ౩౯౭ ॥ అపరమితి ॥ చమత్కారం ప్రభావం ॥ ౩౯౮ సమ్యగితి ॥ పూర్వే యుగాంతరస్థాః వసిష్ఠవామదేవాదయః - భువి ఉత్సుకం విద్యాగ్రహణతత్పరం - అతఏవ శిష్య జనం బహుభిస్సంవత్సరైః శుశ్రూషాభిః సమ్యక్పరీక్ష్య - ప్రముదితాస్సంతః - ఉపాదిశన్ తస్మై విద్యాముపదిష్టవంత ఇతి శ్రుతం - పురాణాదిష్వితి భావః - అథ

నాతు - ఆచార్యఏవ - అవినతాన్ జనాన్ - భూరితమైః అబ్దైః బహుసంవత్సరైః - ఆదరాదిష్టానాంవస్త్రాలంకారభక్ష్యాదీనాంసమర్పణై రారాధ్యఆవర్జయిత్వా - క్రమేణాతికష్టేన - ప్రసహ్యబలాత్కృత్య - శిష్యాన్ లభతేసురుతఇత్యర్థః॥ ౩౯౯॥ ౪౦౦॥ భవేతి॥ భవజలధౌనిమజ్జతాంసజ్జనానాం ఉజ్జీవనార్థంతారణాయ - జగతి - మహతివంశేజాతవంతః - అతఏవమహాంతః - కృతినఃధన్యాః - ఏతే ఆచార్యపురుషాః - ప్రపదనంశరణాగతిరేవధనం తేనకృష్టాఃవత్సలాస్సంతః - కతికియతఃజ్ఞానహీనాన్ - పంచానాంసంస్కారాణాం తాపః

శ్రైరవినతానాచార్యఏవాదరాదబ్దైర్భూరితమైఃప్రసహ్య
లభతేశిష్యాన్ క్రమేణాధునా ॥ ౩౯౯ ॥ విశ్వావసుః ॥
ముందమనీషమహాపురుషానేవంమాదుదుషః ॥ ౪౦౦ ॥ భ
వజలధినిమజ్జత్సజ్జనోజ్జీవనార్థం జగతిమహతివంశే జాత
వంతోమహాంతః। ప్రపదనధనకృష్టాఃపంచసంస్కారదానా
త్కృతినకృతినఏతేజ్ఞానహీనాన్ పునంతి ॥ ౪౦౧ ॥ కించ ॥
ఆచార్యాఃపురుషామహత్తరకులేష్వబ్జాక్షదాస్యోజ్జ్వలానా
వస్సంసృతివారిధేఃపరమమీ నావాతరిష్యన్యది। అప్రా
ప్తాచ్యుతదాస్యవృత్తయఇహావిజ్ఞాతమంత్రోత్తమాస్సర్వే

పుండ్రాఃతథానామమంత్రోయోగశ్చపంచమఇతితన్మతప్రసిద్ధాసాం దానాన్న పునంతిపునంత్యేవేత్యర్థః - సజ్జనోజ్జీవనార్థమిత్యుక్త్యాత్రసరాదీనాంసజ్జనత్వస్యశశవిషాణప్రాయత్వాన్న హాత్వా మార్గఇత్యాదిశ్లోకోక్తదూషణోద్ధారఇతిధ్యేయం ॥ ౪౦౧ ॥ ఆచార్యా ఇతి ॥ సంసృతివారిధేస్సంసారాబ్ధేః - నావఃపరం - అబ్జాక్షస్యవిష్ణోః దాస్యోజ్జ్వలాఅమీఆచార్యాః పురుషాః - మహత్తరేషుకులేషు తిరుమలకందాళాదిషు - నావాతరిష్యన్ నజాతవంతోయది - తర్హి - ఇహభువి - కలౌ - సర్వేపి - అప్రాప్తాచ్యుతదాస్యవృత్తయః - అవిజ్ఞాతమంత్రోత్తమాః - అతత్తతనవశ్చసంతః - అధః అపతిష్యన్ నిర

ణోపతితాఽభవిష్యన్ - తరతిపతత్యోః హేతుహేతుమద్భావేల్లృఙ్ ॥ ౪౦౨ ॥ నన్వేవమపితస్కరాదీనాంప్రపత్త్యాదిరాహిత్యేనసంస్కారేష్వనధికారాత్తేషాంతత్కరణమతినిందితమేవేత్యత్రాహ ॥ తాపాదిభిరితి - సపాపాం - జనతాంజనసమూహం - తాపాదిభిస్సంస్కారైః పునతాంపవిత్రీకుర్వతాం - మహాత్మనామేషామాచార్యపురుషాణాం దోషః అనధికారిశిష్యసంస్కారకృతః - భవతిచేత్ - ఏషఃదోషః-దుష్టార్ణపాపాత్మనః పునతఃగాంగపూరస్యాపిసమః - తస్యాపిభవేదేవేత్యర్థః-అతఃగంగాప్రవాహస్యపావనీకరణంయథా నాధికారివిశేషని

తర్హి కలావత స్తతనవో హంతాపతిష్యన్నదః॥ ౪౦౨ ॥తా
పాదిభిస్సపాపాంపునతాంజనతాంమహాత్మనామేషాం।దో
షశ్చేదేషసమోదుష్టాన్పునతోఽపిగాంగపూరస్య ॥ ౪౦౩ ॥
ఇదంచావబోద్ధవ్యం ॥ ౪౦౪ ॥ సద్వంశప్రభవశ్చరిత్రర
హితోఽప్యాదృత్యఏవోత్తమైస్సాధ్వాచారయుతోఽపిదుష్కు
లభవస్సభ్యేషునాభ్యర్హితః। సాలగ్రామమకృత్రిమం
పటుమతిస్స్వల్పలక్షణాయుక్తమప్యాదత్తేనతులక్షణాఢ్యమపి
హితంచక్రోజ్జ్వలంకృత్రిమం॥ ౪౦౫ ॥ సవినయమంజలిం
బధ్వా॥ ౪౦౬ ॥ శిష్యార్పితేనశుచినాద్రవిణేనతుష్టాశ్శిష్టా

యంత్రితంతథైవమహాత్మనామితిభావః ॥ ౪౦౩ ॥ ౪౦౪ ॥ సదితి॥ చరిత్రరహితః ఆచారశూన్యోఽపి - సద్వంశప్రభవః - ఉత్తమైరాదృత్యఃస్వీకరణీయ ఏవ - సాధ్వాచారయుతోఽపి - దుష్కులభవః- సభ్యేషుతన్మధ్యే - నాభ్యర్హితః నపూజ్యః - సద్భిర్లక్షణైర్బిలచక్రశుద్ధ్యాదిభిః అయుక్తమపి - అకృత్రిమం - సాలగ్రామం - పట్వీగుణాగుణపరిశీలికామతిర్యస్యసః బుధః - ఆదత్తేస్వీకరోతి - గుణాఢ్యం చక్రోజ్జ్వలమపికృత్రిమంసాలగ్రామంతునాదత్తే - తస్మాత్ - అమలమతిష్విత్యాదిశ్లోకోక్తదూషణోద్ధారమిదమితిధ్యేయం ॥ ౪౦౫ ॥ ౪౦౬ ॥ శిష్యేతి ॥ శుచినాన్యాయార్జితేన - శిష్యార్పితేన - ద్రవిణే

నథనేన - తుష్టాః - ముకుందస్య శరణాగతిః ప్రపత్తిరేవ ధర్మస్తస్మిన్ని ష్ఠాః - సత్సాంప్రదాయే ఆచారే యే నియమాః స్నానసంధ్యాదయః తైః ప్రయతాః పరిశుద్ధాశ్చ యే భవంతి - తేభ్యః వరవైష్ణవేభ్యః - నమాంసి నమస్కారాన్ - కరవై కుర్యాం ॥ ౪౦౭ ॥ ౪౦౮ ॥ ఏషేతి॥ ఏషా సరసీ - దోషాః పాపాన్యేవ ఆశుగా బాణాస్తైరార్తాత్మనాం ఖిన్నచిత్తానాం - విశల్యకరణీ శరీరాంతర్గతాయుధఖండనిస్సారకౌషధీవిశేషః - కైరవిణీసంజ్ఞావతీ తే - తిరువల్లిక్కేణీతి భాషానామ్నః ఏతస్యాః కైరవిణ్యాః రోధసి తీరే - హరిః పార్థసారథిరిత్యాఖ్యాతస్సన్ ।

ముకుందశరణాగతిధర్మనిష్ఠాః । సత్సాంప్రదాయనియమప్ర
యతాస్సదా యే తేభ్యో నమాంసి కరవై వరవైష్ణవేభ్యః ॥
౪౦౭ ॥ ఇతి విమానమన్యతః ప్రస్థాపయన్నగ్రతో దృష్ట్వాహ

౪౦౮ ॥ ఏషా కైరవిణీ విశల్యకరణీ దోషాశుగార్తాత్మనా
మేతద్రోధసి పార్థసారథిరితిఖ్యాతస్సమింధే హరిః । య
త్పాదాంబుజచుంబినాం సురపతేః కోటీరగారుత్మతస్తోమా
నాం తులసీదలప్రకరతో నో వేద భేదం జనః ॥ ౪౦౯ ॥ అత్ర
వసంతస్సంతశ్చిరంతనోక్త్యంతచింతనాశ్రాంతాః ॥ ఆత
న్వంతస్సుచరితమాతన్వంత్యపి భ్రాంతిమానసధనాః ॥ ౪౧౦॥

సమింధే ప్రకాశతే - యస్య పార్థసారథేః పాదాంబుజం చుంబంతి స్పృశంతీతి చుంబినాం - సురపతేః ఇంద్రసంబంధినాం - కోటీరే కిరీటే గారుత్మతస్తోమానాం మరకతపుంజానాం - తులసీదలానాం ప్రకరతః సమూహాత్ - భేదం జనో నో వేద న జానాతి - నేమాని మరకతాని - కింతు - భక్తార్పితతులసీదలాన్యేవేతి భ్రమతీత్యర్థః ॥ ౪౦౯ ॥ అత్రేతి ॥ అత్ర కైరవిణీతటే - వసంతః - చిరంతనోక్త్యంతానాం ఉపనిషదాం చింతనేన అర్థపర్యాలోచనేన అశ్రాంతా అవిచ్ఛిన్నాః - అవిచ్ఛిన్నతదాలోచనా ఇత్యర్థః - మానధనాస్సంతః - ఆతన్వంతం భూమావజ్ఞీవం - సుచరితం సత్కర్మ - ఆతన్వంతః కుర్వంతస్సంతః - విభ్రాం

తి ॥ ౪౧౦ ॥ అస్త్వితి ॥ పరికలితంగుణానాంసౌశీల్యాదీనాంప్రక
ర్షేణహానంత్యాగఃయైస్తాదృశాఃహూణాఃశ్వేతనరాఃప్రాయాఃబ
హుళాఃయేషాంతాదృశైర్హేయైస్త్యాజ్యైఃజనైఃనిబిడస్య సాం
ద్రస్యనగరవిశేషస్య చెన్నపట్టణస్యసన్నికర్షఃసాన్నిధ్యంకుత్సితత
మాఅతినింద్యాః ॥ ౪౧౧ ॥ హూణాఇతి ॥ కరుణాహీనాఅతఏవహూ
ణాఃబ్రాహ్మణగణంతృణవన్నగణయంతినిరాకుర్వంతీత్యర్థః- తేషాం
హూణానాందోషాఃవాచాంపారేవక్తుమశక్యా ఇత్యర్థః - యేహూ

కృశానుః ॥ అస్తుతథాపిప్రకలితగుణప్రహాణహూణప్రా
యహేయజననిబిడనగరవిశేషసన్నికర్ష ఏవాత్రమహా
దోషః । దుర్లభాఃఖలుహూణేభ్యఃకుత్సితతమాలోకే ॥
౪౧౧ ॥ హూణాఃకరుణాహీనాఃతృణవద్బ్రాహ్మణగణం
నగణయంతి తేషాందోషాః పారేవాచాం యేనాచరంతిశౌ
చమపి ॥ ౪౧౨ ॥ పునస్సనిర్వేదంవిధిముద్దిశ్య ॥ ౪౧౩ ॥
శౌచత్యాగిషుహూణకాదిషు ధనంశిష్టేషుచక్లిష్టతాందు
ర్మేధస్సుధరాధిపత్యమతులందక్షేషుభిక్షాటనం । లావ
ణ్యంలలనాసుదుర్లభవాస్వగ్ర్యాసునీరూపతాంకష్టం
సృష్టవతాత్వయాహతవిధేకిన్నామలబ్ధంఫలం॥ ౪౧౪ ॥
విశ్వావసుః॥ ఏహిత్వమేతేష్వపిగుణగ్రాహిత్వం॥౪౧౫॥

ణాః - శౌచంగుదప్రక్షాళనమపినాచరంతినకుర్వంతి ॥ ౪౧౨ ॥ ౪౧౩
శౌచేతి ॥ శిష్టేషుసదాచారసంపన్నేషుక్లిష్టతాందారిద్ర్యందుర్మేధ
స్సుమందబుద్ధిషు - అతులందక్షేషుఅత్యంతంబుద్ధికుశలేషు - భిక్షా
ర్థంఅటనంసంచారం - దుర్లభవాసుమ్లేచ్ఛాదికులజాసు - లలనా
సుస్త్రీషు - లావణ్యంసౌందర్యం - అగ్ర్యాసుబ్రాహ్మణకులజా
సు - లలనాసు - నీరూపతాంకురూపత్వంచ - కష్టంఅన్యాయ్యం - సృ
ష్టవతానిర్మితవతా - హేహతవిధే - త్వయా - కింనామఫలంలబ్ధం ॥
౪౧౪ ॥ ౪౧౫ ॥ ప్రసహ్యేతి ॥ అమీహూణాః - పరేషాంధనౌఘం

అన్యాయతః - ప్రసహ్యాబలాత్కృత్య - నహరంతి - మృషావచోనృతవచనంనవదంతి - అద్భుతంవస్తుకాచపాత్రోపలోచనాది - విరచయంతినిర్మిమతే - కృతంఆగః అపరాధఃయైస్తేషాం - దండనం- యథావిధిశాస్త్రమనతిక్రమ్య - విదధతి - యతస్తతః - అపగుణానాంసమస్తదోషాణామాకరేషు స్థానేషు హయాణేషు - అమూన్గుణానపి ఉక్తవిధాన్గృహాణజానీహి ॥ ౨౧౬ ॥ ౨౧౭ ॥ ఇయమితి ॥ కరిశిఖరిణఃహస్తిశైలస్య - కాపిమనోజ్ఞా - కాంచీరశనా - తమభితోవర్తమానేత్యర్థః - ఇయంనగరీ - కాంచీనామభవతి - గరీయస్యాంలోకోత్తరా

ప్రసహ్యనహరంత్యమీపరధనౌఘమన్యాయతోవదంతిన
మృషావచోవిరచయంతి వస్త్వద్భుతం। యథావిధికృతాగ
సాంవిదధతిస్వయండండనంగుణానపగుణాకరేష్వపిగృహా
ణహయాణేష్వమూన్॥ ౨౧౬ ॥ ఇతివిమానమితఃప్రతీచ్యాం
దిశియోజనపంచకమతిక్రమ్యపురతోదృష్ట్వా సామోదం ॥
౨౧౭॥ఇయంకాంచీకాంచీకరిశిఖరిణఃకాపినగరీగరీయస్యాం
యస్యాంవిహరణజుషాంపక్ష్మలదృశాం । ముఖందర్శంద
ర్శంరజనికరమాదర్శమమలస్వరూపంకేపంకేరుహమపి
ననిందంతిరసికాః ॥ ౨౧౮ ॥ సుమనోజనవాదరణస్థానం
సద్రూపశోభినీసేయం । సురతాభ్యుదయవిధాత్రీశుభకాం

క్షాణాం - యస్యాంకాంచీనగర్యాం - విహారణజుషాం - పక్ష్మలదృశాం స్త్రీణాం - ముఖం - దర్శందర్శందృష్ట్వాదృష్ట్వా - కేరసికాః - అమలస్వరూపమితిచంద్రేదర్పణే ఏవయోజ్యం - రజనికరంచంద్రం - ఆదర్శందర్పణం - పంకేరుహంపద్మమపి - ననిందంతి- సర్వేపినిందంత్యేవేత్యర్థః ॥ ౨౧౮ ॥ సుమనఇతి ॥ సుష్ఠుమనోజస్యమన్మథస్యనవం ఆదరణంయస్యతచ్చతత్ స్థానం - మన్మథవాసఇత్యర్థః - సుమనసాం పండితానాం జనానాం వాదః శాస్త్రీయచర్చావరణఃయుద్ధంతస్య స్థానంచ - సద్రూపేణ - సద్భిర్ద్రుమైః ఆమ్రపనసనారికేళాదిభిః

శ్చ - ఉపశోభత ఇత్యుపశోభినీ - సురతస్య - సురాణాం భావస్సురతా తస్యాః దేవత్వస్య చ - అభ్యుదయం విధత్త ఇతి విధాత్రీ - సేయం శుభా కాంచీ స్త్రీ కటిః నగరీ చ - చేతః సాధు రంజయతి ॥ ౨౧౯ ॥ నగరీమితి ॥ నగరీం దక్షిణేన కాంచ్యాః దక్షిణతః - ఏనపా ద్వితీయేతి ద్వితీయా - భగవతః వరదరాజస్య - కరుణాఝరీ దయారసప్రవాహ ఇవ స్థితా - శైవలినీ నదీ ॥ ౨౨౦ ॥ మాధుర్యేతి ॥ మాధుర్యస్య అధ్యయనార్థం స్వీకారాయ ఉపపన్నాః మధునిష్యందాః తటతరుపుష్ప రస బిందవః యేషు తాని - మందానిలేన వ్యాలోలంతీ తటయోశ్చారుభూరుహాణాం శిఖాభ్యః నిష్పతనీయాని పుష్పాణి తేభ్యః అధికైః రతిధవలైః - ప్రవృ

చీ సాధు రంజయతి చేతః ॥ ౨౧౯ ॥ నగరీమేనాం దక్షిణేన క
రుణాఝరీవ భగవతో వేగవతీ నామ ప్రవహతి పావనీ శైవలి
నీ ॥ ౨౨౦ ॥ మాధుర్యాధ్యయనోపపన్న మధునిష్యందా
నిమందానిల వ్యాలోలత్తట చారుభూరుహశిఖానిష్పాతిపు
ష్పాధికైః । డిండీరైః స్మితవంతి పాంతు దురితాద్వేగాపగా
యాస్స్ఫుర ద్వేగోద్వేజిత వాజిమేధ ముఖకృద్వేధాంసి పా
థాంసి నః ॥ ౨౨౧ ॥ ఇతశ్చ సఖే చక్షుర్నిరూప్యతాం ॥ ౨౨౨ ॥
య ఏష రాజకటకస్య దాళిభిః సమాశ్రితః శోభన దానసం

ద్ధిరేవేత్యర్థః - డిండీరైః ఫేనైః - స్మితవంతీవేత్యుత్ప్రేక్షా గమ్యా- స్ఫురతా వేగేన ఉద్వేజితః యజ్ఞభంగేన దుఃఖాయితః వాజిమేధం అశ్వమేధం నామ మఖం కరోతీతి తత్కృత్ వేధాః బ్రహ్మా యేషాం తాని - వేగాపగాయాః వేగవత్యా నామ నద్యాః - పాథాంసి - దురితాత్ - నః అస్మాన్పాంతు రక్షంతు - పురా కిల బ్రహ్మణి కాంచ్యామశ్వమేధకారిణి తద్విఘ్నాయ సరస్వతీ వేగవతీ నామ నదీ భూత్వా యజ్ఞవేదిమావృణోతి స్మ కాంచీమాహాత్మ్యే ప్రసిద్ధా కథాత్రానుసంధేయా ॥ ౨౨౧ ॥ ఇతశ్చేతి ॥ నిరూప్యతాం ప్రదృశ్యతాం ॥ ౨౨౨ ॥ య ఇతి ॥ య ఏష శైలః సతామాళిభిః పఙ్క్తిభిః - సదా అళిభిః భృంగైశ్చ - రాజకటకః నితం

బదేశః యస్యసః - రాజంతౌకటౌకుంభౌయస్యతత్క ఇతిచ- శోభనా
నాంశుభానాందానస్యవితరణస్య - శోభనస్యమదజలస్యచ - సంపదా
సమృద్ధ్యా - సమాశ్రితశ్చ - నిత్యంశుద్ధంనిర్మలం - తంలోకప్రసిద్ధం-
వరదంభగవంతం - వరదంతంచ- ఉద్వహన్ - అతఏవయథార్థనా
మా-సఃగజభూభృత్ హస్తిశైలః-గజరాజశ్చ-ఈక్ష్యతేదృశ్యతే ౪౨౩
౪౨౪ ॥ ద్వీపేతి ॥ ద్వీపాచలంహస్తిశైలం - ఉపాశ్రితం- త్రిదశపా
దపస్వర్గవ్యోఃకల్పవృక్షకామధేన్వోః త్రపాకరం - .దానేనేతిభా
వః - దిగధిపానింద్రాదీనవతీత్యవనం - పావనం - కృపయాదయార

ద్రదా । సనిత్యశుద్ధంవరదంతముద్వహన్యథార్థనామాగజ
భూభృదీక్ష్యతే॥ ౪౨౩ ॥ సభక్తిప్రకర్షమంజలింబధ్వా॥
౪౨౪ ॥ ద్వీపాచలముపాశ్రితంత్రిదశపాదపస్వర్గవీత్ర
పాకరముపాస్మహే దిగధిపావనంపావనం। కృపాశిశిరలో
చనంక్షతభవవ్యథామోచనంవపాసురభిళాధరంవరదనా
మధామస్థిరం ॥ ౪౨౫ ॥ కృశానుమామంత్ర్య ॥ ౪౨౬ ॥

వరదం భోభజసతతంశరదంభోరుహవిలోచనందేవం। వర
దంభోపహతికరం హరదంభోళిధరముఖ మఖాశనుతం ॥
౪౨౭ ॥ పునఃసానుస్మరణరోమాంచం ॥ ౪౨౮ ॥ తాపత్ర
యప్రశమనాదమృతంగృహీతుంతామేవవైధహాయమేధవ

సేనశిశిరలోచనంఆర్ద్రకటాక్షం- వపయాబ్రహ్మేశ్వమేధీయయా
సురభిళః సుగంధిః అధరఃయస్య తత్ - వరదనామ - ధామవైష్ణవంతే
జః - ఉపాస్మహేభజామహే ॥ ౪౨౫ ॥ ౪౨౬ ॥ వరదమితి ॥ భోకృ
శానో - శరది ఋతౌఅంభోరుహే ఇవవిశాలేలోచనేయస్యతం - వ
రేషాంశత్రూణాందంభస్యగర్వస్య ఉపహతికరంనాశకరం - హరః
దంభోళిధరః ఇంద్రఃతౌముఖౌ అగ్రేయేషాంతైఃమఖాశైర్దేవైర్నుత
తం - వరదందేవం - సతతంభజ ॥ ౪౨౭ ॥ ౪౨౮ ॥ తాపేతి ॥ తాపా
నాంఆధ్యాత్మికాధిభౌతిక ఆధిదైవికానాంత్రయస్యప్రశమనాత్ - నా

శం(ప్రా)ప్యేతిల్యబ్లోపే పంచమీ - అమృతం మోక్తుం గృహీతుం - విధే బ్రహ్మణోయం వైధః హయమేధః తత్సంబంధినీం వపామేవ - ఉపాసైభజే - యావపా - అంభోధిజాయాః లక్ష్మ్యాః అధరస్య సుధాతుల్యేన రసేన వాసితేన సురభితేన - వరదరాజస్య ముఖాంబుజేన - చుంబితా - తామితి సంబంధః ॥ ౭౨౯ ॥ ౭౩౦ ॥ భువనేతి భువనానాం లోకానాం వహనం పాలనం జలేన ప్రవహణం చ శీలం స్వభావః యస్యాస్సా సింధురః గజః అగః శైలః సింధౌ సముద్రే రాగః ప్రేమాచతం - భజంతీ ప్రాప్నువంతీ - వరదమూర్తిర్వేగాపగాచ - సాధుజయతి ద్వితీయా

> పాముపాసే । అంభోధిజాధరసుధారసవాసితేనయాచుం
> బితావరదరాజముఖాంబుజేన ॥ ౭౨౯ ॥ పునః సానందం ॥
> ౭౩౦ ॥ భువనవహనశీలా సింధురాగం భజంతీ జయతి వరద
> మూర్తిస్సాధు వేగాపగాచ । దమయితుమవతీర్ణా ధాతృయ
> జ్ఞం ద్వితీయా సఫలయితుమిహాద్యా సాదరా ప్రాదురాసీత్
> ౭౩౧ ॥ కృశానుః ॥ వయస్య తదేవం జయానభిజ్ఞే తస్మిన్ జ
> యతీత్యుక్తిరయుక్తా । సవనసఫలీకరణఘటితిరపి తత్ప్రతి
> కూల్యభాజిని నోచితా ॥ ౭౩౨ ॥ తథాహి ॥ అజయజ్ఞోద్భ
> వేతస్మిన్ కథంనామ జయజ్ఞతా । సవనాశానుకూలే కా సవనా

వేగాపగా - ధాతుః బ్రహ్మణః యజ్ఞమశ్వమేధం -- దమయితుం నాశయితుం - ఇహ కాంచ్యాం - అవతీర్ణా ఆవిర్భూతా - ఆద్యాతు వరదమూర్తిః ధాతృయజ్ఞం సఫలయితుం సఫలం కర్తుం - సాదరా సతీ - ప్రాదురాసీత్ ॥ ౭౩౧ ॥ వయస్యేతి ॥ సవనం యజ్ఞః ॥ ౭౩౨ ॥ ఉక్తమేవార్థం పద్యతోనుగృహ్ణాతి ॥ అజేతి ॥ జయం సర్వోత్కర్షం న జానాతీత్యజయజ్ఞః - అజస్య బ్రహ్మణో యజ్ఞశ్చ - తతః ఉద్భవే - తస్మిన్ వరదే జయజ్ఞతా కథం నామ - నాస్త్యేవేత్యర్థః - తజ్జనకస్యైవ తదభావాదితి భావః - సవస్య యజ్ఞస్య నాశానుకూలే - సవనాశానాం దేవానాం అనుకూలే చ - సవస్య యజ్ఞస్య సాఫల్యకారితా కా - నాస్త్యేవేత్య

ర్థః - అత్ర కేచన వైష్ణవాః - పూర్వార్ధే కథంనామేత్యత్ర - కథం
న - అమ - ఇతిఛిత్త్వా - హేఅమ భాగ్యరహితకృశానో - తస్మిన్వరదే
జయుజ్ఞతా - కథంనాస్తీతి కాకుః - అస్త్యేవేత్యర్థః - ఇతిఉత్తరార్ధే
చ - నాసవేత్యత్ర అకారంప్రశ్లిష్య - అసవసాఫల్యకారితా కేతి కా
కుః - నాస్త్యేవ - అపితుసవసాఫల్యకారితైవాస్తీత్యర్థాంతరంచా
తుర్యాత్ కల్పయంతి॥ ౪౩౩॥సఖఇతి॥శ్లిష్యంత్యర్థాద్వయాదికమత్రేతి
శ్లేషాః అనేకార్థవాచకాశ్శబ్దాః తేషాంభంగ్యారీత్యా - సకలానాం
హేయానాందోషాణాంప్రత్యనీకతావిరోధతైవ ॥ ౪౩౪ ॥ పద్మేతి॥
పద్మానాంపద్మాయాలక్ష్మ్యాశ్చఉల్లాసవిధాయినిప్రకాశకే - సత్సా

ఫల్యకారితా ॥ ౪౩౩ ॥ విశ్వావసుః ॥ సఖశ్లేషభంగ్యేవ
దోషముగ్ధావయతాభవతాసకలహేయప్రత్యనీకతైవా
స్మిన్నావిపక్ష్యతా। యుక్తంచైతత్ ॥ ౪౩౪ ॥ పద్మోల్లా
సవిధాయినిసత్పథదీప్తికృతిచక్రభవ్యకరే। భాస్వతి వరదే
భవితానజాతుదోషానుషంగవార్తాపి॥ ౪౩౫ ॥ సమంతా
దవలోకయన్నంజలింబధ్వా॥ ౪౩౬ ॥ సేవేనంతసరశ్శ్ర
యేకరిగిరింశ్రీపుణ్యకోట్యాసమం ధ్యాయామ్యుత్తరవేదిమ
త్ర మహితం దేవాధిరాజంభజే - కల్యాణీంకలయామికంజ

పథస్య ఆకాశస్యసన్మార్గస్యదీప్తికృతిప్రకాశకే - చక్రాణాంచక్ర
వాకానాంభవ్యకరేసంభోగకుశలసంపాదకే - చక్రేణసుదర్శనేన
భవ్యః కరః హస్తః యస్మిన్ తస్మిన్నితిచ - వరాన్ ప్రార్థితాని దదా
తీతివరదే - భాస్వతిసూర్యే తేజస్విని - వరదేభగవతి - దోషానుషం
గస్యరాత్రిసంబంధస్యదోషాణాం అనుషంగస్యచవార్తాకథా - జా
తుకదాచిదపి - నభవితానభవిష్యతి ॥ ౪౩౫ ॥ ౪౩౬ ॥ సేవఇతి॥అ
నంతసరోనామకస్థలీతీర్థం - సేవేభజే - కరిగిరింహస్తిశైలం - శ్ర
యే - ఆశ్రయే - ఉత్తరవేదింబ్రహ్మణోశ్వమేధీయాం - పుణ్యకోట్యావి
మానేనసమంధ్యాయామి - అత్రఅస్యాంఉత్తరవేద్యాం - మహి

తంపూజితం - దేవాధిరాజంవరదంభజే - కల్యాణకోట్యాం విమానే స్థితాం - కల్యాణీంభక్తశుభప్రదాయినీం-కంజనిలయాంలక్ష్మీం - కలయామిభజామి- రాఘవంశ్రీరామం యాదవంశ్రీకృష్ణంఆదిమకిటిం ఆదివరాహంచతాన్ - ఈడే స్తౌమి- ముకుందాశ్రితాన్ సనకాదీన్ వందే ॥ ౭౩౬ ॥ ౭౩౭ ॥ స్వేతి ॥ స్వస్యాః అవజ్ఞానేన అవమానేన సముస్మిషద్రుషి ఉల్లసత్కోపాయామత ఏవవిరించాధ్వగప్రత్యూహాయబ్రహ్మాశ్వమేధవిఘ్నంకర్తుం - క్రియార్థేత్యాదినాచతుర్థీ సరస్వత్యాంవాగ్దేవతాయాం - నదీప్రవాహవిధయా వేగవతీస్రోతోరీత్యా - పర్యాపతంత్యాంసత్యాం - ద్రుహిణేబ్రహ్మణి - దూనేక్ర

నిలయాంకల్యాణకోటిస్థితామీడేరాఘవయాదవాదిమకిటీన్వందేముకుందాశ్రితాన్ ॥ ౭౩౬ ॥ ఇతిప్రతీచ్యాందిశి కించిదంతరమతిక్రమ్యసవిస్మయానందం ॥ ౭౩౭ ॥ అత్రహి ॥ స్వావజ్ఞానసముస్మిషద్రుషిసరస్వత్యాంవిరించాధ్వరప్రత్యూహాయనదీప్రవాహవిధయాపర్యాపతంత్యాముహుః।దూనేతద్ద్రుహిణేగణేచమరుతాందీనేముఖంవిఘ్నతఃపాతుంసేతుకృదేవసేతురభవత్పక్షీంద్రకేతుస్స్వయం॥ ౭౩౯ ॥ పరంవేగంసరస్వత్యాఉద్వేగమపితత్పతేః। సఏష

తువిఘ్నే నమఃఖిలేసతి - మరుతాంగణే దేవబృందేచదీనేసతి- మఖం అశ్వమేధం - విఘ్నతః - పాతుంరక్షితుం - సేతుకృత్ - పక్షీంద్రకేతుః - స్వయమేవసేతురభవత్ - వేగవతీజలంనిరుద్ధవానిత్యర్థః॥ విరోధాభాసః ॥ ౭౩౯ ॥ పరమితి ॥ సేతోరుద్ధరణఃభంజకోపినిష్పాదకశ్చ - సఏషప్రభుశ్శ్రీరామః వేగవతీతీరనిలయః - సరస్వత్యాఃనదీరూపాయాః - పరమిత్యుభయత్రవిశేషణం - వేగం - తత్పతేర్బ్రహ్మణః - ఉద్వేగందుఃఖమపి - యుగపదేకదా - అరుణత్ నిరుద్ధవాన్-అత్ర సేతోర్భంజననిష్పాదనయోశ్శ్లేషభిత్తికయాభేదాధ్యవసాయాద్విరోధాభాసః ॥ ౭౪౦ ॥ ఆశామితి ॥ ఈశానబంధోఃకుబేరస్య- అ

శాందిశం - చరణనఖరుచాంధారయా పంక్త్యా - కుండీడింభస్య అగస్త్యస్య - కాష్ఠాం దిశం దక్షిణాం - మణిమయమకుటన్యస్తానాం ముక్తానాం మయూఖైః కాంతిభిరపి - స్మేరయంతీ ధవళీకుర్వంతీ - దక్షిణోత్తరశిరః పాదం శయానా నైత్యర్థః - పంకజస్పర్ధినే(త్రా) తాపింఛవర్ణా కాపి అనిర్వచనీయా భగవతీ వ్యక్తిః శ్రీరంగనాయకమూర్తిః - వేగాపగాయాం వేగవత్యాం శబ్దవిద్యాయాః శాబ్దభాష్యస్య పరిమళే సహాసనయా సరళే మనోహరే పరిమళరసిక ఇతివా పర్యంకే శేషశయనే - స్వపితి శేతే ॥ ౨౨౧ ॥ ౨౨౨ ॥ (ప్రా)జాపత్యేతి ॥ యోభా

సైషాద్ధరణ్యోవ్యరుణద్వ్యగస్త్ప్రభుః ॥ ౨౨౦ ॥ ఆశామీ
శానబంధోశ్చరణనఖరుచాంధారయా స్మేరయంతీ కుండీడిం
భస్య కాష్ఠామపి మణిమకుటన్యస్తముక్తామయూఖైః । పర్యం
కే శబ్దవిద్యాపరిమళసరళే పంకజస్పర్ధినే(త్రా) వ్యక్తిర్వే
గాపగాయాం స్వపితి భగవతీ కాపి తాపింఛవర్ణా ॥ ౨౨౧ ॥
స ప్రత్యభిజ్ఞం ॥ ౨౨౨ ॥ (ప్రా)జాపత్యమఖాంతరాయత
టినీపాథోనిరోధోద్యతః । (ప్రా)ప్తః పావనహేమతామర
సినీతీరం కృపారమ్యధీః । యోఽయం కోమలవల్లికాసహచరః పు
ష్ణాతు కృష్ణాంబుదచ్ఛాయస్సోయమవాతరన్మహతి యో రం
గే భుజంగేశయః ॥ ౨౨౩ ॥ పునరనుధ్యాయ సానందం ॥ ౨౨౪ ॥

గవాన్ - మహతి రంగక్షే(త్రే) - భుజంగేశయః శేషశాయీ సన్ - అవాతరత్ ఆవిర్బభూవ - (ప్ర)జాపతే బ్రహ్మణః సంబంధినః మఖస్య అశ్వమేధస్య అంతరాయస్య విఘ్నభూతాయాః తటిన్యాః వేగవత్యాః పాథసః జలస్య నిరోధార్థం ఉద్యతః - కృపారమ్యధీః - కోమలవల్లికయా నామ దేవ్యా సహచరః - కృష్ణాంబుదచ్ఛాయః - పావనా పరిశుద్ధా యా హేమతామరసినీ - వేగవతీ(హ్ర)దవిశేషః - తస్యాః తీరం (ప్రా)ప్తః - సోయం రంగనాయకః - యుష్మాకం కుశలం - పుష్ణాతు వర్ధయతు ॥ ౨౨౩ ॥ ౨౨౪ ॥ శతేతి ॥ శతమఖమణీనాం ఇంద్ర

శిలానాం స్తోమ ఇవ శ్యామస్తం - అహీంద్రే శేషే - శయానం నిద్రాయమాణం - శశిసఖముఖం చంద్రతుల్యాస్యం - రాజీవాక్షం - సమున్నతనాసికం - ధాతుః పత్న్యాః సరస్వత్యాః - మహితచరణం పూజితాంఘ్రిం - యథోక్తకృత్ యథోక్తకారీతి ఆహ్వయః నామ యస్య తత్ - యథా శకారాదిత్వేన పూర్వార్థం - మకారాదిత్వేన ఉత్తరార్థముక్తం - శమమిత్యర్థః - సర్వం తీర్థ శమకృత్ శాంతిసుఖదాయకా ఆహ్వయాః నామాని యస్యేతి - బింబోష్ఠం - తమసః అజ్ఞానాత్ పరం పరతః వర్తమానమిత్యర్థః - మహః వైష్ణవం తేజః - మే హృది - లగతు తిష్ఠతు ॥ ౨౨౫ ॥ వేగవతీతి ॥ వేగవత్యాః నద్యాః సేతుతయా సేతువ

శతమఖమణిస్తోమశ్యామం శయానమహీంద్రే శశిసఖము
ఖం రాజీవాక్షం సమున్నతనాసికం। మహితచరణం ధాతుః
పత్న్యా మహస్తమసః పరం హృది లగతు మే బింబోష్ఠం తద్య
థోక్తకృదాహ్వయం ॥ ౨౨౫ ॥ వేగవతీసేతుతయా ప్రా
గవతీర్ణా ఆదిదేవతా వినతా। ద్రాగవతీయం మరితా ద్రా
గవతీకలశజలధికన్యాయాం ॥ ౨౨౬ ॥ కృశానుః॥ అహో
ఆశుకవిస్సన్నపి భవానముం దేవమభినందతి ॥ ౨౨౭ ॥ అ
థః కరోత్యాదిమ శార్ఙ్గి కోరగం కళానిధిం ధిక్కురుతే ముఖేన

న్నిరోధకత్వేనేత్యర్థః - ప్రాక్ బ్రహ్మణోశ్వమేధకాలే - అవతీర్ణా ఆవిర్భూతా - కలశజలధికన్యాయాం లక్ష్మ్యాం - రాగవతీ ప్రేమశాలినీ - ఇయం ఆదిదేవతా రంగనాయకమూర్తిః - వినతా అమరితా త్ద్రాక్ సత్వరమవతి ॥ ౨౨౬ ॥ ౨౨౭ ॥ అథ ఇతి ॥ యః రంగేశః - ఆదిమః ప్రాథమికః శార్ఙ్గి కః శార్ఙ్గం శస్త్రం వేత్తాయః ఉరగః శేషః తం - తద్వేదితిక్ - అధః కరోతి తిరస్కరోతి - శయనత్వేన అధోభాగే కరోతీతిచ - ముఖేన వాఙ్మాత్రేణ - ముఖేనచ - కళానిధిం విద్యానిధిం చంద్రంచ - ధిక్కురుతే - సరస్వత్యా వాగ్దేవతాయాః వేగవత్యాశ్చ - జవే విజృంభణే వేగేచ - కృతాంతరాయస్య కృతవిఘ్నస్య - తస్య రంగ

శస్య - స్తవవిషయో - కవేః శుచిగానసక్తిః - కథం భవేత్ న భవేదేవేత్య ర్థః ॥ ౨౨౮ ॥ కిమితి - సరస్వతీప్రవాహాః వాగ్ధోరణీ - అప్రత్యూ హాః నిర్విఘ్నాస్సన్ - విజయతే ॥ ౨౨౯ ॥ కల్పన్త ఇతి ॥ కామరామా యాః రతీదేవ్యాః స్ఫురద్ధరసుధాగర్వస్య యత్ గర్వసర్వస్వం సర్వం గర్వధనం తస్య మోషే అపహరణే ఉద్యుక్తాని - తతోఽప్యతిమ ధురాణీత్యర్థః - అమీషాం సఙ్గీతాశ్రితానాం - ఉక్తానివచాంసి - ర సికజనస్య ముదే - కల్పన్తే - తదానన్దజనకాని భవన్తీత్యర్థః - హీయ స్మాత్ - యేషాం భక్తానాం ఉక్తానాం వా - శ్లాఘావశ్లాసుసశిరఃకంప

యః । కృతాన్తరాయస్య సరస్వతీజవే స్తవేరుచిస్తస్య కథం భ
వేత్కవేః ॥ ౨౨౮ ॥ కిమేభిశ్శ్లేషైర్నావలంబనైర్దోషైర
ముం దేవమాశ్రితేష్వజనేష్వఖిలప్రత్యూహాస్సరస్వతీప్ర
వాహా విజయతే ॥ ౨౨౯ ॥ పద్యం ॥ కల్పన్తే కామరామా

స్ఫురదధరసుధాగర్వసర్వస్వమోషోద్యుక్తాన్యుక్తాన్యమీ
షాం గసికజనముదే ధాతృయోషా హీయేషాం । శ్లాఘావశ్లా
సుడోలాయితనిజముకుటాకల్పకల్పప్రసూనోడ్డీనాళిధ్యాన
తానాకలనపరికనచ్చారువీణాభిగానా ॥ ౨౩౦ ॥ కించిమ
త్తరతోద్భృష్టిసూదాయిసాంజలిబంధం ॥ ౨౩౧ ॥ క్షేమా
రంభనిదానమాప్లవజుషాం హేమాభిరామాంబుజస్తోమా

నాభినందనకాలేషు - ధాతుర్యోషా సరస్వతీ - డోలాయితేభ్యః చలద్భ్యఃశిరోభ్యః యావత్ - నిజముకుటస్య ఆకల్పేభ్యః భూషణేభ్యః కల్ప ప్రసూనేభ్యః కల్పవృక్షకుసుమేభ్యః ఉడ్డీనానాం ఉత్పతతాం అళీ నాం ధ్యానసైౖవ తానస్య గానవర్ణస్య ప్రపివిశేషస్య ఆకలనేన యో గేన పరికనత్ వర్ధమానం చారువీణాభ్యాసాః అభితో గానం యస్యాస్తా థోక్తా భవతి - తేషాం తానీతివాసంబంధః ॥ ౨౩౦ ॥ ౨౩౧ ॥ క్షే మేతి ॥ ఆప్లవజుషాం స్నానం కుర్వతాం - క్షేమాణామారంభే జననేని దానం ముఖ్యకారణం - హేమవదభిరామాణామంబుజానాం స్తోమా

త్ ఆయాతేన పతితేన మరందేన మకరందేన తుందిలః పూర్ణః పయో-
భూమా జలాతిశయో యస్యాస్సా - స్వభువా బ్రహ్మణా మానితా - స
హ్యాద్రిప్రభవయా కావేర్యా సమానవిభవా తుల్యమాహాత్మ్యా - మ
హ్యాం - ఆర్తిహృత్ దుఃఖనాశినీ - పుణ్యా నామ - యోగినాం వరేణ్యా
కామనీయా పుణ్యా చ సరసీ - మమ సంబంధినే . అసహ్యాయ అంహసే
పాపాయ - ద్రుహ్యాత్ - తన్నాశయత్విత్యర్థః ॥ ౪౫౨ ॥ ౪౫౩ ॥
విశ్వేతి ॥ విశ్వస్య ప్రపంచస్య ఆహ్లాదకరీం - కష్టానామాపదాం వినివర్తి
నీం నాశయిత్రీం - ఘనేన తపసా క్లిష్టైః క్లేశితైః ఆత్మానః నః యేషాం తే

యాఽకమరందతుందిలపయోభూమా స్వభూమానితా । సహ్యా
ద్రిప్రభవాసమానవిభవా మహ్యం మమ హ్యార్తిహృత్పు
ణ్యా యోగివరేణ్యా పుణ్యా సరసీ ద్రుహ్యాదసహ్యాంహసే ॥
౪౫౨ ॥ ఇతి విమానదక్షిణతః ప్రస్థాప్య సాదరమక్షిణీ నిక్షిప్య
ప్రాంజలిర్భూత్వా ॥ ౪౫౩ ॥ విశ్వాహ్లాదకరీం కరీంద్ర
సరసీకల్హారపారంపరీ భవ్యామోదధురంధరానిలజడే ది
వ్యాలయే జాగ్రతీం । కష్టాపద్వినివర్తినీం ఘనతపఃక్లిష్టాత్మ
నాం యోగినామిష్టామష్టభుజాం భజామి విబుధైరాసేవి
తాం దేవతాం ॥ ౪౫౪ ॥ అథ ప్రతీచ్యాం దిశి కించిదంతరం వి
మానమానీయ సహర్షం ॥ ౪౫౫ ॥ త్రిదశాకలితస్మేహా

షాం - యోగినామిష్టాం ప్రార్థనీయాం - కరీంద్రసరసీతీర్థం నామా
లయస్థం తస్యాః కల్హారపారంపరీ రక్తాబ్జపఙ్క్తిః తస్యాః భవ్యస్య మనో
జ్ఞస్య ఆమోదస్య గంధస్య ధురంధరేణ తత్ప్రాణేనేత్యర్థః అనిలేన
జడే శిశిరీకృతే - దివ్యే ఆలయే - జాగ్రతీం ప్రకాశమానాం - విబుధై
ర్దేవైరాసేవితాం - అష్టభుజాం దేవతాం లక్ష్మీం - భజామి ॥౪౫౪॥
౪౫౫ ॥ త్రీతి ॥ తిసృభిర్దశాభిర్వర్తిభిరాకలితేన సంగతేన స్నే హ
సతైలేన స్ఫూర్తిః ప్రకాశో యస్యాస్తీతి తద్వాన్ - త్రిదశేషు దేవేషు ఆకో
లితా స్నేహస్య ప్రేమ్ణః స్ఫూర్తిర్యస్యాస్తీతి చ - తమః అజ్ఞానం చ - క్షే

ఘయన్ నాశయన్ - అతఏవ - శరణంగృహమాగతానాంరక్షణార్థమాగతానాంచబోధంప్రకాశంజ్ఞానంచకరోతీతితత్కృత్ - దీపస్య ప్రకాశః - దీపప్రకాశసంజ్ఞోభగవాంశ్చ - అత్ర పురోదేశే - భాతి ॥ ౭౫౬ ॥ దీపేతి ॥ ఉద్గత(ప్రసిద్ధంనష్టంచతమసః అజ్ఞానస్య చస్ఫురణంయస్మాత్తస్మిన్ - రాత్రిచరాణాంజనానాంరక్షసాంచప్రతికూలే-కించ - దీపాజ్జాతా ఉల్లసంతీచరుచిః నాస్తిసాయస్యతస్మిన్-నదీః పాతీతినదీపఃసముద్రస్తజ్జాతాయాంలక్ష్మ్యాం ఉల్లసంతీరుచిఃప్రేమయస్యతస్మిన్నితిచ - అస్మిన్ దేవే - దీపప్రకాశసంజ్ఞా- నాహర్నయుక్తా ౭౫౭ ॥ ౭౫౮ ॥ ప్రకటితేతి ॥ ప్రకటితఃదశాయాంవర్త్యాం అవతా

స్ఫూర్తిర్నాశమయంస్తమః । భాతిదీపప్రకాశోఽత్రశర
ణాగతబోధకృత్ ॥ ౭౫౬ ॥ కృశానుః ॥ దీపప్రకాశసంజ్ఞా
దేవేఽస్మిన్నస్తతమస్స్ఫురణే । రాత్రిచరప్రతికూలేనదీపజా
తోల్లసప్రేమ చానాహ్నః ॥ ౭౫౭ ॥ విశ్వావసుః ॥ మందమతే
మైవంభాణీః ॥ ౭౫౮ ॥ ప్రకటితదశావతారే ప్రచురాజ్యా
కలనభావితస్ఫురణే । దీపప్రకాశనామాతుమంవిభావర్యుది
తభీతిహారే ॥ ౭౫౯ ॥ నిరూప్యసానందం ॥ ౭౬౦ ॥ శ్రీరం
గేశ్వరశాసనాదధిగతశ్రుత్యంచలాచార్యకం దాంతంయం

రఃఆవిర్భావఃఅన్యత్రప్రకటితాఃదశసంఖ్యాకాఃఅవతారాఃమత్స్యాదిజన్మానియేనేతిచ - ప్రచురస్య ఆజ్యస్య ఘృతస్యప్రచురాయాః ఆజేః రాష్ట్రసమృద్ధస్యచ ఆకలనేనగ్రహణేనభావితంసంపాదితంస్ఫురణంప్రకాశఃప్రసిద్ధిశ్చ యస్యతస్మిన్ - విభావర్యాఃరాత్ర్యాః ఉదితాంజాతాంభీతింహరతీతితద్ధరే - విభౌఅరిభ్యఃశత్రుభ్యః ఉదితభీతిహారఇతిచ్ఛేదః - విభౌభగవతి - దీపప్రకాశఇతినామ - తుమంయుక్తమేవ ॥ ౭౫౯ ॥ ౭౬౦ - శ్రీరంగేతి ॥ శ్రీరంగేశ్వరస్య భగవతశ్శాసనాత్ ఆజ్ఞామవలంబ్యేత్యర్థః - అధిగతంప్రాప్తంశ్రుత్యంచలాచార్యకంవేదాంతాచార్యనామయేనతం - దాంతంజితేంద్రియం - యోఽల

వేంకటేశకవిం - క్షితౌ - ఆర్యాః - కవీనాం వాదినాం చైవ దంతినాం గ
జానాం హరిస్సింహః ఇతి కవివాదికరిసింహం వదంతి - సర్వస్యాం తర్క
సరణౌ న్యాయశాస్త్రే - స్వాతంత్ర్యమాసేదుషాం ప్రాప్తవతాం -
స్వాధీనతర్కశాస్త్రాణామితి యావత్ - సుత్రామా ఇంద్రః - స గురుః
వేంకటేశకవిరాట్ - అత్ర కాంచ్యాం - ఆవిరాసీత్ హి ప్రసిద్ధో హం
తేతి హర్షే ॥ ౨౬౧ ॥ ౨౬౨ ॥ భేదేతి - భేదః జీవేశ్వరయోః ద్వైత
తం - అభిదా తయోః అద్వైతం - తే విషయౌ యయోః తాదృశౌ యౌ వా
దౌ - తదర్థమాపతతాం - మగుపపాదస్య అనింద్యస్య - అర్ణస్య

> కవివాదిదంతిహరిరిత్యార్యా వదంతి క్షితౌ । సర్వస్యామపి
> హంత తర్కసరణౌ స్వాతంత్ర్యమాసేదుషాం సుత్రామా
> స హి వేంకటేశకవిరాడత్రావిరాసీద్గురుః ॥ ౨౬౧ ॥ జనా
> నుద్దిశ్య ॥ ౨౬౨ ॥ భేదాభిదావిషయవాదాపతద్గురుపపా
> దార్ణసాధకమదోత్సాదావహోచ్ఛ్రుతముఖాదాపగాస్యదవి
> నోదాభిజాతభణితిః । పాదారవిందనతఖేదాపనోదచతురో
> దారమాధవగుణాస్వాదాభితుష్ట ఇహ మోదాయ వో భవతు
> వేదాంతదేశికమణిః ॥ ౨౬౩ ॥ నానామ్నాయపరిశ్రమం
> కలయతాం నాస్త్యేవ శాస్త్రేషు ధీస్స్తోత్రైరప్యనయోస్తయో

ద్వైతాద్వైతాన్యతరస్య - సాధకానాం వాదినాం - మదస్య ఉత్సా
దావహః నివారణసంపాదకః - అచ్ఛ్రుతాశ్చ ముఖాదానాం దేవానా
మాపగాయాః గంగాయాః - స్యదస్య వేగస్యేవ వినోదః విలాసః యా
సాం తాదృశ్యశ్చ - అభిజాతా నిర్మలాశ్చ - భణితయః వాక్యాని య
స్య సః - పాదారవిందనతానాం ఖేదస్య అపనోదే వారణే చతురస్య అ
త ఏవోదారస్య మహతః మాధవస్య గుణానాం కారుణ్యాదీనాం ఆస్వా
దేన అనుసంధానేన అభితుష్టః - వేదాంతదేశికమణిః - ఇహ వః మో
దాయ భవతు ॥ ౨౬౩ ॥ నానేతి ॥ నానాసమస్తై ఆమ్నాయో వేదేప
రిశ్రమం అధ్యయనం - కలయతాం కుర్వతాం - శాస్త్రే షు ధీః శాస్త్ర

ర్థవిజ్ఞానం - సాస్త్యేవ - ప్రాయశ ఇతి శేషః - అనయోస్తయోర్వే
దశాస్త్రాభ్యాసయోః సతోరపి - కథంచిదితి శేషః - సాప్రసిద్ధా నిరం
కుశా అత్ర తా సాహితీ శబ్దార్థవ్యుత్పత్తిః సులభా నాస్త్యేవేత్యర్థః
ఏతాసు వేదశాస్త్రవ్యుత్పత్తిషు సతీష్వపి - వినయః మార్దవం - నా
స్త్యేవ - ఆచారః శ్రౌతస్మార్తకర్మానుష్ఠానం - భక్తిః భాగవతీ - క్ష
మా సుఖదుఃఖసహనం - చాతురీ కర్తవ్యేషు కౌశలం - చతస్రః న సంత్యే
వ - సః వేదాభ్యాసః - సా శాస్త్రదీక్షా - సా సాహితీ చ - సః వినయ
శ్చ - తా ఆచారభక్తిక్షమాచాతుర్యశ్చ - అముం వేదాంతాచార్యమా
లంబ్య ఆశ్రిత్య - ఖేలం విరమంతే - ఇత్యవస్తునా లోకోత్తరగుణ మితి
ధ్వన్యతే ॥ ౨౬౪ ॥ ౨౬౫ ॥ అర్వాంతమితి ॥ ఆస్యేఅర్వాంతమశ్వాః

ర్ణ సులభా సాహ్యత్ర తా సాహితీ । అస్యాం తాసు సతీషు నాస్తి
వినయో నాచారభక్తిక్షమాచాతుర్యస్య చ సా చ సా చ స చ తా
శ్చాలంబ్య ఖేలంత్యముం ॥ ౨౬౪ ॥ కింబహునా ॥ ౨౬౫ ॥
అర్వాంతమాస్యే తముపాస్య దేవం గర్వాంతమోజం కుదృశాం
ప్రశాంతం । సర్వాంతమేకం గురుమంతరేణ గుర్వంతరం కో
త్ర గుణీ వృణీతే ॥ ౨౬౬ ॥ వయస్య మాస్మైవం వదయదేతో

అశ్వాననం - తం దేవం హయగ్రీవం - ఉపాస్య సంసేవ్య - కుత్సితం
పశ్యంతి శాస్త్రార్థమితి కుదృశాం దుర్వాదినాం - తమోజం అజ్ఞానజ
న్యం - గర్వం - ప్రశాంతం క్షీణం - కుర్వంతం - గురుమంతరేణ వేదాం
తాచార్యమేకం వినా - అత్ర లోకే - గుర్వంతరమన్యం గురుం - గుణీ స
ద్గుణవాన్ - కః - వృణీతే స్వీకరోతి - న కోపీత్యర్థః ॥ ౨౬౬ ॥ ఏవం
గుర్వంతరం న వృణీత ఇత్యుక్తప్రకారం - ఏతస్య పక్షః యథా మర్కట
కిశోరః ప్రాకారాదిలంఘనేపి దృఢమవలంబమానః మాతుః కాంక్షితం
స్తన్యం అనుభవతి తథా శ్రౌతస్మార్తకర్మద్వారా సేవమానో భక్తః భ
గవత్ప్రసాదం లభత ఇతి మర్కటకిశోరన్యాయానుగృహీతః - తస్మా
త్పక్షాంతరమన్యః పక్షః - యథా మార్జాలకిశోరం తస్మాత్ మార్జా

తి స్వయమేవ సంతపూతనాదేః సంరక్ష్య దేశాద్దేశాంతరం నీత్వా పుష్ణాతి తథా విహాయ సర్వాం కర్మ స్వాత్మానం భగవతే నివేద్య వర్తమానం స్వయమేవ భగవాన్ కృతయోగక్షేమః రక్షతీతి మార్జాలకిశోరన్యాయానుగృహీతః వర ఇతి - కష్టం కర్మేతి న్యాయాదితి భావః ॥ ౨౬౭ ॥ ఉక్తం తారతమ్యం విశదయతి ॥ యస్మిన్నితి ॥ గురుణి మహతి - లఘుని అల్పే వా - సాధనే మోక్షకారణే కర్మణి - అప్రయుక్తే సత్యపి - యస్మిన్నప్యస్తి తెంగలాఖ్యసిద్ధాంతే మార్జాలకిశోరన్యాయకే మోక్షః - శ్లాఘాహేతుః - ప్రశంసాకారణం శ్రమకరం దేహాయాసకరం అర్థవ్య

త్వత్తోవలంబతః పత్యాంతరస్వీకార ఏవ వర ఇతి ప్రతి
భాతి ॥ ౨౬౭ ॥ తథాహి ॥ యస్మిన్నప్యస్తి మో
క్షో గురుణి లఘుని వా సాధనేప్యప్రయుక్తే శ్లాఘాహేతు
శ్శ్రమార్థవ్యయకరయజనాగ్ర్యకర్మప్రహాణం । తం
హంతోపేక్ష్య పక్షం శ్రయతి జగతి కః కామ్యవేదోక్తకర్మా
నుష్ఠానావశ్యకత్వప్రకటనకఠినం వేదచూడార్యమార్గం ॥
౨౬౮ ॥ విశ్వావసుః ॥ నిరూపణనిపుణోపి భవాన్ కథమేతం
కథయతి ॥ ౨౬౯ ॥ వేదాంతార్యవిశోధితం హితపథం వ్యా
ధూయ సాధూచితం చాపల్యాదనురుంధతే తదితరం పంథా

యకరం చ యత్ యజనాదికం అగ్ర్యాణాం బ్రాహ్మణానాం కర్మ తత్ స్వప్రకర్షేణ హానం త్యాగః యస్మిన్ - తం పక్షం తెంగలీయం పక్షం - ఉపేక్ష్య - కామ్యానాం వేదోక్తానాం కర్మణాం యజనాదీనాం అనుష్ఠానస్య యదావశ్యకత్వం గ్రాహ్యత్వం తస్య ప్రకటనేన కఠినం దుష్కరం - వేదచూడార్యస్య వేదాంతాచార్యస్య మార్గం పక్షం - జగతి కః పుమాన్ - శ్రయతి స్వీకరోతి - న కోపీత్యర్థః ॥ ౨౬౮ ॥ నిరూపణేతి ॥ నిరూపణే విచారే నిపుణః కుశలోపి ॥ ౨౬౯ ॥ వేదాంతేతి ॥ అంధాః అజ్ఞానినః నరాః విషయలాలసాః - సాధూనాం బ్రాహ్మణానాముచితం యథా చ తథా - వేదాంతార్యేణ విశోధితం వ్యవస్థాపితం - హి

తపథం అనింద్యంమార్గం - వ్యాఘ్రాయహిత్వా - చాపల్యాత్ విష యేష్వితి శేషః - తస్మాద్వేదాంతార్యనిర్ణీతమార్గాదితరం - పంథానం నిష్కర్మమార్గమనురుంధతే అనుసరంతి - నతు ప్రాజ్ఞా ఇతి భావః - చపలాః భావ్యనర్థానచింతకాః - రోగాతురాః - ఇష్టాన్నవస్తుభక్షయ - కాంతయావిహర - ఇత్యేవం ప్రియాలాపినంభిషజం - స్తువంతి యోభిషక్ వైద్యః - పథ్యంవస్తుభక్షణంవదతీతి వాదీ - తంభిషజంతు న స్తువంతి ॥ ౮౬౦ ॥ ఆమ్నాయేతి ॥ భవాబ్ధేఃనావాతారకేణ - కరుణాకరేణ - ఆమ్నాయమాళిగురుణా వేదాంతాచార్యేణ - ఇహలో

నమంథానరాః । ఇష్టంభక్షయకాంతయాచవిహరేత్యేవం
ప్రియాలాపినం రోగాతురాశ్చపలాస్తువంతి తుతంయః
పథ్యవాదీభిషక్ ॥ ౮౬౦ ॥ ఆమ్నాయమాళిగురుకరుణాకరు
ణాకరేణనావాతరిష్యతయదీహభవాబ్ధినావా । అజ్ఞాత
భక్తిజగదశ్రుతసచ్చరిత్రం అజ్ఞాతశాస్త్రమభవిష్యదవై
దికంచ ॥ ౮౬౧ ॥ పునరాలోచ్య ॥ అస్యఖలునిగమామాళి
గురోఃఅశేషవిద్యాసముద్రతలస్పర్శిత్వాదధునాతనవిబు
ధవ్యూహసమభివ్యాహారోనోచితః ॥ ౮౬౨ ॥ కించ ॥ నిశ
మయతియఃకిలదృశానిశామయత్యంఘ్రిణాచయోఽపివిశ్వం ।
గజతురగౌచముఖయోర్యాభ్యాంతైస్సహవేదాంతదేశికోగణ్యః ౮౬౩

కే - నావాతరిష్యత నావిభూతంయది - తదాజగత్ సర్వం - అజ్ఞాతభక్తి - అశ్రుతసచ్చరిత్రం - అజ్ఞాతశాస్త్రం - అవైదికం వేదోక్తకర్మశూన్యంచేతి - చతుష్టయంవిధేయం - అభవిష్యత్ ॥ ౮౬౧ ॥ అస్యేతి ॥ సమభివ్యాహారః సహగణనం ॥ ౮౬౨ ॥ నిశమయతీతి ॥ యః దృశానేత్రేణనిశమయతి శృణోతి - శేషఇత్యర్థః - యశ్చ అంఘ్రిణావిశ్వంనిశామయతిపశ్యతిచ - గౌతమఇత్యర్థః - యాముఖేగజతురగౌభవతః - గజాననః హయగ్రీవశ్చేత్యర్థః - తైఃశేషగౌతమవిఘ్నేశహయాననైస్సహ వేదాంతదేశికోగణ్యః ॥ ౮౬౩ ॥ గంభీరేతి ॥

హారేః వేంకటేశ్వరస్య సంబంధినీ - వేంకటనాథరూపా వేదాంతాచార్యాత్మనా అవతీర్ణేత్యర్థః - ఘంటా - విశాలమోహదశా అధికాజ్ఞానావస్థైవ పిశాచస్తస్య గ్రహం సంబంధం మోచయతీతి మోచనేన - గంభీరేణ శబ్దేన ధ్వన్యాత్మకేన వ్యాఖ్యావర్ణాత్మకేన చ - శ్రుతీనాం శ్రోత్రాణాం శ్రుతీనాం చ కల్యాణం శుభం వాస్తవార్థం చ ఉల్లాసయతి ॥ ౪౭౪ ॥ ౪౭౫ ॥ వేదాంతేతి ॥ అస్మిన్ లోకే- వేదాంతాచార్య ఇతి శబ్దః లోకే కీర్త్యతే ఇతి వేదాంతగురుః - తాదృశనామపదం చ- వేదాంతానాం స్థాపనే తాత్పర్యనిర్ణయే - క్షమః సమర్థః - ఇమముక్తవి

విచింత్య ॥ గంభీరశబ్దేన విశాలమోహదశాపిశాచగ్రహమోచనేన । ఘంటా హరేర్వేంకటనాథరూపా కల్యాణముల్లాసయతి శ్రుతీనాం ॥ ౪౭౪ ॥ పునస్సచమత్కారం ॥ ౪౭౫ ॥ వేదాంతాచార్యశబ్దోఽస్మిన్వేదాంతస్థాపనే క్షమః । ఇమం వివేకం కుర్వంతో వేదాంతాచార్యం చ తం విదుః ॥ ౪౭౬ ॥ కృశానుః ॥ కథం సాంప్రతం ప్రమదాః కథం ప్రమదాః ... కథం సామ్రమ్రహిణగృహిణీచికురనికురంబచుంబిచంపకకుసుమసుకుమారతరాః కవికథకకంఠీరవగురోర్గిరోఽపి దుస్తరప్రస్తరోదరనిష్ఠురబహిష్ఠసాసూయహృదయనిర్భేదాయజాయంతే ॥ ౪౭౭ ॥ విశ్వావసుః ॥ వేదాంతార్యగి

దం - వివేకం విచారం- ఇమంతు వేదాంతాచార్యశబ్దం - విగతం వేఇత్యక్షరం యస్య తత్కమితి చ - కుర్వంతః బుధాః - తం వేదాంతదేశికం - వేదాంతానాం జితేంద్రియాణాం ఆచార్యం - వేదాంతాచార్యశబ్దం చేత్యపి చ విదుః ॥ ౪౭౬ ॥ కథమితి - ప్రముహిణగృహిణ్యాస్సరస్వత్యాః చికురనికురుంబచుంబీని చంపకకుసుమానీవ సుకుమారతరాః - దుస్తరాణి దుష్ప్రవేశాని ప్రస్తరోదరాః పాషాణగర్భా ఇవ నిష్ఠురాణి కఠినాని బహిష్ఠాని అనేకాని సాసూయాని చ యాని హృదయాని తు తాంతరస్థశాస్త్రాణీతి తాత్పర్యాణీతి వా తేషాం నిర్భేదాయ ఖండనాయ- జాయంతే ప్రభవంతి ॥ ౪౭౭ ॥ వేదాంతేతి ॥ ప్రసూనమృదవః - అతపేశ

నతాంమర్కటకిశోరన్యాయానుసారిణాం - మోదందధానాః - వేదాంతార్యగిరః - ద్విషాంమార్జాలకిశోరన్యాయప్రముఖాదీనాం సంబంధీని - ప్రౌఢాః ప్రబలాః గ్రావాణః పాషాణా ఇవ కఠోరకాణి కరనాన్యపి - హృంది హృదయాని - భిందంతి నిరస్యంతి - నందాద్యార్యజనాభినందితమృదుస్పర్శోఽపి - హరేః కృష్ణస్య పాదః - దుర్భేదే భేత్తుమశక్యేపి - శకటాసురే - శతకోటేర్వజ్రస్య ఆకారం సామ్యం నాగాత్ నాప్నోతి స్మ కిం ॥ ౪౭౮ ॥ ౪౭౯ ॥ దర్పేతి ॥ దర్పావిష్టానాం కుదృష్టీనాం మరభిప్రాయాణాం తెంగలాఖ్యానాం దుష్టోయస్సమయః సై

రః ప్రసూనస్య దర్పో మోదం దధానాస్సతాం ప్రౌఢగ్రావ
కఠోరకాణ్యపి పరం భిందంతి హృంది ద్విషాం। నందాద్యార్యజ
నాభినందితమృదుస్పర్శోఽపి పాదో హరేః దుర్భేదే శకటా
సురేపి శతకోట్యాకారమాగాన్న కిం ॥ ౪౭౮ ॥ పునస్స ప్రా
ర్థనమంజలిం బధ్వా ॥ ౪౭౯ ॥ దర్పావిష్టకుదృష్టిదుష్టస
మయోత్సాదాయ భేదాంకురోద్భేదాయ ప్రబలేకలావపి జ
యోత్పాదాయ వేదాధ్వనః। శ్రీమల్లక్ష్మణపక్షరక్షకబుధా
మోదాయ పాపాటవీచ్ఛేదాయార్థిమరుత్తరుర్విజయ
తే వేదాంతవిద్యాగురుః ॥ ౪౮౦ ॥ ఇత్యన్యతోదృష్టిం విన్య
స్యసాంజలిబంధం ॥ ౪౮౧ ॥ శ్రీమాన్ గభీరతరవేగవతీప్ర

[illegible]స్య సిద్ధాంతః తముత్సాదయితుం నాశయితుం ఉత్సాదాయ - తాదర్థ్యాచ్చ భావవచనాదితి చతుర్థీ - ఏవమగ్రేపి - భేదాంకురం ద్వైతవాదప్రసరణం ఉద్భేదాయ - ప్రబలేపి కలౌ - వేదాధ్వనః - వేదమార్గస్య - జయముత్పాదయితుం - శ్రీమతో లక్ష్మణపక్షస్య రామానుజీయవైష్ణవవిశిష్టాద్వైతస్య రక్షకాః స్థాపకాః బుధాః మర్కటకిశోరన్యాయవాదినః ఆమోదయితుం - పాపమేవాటవీం ఛేత్తుం చ - అర్థినాం ఉక్తకామానాం మరుత్తరుః కల్పవృక్షః - వేదాంతవిద్యాగురుః - విజయతే ॥ ౪౮౦ ॥ ౪౮౧ ॥ శ్రీమానితి ॥ అఘాయద్రుమస్య

తీతి అఘప్రమహిపాపనాశకే - గభీరతరాయాః - వేగవత్యాః ప్రతీర
భూమౌ - సురద్రురివావతీర్ణః - ఆవిర్భూతః - నరహరిః నరసింహః
ఉల్బణం ప్రవృద్ధం - అస్మదీయం - కామాదీనాం వైరిణాం గుంతశ్శత్రూ
ణాంగణం - నామ్నైవాసినాఖడ్గేన - కబళీకరోతు నాశయ త్విత్యర్థః ౪౮౨
౪౮౩ ॥ భయేతి ॥ భయేన సాంసారికేణ ఆర్తానాం జీవాతుజీవనౌష
ధం దయామహిమా యస్యతస్మై - వైకుంఠధామ్నే భగవతే - న
మాంసి తన వెకరోమి - ఆమ్నాయే పరమః ఈశితా ఈశ్వరః ఇతి ఉక్తః
వైకుంఠధామా - ఆమ్నాయేనోక్త ఇత్యత్ర అర్థః విషయే పర చిత్రం.

తీరభూమావఘప్రమహిసురద్రురివావతీర్ణః - కామాదివై
రిగణముల్బణమస్మదీయం నామాసినా ... ళీకరోతు॥
౪౮౨ ॥ తతోన్యతశ్చ్యుతమనీషిష్వ ... ॥
భయార్తజీవాతుదయామహిమ్నే వై ... మ్నే తన
వైనమాంసి। ఆమ్నాయ ఉక్తః పరమః శితే ... మ్నాయ ఉ
క్తః పరమత్ర చిత్రం ॥ ౪౮౪ ॥ యుక్తం చైతత్ ॥ యతోవి
ష్ణుః పరమ ఇతి శ్రుతా శ్రుతిః ॥ ౪౮౫ ॥ అనపాయరమో విష్ణుః
కస్మాదపరమో భవేత్ । యుక్తం రమాపతేరన్యే దేవా
స్త్వపరమా ఇతి ॥ ౪౮౬ ॥ కించ ॥ జాగ్రత్యేవ శిరాంసిని
త్యవచసాం సర్వోన్నతౌ శార్ఙ్గిణః తత్ర వ్యాసపరాశరా

య ఆమ్నాయే పరమే శితా ఇతి నామ్నా ఉక్తః - తస్మై ఇతి సంబంధః ॥
౪౮౪ ॥ ౪౮౫ ॥ అనపాయేతి ॥ తతః - అనపాయా అవియుక్తా రమా
యస్య సః విష్ణుః - కస్మాద్ధేతోః అపగతా రమా యస్మాత్సః - విష్ణోరేవాన
పాయినీ త్యాగమాదిని భావః - అనుత్కృష్టశ్చ - భవేత్ - న భవేదే
వ - రమాపతేర్విష్ణోరన్యే దేవాస్తు - అపరమా ఇతి యుక్తమేవ ॥ ౪౮౬ ॥
జాగ్రతీతి ॥ నిత్యవచసాం వేదానాం - శిరాంసి ఉపనిషదః - శార్ఙ్గిణః
సర్వోన్నతౌ విష్ణోస్సర్వోత్తమత్వే విషయే - జాగ్రతి ప్రకాశంత ఏవ -
తత్ర తస్మిన్నేవార్థే - వ్యాసపరాశరాదీనాం కృతయః పురాణాని

దత్తాదరాఃసిద్ధత్వాత్పర్యాః - వస్తుతస్తునశబ్దమాత్రమేవప్రమాణ
మత్రార్థేనుమానమప్యస్తీత్యర్థః - యఃపాదాంబుగంగాం దదా
తి విష్ణురిత్యర్థః - యస్తత్పాదాంబు ఉపసంగృహ్ణాతి - కమండలు నేతి
శేషః - బ్రహ్మేత్యర్థః - యశ్చ ఏతత్ పాదాంబుశిరసైవవ్యోమ్నా
కేశేనగృహ్ణాతి - రుద్ర ఇత్యర్థః వ్యోమకేశోభవోభీమఇత్యభిధానా
త్ - తేషు త్రిషుపరమం :- ఆత్మవాన్ వేత్తా - కోనజానాతీతికాకుః-
త్రయాణాంహిగుణమూర్తిత్వేన వైకారికత్వాత్తుల్యానాంనుధ్యేకం
చిత్పరమః అనాత్మవాన్ అజ్ఞానీకశ్చిజ్జానాతినసర్వ ఇత్యర్థః పరమ
త్వస్యాత్మవిషయత్వాదితిభావ ఇతివాస్తవమర్థమనిచ్ఛతోపికవే
ర్వాగభిధత్తే-శ్లో లౌకికానాంహిసాధూనాంఅర్థంవాగనువర్తతఇత్యా

దికృతయోనత్వాదరావస్తుతః- యఃపాదాంబుదదాతియస్త
దుపసంగృహ్ణాతిగృహ్ణాతివాయశ్చైతచ్ఛిరసైవ తేషుపరమం
జానాతికోనాత్మవాన్ ॥ ౪౮ ॥ పునస్సచమత్కారం ॥
౪౯ ॥ దుర్వాదినోవిష్ణుపదారవిందందోషాపహంనానుస
రంతుమోహాత్ । తేషాంమతంతుస్వయమత్రవిష్ణుపదార
విందానుస్మృతింవిధత్తే॥ ౪౯ ॥ ఇత్యన్యతోదృష్టింనిషిధ్య॥

భియుక్తోక్తేరితిశైవాః ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ దుర్వాదినఇతి ॥ దుర్వా
దినఃమతాంతరస్థాః - దోషాపహం - విష్ణోఃపదారవిందం :- మోహాద
జ్ఞానాద్ధేతోః - నానుసరంతు - అతిసర్గేలోట్ - తేషాందుర్వాదినాం
మతంతు - స్వయమాత్మనా - విష్ణుపదే - ఆకాశేఅరవిందస్యకదాచిద
ప్యసంభవతః అనుస్మృతిం అసంభవం - విధత్తేకరోతి - మిథ్యా భవతీ
త్యర్థః - అత్రాపిఆకాశేఅరవిందస్య గంగాజలరుహస్య ఆగోపా
లాంగనమాచపండితంసర్వసంప్రతిపన్నత్వాద్విష్ణోఃపదంవ్యవసితంని
శ్చితమితియావత్ అస్యతేగమ్యతేనేనేత్యరోమార్గః విష్ణునిశ్చితసి
ద్ధాంతఃశైవః తంవిందంతీతితద్విందాః తేషాం అనుస్మృతిమనుసరణం
ప్రచారమితియావత్ - ఇత్యర్థంవదంతిశైవాః ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥

సమంతేతి ॥ సమంతేస సూపదే శేరూఢానాం జాతానాం ద్రుమాణాం పుష్పేభ్యః నిష్పతతః మరందస్య సంతతిభిర్ధారాభిరభిషిక్తం- ఉత్తుఙ్గం - రవేః క్రమేగమనే ఆకుత్వస్య వేగస్య నిరోధిగోపురం విమానం యాస్యత త్రివిక్రమస్య భగవతః ఆయతనం ఆలయః - నిశామ్య తాం ద్రుశ్యతాం - త్వమితి శేషః ॥ ౪౯౧ ॥ ౪౯౨ ॥ అవ్యాదితి ॥ ఆశ్రయతాం సేవకానాం - అనశ్వరస్య నాశరహితస్య పదస్య వైకుంఠస్యేశ ప్రాసాదస్య నిశ్రేణికా ఆరోహణసాధన దారుయంత్రం - త(త్వా) పిటకైర్యేధః - హర్షాత్ ఊర్ధ్వం ఉదంచితః ఉన్నమితః - త్రివిక్ర

౪౯౦ ॥ సమంతరూఢద్రుమసూపుష్పనిష్పతన్మరందసంతత్యభి
షిక్తముత్తుంగం । రవిక్రమాకుత్వనిరోధిగోపురం త్రివిక్రమ
స్యాయతనం నిశామ్యతాం ॥ ౪౯౧ ॥ సపదిస్త్రయంభిధ్యా
యేత్ ॥ ౪౯౨ ॥ అవ్యాదాశ్రయతామనశ్వరపదప్రాసా
దనిశ్రేణికా హర్షాదూర్ధ్వముదంచితస్స చరణస్త్రైవిక్ర
మోనః క్లమాత । త్రైలోక్యార్పణతస్సితం శుభయశశ్ఛ
త్రం యదాసీద్బలేర్ద్రాఘిష్ఠో హరినీలదండ ఇవ యస్తద్ధార
ణాయోద్ధృతః ॥ ౪౯౩ ॥ స్మ్రానః ॥ కిమసౌ మాయావినో
మేనా అక్రమ త్రివిక్రమమభినందసి ॥ పశ్య ॥ ౪౯౪ ॥ శ్రీ
మానపి స్వయం దైత్యాత్ క్షుద్రాణుకుప్రతిగ్రహం । విందన్

మస్య అయం త్రైవిక్రమః - సచరణః - నః అస్మాన్ క్లమాత్ సంసారశ్రమాత్ - అవ్యాత్ రక్షతు - యస్త్రివిక్రమచరణః - త్రైలోక్యస్య అర్పణతః దానాద్ధేతోః - బలేర్దైత్యస్య సంబంధి శుభం యశ ఏవ సితం ఛత్రమాసీత్ జాతం - తస్య యశశ్ఛత్రస్య ధారణాయ ఉద్ధృతః ద్రాఘిష్ఠః అతిదీర్ఘః - హరినీలమయో దండ ఇవ స్థితః - సచరణ ఇతి సంబంధః ॥ ౪౯౩ ॥ కిమితి ॥ మాయావినం వంచకం - అక్రమం అనుచితకర్మాణం ॥ ౪౯౪ ॥ శ్రీమానితి ॥ స త్రివిక్రమః - స్వయం శ్రీమాన్ భాగ్యవానపి - లక్ష్మీవాంశ్చాపి - దైత్యాద్రాక్షసాత్ సతు విశిష్టా

ష్ట్వా - కుత్సితం ప్రతిగ్రహంయాచితార్థగ్రహణం కోభూవః ప్రతిగ్రహణంచ - కుర్యాణస్సన్ - మహతీంపృథ్వీంవిందన్ ప్రాప్నువన్నపిసన్ ఇష్టాంపృథివీం - గోత్రభిదేవంశచ్ఛేదకాయ - ఇంద్రాయచ - దదౌ నతుస్వయముపభుక్తవాన్ - కృచ్ఛ్రప్రాప్తంపామరోపి నత్యజతీత్యతోయం అక్రమ ఇతి వ్యాజస్తుత్యలంకారః ॥ ౨౮౪ ॥ విశిష్యేతి ॥ అయం త్రివిక్రమః - విశిష్య అతిశయ్య ॥ ౨౮౫ ॥ నిత్యేతి ॥ నిత్యమనపాయినీ ప్రమదా లక్ష్మీ ర్యస్య తథోక్తోపి - వటూభవన్ బ్రహ్మచారీభూతః - అనాథవత్ వెచ్ఛః - కించవంచితః దాతా బలిర్యేన తత్కృతః - కవీనాంపండితానాంక వెప్నుక్రస్యచవ్యధాకృత్ - అసౌనా

సమహతీంపృథ్వీంఇష్టాంగోత్రభిదేదదౌ॥ ౨౮౪ ॥ విశిష్యాథ
యమకకపటానాంకవీనాంనశ్లాఘనీయః ॥ ౨౮౫ ॥ యతః ॥
నిత్యానపాయిప్రమదోపినాథో వటూభవన్వంచితదాతృ
కోసౌ। కవివ్యథాకృత్ఖలుభూసురోపి భూదానవత్వంతుమ
మేవభేజే ॥ ౨౮౬ ॥ విశ్వావసుః ॥ అభ్యుపగచ్ఛామ ఏవఖ
వతః ప్రౌఢగుణదోషీకరణపాండిత్యమాత్రామేవ శ్లేషచమ
త్కారః ॥ ౨౮౭ ॥ ఆకర్ణయతావదేతత్ యదాశ్రితర
క్షణాయపద్మేక్షణః స్వమహత్త్వానురూపమపిరూపమపా

థ త్రివిక్రమః - స్వయంభూసూరః బ్రాహ్మణోపిసన్ - భువిదానవత్వంరాక్షసత్వం - భువోదానంబలికృతం అస్యాస్తీతి తద్వతోభావః భూదానవత్వమితిచ - లేభే ప్రాప్తవాన్ - ఇతీదంతుమహంయుక్తమేవ ఏకేనదాతావంచితః అనంతరంసర్వానపియాచకాన్ ద్వేష్టీతివదితరవ్యథాకరత్వం - స్వశిష్యస్యవంచనాయాశ్శుక్రవ్యధాకరత్వమితివివేకః ॥ ౨౮౬ ॥ అభీతి ॥ ప్రౌఢంశ్లేషభిత్తికాభేదాధ్యవసాయప్రయోజకం - గుణానాందోషీకరణేదోషత్వాపాదనే పాండిత్యంవిజ్ఞానం - అభ్యుపగచ్ఛామః - సర్వత్ర జానీమః ॥ ౨౮౭ ॥ ఆకర్ణయేతి॥ రూపంవామనం ॥ ౨౮౮ ॥ నిత్యేతి ॥ నిత్యం ఉన్నతః ఉత్తమోపి-

నిరపాయరమాశ్రయోఽపి - మహతాం అత్యాయతానాంచ - బహు
శః - అనేకేషాం - నతుద్విత్రిణాం - బహ్వల్పార్థానాచ్ఛప్పరకాదన్యతర
స్యామితిశేష - పదానాం బ్రాహ్మణాద్రా దిస్థానానాం సగమితభూఖం
డానాంచ - దాతాపి - శ్రితం ఆశ్రితం - ఇంద్రం - పాతుం రక్షితుం -
వామనవపుస్స్వీకృత్య - బలిం దైత్యం - పదత్రితయం - బిభిక్షే యా
చితవాన్ - సింధ్యస్యాపి అన్యోపకారస్య ఆవశ్యకత్వాదితి భావః - భి
క్షుతి ద్విర్వాక్యకః ॥ ౫౦౦ ॥ ౫౦౧ ॥ త్రైవిక్రమ ఇతి ॥ త్రిపథగాగం
గాతజ్జనకః - ఊర్ధ్వోత్క్షిప్తవిష్ణుపాదాంగుష్ఠనఖేన బ్రహ్మాండభిత్తిభే

దే ॥ ౪౯౯ ॥ నిత్యోన్నతోఽపి నిరపాయరమాశ్రయోఽపి దా
తాపి హంత బహుశో మహతాం పదానాం। స్వీకృత్య వామన
వపుశ్శ్రితమింద్రమీశః పాతుం పదత్రితయమత్ర బలిం బభి
క్షే ॥ ౫౦౦ ॥ పునస్సభక్తిప్రకరణం ॥ ౫౦౧ ॥ త్రైవిక్ర
మః త్రిపథగాజనకస్స పాదః పాయాత్పురస్య మరుతాం మ
రుతాం నిహంతా। శంభోస్స్ఫురన్మకుటభూషణదానచుంచు
రంభోనిధేశ్శ్వశురమాప్తగిరోఽయమాహుః ॥ ౫౦౨ ॥ ఇ
తి కించిదంతరమతిక్రమ్య ॥ ౫౦౩ ॥ కాంచీనగరవిభూషా
క్షామాత్మీకల్పమంజరీ భజతాం। రక్షాసురసేనానాం రాజతి
శర్వస్య సర్వస్వం ॥ ౫౦౪ ॥ నిరూప్య సవిస్మయానందం। కా

దనేగళితమహార్ణవోదకస్యైవ గంగాత్వశ్రవణాదితి భావః - అతఏ
వ - మరుతాం దేవానాం - పురస్య స్వర్గస్య - మరుతాం నిర్జలదేశ
త్వం - నిహంతా నివారకః - పాయాత్ - అస్మాన్రక్షతు - ఆప్తగిరః వే
దవాక్యాని - శంభోరితి గంగోత్తమాంగత్వాదితి భావః - అంభోనిధేరి
తి గంగాకళత్రత్వాదితి భావః - దానేన ప్రసిద్ధ ఇత్యర్థః - దానచుంచు
రితి - తేన విత్తశ్చుంచుప్చణపావితి చుంచుప్ప్రత్యయః ॥ ౫౦౨ ॥ ౫౦౩ ॥
కాంచీతి ॥ భజతాం సేవకానాం - కల్పమంజరీ కల్పవృక్షగుచ్ఛః - సుర
సేనానాం రక్షా - శర్వస్య శంభోస్సర్వస్వం సర్వధనం - కాంచీనగరస్యా

విభూషాభూషణం - కామాక్షీదేవీరాజతి ॥ ౨౦౪ ॥ ౨౦౫ ॥ దంతేతి ॥ హేమకామాక్షిదేవి - తవదంతానాం శ్రీః దృశ్యతేయది - తతఃతదా - కైజనాః కుందం కుట్మలం ననిందంతీతి కాకుః - తవేతిసర్వత్రయోజ్యం- వక్త్రం అభిలష్యతేయది - తదాబుధజనః - చంద్రం నసంద్రక్ష్యతే - ఉత్తమలాభస్య అధమానాదర హేతుత్వాదితిభావః - దృష్టియుగె లోచనద్వంద్వం దృష్టేసతి - బాలోపిపునః - కింపునః ప్రాజ్ఞః - నీలోత్పలంనవినుయాత్ - సూక్తిః మధురవాక్ - అనుభూయతే చేత్, శ్రూయతేయది - మాక్షికే మధుని - మధురతా కా - నాస్త్యేవేత్య

మాక్షీమాంవంత్ర్య ॥ ౨౦౫ ॥ దంతశ్రీస్తవదృశ్యతేయ
దితతఃకుందంననిందంతి కేవక్త్రంయద్యభిలష్యతే బుధజన
శ్చంద్రంనసంద్రక్ష్యతే। దృష్టేదృష్టియుగే పునర్నవినుయా
ద్బాలోపినీలోత్పలం సూక్తిశ్చేదనుభూయతే మధురతా కా
మాక్షికే కామాక్షికే ॥ ౨౦౬ ॥ కృశానుః॥ యద్యపివిద్యతే కా
మాక్ష్యాస్సర్వాభినందనీయం సౌందర్యం। తథాపిముధాత
దితి ప్రతిభాతి ॥ ౨౦౭ ॥ తథాహి॥ కాంతోవిరూపాక్ష ఇతి
ప్రతీతః కామస్యహంతా గిరిరాజపుత్ర్యాః- స్తంబేరమాస్య
స్తనయశ్చ తస్యాలంబోదరః కింఫలమాభిరూప్యం ॥ ౨౦౮ ॥
అనయోః ఖల్వంబికాత్ర్యంబకయోః దాంపత్య మననురూ

ష్ణః ॥ ౨౦౬ ॥ యదీతి ॥ తత్ సౌందర్యం॥ ౨౦౭ ॥ కాంత ఇతి॥ గిరిరాజపుత్ర్యాః కామాక్ష్యా ఇతిసర్వత్రయోజ్యం - కాంతః పతిః- విరూపైవికృతే అక్షిణీవిరూపాణివిషమాణి అక్షీణిచ యస్యసః- కామస్యతృతీయపురుషార్థస్య మన్మథస్యచ - హంతానాశకశ్చేతి - ప్రతీతః ప్రసిద్ధః - తనయశ్చ స్తంబేరమాస్యః గజముఖః లంబోదరః గణాధిపశ్చేతి ప్రతీతః - ఇదముక్తవిధం - తస్యాః లోకోత్తరసౌందర్యవత్యాః - ఆభిరూప్యం సౌందర్యోచితం ఫలంకిమితి కాకుః ॥ ౨౦౮ ॥ అనయోరితి ॥ అననురూపం అనుచితం ॥ ౨౦౯ ॥ ఇయమితి ॥ ఇయం అంబికా

సర్వాణిమంగళానియస్యాస్సాతథోక్తా - సతుత్ర్యంబకః - శ్మశాన మందిరః - శ్మశానంశూన్యత్వాద్గృహాకారంమందిరంయస్యేతిచ- అసావంబికా - హేమైవహైమంతద్వతీహిమవతోగిరేరపత్యంహై మవతీతిచ సతుభిక్షుకః - దిక్షుయాతి - భిక్షతే కాంచు తేభక్తశ్రే యాంసీతిభిక్షుక ఇతిచ బ్రాహ్మ్యావైష్ణవైశ్వర్య కారణీభూత మహై శ్వర్యస్యసత్త్వేపివిషయవైతృష్ణ్యవశేనస్వాత్మానందానుభవసంధా యకమితివిషయిణాం శిక్షణాయభిక్షుక ఇతిపరమార్థః - ఇయంతు కుంకుమాంకితా - సతుభస్మరాశినావిభూతిసమూహేనభూషితఃలిప్తః

షమితివ్యక్తమేతత్ ॥ ౨౦౯ ॥ పశ్య ॥ ఇయంహిసర్వమం
గళాసతుశ్మశానమందిరోవిభాతిహైమవత్యసౌసయాంచది
క్షుభిక్షుకః । ఇయంతుకుంకుమాంకితాసభస్మరాశిభూషిత
స్త్వరాళకుంతలాచసాజటాభిరేషభీషణః ॥ ౨౧౦ ॥ వి
శ్వావసుః ॥ వయస్యమైవంవాదీః నఖల్వప్రశస్తైరపివాస
కృత్తివాసఃప్రభృతిభిఃసాంసిద్ధికమభిరూపాణాంఅభిరూప్య
మవహీయతే ॥ ౨౧౧ ॥ నివస్త్రాంవాకృత్తింనివసతుచిరం
వాపితృవనేశివస్త్వావధ్నాత్వామహీంగణమథాప్యేషసుభగః । ప
రీతంశైవాలైరుషితమపిపంకేషుమలినానలీనాభిర్భ్రాణం
క్షమిహాకమనీయంనకమలం ॥ ౨౧౨ ॥ రమణీయస్యహిప్రు

సాచ అరాళకుంతలాకుటిలకేశీ ఏషఃజటాభిఃభీషణః భయంకరః ॥ ౨౧౦ ॥ వయస్యేతి ॥ వాసఃనివాసః - వాసఃవస్త్రం - సాంసిద్ధికం ప్రకృతిసిద్ధం - ఆభిరూప్యం సౌందర్యం ॥ ౨౧౧ ॥ నివస్త్రామితి ॥ శివః తావచ్ఛబ్దోవాక్యాలంకారే - కృత్తింగజచర్మ - నివస్త్రాంపరిదధాతువ స్త్రీకరోత్వితియావత్ - పితృవనేశ్మశానే - చిరంనివసతుతిష్ఠతు - ఆ హింగణంసర్పరాశిం - ధత్తాంధధాతు - సర్వత్ర అతిసర్గేలోట్ ఆ ధాపితథాపీత్యర్థః ఏషఃశివఃసుభగః - తథాహిశైవాలైఃజలనీలీభిః పరీతంవ్యాప్తమపి - పంకేషు ఉషితంస్థితమపి - మలినాః అలీనాభి

క్షణమపి - కమలం ఇహలోకేన కమనీయం కిమితి కాకుః ॥ ౨౧౨ ॥ రమణీయ ఇతి ॥ విదగ్ధా రమణీ చతురాంగనా - యత్ర పురుష ఏవ - రజ్యతి - హిరేవార్థే - స పురుష ఏవ రమణీయః - రసికస్య సాహిత్యపారదృశ్వనః చిత్తం - యత్ర శ్లోకే - సక్తం స ఏవ శ్లోకః - సుభగః మనోజ్ఞః ॥ ౨౧౩ ౨౧౪ ॥ శివేతి ॥ కామః మన్మథః - శివస్య అక్ష్ణా లాలాటేన ఆలోకితః దర్శనాత్ - జిత ఇత్యేవమేవ శుశ్రుమః - అత్రార్థే - వ్యత్యాసః విపర్యయః అస్తి - యతః కాంచ్యాం - శివః కామస్య అక్ష్ణా ఆలోకితః - కామాక్ష్యాః పార్వత్యాః ఆలోకిత ఇతి చ జితః ॥ ౨౧౫ ॥ ౨౧౬ ॥ పు

రుషో రమణీయస్త్రై వరజ్యతి విదగ్ధా। శ్లోకస్స ఏవ సుభగశ్చిత్తం
సక్తం హి యస్య రసికస్య ॥ ౨౧౩ ॥ అవధార్యతామత్ర త
దతిమాత్రం చిత్రం ॥ ౨౧౪ ॥ శివాక్ష్ణాలోకితః కామో జి
త ఇత్యేవ శుశ్రుమః। వ్యత్యాసోత్ర జితః కాంచ్యాం కామా
క్ష్యాలోకితశ్శివః ॥ ౨౧౫ ॥ పుష్కలంకిలపుత్రభాగ్యమ
పి పర్వతరాజకన్యాగతం ॥ ౨౧౬ ॥ యతః ॥ కుశలీభనాథ
వక్త్రః పుత్రః ప్రథమో హిమాద్రితనయాయాః। పంచా
స్యాత్పితురధికష్షడాననో ద్వితీయోస్యాః ॥ ౨౧౭ ॥ ఇ
త్యన్యతః కించిత్పరిక్రామన్ సామోదం ॥ ౨౧౮ ॥ శశాం
కమౌళిస్స్వహుంకారమూలే కైలాసవాసీ స ఇహావిరాసీత్। య

శలీతి ॥ హిమాద్రితనయాయాః పార్వత్యాః - ప్రథమః పుత్రః గణేశః కుశలీ ప్రశస్తకుశలః - భనాథశ్చంద్ర ఇవ వక్త్రం యస్య సః - ఇభనాథస్య గజనాథస్యేవ వక్త్రం యస్యేతి చ - అస్యాః ద్వితీయో నందనః షడాననః గుహః - పంచాస్యాత్ పితుః శివాత్ అధికః ॥ ౨౧౭ ॥ ౨౧౮ ॥ శశేతి ॥ కైలాసవాసీ స శశాంకమౌళిః శివః - ఇహ కాంచ్యాం - స హుంకారస్య ఆమ్రవృక్షస్య మూలే - ఆవిరాసీత్ - యస్య చంద్రచూడస్య - దృక్ నేత్రం చ - అగ్నిభః అవత్యస్యా ఇత్యగ్నిభూః - తనూభవశ్చ పుత్రోపి - ఆగ్నేభః అవతి జాయత ఇత్యగ్నిభూః - కించ యస్య యోషా

అంగనాపి - నగరాజస్యాపత్యం స్త్రీ నాగరాజిః - యస్యభూషాపినా
గానాం సర్పాణాం రాజిఃపఙ్క్తిః - సఇతిసంబంధః ॥ ౨౧౯ ॥ వయ
స్యేతి ॥ విశ్వస్మాత్ లోకాత్ విలక్షణంవిరుద్ధం - అనృతజడదుఃఖాత్మ
కప్రపంచాత్ విభిన్నంచ చారిత్రంకర్మయస్యతం - సత్యజ్ఞానానంద
దాత్మకమితిచ ॥ ౨౨౦ ॥ లోకఇతి ॥ పశూనాంపతిః గోపతిఃస్థాణుః
శాఖాశూన్యః వృక్షస్కంధః అనభిజ్ఞోఽచేతనశ్చేతిప్రాతీతికోఽర్థః -
శ్లో॥ సర్వేదేవాస్తుపశవః బ్రహ్మవిష్ణ్వింద్రపూర్వకాః - ప్రోక్తాఃతే
షాంపతిర్యస్మాతతః పశుపతిస్స్మృత ఇతినిరుక్తాత్ - తేషామసురా

స్యాగ్నిభూర్నేత్రనూభవశ్చ సోమాపిభూషాపిచనాగ
రాజిః ॥ ౨౧౯ ॥ కృశానుః ॥ వయస్యకింవర్ణయసివిశ్వవి
లక్షణచారిత్రంరుద్రం ॥ ౨౨౦ ॥ లోకేహిలోచనత్రైత్య
సంపిపాదయిషయాయతమానాన్ జనానేవపశ్యామః ॥ అ
యంతుపశుపతిఃస్థాణురితిచాహ్వయమున్వర్థయన్నిహాశు
శుక్షణిమక్షిణిబిభ్రత్తవాన్ ॥ ౨౨౧ ॥ విశ్వావసుః ॥ అవధే
హితావదవధాస్యామిరహస్యం ॥ ౨౨౨ ॥ గంగానుషం
గాదతిశీతబాధామిందోర్ద్యునిసింధోశ్చతదన్వయేన ॥ హర్తుం
వహత్యగ్నిమయీంతృతీయాంహరోహసంతీమివహంత
దృష్టిం ॥ ౨౨౩ ॥ కృశానుః ॥ హంతతహేతుహిమకిరణశ

కాంతిస్రః పురఆసన్నిత్యాద్యనువాకే అహమేవపశూనామధిపతిర
సానీతిశ్రుతేశ్చ ॥ శ్లో ॥ సర్వవైకారికలయోస్థాణుస్తిష్ఠతిరూపఃస ఇతిని
రుక్తాచ్చవాస్తవార్థః పాషండానామవిషయ ఇతిబోధ్యం - అక్షి
నేత్రే ఆశుశుక్షణిం అగ్నిం ॥ ౨౨౧ ॥ ౨౨౨ ॥ గంగేతి ॥ ఇందోర్గం
గాయాః అనుషంగాత్ సంబంధాత్ అతిశీతబాధాం - ద్యుసింధోఃగం
గాయాః - తస్యచంద్రస్యఅన్వయేనసంబంధేన అతిశీతబాధాంచహ
ర్తుం - హరః - తృతీయాం అగ్ని మయీందృష్టిం హసంతీం అంగార
శకటీమివ - వహతి - హంతేత్యాశ్చర్యే ॥ ౨౨౩ ॥ హంతేతి ॥ తుహి

సకిరణశకలేన సురసరిజ్ఝర్యా గంగాప్రవాహేణ చ శిశిరం శీతలం శిరః యస్య తస్య ॥ ౫౨౪ ॥ తతస్తస్మిన్ శిశిరశిరస్కత్వాద్ధేతోశ్చ గంగేతి - గంగాతరంగావళిభిః - సుధాంశోః సంబంధిభిః సుధాఝరైరమృతప్రవాహైః అనిశం ఆర్ద్రమూర్ధ్నః శంభోః - అభిషేకం ముధా వ్యర్థం కలయంతి కుర్వంతి - శైవా ఇతి శేషః - కుతః - తోయేన తృప్తాయ పీతజలాయ జనాయ - అపః కో దదాతి న కోపీత్యర్థః ॥ ౫౨౫ ॥ అత్రేతి ॥ అత్ర

కలసురసరిజ్ఝరిశిశిరశిరసస్త్రిపురహరస్యైకథమభిషేకప్రియతా ॥ ౫౨౪ ॥ తతశ్చ ॥ గంగాతరంగావళిభిస్సుధాంశోస్సుధాఝరైశ్చానిశమార్ద్రమూర్ధ్నః ।ముధాభిషేకం కలయంతి శంభోస్తృప్తాయ తోయేన దదత్యపః కే ॥౫౨౫॥
విశ్వావసుః ॥ అత్రాపి యుక్తముత్తరం వ్యాహరామి ॥౫౨౬॥
జ్వలనాకలనాద్విషస్య పానాద్విషభాజాం వహనాచ్చ తప్తమూర్తేః । అనిశం త్రిదశాపగాధరస్యాప్యభిషేకప్రియతా హరస్య జాతా ॥ ౫౨౭ ॥ అత్రైవమథాపి అన్యదనుయుజ్యతే ॥ ౫౨౮ ॥ కిమసౌ విహాయసం విహాయ సంతతం శంకరశిరసి । గంగాతరంగాంతః ప్రతివసతి మృగాంకః కృశాంగః ॥ ౫౨౯ ॥ సౌవర్ణభూధరమపి స్వకరేనిధాయ భిక్షాంకపాలభృదిహాంబ తికృత్తివాసాః । ఆస్తామిదం స్వయమసౌ పరిగృహ్య లుబ్ధో లక్ష్మీపతింతమపి మార్గణయాంచకార ॥ ౫౩౦ ॥

అభిషేకక్రియాయామపి ఉత్తరం - వ్యాహరామి వదామి ॥ ౫౨౬ ॥ జ్వలనేతి ॥ జ్వలనస్య లలాటనేత్రాగ్నేః ఆకలనాత్ సంబంధాత్ - విషస్య కాలకూటస్య పానాత్ - విషభాజాం భూషణీకృతసర్పాణాం వహనాద్ధేతుత్రయాచ్చ - తప్తమూర్తేః త్రిదశాపగాధరస్యాపి హరస్య - అనిశమభిషేకప్రియతా జాతా ॥ ౫౨౭ ॥ అత్రైవేతి ॥ అనుయుజ్యతే పృచ్ఛ్యతే ॥ ౫౨౮ ॥ కిమితి ॥ అసౌ మృగాంకః చంద్రః కృశాంగః అల్పశరీరస్సన్ - విహాయసమాకాశం - అంతర్మధ్యే ॥౫౨౯॥

౫౩౦ ॥ ౫౩౧ ॥ శివేతి ॥ శీతభానుశ్చంద్రః - సాగరస్య సముద్రస్య సూనుత్వసూచనాయ పుత్రో౽హమితి జ్ఞాపనాయేవేత్యర్థః - గమ్యోత్ప్రేక్షా - పరమల్పతనుస్సన్ - తస్య సముద్రస్య మహిష్యాః భార్యాయాః గంగాయాః - జఠరం మధ్యం గర్భం చ - అధివసతి తత్ర తిష్ఠతీత్యర్థః ॥ ౫౩౨ ॥ తథాపీతి ॥ లుబ్ధ ఆదికిరాతశ్చ - ఫలం ప్రాప్తుమిచ్ఛుభిః ఫలప్రేప్సుభిః అనాదృత్యః న కాంక్షణీయః ॥ ౫౩౩ ॥ సూక్ష్మేతి ॥ లుబ్ధః ధనలోభవాన్ ఆదికిరాతశ్చ - అత ఏవ - అయం శివః సూక్ష్మస్య సితస్య చాంశుకస్య లాభః - సూక్ష్మాయాః సితాంశోః చంద్రస్య కళా

విశ్వావసుః ॥ శృణు సఖే తత్ర కారణం ॥ ౫౩౧ ॥ శివశిరసి
శీతభానుస్సాగరసూనుత్వసూచనాయ పరం। అధివసతి తన్మ
హిష్యా గంగాయా జఠరమల్పతనురేషః ॥ ౫౩౨ ॥ కృశా
నుః ॥ తథాపి లుబ్ధ ఏష ఫలప్రేప్సుభిరనాదృత్యః ॥ ౫౩౩ ॥
తథాహి ॥ సూక్ష్మసితాంశుకలాభో ౽ప్యపటో హైమధరపద
నివిష్టోపి । లుబ్ధో ౽యమయోహస్తస్తండులసత్త్వే ౽ప్యటత్యే
హో భిక్షాం ॥ ౫౨౪ ॥ అత్యల్పమిదముచ్యతే। యచ్ఛం
కరసంగ్రాహ్య గంగాయామపి జీవనదాయిన్యాం సంక్రాంతా త
ద్గతా లుబ్ధతా ॥ ౫౩౫ ॥ పశ్య ॥ ముక్తాశ్రితా విష్ణుపదాదు
దితా గాంగేయముత్పాద్య వసుప్రకృష్టం। ప్రాప్యాపి రత్నా

యాః ఆభా చాస్యాస్తీత్యర్థః ఆస్యా చ - తథాపి సన్ - అపటః వస్త్రహీనః దిగంబరశ్చ - హైమధరే సువర్ణరాశిమతి పర్వతే స్థానే మేరుస్థానే చ నివిష్టోపి - అయః అశ్మసారః శూలం చ హస్తే యస్య సః - కించ - తండులానాం సత్త్వం విద్యమానత్వం తండోర్నందికేశ్వరస్య లసత్త్వం ప్రకాశశ్చ తస్మిన్ సత్యపి - భిక్షామటతి ॥ ౫౩౪ ॥ అతీతి ॥ అత్యల్పం సూక్ష్మగోచరమిత్యర్థః ॥ ౫౩౫ ॥ ముక్తేతి ॥ ముక్తైః త్యక్తసంసారైః ముక్తాభిః మౌక్తికైశ్చ ఆశ్రితాపి - విష్ణోస్సత్త్వప్రధానస్య పదాత్ ఆకాశాచ్చ ఉదితా జాతాపి చ - గంగా - ప్రకృష్టం - గాంగేయం స్వర్ణమయం -

వసుధనం - వసుషు అష్టసు ప్రకృష్టం - గాంగేయం భీష్మంచ - ఉత్పాద్య - రత్నాకరేణ సముద్రేణ నిత్యం సంగం ప్రాప్యాపి - కపర్దికాయాం వరాటికాయాం ఆశాం కాంక్షాం - కపర్దినః శివస్య కేశిరసి ఆశాం - న జహాతి ॥ ౫౩౫ ॥ సర్వత ఇతి॥ సర్వతోముఖానాం క్రతువిశేషాణాం జలానాంచ సమృద్ధి జుషాపి - ఉద్యతీ ప్రబుద్ధా పౌండగికాణాం క్రతువిశేషాణాం శ్వేతపద్మానాంచ వనే సమూహే వాసనా సంస్కారః సుగంధశ్చ యస్యాస్తథోక్తయాపి - తయా గంగయాపి - జహ్నూర్మునేః మఖః - అవధినా శిత ఇతియత్ - తద్యజ్ఞనాశః - సత్రఘాతినః దక్షయజ్ఞ భంజకస్య చిరసంగతి రేవ దోషాత్ - తయాకృత ఇతి శేషః -

> కేర నిత్య సంగం కపర్దికాశాం న జహాతి గంగా ॥ ౫౩౬ ॥ అ
> న్యచ్చ ॥ సర్వతోముఖ సమృద్ధి జుషోద్యత్పౌండరీక వన వాసన
> యాపి। యత్తయాప్యవధి జహ్ను మఖస్తత్సత్రఘాతి చిరసం
> గతి దోషాత్ ॥ ౫౩౭ ॥ పునర్విమృశ్య ॥ ౫౩౮ ॥ ఈశః
> కర స్వకృత కాంచనాద్రిః కుబేర మిత్రం రజతాచలస్థః-తథా
> పి భిక్షాటనమస్య జాతం విధౌ శిరస్థే కుటిలే కుత శ్రీః॥ ౫౩౯
> కిం చైష విరుద్ధ ధర్మా కృత్తివాసాః కుతః స్తోతవ్యః ॥ ౫౪౦ ॥

అన్యథా తాదృశయజ్ఞోత్తమ కర్త్రా స్తదయోగాదితి భావః ॥ ౫౩౭॥ ౫౩౮ ॥ ఈశ ఇతి ॥ యద్యపి ఈశః శివః ప్రభుశ్చ - కరస్వీకృతః చాపత్వేన కరేధృతః కాంచనాద్రి ర్యేనసః - కుబేరస్య ధనదస్య మిత్రం - రజతాచలస్థః కైలాసవాసీతిచ భవతి - తథాపి- అస్య ఈశస్య-భిక్షాటనం జాతం అభూత్ - తథాహి - కుటిలే వామే వక్రేచ - విధౌద్వై వే- ఇకారాంతః - చంద్రేచ - ఉకారాంతః - శిరస్థే సతి - శ్రీర్లక్ష్మీః కుతః - నాస్త్యేవేత్యర్థః - అత్ర కేచిత్ బ్రాహ్మవైష్ణవైంద్రాద్యఖిలైశ్వర్య ప్రదాయిత్వేన ప్రసిద్ధస్య అచంచలాణిమాద్యష్టైశ్వర్య పరిపూర్ణస్యేశ్వరస్య చంచలా శ్రీః కుతః నాస్త్యేవేత్యర్థాంతరం భణంతి ॥ ౫౩౯॥ కిమితి ॥ విరుద్ధ ధర్మా అత ఏవ కృత్తివాసాశ్శివః ॥ ౫౪౦

ధత్తఇతి ॥ హారః - మూర్ధ్ని - జడంశీతం ఔషధీశంచంద్రసంబంధి-
మహః తేజః - ధత్తే - ఫాలతలే - ఉషర్బుధస్య అగ్నేస్సంబంధియౌ
షర్బుధం - మహః - ధత్తే - అంగకేషు - ఫణీంద్రమౌళిస్థమణిప్ర
సూతం - మహః - ధత్తే - అథాపి ఏవమపి - అంధకారోస్యాస్తీత్యంధ
కారిణో భావస్తదంధకారిత్వం అంధకో నామాసురస్తస్యారిత్వం శత్రు
త్వంచ - ఉపైతి ప్రాప్నోతి ॥ ౨౪౧ ॥ తారకేతి ॥ అయంహారః -
అంకే - తారకస్యరంహసః అరింస్కందం - మస్తకే శిరసి - తారకస్య అ
ధిపంచ - తారకాణాంనక్షత్రాణామధిపంచంద్రంచ - వహన్ - య

శ్లో ॥ ధత్తేమహోమూర్ధ్ని జడౌషధీశంజ్యౌషర్బుధం
ఫాలతలేంగకేషు - ఫణీంద్రమౌళిస్థమణిప్రసూతంహారోంధ
కారిత్వమథాప్యుపైతి ॥ ౨౪౧ ॥ అపిచ ॥ తారకారింవ
హన్నంకే మస్తకే తారకాధిపం । అంగీకుర్వన్ సుదృశమప్య
క్షీకాక్షోవిభాత్యయం ॥ ౨౪౨ ॥ విశ్వావసుః ॥ కిమేభిశ్శబ్ద
శ్లేషైకశరణైర్గుణపదైరస్యఖలువ్యుత్పత్త్యంజయస్యవిశ్వస్తు
త్యమన్యాదృశంవదాన్యత్వం ॥ ౨౪౩ ॥ దీర్ఘాయుర్ము
నిసూనవేస్మదదతేదివ్యాంతథాభీష్టదంప్రఖ్యాతాయ భగీర
థాయభగవత్పాదామృతం ప్రాదదాత్ । పాపేభ్యోపిచ

ధాస్థానసన్నివేశాదినా శోభనాందృశంనేత్రమంగీకుర్వన్నస్వీకుర్వ
న్నపి - సుదృశం స్త్రియంపార్వతీం అంగీకుర్వన్ వామాంగత్వేనస్వీ
కుర్వంత్సన్నపీతిచ - అక్షీకేబలాత్ అయథాస్థానే అక్షియస్యతథోక్త
స్సన్ - విభాతివిరుద్ధం ప్రకాశతే - విశేషేణరాజత ఇతిచ ॥ ౨౪౨ ॥
కిమితి ॥ స్తుత్యంస్తోతుమర్హం - వదాన్యత్వందాతృత్వం - అన్యా
దృశమసదృశం ॥ ౨౪౩ ॥ దీర్ఘేతి ॥ యశ్శివః - మునిసూనవేమా
ర్కండేయాయ - దీర్ఘాయుశ్చిరజీవిత్వం - దదతేస్మదత్తవాన్ - ప్ర
ఖ్యాతాయేతి - పూర్వపత్రాపివిశేషణం - భగీరథాయరాజ్ఞే - అభీష్ట
దంభగవత్పాదామృతంగంగాం - ప్రాదదాత్ దత్తవాన్ - పాపిభ్య

పుత్రః పఙ్క్తివదనః రావణః తౌ ప్రష్ఠౌ పురస్సరౌ యేషాం తేభ్యః పా
పిభ్యోపి - ఇష్టంఫలం ప్రాదాత్ - తస్యశివస్య వాదాన్యకం - జగ
చ్ఛ్లాఘోదాయ - భవతి॥౨౪౪॥ తదితి ॥ ఆహతం వ్యాహార్ధకం ॥౨౪౫॥
దత్త్వేతి ॥ యః శశాంకమౌళిః - దానవరాక్షసేభ్యః - వరం ప్రార్థి
తం దత్త్వా - విశ్వస్య స్వస్య చ - విషాదం దుఃఖం సంపాదయామాస - భ
స్మాసురవరదానస్య స్వోపాధిజనకత్వాదితి భావః - ఏతస్య శశాంక
మౌళేర్దాతృత్వం - తత్రైవ హాస్యం - నము మేత్యర్థః ॥౨౪౬॥౨౪౭
దైత్యేభ్య ఇతి ॥ త్ర్యక్షస్త్వేవః - దైత్యేభ్యో రాక్షసేభ్యో వరాన్నా

బాణపఙ్క్తివదనప్రష్ఠేభ్య ఇష్టంఫలం ప్రాదాత్తస్య శివ
స్య భాతి జగదశ్లాఘోదాయ వాదాన్యకం ॥౨౪౪॥ కృశానుః॥
తదేతదాహతం భాషితం యన్మహాదేవస్య వాదాన్యకం జగ
చ్ఛ్లాఘోదయతి ॥౨౪౫॥ యతః॥ దత్త్వా వరం దానవరాక్ష
సేభ్యో విశ్వస్య చ స్వస్య చ యో విషాదం। సంపాదయామా
స శశాంకమౌళేః దాతృత్వమేతస్య తత్రైవ హాస్యం ॥౨౪౬॥
విశ్వావసుః॥ కుటిలధిషణగుణానుపదోష ఇతి ఘోషయతి భ
వాన్ ॥౨౪౭॥ తథాహి॥ దైత్యేభ్యో న వరాన దాస్యత
యది త్ర్యక్షో ముహుస్తర్హి తే నాశక్ష్యన్ భువనాని పేష్టు
ముదయం నాప్స్యత్తయా శార్ఙ్గిణః। నోదాయిష్యత మా

నుష్యత యది - తర్హి - తే దైత్యాః - భువనాని ముహుః పేష్టుం నాశ
యితుం - నాశక్ష్యన్ సమర్థా నాభవిష్యన్ - తతశ్చ - శార్ఙ్గిణో
దయా ఉదయముత్పత్తిం నాప్స్యత్ ప్రాప్తా నాభవిష్యత్ - తత
శ్చ - మానుషాదిషు జాతిషు - హరిః నోదాయిష్యత నావిరభవిష్య
త్ - తతశ్చ భగవాన్ - సేతుస్సముద్రః - గీతాభగవచ్ఛబ్దపూ
ర్వా ఆదియన్నస్య తదాదికం - ప్రాభంత్స్యత్ బద్ధం నాకరిష్యత్ -
కాపేనిరత ఆహ - అమీ నరాః భవార్ణవం నాలంఘయిష్యన్ - అ
త్రలిఙ్గ్సమిత్తైర్లృఙ్క్రియాతిపత్తావితి హేతుహేతుమద్భావే విహిత

స్వల్పజః రూపాణ్యద్రాస్యతేత్యాదీని || ౫౪౭ || కంపేతి || కంపా
యాః నామ నద్యాః తరంగైః శిశిరైః అనిలడింభైః మందమారుతైః జాత
కంపాత్ ఆమ్రాత్ చూతవృక్షాత్ నిష్పతితేనపుష్పరసేన అభిషిక్తః
అనుకంపాసుధాంబుధిః - అంబికాయాః పతిరేకామ్రేశ్వరః - అర్థి
నః ప్రార్థకజనస్య-అఖిలాం సంపదం - సంపాదయతి||౫౪౮||౫౫౦||
అల్పేతి || అల్పస్సన్నప్యపి పదార్థః - కాంచ్యామావాసాద్ధేతోః-గౌ
రవం మహత్త్వమాసాదయతి ప్రాప్నోతి - యతః - ఏతస్మిన్ పురే
కాంచ్యాం - తిష్ఠతీతి సచాసావణుః - ఏతత్పురస్థాణురేకామ్రేశ్వ-

నుపాదిషుహాదినోఽనే సేతుగీతాదికం ప్రాభంత్స్యద్భ్యగవాన్
భవార్ణవమమీనాలంఘయిష్యన్నరాః || ౫౪౭ || కిం
చ|| కంపాతరంగశిశిరానిలడింభజాతకంపామ్రనిష్పతితపు
ష్పరసాభిషిక్తః - సంపాదయత్యతులసంపదమర్థినోఽనుకం
పాసుధాంబుధిరయంపతిరంబికాయాః || ౫౪౮ || పురీంని
రీక్ష్యసశ్లాఘం || ౫౫౦ || అల్పోపికాంచ్యామావాసాదా
సాదయతిగౌరవం | యతఏతత్పురస్థాణుగిరీశఇతిగీయతే||
౫౫౧ || కృశానుః | అన్యోన్య విరుద్ధస్వభావాభ్యాందే
వాభ్యామాక్రాంతామేనాంనగరీంకింవిస్తాపి || ౫౫౨ ||
దేశౌద్వావధికాంచిపశ్యలసతఃప్రాచీప్రతీచ్యాశయోస్త

గిరీశః పావ్యశ్రేష్ఠః కైలాసనాథశ్చ ఇత్యుక్తప్రకారేణ - గీయతే వ్య
వహ్రియతే || ౫౫౧ || అన్యోన్యేతి || ఏనాంనగరీంకాంచీం || ౫౫౨||
దేవావితి || అధికాంచి కాంచ్యాం - ప్రాచ్యా మాశాయాం ప్రతీచ్యా
మాశాయాంచ ద్వయోః - యౌ దేవౌ వరదరాజైకామ్రేశ్వరౌ - లస
తః రాజేతే - తత్ర తయోర్మధ్యే - ఏకః వరదరాజః - వీనాం నాయ
కం గరుడం - అధఃకురుతే - వాహనత్వాదిత్యర్థః - అపరః ఏకామ్రే
శః - వినాయకం గణాధిపంచ - పురస్కురుతే - పుత్రత్వాదితి భావః.
ఏకః నిత్యం అనష్టమూర్తిః అష్టమూర్తిర్న భవతి - అవినాశిస్వరూపశ్చ

ఇతిఖ్యాతః ప్రసిద్ధః ఇతరః నిత్యం అష్టాభూతార్కచంద్రయజ్వానః మూర్తయః యస్య తథోక్తః ఇతిఖ్యాతః - జగతీత్యుభయత్ర యోజ్యం- ఏకః - గజస్య గజేంద్రస్య ఆర్తిం నక్రకృతాం - వారితవాన్ - పరః. ఆ గజాయాః పార్వత్యాః ఆర్తిం మాన్మథీం - గజభిన్నార్తి చ-రత్యాస్సె న్లా - వారితవాన్ - ఏతచ్చిత్రం పశ్య ॥ ౫౫౩ ॥ కాంచీతి ॥ సురేశే నమహితే పూజితే - కాంచీనామ్ని పురే - ప్రాగుద్దేశే పశ్చిమోద్దేశే చ అన్వయోశ్చిరం నివసతోః దైవతయోః వరదరాజైకామ్రేశయోః రీతిశ్చరిత్రం - మిథః అన్యోన్యం - విరుద్ధా- యద్యస్మాదేకః వరదరా

త్రైకః కురుతే వినాయకమధశ్చిత్రం పురశ్చాపరః । ఏకో ని
త్యమనష్టమూర్తిరితరః ఖ్యాతోష్టమూర్తిర్జగత్యేకో వారిత
వాన్ గజార్తిమచిరాదన్యో గజార్తిం పరః ॥ ౫౫౩ ॥ య
ద్వా ॥ కాంచీనామ్ని పురే సురేశమహితే ప్రాక్పశ్చిమో
ద్దేశయోశ్చిత్రం దైవతయోశ్చిరం నివసతో రీతిర్విరుద్ధా మి
థః । ఏకో యద్ద్విజరాజమప్యధరయత్యన్యస్తముత్తంసయ
త్యంఘ్రౌ హంత బిభర్తి కశ్చిదపరస్స్వే మూర్ధని స్వధు
నీం ॥ ౫౫౪ ॥ విరుద్ధదేవాక్రాంతకాంచీనగరసమాగమా
ద్వారణధరాధరోప్యేవం ॥ ౫౫౫ ॥ ఛైత్త్రాగోష్ఠా చ హరిర్మ
హాసవజుషో హిరణ్యగర్భస్య । భయకృదిభస్యాభయకృన్మ్వా

జః - ద్విజానాం బ్రాహ్మణానాం పక్షిణాం చ రాజా - తం చంద్రం గరుడం చ - అధరయతి తిరస్కురుతే - వాహనత్వేనాధః కురుతే - అన్యః ఏకామ్రేశః - తం ద్విజరాజం - ఉత్తంసయతి పూజయతి చూడామణీకరోతి చ - కశ్చిత్ - స్వే అంఘ్రౌ - స్వధునీం గంగాం - బిభర్తి - అపరః మూర్ధని స్వధునీం బిభర్తి - హంతేతి ఖేదే ॥ ౫౫౪ ॥ విరుద్ధేతి ॥ సమాగమస్సంబంధః - వారణధరాధరః హస్తిశైలోపి - ఏవం విరుద్ధ ఇత్యర్థః ॥ ౫౫౫ ॥ ఛైత్త్రేతి ॥ మహాంతం ఆసవం మద్యం సవమశ్వమేధం చ జుషత ఇతి తజ్జుషః - హిరణ్యం చాసౌ గర్భః అన్నం - హిరణ్యక

శిపుః - హిరణ్యగర్భః బ్రహ్మచతస్య - ఛేత్తాగోప్తానాశకోరక్షక
శ్చ - ఇభస్యగజస్యభయకృదభయకృచ్చ - హరిర్విష్ణుర్నరసింహశ్చ-
హస్తిగిరేర్హ్మాలెఅంచశిఖరేచద్వయోః - చకాస్తిప్రకాశతే॥౫౫॥
౫౬ ॥ దరేతి ॥ యోజనాః - దరస్య భయస్యానుషంగంసంపర్కం- గ
దస్యరోగస్య అన్వయంసంపర్కంచ - ద్వయ త్యక్తుం - కాంచ్యాంని
వసంతి - తేజనాః - దంతావళాద్రీశ్వరంవరదరాజమాశ్రితాస్సంతః
ఇహస్యత్రయే అంతే - తౌదరానుషంగగదాన్వయౌవిష్ణుసారూప్యా
త్పాంచజన్యకౌమోదకీనామకశంఖగదాయోగౌచ-నియతంభజంతే॥
౫౭ ॥ సఖఇతి ॥ ఇదంనగరంకాంచీ ॥ ఏకరూపెఅవిరుద్ధధర్మైదైవ

లాంచలయోశ్చకాస్తిహస్తిగిరేః ॥ ౫౫ ॥ అన్యచ్చ ॥ అ
యంచాపరదోషః ॥ ౫౬ ॥ దరానుషంగంచగదాన్వయం
చత్యక్తుంజనాయేనివసంతికాంచ్యాం । దంతావళాద్రీశ్వర
మాశ్రితాస్తేదెహాత్యయేతౌనియతంభజంతె ॥ ౫౭ ॥ వి
శ్వావసుః ॥ సఖామైవంసంభాషిష్ఠాః యత ఏకరూపదైవత
మిదంనగరమితిసమర్థ్యతె ॥ ౫౮ ॥ శృణుతావత్ ॥ ఫ
ణిపతిసరస్ఫురంతీభనాయకధరోత్తమాంగశోభితనుః । భవ
హరిసంజ్ఞాకాంచ్యోఃపూర్వాపరయోర్హిదేవతాజయతి॥

తేయస్మాత్తథోక్తమితి - సమర్థ్యతేసాధ్యతె ॥ ౫౮ ॥ ఫణీతి॥ ఫ
ణిపతిసరసి అనంతసరసి - ఫణిపతిసర్పైస్సర్పరాజహస్తైః స్ఫురంతీ-భ
నాయకంనక్షత్రేశంధరతీతితద్ధరేణ ఉత్తమాంగేనశిరసా - ఇభనా
యకధరస్యహస్తిశైలస్య ఉత్తమాంగెశిరసి శిఖరేచ - శోభత ఇతిశో
భినీతనుర్యస్యాస్సా - భవహరశ్చేతిసంజ్ఞేనామపదే - భవంసంసార
బంధంహరంతీతిహద్ధరాఃసంజ్ఞాః వరదరామకృష్ణేత్యాదినామపదాని
చయస్యాస్సా - దేవతా - పూర్వస్యాంవైష్ణవ్యాం - అపరస్యాంశై
వ్యాంచ - ద్వయోఃకాంచ్యోః - హియస్మాత్ -జయతి - తస్మాదేకరూ
పదైవతమితిసంబంధః ॥ ౫౯ ॥ అన్యదితి ॥ అన్యత్ నిరస్తమూషణే

భ్యః ఇతరత్ - చకారోప్యర్థః ॥ ౫౬౦ ॥ అహో ఇతి ॥ పచేళిమం పక్వం ॥ ౫౬౧ ॥ సురేతి ॥ సురయోషావ్రాతేన దేవాంగనాసమూహేన ఉపగీతః స్తుతః - అర్జునేన సహ తపః ప్రవీరనూతనానేకదేవప్రియదాయకత్వాదితి భావః - ప్రాప్తః - పద్మాననః - మునిభిర్నారదాద్యైర్ధ్యాతః - యః పాండవదూతః శ్రీకృష్ణః - వ్యాసకృతౌ భారతే - ఖ్యాతః - స పాండవదూతః - దృక్పథం లోచనవిషయత్వం ॥ ౫౬౨ ॥ అనుచితేతి ॥ అసౌ పాండవదూతః - అనువర్ణ్యతే స్తూయతే ॥ ౫౬౩ ॥ స

౫౫౯ ॥ అన్యత్రాప్యస్య నగరస్య భూషణమేవ న తు దూషణమి
త్యన్యత్ర దృష్టిమాధాయ సానందం ॥ ౫౬౦ ॥ అహోబా ఖ
లు మమాద్య పచేళిమం భాగధేయం ॥ ౫౬౧ ॥ సురయోషావ్రా
తోపగీతః ప్రాప్తః పద్మాననో మునిధ్యాతః । వ్యాసకృతౌ
యః ఖ్యాతః పాండవదూతస్స దృక్పథం నీతః ॥ ౫౬౨ ॥ కృ
శానుః ॥ అనుచితకర్మా సౌ కిమర్థమనువర్ణ్యతే ॥ ౫౬౩ ॥
సకలజగతామీశానోపి స్వయం విగతశ్రియామిదమనుచితం
దూతో జాతో యదేష పృథాభువాం । కిమిహ మహతాం హృ
ద్యా ఖద్యోతపోతనికేతనే చిరమధిపతేర్భానోర్దాసాను
దాసతయా స్థితిః ॥ ౫౬౪ ॥ విశ్వావసుః ॥ పురోభాగిని భగ
వద్గుణేషు దోషమనిషయా భవానేవ ద్రక్ష్యతి । శ్రావ్య
తామేతత్ ॥ ౫౬౫ ॥ కవిత్వస్య గాంభీర్యమాదాయ వ్యా

కలేతి ॥ ఏష పాండవదూతస్స్వయం సకలజగతాం ఈశానః ప్రభురపి సన్ - విగతశ్రియాం నష్టైశ్వర్యాణాం - పృథాభువాం పాండవానాం దూతః జాతః అభూదితి యత్ - తదిదమనుచితం - భానోరధిపతేస్సూర్యస్య - ఖద్యోతః జ్యోతిరింగణః - తత్రత్యపోతః శిశుస్తస్య నికేతనే గృహే - దాసానాం భృత్యానాం యో దాసః తస్య భావస్తత్తా తయా - దాసానుదాసత్వేనేతి యావత్ - స్థితిః - ఇహలోకే - మహతాం హృద్యా కిం - అహృద్యైవేత్యర్థః ॥ ౫౬౪ ॥ ౫౬౫ ॥ కవిత్వస్యేతి ॥

కవిత్వస్య కావ్యరచనాయాః గాంభీర్యం గుణాలంకారవైశిష్ట్యేన వ్యం
గ్యవ్యంజకత్వం - ఆకల్పం భూషణం ఆహురితి పదద్వయం సర్వత్ర యో
జ్యం - బుద్ధేస్సంపదః - ఔదార్యం దాతృత్వం - ప్రభుత్వస్య - శౌ
ర్యం - గురుత్వస్య విద్యాం - మహావంశ్యతాయాస్సత్కులోత్పత్తేః - స
దాచారేణ పూర్తిం పూర్ణతాం - మహత్త్వస్య సర్వోన్నత్యస్య - సౌ
లభ్యం సులభత్వం ఆశ్రితవిధేయత్వమితి యావత్ ॥ ౫౬౬ ॥ ౫౬౭ ॥
వికచేతి ॥ వికచస్య వికసితస్య రుచిరస్య చ పుండరీకషండస్య శ్వేతపద్మ
రాశేః యో మ్యుతి మదః తం మోచయతి నాశయతీతి మోచనః లోచన
యోః ప్రభావః మాహాత్మ్యం యస్య - స ఏష భువనప్రసిద్ధః - విజయ

ద్ధేః ప్రభుత్వస్య శౌర్యం గురుత్వస్య విద్యాం । మహావంశ్య
తాయాస్సదాచారపూర్తిం మహత్త్వస్య సౌలభ్యమాకల్ప
మాహుః ॥ ౫౬౬ ॥ ఇత్యుపగత్ర విమాన వమానయర్ణ సానం
దం ॥ ౫౬౭ ॥ అత్ర హి ॥ వికచరుచిరపుండరీకషండద్యుతి
మదమోచనలోచనప్రభావః । జయతి విజయరాఘవస్స ఏ
షః శుచితరగృధ్రసరోవరోపకంఠే ॥ ౫౬౮ ॥ కించ ॥ సం
పాతిసోదరసరస్తటసంప్రరూఢో భాత్యద్భుతో విజయరా
ఘవపారిజాతః । శాఖాత తేరుపరి సద్భిరుదీర్యతే యో య

రాఘవః - శుచితరే పరమపవిత్రే గృధ్రసరోవరస్య ఉపకంఠే తీరే.
జయతి ॥ ౫౬౮ ॥ సంపాతీతి ॥ సంపాతిసోదరస్య జటాయుషః సంబం
ధియత్సరః గృధ్రతీర్థం తస్య తటే సంప్రరూఢః - అద్భుతః - విజయ
రాఘవః భగవానేవ పారిజాతః దేవవృక్షః - భాతి - లోకే వృక్షస్య
ఉపరి శాఖాః తదుపరి పుష్పాణి - తద్విపర్యయో మాత్రేత్యద్భుతత్వం ప్ర
పంచయతి - యః విజయరాఘవపారిజాతః - సద్భిర్యోగిభిః - శాఖా
నాం శిఖానాం వేదశాఖానాం ఆశ్వలాయనాపస్తంబీయాదీనాం తతే
రుపరి ఊర్ధ్వదేశే - ఉపనిషత్సు చ ఉదీర్యతే - యస్య అధ ఏవ భాగే
సకలస్సంపూర్ణస్సమస్తశ్చ - సుమనసాం పుష్పాణాం దేవానాంచ ప్ర

పంచస్వమూహోఉదీక్ష్యతే-సర్వేపి దేవాస్తథో భాగఏవవర్తంత ఇత్య
ర్థః ॥ ౫౮౯ ॥ ౫౯౦ ॥ విశ్రుతేతి ॥ యోవిజయరాఘవః - గృధ్రం
జటాయుషం - దాహతఃసమస్కృతదాహసంస్కారంచక్ర ఇత్యర్థః
విశ్రుతం ప్రసిద్ధం ఆశ్రితేషు వాత్సల్యం స్నేహయస్యతం- వీరం- విజయ
రాఘవం భగవంతం - నమస్కురుత - యూయంనమస్కురుధ్వం ॥
౫౯౧ ॥ ఆత్రేతి ॥ వైచిత్రీ ఆశ్చర్యం ॥ ౫౯౨ ॥ తనయేతి ॥ అత్ర
వీరరాఘవక్షేత్రే - తనయానాం అర్థనయా ప్రార్థనయా - స

స్యాథఏవసకలస్స్వగునః ప్రపంచః ॥ ౫౮౯ ॥ పునఃసభక్తి
ప్రకర్షం జనానుద్దిశ్య! భోభోభుక్తిముక్తిప్రేప్సవ ఇదంశ్రే
ణ్యాంతుభవంతః ॥ ౫౯౦ ॥ విశ్రుతాశ్రితవాత్సల్యంవీరంవి
జయరాఘవం। నమస్కురుతయోగృధ్రంసమస్కృతదా
హతః ॥ ౫౯౧ ॥ అత్రగృధ్రసరస్తీరేవిశ్వప్రసిద్ధాకాచి
ద్వైచిత్రీ ॥ ౫౯౨ ॥ తనయార్థనయాసమాగతాభిస్తరు
ణీభిఃపరిభర్జితాశ్చముద్గాః- దృఢమంకురమత్ర దేవశక్త్యా
సమమాసాంపులకాంకురైఃఫలంతి ॥ ౫౯౩ ॥ కృశానుః॥ ని
జరూపమహిమానసురూపస్థితిరసౌవిజయరాఘవఃకిమీడ్య
తే ॥ ౫౯౪ ॥ శుకస్తుతోహంసమయూరవాహముఖప్రగీ
తోగరుడాసనోసౌ । క్షీరాబ్ధితీరావసథోపివాసం కరోత్య

మాగతాభిఃతరుణీభిర్వంధ్యాభిః - పరిభర్జితాఃపక్వాఃముద్గాః - దేవ
స్యవిజయరాఘవస్యశక్త్యాప్రభావేన - అంకురం- ఆసాంపులకాంకు
రైస్సమం - దృఢం - ఫలంతిజనయంతి ॥ ౫౯౩ ॥ నిజేతి॥ నిజస్యస్వీయ
స్యరూపస్యమహిమ్నః మాహాత్మ్యస్యఅననురూపా అనుచితాస్థితిర్మ
ర్యాదాయస్యసః - కింకుత ఈడ్యతేస్తూయతే ॥ ౫౯౪ ॥ శుకేతి ॥ శు
కేనకీరేణశుకయోగినాచస్తుతః - హంసవాహో బ్రహ్మా మయూర
వాహః కుమారః తౌముఖమాదిర్యేషాం తైఃసురైఃప్రగీతః కీర్తితః - గ
రుడాసనః - క్షీరాబ్ధితీరే ఆవసథంనివాసఃయస్యతథోక్తోపి - అసావి

జయరాఘవః - అస్మిన్ గృధ్రసరసః అంతికే సమీపే - హాహంకరోతి
అహాహా ఇతి ఖేదే - శుకాదిపక్షిభ్యః గృధ్రస్య నీచత్వాదితి భావః - శ్లే
షానుప్రాణితేన విరోధాభాసేన గృధ్రే పి భక్తవాత్సల్యమితి ప్రతీతే
రలంకారేణ వస్తుధ్వనిః ॥ ౫౭౫ ॥ తదితి ॥ తదేతత్తాదృశస్యాపి గృ
ధ్రసరస్తీరనివాసః ॥ ౫౭౬ ॥ తదితి ॥ తమసః పరస్తాత్ అజ్ఞానినాం
దూర ఇత్యర్థః - అస్తామయేపి విగతసమస్తదోషే - తత్తాదృశి అనుప
మేఽత్యనుపదే వైకుంఠే - అతులైః సూరిభిః సనకాదిభిః - అర్చితః అ
ర్చ్యమానః - స్థితోపీత్యర్థః - ఘృణానుకంపః - శాశ్వతభక్తవాత్స

> హాహా గృధ్రసరోంతికేస్మిన్ ॥ ౫౭౫ ॥ విశ్వావసుః ॥ తదే
> తదస్య యాపయోనిధేరస్య భూషణమేవ ॥ ౫౭౬ ॥ తత్తాదృ
> శ్యత్యనుపదే తమసః పరస్తాదస్తామయేప్యతులసూరిభిరర్చి
> తోపి । అత్రావిరాస హరిరేవ చిరం నరాణాం దృష్టిం కృతా
> ర్థయితుమేవ ఘృణానుకంపః ॥ ౫౭౭ ॥ *క్షీణతోపి విమా
> నం ప్రస్థాపయన్ సహర్షం ॥ ౫౭౮ ॥ ఇయం హి ॥ గంగా సిం
> ధుసరస్వతీ భవహరా తుంగా పతంగాత్మజా రంగాఖ్యా శత
> రంగిణీ వదఘుతత్యం గారభంగావహా । శుద్ధారాశమనీ మనీ
> షిజనతారబ్ధావగాహా ముహుర్ముగ్ధానామపి శుద్ధబుద్ధిజననీ

ల్యః - అత ఏవ - ఏష హరిర్వై జయరాఘవః - నరాణాం భక్తానాం దృ
ష్టిం - కృతార్థయితుం దర్శనేన సఫలయితుమేవ - చిరమావిరాస
ఆవిర్బభూవ ॥ ౫౭౭ ॥ ౫౭౮ ॥ గంగేతి ॥ గంగా సింధుః గంగానదీ -
సింధురిత్యుజ్జయినీ ప్రాంతే కాచిన్నదీవా - సరస్వతీ - భవహరా భవ
నాశనీ - తుంగా తుంగభద్రా - రంగాఖ్యా శతరంగిణీ కావేరీ తా ఇవ త
ద్వత్ - అఘుతతేః పాపరాశేరేవాంగారాణాం ఉల్ముకానాం భంగా
వహా - శుచాం శోకానాం ధారాయాః పఙ్క్తేః శమనీ నాశనీ - ముహుర్మ
నీషిజనతయా విద్వత్సమూహేన ఆరబ్ధాః అవగాహాః స్నానానియ
స్యాం సా - ముగ్ధానాం మూఢానామపి - శుద్ధాం బుద్ధిం జనయతీతి జననీ

దుగ్ధాపగాక్షీరనదీ - దృశ్యతే ॥ ౫౯ ॥ మమేతి - నవైః అంభోభిః జలైః ధననదీకృతాః మజ్జంతః స్వస్మిన్ అవగాహమానాః మానవాయయాసా - బుధానాం జాతేనసమూహేనసుతా - తనోశ్శరీరస్య తాపహృత్ - దుగ్ధనదీ క్షీరనదీ - మమసంబంధినాంఘనాఘానాం మహాపాపానాంతనుతాం క్షీణత్వం - తనుతాం కరోతు ॥ ౬౦ ॥ భవత్వితి ॥ విధినాదైవేన - నీరసతా అనాస్వాద్యత్వం ॥ ౬౧ ॥ కాలుష్యేతి ॥ కాలుష్యస్యమాలిన్యస్య లేశేనాపి విధురా రహితాపి - మధురాపి - ప

దుగ్ధాపగాదృశ్యతే ॥ ౫౯ ॥ కించ ॥ మమమగ్ధనదీధనదీ
కృతమజ్జన్మానవానవాంభోభిః। బుధజాతనుతాతనుతాంత
నుతాంతనుతాపహృద్ఘనాఘానాం ॥ ౬౦ ॥ కృశానుః॥ భ
వత్వేవమధాపిఅస్యాః క్షీరతరం గిర్యాః విధినాకృతానీరస
తా ॥ ౬౧ ॥ కాలుష్యలేశవిధురా మధురాపిపయోనదీ।
రోచతేసాధవేయుక్తానోచెల్లవణసింధునా ॥ ౬౨ ॥ వి
శ్వావసుః॥ గుణమపిదోషతయాభణసి ॥ ౬౩ ॥ యతః॥
క్వచనసమాగతసింధునిధునీజలేసాధునిస్నానం। పంకవిలో
పంకలయతిసంఘటయతిధియమితిస్మరంతిబుధాః॥ ౬౪ ॥
కించిద్విక్షీణతోభిక్రమ్య॥ ౬౫ ॥ మోహాదిదోషరహితాం
తటవాసిదేహివ్యూహోయకామపి మతింమహతీం దిశంతీ।

పయోనదీక్షీరనదీ - లవణసింధునాయుక్తానోచేత్ - సాధవేసజ్జనాయరోచతే ॥ ౬౨ ॥ ౬౩ ॥ క్వచనేతి ॥ సమాగతః సంగతస్సింధుస్సముద్రః యేనతస్మిన్ - అతఏవసాధునిపవిత్రే - క్వచనకస్మిన్నపి- ధునీజలే - స్నానం - పంకస్యపాపస్యకర్దమస్యచవిలోపంనాశం - కలయతి - ధియంజ్ఞానం - సంఘటయతి - ఇత్యుక్తప్రకారం-బుధాస్స్మరంతిజానంతి ॥ శ్లో ॥ సముద్రగానదీస్నానంనరాణాంశుద్ధిబుద్ధిదమితిస్మరణాదితిభావః ॥౬౪ ॥ ౬౫ ॥ మోహేతి ॥ తటయోర్వాసినాం దేహినాంజంతూనాంవ్యూహోయసమూహోయ - మోహాదిదోషరహి

ణాం - కామపూర్వనిర్వాహ్యాం - మహతీం - మతింజ్ఞానం - దిశంతీందదతీం బుధసమూహకృతావగాహా - బాహానదీ - శుభైఃశుభ్రైః ప్రవాహైః దురితాని స్వాహాకరోతి నాశయతీత్యర్థః ॥ ౫౮ ॥ అస్యా ఇతి ॥ అస్యాః బాహానద్యాః - శ్రోత్రియోత్తంసానాం వైదికశ్రేష్ఠానాం నివాసయోగ్యః - సమగ్రస్సంపూర్ణానాం గుణానాం స్థలణకాష్ఠసమృద్ధ్యాదయో యస్మిన్ అసావగ్రహారః బ్రాహ్మణస్వామికో గ్రామః ॥ ౫౯ ॥ కర్ణేతి ॥ కర్ణానందకరాః స్ఫురంతశ్చ మధుకరాణాం వ్యాహారాః ఝుంకారాః యేషు తేషాం బాహోపగాయాః రోధసితటే శాఖినాంవృ

స్వాహాకరోతిదురితానిశుభప్రవాహైర్బాహానదీబుధస
మూహకృతావగాహా ॥ ౫౮ ॥ అస్యాశ్శ్రోత్తరతీరేశ్రో
త్రియోత్తంసనివాసయోగ్యస్సమగ్రగుణోఽసావగ్రహారస్సం
లక్ష్యతే ॥ ౫౯ ॥ కర్ణే ॥ కర్ణానందకరస్ఫురన్మధుకరవ్యా
హారబాహోపగారోధశ్శాఖినిరంతరస్తుందిలపయఃకల్యాణ
కుల్యావృతః। ఆత్రేయాన్వయవిద్వదధ్వరహవిర్గంధాను
బంధార్పితక్షేమోభాత్యరణిపాలఇతిహిగ్రామోఽభిరా
మోభువి ॥ ౬౦ ॥ సాధ్వగ్రేసరయూపైతస్సాకేతనగర
శ్రియం। అగ్రహారోవహత్యేషరఘునాథాభిరక్షితః ॥ ౬౧

క్షాణాంసంబంధిభిః నిరంతరైః తుందిలస్య పూర్ణస్య పయసః జలస్యకల్యాణాభిః కుల్యాభిః కృత్రిమసరిద్భిః ఆవృతః వేష్టితః - అత్రేర్మునేరయం ఆత్రేయః అన్వయః గోత్రం యేషాం తేషాం విదుషాం అధ్వరేషు యాగేషు హవిషాం పురోడాశవపాదీనాం గంధస్య అనుబంధేనసంబంధేన అర్పితం కృతం క్షేమం కుశలం యస్య సః - అభిరామః - భువి - అరణిపాల ఇతి తన్నామకః గ్రామః - భాతిహి ప్రసిద్ధా - అయం కవేరగ్రహారఇత్యర్థః ॥ ౬౦ ॥ సాధ్వితి ॥ సాధుషు అగ్రేసరాణాం శ్రేష్ఠానాం ఆత్రేయగోత్రాణాంయూపైః యజ్ఞపశుబంధనదారుభిః ఇతః ప్రాప్తః - అన్యత్ర - సాధు - అగ్రే - సరయ్వానామనద్యా

ఉపేతః - రఘునాథేన కవేః పిత్రా శ్రీరామేణచ అభిరక్షితః - ఏషఅగ్రహారః - సాకేతస్య నగరస్య అయోధ్యాయాః శ్రియం శోభాం వహతి ॥ ౫౯ ॥ కించిదితి ॥ నద్యోః బాహుదక్షీరనద్యోః ॥ ౬౦॥ చార్విత్తి ॥ చారవః గుణాః సౌజన్యసౌశీల్యాదయః సూత్రాణి యేషాం తైః- సన్మణిభిస్సుజనత్వేస్థితైః సద్భిః మణిభిః రత్నైః - జుష్టాః యుక్తాః - బాహానదీపయస్విన్యోః బాహుదనదీక్షీరనద్యోరుపకూలం కూలేషు - అగ్రహారాః - అవనేర్భూమేః ఉన్నతాహారా ఉదగ్రహారా ఇవ భాంతి ॥ ౬౧॥ అమూనితి ॥ అమూన్ నదీద్వయతీరస్థితాన్ గ్రామాన్ అగ్ర

కించిద్విమానమున్నమయ్య సశ్లాఘం । నద్యోః పార్శ్వే ద్వ
యమవలోక్య ॥ ౬౦ ॥ చారుగుణైస్సన్మణిభిర్జుష్టా బా
హానదీపయస్విన్యోః । ఉపకూలమగ్రహారా ఉదగ్రహారా
ఇవావనేర్భాంతి॥౬౧కృశానుః॥అమూన్గ్రామాన్కథం కార
మగ్రహారాన్ప్రచక్షతే । సువృత్తముక్తాంహితాయదేనా
నాశ్రితాజనాః ॥ ౬౨ ॥ విశ్వావసుః ॥ సఖే భవతా స్తుతిరే
వైషాం భంగ్యంతరేణ కృతేతి విస్పష్టమితుష్యామిచ॥౬౩
అథసర్వతస్తుండీరమండలమవలోక్య యుగ్మ సహర్షాతిరేకం ॥
౬౪ ॥ వయస్య స్ఫుటమస్య తుండీర మండలస్య పశ్యతు భ
వాన్ పావనత్వం రామణీయకంచ ॥ ౬౫ ॥ తీరేతీరేనస్ఫు

హారాన్ కథంకారం కథమిత్యర్థః - ప్రచక్షతే వదంతి - బుధా ఇతి శేషః - యద్యస్మాదేనాన్ గ్రామాన్ ఆశ్రితాజనాః శోభనాభిః వృత్తాభిః వర్తులాభిః ముక్తాభిర్మౌక్తికైః రహితాః - సువృత్తైస్సదాచారైః ముక్తైర్విగతభవపాశైస్సుజనైః అరహితాస్సంగతాశ్చ ॥ ౬౨ ॥ సఖ ఇతి ॥ భంగ్యంతరేణ అన్యయా రీత్యా వ్యాజస్తుతివిధయేతి యావత్ - విశేషేణస్పష్ట్యావిసహే ॥ ౬౩ ॥ అథేతి ॥ తుండీరమండలమితి దేశవిశేషనామ - భాషాయాం తొండమనాడితి ॥ ౬౪ ॥ వయస్యేతి ॥ రామణీయకం సౌందర్యం ॥ ౬౫ ॥ తీరేతీర ఇతి ॥ సరితాం బాహాన

ద్యాదీనాం - అత్రాస్మిన్ - తీరేతీరే ప్రతితీరం - భూయాంసః బహులాః అగ్రహారః - స్ఫురతి - అగ్రహారే గ్రహారే ప్రత్యగ్రహారం - అగ్ర్యాః పూజ్యాః - ధరణీమరుతాం బ్రాహ్మణానాం - వర్గః బృందం - స్ఫురతి - వర్గేవర్గే - యజ్ఞః జ్యోతిష్టోమాదిః - సాధువర్ధతే - యజ్ఞేయజ్ఞే - సర్వత్ర వీప్సాయాం ద్విర్భావః - శ్రవణయోః సుభగః మనోజ్ఞః - స్తోత్రశస్త్రమంత్రవిశేషావాదీయేషాం తేషాం వైదికమంత్రాణాం ఘోషః నాదః వర్ధతే || ౫౬ || తుండీరేతి || తుండీరమండలనివాసిషు దుగ్ధసింధోః క్షీరాబ్ధేః డిండీరఖండైః ఫేనరాశిభిః సదృశాని ఖ్యాతుల్యా కీర్తిర్యే

రతిసరితామగ్రహారోత్ర భూయానగ్ర్యవర్గో ధరణీమ
రుతామగ్రహారే గ్రహారే। వర్గేవర్గే ధరణీమరుతాం వ
ర్ధతే సాధుయజ్ఞో యజ్ఞేయజ్ఞే శ్రవణసుభగస్తోత్రశస్త్రాది
ఘోషః || ౫౬ || కించ|| తుండీరమండలనివాసిషు దుగ్ధసిం
ధుడిండీరఖండనిభకీర్తిషు పండితేషు। ఆప్యాయమానమఖి
లైరవిగీతమేతద్రోచేత ధూతదురితం చరితం న కస్మై||౫౭||
కృశానుః|| హంతైతస్మిన్నంతిమయుగేప్యధ్వరకర్మాచర
తామమీషాం చరితాని కథమివ గోచరేర్న కోవిదేభ్యః||౫౮
న ఋత్విక్సంపత్తిర్న చ కుశలతా యష్టురనఘా। నచ ద్రవ్యం
శుద్ధం న చ హృదయశుద్ధిః కలియుగే। ప్రసిద్ధిం కాంక్షంతః ప

షాం తేషు - పండితేషు - ఆప్యాయమానం వ్యాప్నువానం - తైః క్రియమాణమితి యావత్ - అఖిలైః వేదశాస్త్రపురాణాదిభిః - అవిగీతం అనిందితం - అతఏవ - ధూతదురితం అపహతదోషం - ఏతచ్చరితం సత్కర్మ - కస్మై నరోచేత సర్వస్మా అపి రోచేతైవేత్యర్థః || ౫౭ || హంతేతి || అంతిమయుగే కలౌ యుగేపి - కోవిదాః అభిజ్ఞాః తేభ్యః || ౫౮ || నేతి || కలియుగే - ఋత్విజాం మంత్రమంత్రార్థవిదాం సంపత్తిలాభో నాస్తి - యష్టుః యజమానస్య - ఇదమగ్రిమవాక్యద్వయేపి - అనఘాని దోషేతి పూర్వత్రాపి యోజ్యం - కుశలతా కర్మకరణనై

పుణ్యంనాస్తి - కించ - శుద్ధం ద్రవ్యంనాస్తి - హృదయస్యశుద్ధిః కామా
దిదోషరాహిత్యంచనాస్తి - తథాపిపరిమితధనాః అల్పద్రవ్యాః - కృ
పణాలుబ్ధాః - క్షితిసురాః బ్రాహ్మణాః - ప్రసిద్ధిం అయందీక్షితోయం
సోమయాజీత్యాదిఖ్యాతిం - కాంక్షంతస్సంతః - వృథాఅయథానుష్ఠా
నాన్నిష్ఫలం - పశోర్మేషాదేరాలంభంవధం - విదధతికుర్వంతి॥ ౧౯౯
శౌచమితి ॥ కించ - కలౌయుగే - యేద్విజాః - శౌచం పాదప్రక్షాళనా
దికం - యథావిధిశాస్త్రమనతిక్రమ్య - ఆచరితుంనశక్తాః - తేద్వి
జాః - ఆచమనంఆప్లవఃస్నానంచ ఆదిర్యస్య సచాసౌనియమఃయఃఖ
లు - తంనియమం - స్మర్తుమపి - కిముతకర్తుమితిభావః - అక్షమాః అ

రిమితధనాహంతకృపణావృథాపశ్వాలంభంవిదధతితథాపి
క్షితిసురాః ॥ ౧౯౯ ॥ శౌచంనాచరితుంయథావిధికలౌశ
క్తాద్విజాః కించతే యఃఖల్వాచమనాప్లవాదినియమస్తంస్మ
ర్తుమప్యక్షమాః। క్వామీషాంపునరగ్నిహోత్రనియ
మః క్వేష్టైరనుష్ఠానగీః క్వాగ్నిష్టోమముఖామఖాస్సపశుకాః
క్వత్యాగ్నిచిత్యాతుసా ॥ ౨౦౦ ॥ విశ్వావసుః॥ స్థూలమ
నీషస్పృహాకిమితిభాషసే ॥ ౨౦౧ ॥ యతః॥ శిష్టేభ్యః ప్ర
తిగృహ్యవిత్తముచితం సంపాద్య విద్యాఃకలౌ శ్రద్ధాళూ

శక్తాః - అమీషాంద్విజానాంశౌచాచరణేప్యశక్తానాం - పునశ్శబ్దస్త్వ
ర్థే - అగ్నిహోత్రంనామనియమకర్మక్వ - నాస్త్యేవేత్యర్థః
ఇష్టైఃదర్శపూర్ణమాసాదేః - అనుష్ఠానగీః అనుష్ఠానాంగీకరణవా
ర్తాక్వ - పశుభిస్సహితాస్సపశుకాః - అగ్నిష్టోమముఖాఃమఖాఃక్వ-
సాప్రసిద్ధా - అగ్నిచిత్యాస్థండిలవిశేషక్రియమాణహోమఃకర్మక్వ
త్యాక్వభవతి॥ ౨౦౦ ॥స్థూలేతి॥ హేస్థూలమనీషమందబుద్ధే॥౨౦౧॥
శిష్టేభ్యఇతి॥ ధీస్తత్త్వనిర్ణయశాలినీబుద్ధిరేషామస్తీతిధీమంతః - అ
తఏవ- అంతఃదహరాకాశేముఖంమనోగతిర్యేషాంతేబ్రహ్మపరాయ
ణాః - బ్రాహ్మణేభ్యఃశిష్టేభ్యఉచితం అనింద్యత్వేనపర్యాప్తత్వే

నవా అనురూపంవిత్తంప్రతిగృహ్య - విద్యాఃసంపాద్య ఫలపదర్థా
వబోధపర్యంతంఅధీత్య-శ్రద్ధాళూన్ క్రతుసాద్గుణ్యసాంపాదికేచ్ఛా
వతః - శ్రుతిషుకల్పసూత్రేషుశ్రౌతేషు ఆశ్వలాయనాపస్తంబీయా
దిషుచతురాన్కుశలాన్ - శుచీన్పరిశుద్ధాన్ ఋత్విజః అధ్వర్యూ
ద్గాతౄన్ - లబ్ధ్వా - భగవతఃపరమేశ్వరస్య ఇమాంభాగవతీం-
ప్రీతింసంతోషం - అభిసంధాయసంకల్ప్య - కలౌయుగేక్రతూన్సం
తతంఆహరంతః కుర్వంతస్సంతః - అంతిమంయుగంకలిం - కృతయుగం
కృతయుగంకుర్వంతి ‖ ౬౦౨ ‖ అయజ్ఞేతి ‖ వయంయజ్ఞస్య అర్హాం
యోగ్యం ద్రవ్యంయేషాం తేనభవంతీతి అయజ్ఞార్హద్రవ్యా ఇతిహే

శ్రుతికల్పసూత్రచతురాన్లబ్ధ్వాశుచీనృత్విజః। ప్రీతింభా
గవతీంప్రకామమభిసంధాయాహరంతఃక్రతూన్ధీమంతో
యుగమంతిమంతుకృతయంత్యంతర్ముఖాస్సంతతం ‖ ౬౦౨ ‖
కించ‖ అయజ్ఞార్హద్రవ్యావయమితితుయజ్ఞాద్విరమతాం
నకల్పేతస్వాన్నైర్ననుభగవదారాధనమపి। ప్రయత్నే
నద్రవ్యంశుచికిమపిలబ్ధ్వాభగవతః కృతంచేత్కైంకర్యం కి
మితినతదేవాధ్వరసమం ‖ ౬౦౩ ‖ హింసాకృత్ప్రత్యవా
యాదితికథయతియో వేద ఏవైషయాగేపశ్వాలంభంవిధ

త్తే: - యజ్ఞాద్విరమతాంయజ్ఞంత్యజతామిత్యర్థః- జుగుప్సావిరామే
త్యాదినాఅపాదానత్వం - స్వైస్స్వైరన్నైః - భగవతః - ఆరా
ధనంనివేదనమపి - నకల్పేతనక్రియేత - నన్వితిప్రశ్నే - స్వద్రవ్యమా
త్రస్యదేవపూజాత్మకయజ్ఞానర్హత్వాదితిభావః - ప్రయత్నేనఅ
నింద్యేన - శుచికిమపికించిద్ద్రవ్యంలబ్ధ్వా - భగవతఃకైంకర్యంపూజా
సంకృతంచేత్తేనేతిశేషః - తత్ భగవత్కైంకర్యమేవ- అధ్వరసమం
కిమితినభవతి - భవేదేవేత్యర్థః - తథాచభగవత్కైంకర్యాధ్వర
యోర్యజ్ఞత్వావిశేషాదధ్వరత్యాగేభగవత్కైంకర్యస్యాపిత్వన్మతే
త్యాగాపత్తిరితిభావః ‖ ౬౦౩ ‖ హింసేతి ‖ హింసాకృత్ప్రాణి

హంతా - ప్రత్యవేయాత్ పాపో భవేత్ - నహింస్యాత్సర్వాభూతాని
త్యాదినాహింసాయానిషిద్ధత్వాదితి భావః - ఇత్యుక్తప్రకారం యో
వేదః కథయతి - ఏష స ఏవ వేదః - యాగే పశోశ్ఛాగాదేః ఆలంభం హిం
సాం విధత్తే ప్రేరయతీ యది - అగ్నీషోమీయం పశుమాలభేతే త్యా
దినేతి భావః - తర్హి - వేదమధీతే వేదవా వైదికః కః - పక్షే విషయే
సంశయీత సందేహం కుర్యాత్ - న కోపీత్యర్థః - ఉభయత్ర ప్రామా
ణ్యే ప్రమాణ్యసంశయేవా యాగీయ్య హింసాయా అవర్జనీయత్వమి
తి హృదయం - కించ - రామానుజార్యైః - యాగదూషకాణాం తెంగ
లాఖ్యానాం గురురేవ - అధ్వరే పశోర్నిహతే స్పథస్య - హింసాత్వా

త్తేయది కథం హా నుఖ వైదికస్సంశయీత । హింసాత్వాభావ
మేవాధ్వరే పశునిహతే రాహ రామానుజార్యః తత్పక్షస్థోపి
యో న ప్రసజతి యజనే కస్తదన్యో గురుద్విట్ ‖ ౨౦౪ ‖ ఇదం
చావధేయం ‖ ౨౦౫ ‖ హింసాంతరేష్వవముఖాశ్రితహిం
సనేపి జైనేతరో యది జనోభజతే జుగుప్సాం। నార్యంతరేష్వ
వననిందతి నందనానాం నిష్పా దనం కిము న ఘోపిని జకళత్రే ‖
౨౦౬ ‖ ఇద మవగంతవ్యం ‖ ౨౦౭ ‖ ఋత్విగ్విశుద్ధివిర

భావమాహ - తత్పక్షస్థః రామానుజమతేవర్తమానోపి యో జనః-యా
జనే సపశుకే యాగే - న ప్రసజతి నోద్యుంక్తే - తదన్యః గురుద్విట్ గురు
ద్వేషికః - న కోపి - కింతు స ఏవేత్యర్థః ‖ ౨౦౪ ‖ ౨౦౫ ‖ హింసే
తి ‖ జైనాత్ బౌద్ధాదితరః జనః - హింసాంతరేషు యాగీయాతిరిక్తహిం
సాస్వేవ - ముఖాశ్రితే యాగీయే హింసనేపి - జుగుప్సాం - ఉపక్రోశం
భజతే యది - తర్హి - నార్యంతరేషు పరాంగనాస్వేవ - అనఘో ని
ర్దోషః - నిజే కళత్రే భార్యాయామపి - నందనానాం నిష్పాదనం పు
త్రోత్పాదనం - కిం కస్మాన్న నిందతి - హింసాత్వోత్పాదనత్వయోరు
భయత్రావిశేషాదితి భావః ‖ ౨౦౬ ‖ ౨౦౭ ‖ ఋత్విగితి ‖ నా
కేచి త్తెంగలాఖ్యాః - కలౌ - ఋత్విజాం విశేషేణ శుద్ధేః విరహాః అభా

వః ఆదిర్యేషు తేషు విశంకయా సందేహేన - నిత్యమపి క్రతుం - జహ
తి త్యజంతి చేత్తర్హి - తే గురో రాచార్యపురుషస్య అశుచితాయాం వి
శయేః సంశయేన - చక్రాంకః వైష్ణవమనోః నారాయణాష్టాక్షరస్య
గ్రహణంచాదిర్యస్య తత్సర్వం పంచసంస్కారాన్ - కింనుముంచంతి - అ
పరిశుద్ధిసంశయయో రుభయత్ర తుల్యత్వా దితి భావః ॥ ౨౦౭ ॥ స
చైవేతి ॥ సచైవ వేదైః స్మృతయః మానవ్యాదయః తద్గుణయుక్తైస్సై
రుపాస్యైః పురాణైః శిష్టాచారైరపి - నియమితాన్ కర్తవ్యత్వేనజ్ఞాపి
తాన్ - పంచధర్మాన్ భగవతః ఆజ్ఞాసిద్ధానపి - అహహంతాన్యే ప్రత్య
అధర్మాన్ - జహతః త్యజంతః - నాఖ్యాస్త్రాదితి నమ్మిన్నేషధః - తేషాం

హాశుచిశంకయాయే కేచిత్కాలే జహతి నిత్యమపి క్రతుం తే ।
ముంచంతి గుర్వశుచితావిశయేన కిన్ను చక్రాంక వైష్ణవము
ఖ్యగ్రహణాది సర్వం ॥ ౨౦౮ ॥ కించ ॥ సచైవ వేదైస్స్మృ
తిగణయుక్తైస్సై రుపాస్యైః పురాణైః శిష్టాచారైరపి నియమి
తానధర్మాన్నధర్మాంతే । ఆజ్ఞాసిద్ధానహోహాజహత స్త్వవి
రుద్ధాని కృత్యాన్యాతన్వంతః కతిచిదపరాణ్యప్యమీ శిక్షయం
తి ॥ ౨౦౯ ॥ కింబహునా ॥ యాగం యో బత వైష్ణవో విజహా
తి ఛాగచ్ఛిదాభీతితః శిష్యక్లేశనసాధ్వసాజ్జహాతు తే చక్రాం

శ్రుతిస్మృతిమహాపురాణశిష్టాచార భగవదాజ్ఞానాం విరుద్ధాని - కృ
త్యాని - స్వసంకేతసిద్ధాని - ఆతన్వంతః - కుర్వంతః కతిచిదమీ అపరాన్
శ్రౌతస్మార్తానపి ధర్మాన్ - శిక్షయంతి - అపి గర్హణాయాం - స్వీ
యభ్రష్టస్య కథమర్వన భ్రంశనమివైతన్నృత్తమిత్యుపహాసేవా ॥
౨౦౯ ॥ యాగమితి ॥ యో వైష్ణవః - ఛాగస్య ఛిదా ఛేదనం తతః హింసా భ
యాత్ - యాగం - విజహాతి - బతేత్యాశ్చర్యే - తే - లింగలాంఛనీ ష్య
ణాం క్లేశనం తాపనం తస్మాత్సాధ్వసాద్భయాత్ - చక్రాంకనస్య
ప్రక్రియాంకరణమపి - జహాతు - ప్రాప్తకాలే లోట్ - ధర్మయోస్సా
ధక తారతమ్యావిమర్శేన తు చక్రాంకనమేవ త్యాజ్యం స్యాదిత్యాహ - కిం

చ - పూర్వస్మిన్ యాగే పశవే - బహూనాం వాదినాం అఖిలశత
స్థానాం సమ్మతిః అంగీకారః - భగవతః ప్రీతిః ఫలం - ధనాని రాగద్వేష
జనకాని ఫలం నో భవంతి - పరత్ర చక్రాంకనే తు - అల్పీయసీ ఏక
ద్వానాం అభిమతిః - అర్థానాం ఆప్తిః జారచోరకిరాతాదిమష్టశి
ష్టేభ్యః లాభః ఫలం - నతు భగవత్ప్రీతిః ఇత్థం ఉక్తప్రకారాభిధా
విశేషతః తారతమ్యమస్తీతి యోజ్యం ॥౬౧౦॥ తప్తాభ్యామితి ॥ ప్రా
ణినాం శిష్యాణాం సంబంధి - తప్తాభ్యాం శంఖచక్రాభ్యాం తాపనం - ఛా
గాలంభస్య పశుహింసాయాస్సమత్వేన తుల్యత్వే న హి సాధో ఇత్యు
పహాసః - త్వయా కింకృతః ఉపవర్ణ్యతే ॥ ౬౧౧ ॥ ౬౧౨ ॥ ఛా

కనప్రక్రియాం । పూర్వస్మిన్ బహుసమ్మతిర్భగవతః ప్రీతిః
ఫలం నో ధనాన్యల్పీయోభిమతిః పరత్ర ఫలమప్యర్థాప్తిరి
త్థం భిదా ॥ ౬౧౦ ॥ కృశానుః ॥ విహస్య ॥ తప్తాభ్యాం శంఖ
చక్రాభ్యాం తాపనం ప్రాణినామిదం । ఛాగాలభసమత్వే
న సాధో కిముపవర్ణ్యతే ॥ ౬౧౧ ॥ విశ్వావసుః ॥ గుణదో
ష తారతమ్యానభిజ్ఞ శృణు తావదిదం ॥ ౬౧౨ ॥ ఛాగాలం
భసహస్రతః క్షితిసురస్యైకస్య హింసాధికా తస్మాద్బ్రా
హ్మణతాపనం నకిమిదం తుల్యం పశోర్హింసయా । శాస్త్రా

గేతి ॥ యస్మాదేకస్య క్షితిసురస్య హింసా ఏకా బ్రహ్మహత్యా - ఛాగా
లంభసహస్రతః - అధికా - తస్మాత్ ఏకబ్రహ్మహత్యాయాః - స
హస్రపశుహత్యాతుల్యత్వాద్ధేతోః - ఇదం బ్రాహ్మణస్య తాపనం తప్త
శంఖచక్రముద్రాకరణం - పశోరేకస్య హింసయా న తుల్యం కిం - తు
ల్యం భవేదేవేత్యర్థః - తాపనకాలే హా తాత మాత హతోఽస్మీతి సా
ర్వజనీనత్వేన తస్య హత్యాసహస్రాంశతుల్యత్వం ప్రమాణసిద్ధమిత్య
ర్థః - శాస్త్రాత్ తప్తశంఖచక్రముద్రాభిధాయక పాంచరాత్రాగ
మం అవలంబ్య - ల్యబ్లోపే పంచమీ - ఏవమగ్రేపి - ఇదం తప్తేన ర
థాంగేన చక్రేణ ధారణం ముద్రాధారణం - శ్రేయస్కరం చేత్ - త

దా వేదాద్వేగమవలంబ్య వపాఖిపశోర్విశసనం హింసా - ఏతేన తత్ప్త
శంఖచక్రముద్రాధారణేన న నీయతే కిం న సదృశీ క్రియతే కిమితి కా
కుః ॥ ౧౬౩ ॥ వస్తుతః సకలశ్రుతిసిద్ధస్య యాగీయపశుహింసనస్య త
త్తుల్యత్వకథనమత్యంతానుచితమిత్యర్థః - శ్రుతీనాం అయుతం ద
శసహస్రాణి తైర్విహితస్య సతతః కర్మణః యాగస్యాచరణానుష్ఠానం
తదావశ్యకతా యూపస్పృహార్థేనేన సాధనేన - కరే వర్తమానస్య బద
రస్య ఫలస్య అస్తిత్వం సత్తా తత్సాధకస్య ప్రమాణాంతరస్య ప్రత్యక్షా
స్య ప్రమాణస్య పరికల్పనముపన్యాసః తత్సదృశేన తత్కల్పనేన శ్రు

త్తప్తరథాంగధారణమిదం శ్రేయస్కరం చేత్తదా వేదాదే
వపాఖిపశోర్విశసనం నైవేన కిమ్మీయతే ॥ ౧౬౩ ॥ ఇత్యలం
శ్రుత్యయుతవిహితసదాచరణావశ్యకతానుసంధానేన । కర
బదరాస్తిత్వసాధకప్రమాణాంతరపరికల్పనకల్పనేత్రనామ
నమానీయుసనిరాకిరంకం ॥ ౧౬౪ ॥ శింజత్కృతాఖిలహృదాం
రమణీమణీనాం మంజీరమంజుతరశింజితరంజితేన । చంపకపురీ
యువగణేన చకాస్తి పూర్ణా సంజీవితోగ్రశివవంచితపంచబా
ణా ॥ ౧౬౫ ॥ ఋక్సామయోశ్చ యజుషాం చ నివాసభూ
తాః పూతా ద్విజాః స్మృతిపురాణకథాధురీణాః। కుర్వంతి వా

త్యయుతేత్యాదేర్విశేషణం ॥ ౧౬౪ ॥ శింజత్కృతేతి ॥ శింజత్కృతం గర్వ
శూన్యీకృతం అఖిలస్య సార్వత్రిక స్త్రీజనస్య హృత్ మనో యాభి
స్తాసాం - రమణీమణీనాం స్త్రీరత్నానాం - మంజీరయోర్నూపుర
యోః మంజుతరేణ అతిమనోజ్ఞేన శింజితేన శబ్దేన రంజితేన అనురక్తీ
కృతేన - యువగణేన - పూర్ణా - అత ఏవ సంజీవితః ఉగ్రేణ శివేన ప
రివంచితః భస్మితః పంచబాణో మన్మథః యస్యాం సా - చంపకనామపురీ -
చకాస్తి రాజతే ॥ ౧౬౫ ॥ ఋగితి ॥ ఋచస్సామాని చ - యజుషాం
చ - వేదానాం త్రయాణాం - నివాసభూతాస్సంపూర్ణమధ్యేతార
ఇత్యర్థః - అత ఏవ పూతాః పవిత్రాః - స్మృతిషు పురాణేషు కథాసు

చతుష్షష్టిష్వధురీణాః సముద్ధారాః - కర్కశానాం దురవగాహానాం న్యా
యస్తర్కః శబ్దో వ్యాకరణం తంత్రం మీమాంసా త్రయీశిరం వే
దాంతశాస్త్రం తేషామేవ సింధూనాం సముద్రాణాం తలమధః ప్రదేశ
మంతభాగమితి యావత్ స్పృశంతీతి తత్స్పృశః - తత్పారదృశ్వా
న ఇత్యర్థః - అమీ ద్విజాః పండితాః ఇహ చంజీపుర్యాం వాసం కుర్వం
తి ॥ ౬౧౧ ॥ నై ॥ విశాం మనుష్యాణాం పతీనాం రాజ్ఞాం సంబంధినీష్వ
నగవ ద్రవ్యస్య అతఏవ మగర్హ్యస్య గంతుమశక్యస్య ప్రాకారస్య సాల
స్య సాధనసరణీషు ఆక్రమణావస్థాసు యుద్ధే ఉన్నటతాం పరాక్రమ
మాణానాం భటానాం శిరస్తేభ్యః నిస్రుతానాం అస్రస్రోతసాం కృ

సమిహ కర్కశతర్కశబ్దతంత్రత్రయీశిరసింధుతలస్పృ
శో మీ ॥ ౬౧౨ ॥ కృశానుః ॥ సహాసం ॥ నైతద్విభాతినగ
రం నగరంవ్యమగర్హ్యప్రాకారసాధనసరణిషు విశాంపతీనాం ।
యుద్ధోన్నటభటశిరస్తనిస్రుతాస్రస్రోతస్స్రవభరవి
ప్రలంభి సాంద్రం ॥ ౬౧౩ ॥ విశ్వావసుః ॥ వయస్య గుణా
న్వయస్య పునరస్య నిందాఛద్మనా ప్రశంసామేవకృతవాన్ ॥
౬౧౪ ॥ కృశానుః ॥ పురాతనానాం హి పురాంతరాణాం ప్ర
శాసితారోపి దిశాం ముఖభూపాః । పురంతదేతద్వపురంతమా

ప్రవాహాణాం సహస్రాణాం భరేణ అతిశయేన విస్రైరామగంధిభిః
పలాబ్ధిభిః మాంసరాశిభిః సాంద్రం నిబిడమేతన్నగరం చంజీపురీ-
న భాతి - అతిజుగుప్సాకరత్వాదితి భావః ॥ ౬౧౩ ॥
వయస్యేతి ॥ అస్య నగరస్య - నిందాయాః ఛద్మనా - గుణాన్వయస్య
మాహాత్మ్యయోగస్య - ప్రశంసామేవ కృతవానసీతి యోజ్యం ॥ ౬౧౪
పురాతనానామితి ॥ దిశాసుకశసువర్తమానానాం - పురాతనానాం -
పురాంతరాణాం అన్యనగరీణాం - ప్రశాసితారః పాలకా అపి - భూ
పాః సర్వే - అజౌ యుద్ధే వపుషః అంతం నాశమభ్యుపేత్య అంగీకృత్యా
పి - తదేతత్పురం - అలమర్థయంతి భృశం కాంక్షంతే - లోకోత్తర

సంపదావాసస్థానం ప్రాణేభ్యో౽పి ప్రియమేతత్పురమితి భావః ॥౭౮౯॥ ౭౯౦ ॥ హంతేతి ॥ వసుంధరాధురంధరాణాం భూభారధూర్వహాణాం - అసౌ వక్ష్యమాణః - అవారణీయః మస్త్యాజ్యః ॥౭౯౧॥ ప్రాజ్య ఇతి ॥ నృపవరః నృపః - ప్రాజ్యైః బహుళైః-ధనైః స్థితే వర్తమానే సత్యపి - ఊర్జితే సమృద్ధే - రాజ్యే స్థితే సత్యపి - విలోచనయోః సుఖైర్దైర్ఘ్యైః నాకచక్ష్వాదిభిః - అంభోజానాం సంభ్రమహాః గర్వహంత్రీః సంభోగస్య అనుగుణాః - నతు వామాః - కల్యాణీః శుభశీలాః - విశేషణత్రయేణాపి తస్యా నహాత్వం సూచ్యతే - తరుణీరుపేక్ష్య నాద్రియత్య-

జౌహం రాజ్యపేత్యాప్యలకాధరాయం. ॥ ౭౮౯ ॥ నిరూప
దూమఖిలీయసపాథస్సం ॥ ౭౯౦ ॥ యతః ॥ హంత దినంతనా
నాం ఇదానీంతనానాం వసుంధరాధురంధరాణాం అవార
ణీయో౽సావవివేకః ॥ ౭౯౧ ॥ సత్య ॥ ప్రాజ్యే హంత ధనే
స్థితే౽పి నృపకో౽గాజ్యేపి సత్యూర్జితే - సంభోగానుగుణా వి
లోచనసుఖైరంభోజసంభ్రమహాః । కల్యాణీస్తరుణీరుపే
క్ష్య కరుణాహీనస్య సేనస్స్వయం హంత్రీం సంశ్రుధరాం చిరా
దభిలషన్ కాతుఖం రణే జృంభతే ॥ ౭౯౨ ॥ విశ్వావసుః ॥
విశుద్ధ బుద్ధే వివేక మేవ తావదవివేక మాకలయన్ భవాన్ ॥
౭౯౩ ॥ తథాహి ॥ సంపత్స్వాస్యసరిజ్ఝరీసహచరీ శంపాసమం

అత ఏవ కరుణాహీనస్య - శత్రోః ధరాం భువం చిరాత్ అభిలషన్ కామయమానస్సన్ - రణే స్వయం సేనస్సన్ - హన్తుం జృంభతే ఉద్యుక్తః - ప్రాణేభ్యో౽పి గరీయసీ రాజ్యతృష్ణేత్యత్ర అవివేక ఏవ మూలమితి భావః ॥ ౭౯౨ ॥ ౭౯౩ ॥ సంపదితి ॥ శుద్ధాః నిర్మలాంతఃకరణాః - అత ఏవ వృష్టేశ్వరాః - సంపత్ - వనేభవాయాః వన్యాయాః సరిజ్ఝర్యాః వార్షికకుల్యాయాః సహచరీ సదృశీ ప్రాభవం ప్రభుత్వం - శంపయా తటితా సమం - నార్యాః సూర్యస్య కరైః కిరణై రవలీఢస్య ఆక్రాంతస్య తదాచ్ఛాదకస్యేతి యావత్ జలదస్య మేఘస్య ఛాయయా అనాతపస్య

సుహృత్ సదృశం యథా భవనం యథా సాంతథోక్తాః - దేహాః స్నేహారసేన తైలేన విహీనస్య దీపస్య సఖాయః సదృశః తత్సఖః - వన్యసరిజ్ఝర్యాదీనాం క్షణికత్వేన తత్తన్నామ్యం అత్యంతానిత్యత్వసూచకం - ఇత్యుక్తప్రకారేణాలోచ్య - నాకం నిత్యసుఖాస్పదం స్వర్గమాకలయితుం- యుద్ధ ఏవాధ్వరే - ప్రాణాన్ జుహ్వతీ త్యజంతీత్యర్థః - అత్ర సంపదాదీనామనిత్యత్వాలోచనస్య స్వర్గప్రాప్తీచ్ఛాయాశ్చ ప్రాణహోమే హేతుత్వాదనేకపదార్థ-హేతుకం కావ్యలింగం ॥ ౬౨ ॥ ౬౩ ॥ రక్తేతి ॥ అనురాగేణాపి దైవాంగనాపి - అనురక్తాపతిరక్తేవ-రణము

ప్రాభవం నార్యః స్వార్యః కరావలీఘజలదచ్ఛాయాగా సుహృ
ద్యాగనాః । దేహాః స్నేహవిహీనదీపసఖ ఇత్యాలోచ్య పృ
థ్వీశ్వరాః ప్రాణాన్ జుహ్వతి నాకమాకలయితుం శుద్ధాహి
యుద్ధాధ్వరే ॥ ౬౨ ॥ శృణు చేదం చమత్కారం ॥ ౬౩ ॥
రక్తైర్భటైరణముఖే రుధిరేణ తస్మిన్ రక్తా భవత్యమరయోషి
దనురక్తేవ । శూరస్స చేదతనుసాయకఖండితాంగస్సాప్య
చ్ఛసైరతనుసాయకఖండితాంగా ॥ ౬౪ ॥ దీప్రో విప్ర
భమాశ్రితక్షితితలం దివ్యే విమానే స్థితో గాఢాశ్లిష్టకృపాణ
పాణిచ కరగ్రస్తామరస్త్రీస్తనః । తత్సంగత్తనఖక్షతో బహు
తరప్రత్యర్థిబాణక్షతం యుద్ధాగ్నౌ హుతజీవితో నిజవపు

ర్యుద్ధారంభే - భటైరుధిరేణ రక్తైసతి - రక్తా అరుణా - తస్మిన్ననురాగిణీ చ భవతి - కించ - సశూరః - అతనుభిర్మహద్భిస్సాయకైః బాణైః ఖండితాంగశ్చేత్ - సా దేవాంగనాపి - అతనోర్మన్మథస్య సాయకైః ఖండితాంగా భవతి ॥ ౬౪ ॥ దీప్ర ఇతి ॥ యుద్ధ ఏవాగ్నౌ - హుతజీవితః - అత ఏవ దీప్రః ఉజ్జ్వలః - దివ్యే విమానే స్థితః - కరగ్రస్తామరస్త్రీస్తనః - తత్సంగత్తనఖక్షతః - వీరః - క్రమేణ - విప్రభం నిస్తేజస్కం - ఆశ్రితక్షితితలం - గాఢాశ్లిష్టకృపాణపాణి- బహుతరప్రత్యర్థిబాణక్షతం - నిజం వపుః పార్థివం - మృదా ఉపలక్షితః - వీక్ష

తే ॥ ౨౨౭ ॥ ౨౨౮ ॥ పినాకినీమితి ॥ ఘనాఘనానాం నాశినీం - జలాల్లక్ష్మీం లఘుజలామిత్యర్థః - పినాకినీం చ నక్షీణాం - గరుడాపగాం గరుడనదీమపి పశ్య - సర్గాన్తైకకారిక ప్రపంచాత్ - పత్ర పరస్మిన్ అప్రాకృత వైకుంఠ ఇవ స్థిత ఇత్యుత్ప్రేక్షా - అనయోః పినాకినీ గరుడనద్యోః తటే ఇరతటే - దేవానాం నాయకః ప్రభుః కః విష్ణుః - దేవనాయక ఇతి ఖ్యాతః - రాజతి దీవ్యతీత్యర్థః ॥ ౨౨౯ ॥ ౨౩౦ ॥ అద్యేతి ॥ సం అద్య త్వం బంధో - ప్రత్నం పురాతనం - చరిత్రం సుకృతం - అద్య ఇదానీం - ఫలిత్రం సంఫలితం దేవః భగవాన్ - ప్రీతః ప్రసన్నః - నిశా

వీరరోముదాక్షితే ॥ ౨౨౭ ॥ ఇత్యన్యత్ర విమానసంచా
రయన్ పరితోస్య తోష్యే ॥ ౨౨౮ ॥ పినాకినీం పశ్య ఘనాఘ
నాశినీం జలాచ్ఛలక్ష్మీం గరుడాపగామపి । ఇహాంతరే రాజతి
దేవనాయకః పరత్ర సర్గాదివ దేవనాయకః ॥ ౨౨౯ ॥ ఇ
తస్త్ర విమానసంస్పంకయన్ సాంపం ॥ ౨౩౦ ॥ అద్య ప్ర
త్నం ఫలిత్రం సంపశ్చరిత్రం దేవః ప్రీతస్సుప్రభాతా నిశా మే ।
శ్రీముష్ణంయస్సుష్ణదంహస్సహస్రం క్షేత్రం స్రోపం నేత్ర
యోః పాత్రభావం ॥ ౨౩౧ ॥ అత్ర హి ॥ వరావరావహా
పిణీ చరాచరాంతరస్థితా । సురాసురాను సేవితాధరాధ
రాదిదేవతా । సదా సదానతిస్తుతాముదాముదారశేవధిః

మేసుప్రభాతా శోభనఫలదాయినీ పరమప్రభాగా - యద్యస్మాత్ - ముష్ణాత్ నాశయతీనాం అంహసాం పాపానాం సహస్రం యోః తత్ - శ్రీముష్ణం నామ క్షేత్రం - తిరుముష్టిభాషానామ - నేత్రయోర్మదీయయోః పాత్రభావం విషయత్వం ॥ ౨౩౧ ॥ వరేతి ॥ వరా సర్వోత్తమా - చరాచరయోః స్థావరజంగమయోః అంతరే హృదయే స్థితా - సర్వాంతర్యామినీత్యర్థః - సురాసురాను సేవితా - ధరాంబువంధరశేషధరాధరా - సదా - సతాం జీవ శ్యోసమూహేన స్తుతా - ముదాం బ్రహ్మానందానాం - ఉదారః మహాన్ శేవధిః నిధిః - హితా జగదాప్తా - తాత్పర్యేణ

కేతనా గరుడధ్వజా - నతైః భక్తైః ఆనతా నమస్కృతా - వరాహరూపిణీ - ఆదిదేవతా - గతిం - అపునరావృత్తినీం - నయేత్ ప్రాపయేత్ - హిరేవార్థే ॥ ౮౩౨ ॥ ౮౩౩ ॥ సదేతి ॥ రసాయాం భూమౌ సారసాదనురాగాద్ధేతోః ఇహాస్మిన్ - రసాలైః చూతవృక్షైః సాలైశ్చ సంవృతే - వనే - ఉదితా ఆవిర్భూతా - సదా అవదాతాయాం నిర్మలాయాం నిమ్నగాయాం పినాకిన్యాః తట్యాం కుటీరే ఆలయే వాసినీ - కట్యాం స్ఫుటీభవన్ దృశ్యమానః కరః యస్యాః సా - పటీయసీ సమర్థా - అత ఏవ అవనేషు భక్తరక్షణేషు - దీక్షితా కృతసంకల్పా - కిటీశ్వరీ ఆదివరాహ

హితాహితార్థ్యే కేతనా నతానతా గతిం నయేత్ ॥ ౮౩౨ ॥
కవీంద్రశ్చాత్ర కశ్చిదిత్థమనుసంధత్తే ॥ ౮౩౩ ॥ సదావ
దాతనిమ్నగాతటీకుటీరవాసిని కటిస్ఫుటీభవత్కరా కిటీశ్వ
రీపటీయసీ । రసారసాదిహోదితా రసాలసాలసంవృతే వ
నేవనేషు దీక్షితా మదీక్షితాదిదేవతా ॥ ౮౩౪ ॥ కృశానుః ॥
సోఽయం హేయప్రత్యనీకోఽపి శార్ఙ్గీ కష్టం పృథ్వ్యాః కాంక్షయా
భూద్వరాహః । ఇత్థం సిద్ధే బ్రూహి భూలాభలోభాత్ కంకం
వేషం మానుషో నేహ ధత్తే ॥ ౮౩౫ ॥ విశ్వావసుః ॥ అనభి
జ్ఞో భవాన్ భగవదవతారరహస్యం ॥ ౮౩౬ ॥ శృణు । పా
రీణీయుం కాపురం కైటభారిః కైటం రూపం యాతు కాంరీగవం

రూపిణీ - ఆదిదేవతా - మదీక్షితా మయా ఈక్షితా దృష్టా ॥ ౮౩౪ ॥ సఇతి ॥ హేయానాం రాగద్వేషాదిదోషాణాం ప్రత్యనీకః విరోధీ తచ్ఛూన్యోఽపీతి యావత్ - సోఽయం శార్ఙ్గీ విష్ణుః - పృథ్వ్యాః కాంక్షయా లాభలోభేన - వరాహః తిర్యగ్జంతురభూత్ - కష్టం ఇతి ఖేదే - ఇత్థం భగవతోఽపి భూలోభేన తిర్యక్త్వస్వీకారే సిద్ధే సతి - ఇహ లోకే - మానుషః - భూలాభలోభాత్ - కంకం అతినీచమపీత్యర్థః - వేషం కృత్యం సేవకత్వయాచకత్వాదిరూపం వా - న ధత్తే న స్వీకరోతి - కింతు స్వీకరోత్యేవేత్యర్థః ॥ ౮౩౫ ॥ ౮౩౬ ॥ పారీణీయమితి ॥ కైటభో

మూర్తస్తస్యారిభగవాన్ - పాఠీనస్పృహ ప్రదంష్ట్రిః మత్స్యః - కమఠః కూర్మః - కిటిర్వరాహః - కంఠీరవః సింహః - తత్తత్సంబంధి - రూపంశ రీరమితిప్రత్యేకమన్వేతి - యాతుగృహ్ణాతీత్యర్థః- అన్యత్ ఉక్తరూ పేభ్యః అన్యద్వారూపం అర్వాయాది - యాతు - అతిసర్గాలోకే- తథాపి - యస్యస్మాత్సర్వంతత్తజ్జాతీయం సకలంరూపమప్రాకృతంన ప్రకృతిపరిణామజన్యం - తస్మాదసౌభగవాన్ - తేషుసర్వేష్వపిరూ పేషు - స్వంస్వీయంస్వభావంమాహాత్మ్యంనోజ్ఝతినత్యజతి ॥౫౩౭॥ కోలమితి ॥ జగతఃఆలంబంఆధారం - కోలంఆదివరాహం- అవైతుంజ్ఞా తుం - భువికః అలంసమర్థః - నకోపీత్యర్థః - శుభానిభక్తానాం కా

వా । అన్యద్వాయత్సర్వమప్రాకృతంతన్నాసౌతేష్వప్యు
జ్ఝతిస్వస్వభావం ॥ ౫౩౭ ॥ కించ ॥ కోలం భువికోలం జగ
దాలంబమవైతుం స్వామీ శుభకామీ కిలభూమీమసురా
త్తాం । వారాశిగర్భాంభసి కారాభవనే న్యస్తామివ యు
స్తామివ ముస్తా ముదహార్షీత్ ॥ ౫౩౮ ॥ సభక్తిప్రక
షంయజ్ఞవరాహమభిధ్యాయన్ తమామంత్ర్య ॥ ౫౩౯
ద్రాఘిష్ఠంకుహనావరాహభగవన్ దంష్ట్రాత్మకం తేధ్రు
వం। స్తంభంసంప్రతిచింతయామిజలధిస్నేహౌఘసంపూరి

మయతీతిత్వాం స్మి - యస్మిన్నమిషదివరాహః- అసురేణహిరణ్యా క్షేణఆస్తాంహృతాం - వారాశేస్సముద్రస్యగర్భేకనిమ్నే అంభసి - ని హితామితిశేషః - అత ఎవ కారాభవనే బంధనాలయే - అభిన్యస్తా మివస్థితాం - తాంప్రసిద్ధాం - భూమీం - ముస్తాంవరాహభక్ష్య కం దవిశేషమివ - ఉదహార్షీత్ ఉద్ధృతవాన్ - కిలేత్యైతిహ్యే - తం కోలమితిసంబంధః ॥ ౫౩౮॥ సభక్తీతి॥ తంయజ్ఞవరాహం-ఆమంత్ర్య సంబోధ్య - హేయజ్ఞవరాహేత్యుక్త్వేతియావత్ ॥ ౫౩౯ ॥ ద్రా ఘిష్ఠమితి ॥ కుహనయామాయయావరాహః వరాహరూపీతస్య సం బుద్ధిర్హేభగవన్ - తేత్వదీయం - ద్రాఘిష్ఠం అతిదీర్ఘందంష్ట్రా

త్మకం దండ్రూపం - దృఢం స్తంభాదీపస్తంభం - సంప్రతిచింత యామిధ్యాయామి - యస్మిన్ స్తంభే - జలధిరేవ స్నేహౌఘస్తైలప్రవాహస్తేనసంపూరితా - ఆమోదినీ సంతోషవతీ - ఉద్ధారణాదితి భావః - మేదినీభూమిః - దీపభాజనస్య దీపపాత్రస్య విధాంరీతిం - ఏందలి ప్రాప్నోతి - కించ - తత్ర దీపపాత్రే - చిత్రః - రత్నసానుః మేరుః నిష్కంపస్య నిశ్చలస్య దీపస్య ఆకృతింరూపం - అయతే ప్రాప్నోతి - తం స్తంభమితిసంబంధః ॥ ౬౮౦ ॥ ౬౮౧ ॥ కల్హారే ॥ కల్హారోత్పలతల్లజానాం ప్రశస్తసౌగంధికకువలయానాం ఉల్లలనం ఉత్ప్లవనం కరో

తా। యస్మిన్ విందతిదీపభాజ[illegible]మామోదినీ మేదినీ చి
త్రస్తత్ర చ రత్నసానురయతే నిష్కంపదీపాకృతిం ॥ ౬౮౦ ॥
ఇత్యన్యత్రాభిక్రామన్ మందానిలస్పర్శనసుఖమనుభవనీయసా
నందం ॥ ౬౮౧ ॥ కల్హారోత్పలతల్లజోల్లలనకృత్కల్లోలని
ర్లోలనక్రీడాపాటవగాఢరూఢమహిమతాసౌరభ్యవిభ్రాజి
తః। కావేరీసలిలావగాహరసికః కస్యైష నేష్యో మరుత్
క్లాంతానాం పునరధ్వనీనవపుషాం యస్మిన్ ధునీతే శ్రమం ॥
౬౮౨ ॥ కావేరీమ్ఘురీంనిరీక్ష్యసశిరఃకంపం ॥ ౬౮౩ ॥ హం
తరంగపురసంగతమత్రాహంతరంగచలపంకజసంఘం। స

తీతిత్కృత్ యత్ కల్లోలేషు పృథుతరంగేషు నిర్లోలనం భ్రమణం తదేవ క్రీడా తస్యాం పాటవేన ప్రాబల్యేన గాఢమత్యంతం గూఢాఖ్యాం హిమతయా శైత్యేన సౌరభ్యేణ చ విభ్రాజితః - కావేర్యాః నద్యాః సలిలే అవగాహే మజ్జనే రసికః అనురక్తః - ఏష మరుత్ వాయుః కస్య నేష్యః న స్తుత్యః యద్యస్మాదేవ పునః - క్లాంతానాం గమనేన శ్రాంతానాం - అధ్వనీనానాం పథికానాం వపుషాం సంబంధినం శ్రమం ఖేదం - నిశ్శేషం ధునీతే వారయతి ॥ ౬౮౨ ॥ ౬౮౩ ॥ హంతేతి ॥ అత్ర పురోవర్తిని దేశే - రంగపురేణ సంగతం - తరంగైశ్చలాః పంకజానాం సంఘాః రాశయః యస్మిన్ తం - సహ్యజాయాః కావేర్యాః అంత

తం దీర్ఘం దుర్ధరం ప్రవాహం - అహం బహుమన్యే సమ్మానయామి హి యస్మాత్ - సః కావేరీప్రవాహః తమసః అజ్ఞానస్య శమనార్థం నాశయితుం - అజాయత ఆవిర్బభూవ ॥ ౨౪౪ ॥ ఏషేతి ॥ దోషైరశుభైరాకులానాం మనుజానాం కులస్య బృందస్య సకలానాం కలుషాణాం పాపానాం శోషణే నాశనే బద్ధం కంకణం దీక్షాంగం హస్తసూత్రం యయా సా - లక్షణం క్లుప్తసంకల్పేత్యర్థః - నిజతటేత్యాద్య మావిందతీత్యంతస్య - అళిసమూహకృతైర్నైల్యైర్యమునాసామ్యం ప్రాప్నువంతీత్యర్థః - నిబిడతమాః అతిసాంద్రాః వకుళాదయో

> హ్యజాయత ఘురం బహుమన్యే సహ్యజాయతతమశ్శమ
> నార్థం ॥ ౨౪౪ ॥ ఏషా కిల కోపాకులమనుజకులసకలకలు
> షశోషణబద్ధకంకణా । నిజతటనిబిడతమవకుళధవకులతిల
> కామలకాపిరళ సరళకదంబచందనమందార సహకార కేసర
> సరసబదరీకకదంబకడంబకగంభీర నందీర జంబూ సంపూర్ణ
> పర్ణకుసుమ పలాశసమృద్ధకపిత్థలోధ్ర నీరంధ్ర సిక్థంధ్ర
> పాటలపటలజటిలక్రముకప్రముఖవిశంకటవిటపిమంజరీపుం
> జసంజరిజృంభదురుతరశ్రమశమకరమకరందరసగ్రసన
> తాత్పర్యపర్యటదపరిభ్రమవిభ్రమాలంబలోలంబనికురుంబక
> రంభితతయా కళిందనందినీప్రచ్ఛాయతామనుభవంతీ - ని

వృక్షవిశేషాః - కదంబకం సమూహః - సంపూర్ణాని పర్ణాని చ కుసుమాని చ యేషాం తాదృశాః పలాశాః కింశుకాః తైః సమృద్ధాః - నీరంధ్రాః నిరవకాశాః - పటలం సమూహః - జటిలాః నిబిడాః క్రముకాశ్చ ప్రముఖాః పురస్సరాః యేషాం తే - విశంకటాః మహాంతః - విటపినో వృక్షాః - మంజరీభ్యః పుష్పగుచ్ఛేభ్యః - సంజరీజృంభణా బృశం ప్రవహాణా - శ్రమస్య శమకరః నాశకృత్ సుగ్రసనం సుష్ఠుపానం - తాత్పర్యం ఇచ్ఛా - పర్యటంతః పరిభ్రమంతః - విభ్రమస్య ప్రేక్షాః ఆలంబాః ఆశ్రయాః - లోలంబా అళయః - తేషాం నికురుంబేణ సమూ

హేన కరంభిత తయా వ్యాప్తతయా - ప్రతిచ్ఛందతాంసామ్యం - నిశేత్యాదివిడ బయంతీత్యంతస్య - గంగావిలాసంప్రకటయంతీత్య ర్థః - నిశాంతకృశాంగీజనః అంతఃపుర స్త్రీజనః - డోలా యితాః చ లంతః - ప్రత్యుప్తానిసంఘటితాని - నిచయేనసమూహేన - రచి త యాకృతయా - శుచితయా ధావళ్యేన - చిరంతనపురుషః - శ్రీరంగ నాయకః - తల్పీభవతః శయనీభూతస్య అనంతస్య శేషస్య - ఫణా మణిశ్రేణ్యామాణిక్యపఙ్క్త్యా శోణీభూతతయా అరుణీకృత త్వేన పార్శ్వద్వయ్యామిత్యాదిశరీరే వేత్యంతస్య - వేదపారాయణేన -

శాకలిత విశాల సురత వశానుభవశ్రమశాలిష్టీశనిశాంత కృశాంగీజనకజ్జల వేళా డోలాయితపృథులహార ప్రత్యుప్త ముక్తాఫలరుచి నిచయపరిచయ రచిత శుచితయాపి తాం బరపదాంబురుహసంభవసరిత్సంబరంపిడంబయంతీ - సంతత మంతగతచిరంతనపురుషతల్పీభవదనంతఫణా మణిశ్రేణీ శోణీభూతతయాసరస్వతీమనుకుర్వతీ - పార్శ్వద్వయ్యా మపినైయ్యమికకర్మానుష్ఠానశ్రద్ధాబద్ధాసన సుద్ధావనీసు రానఘబ్రహ్మయజ్ఞసముదయ సమధిగతమంత్ర బ్రాహ్మణా మ్రేడనపూర్వకమజస్రంసహస్రపత్రమధ్యమధ్యాసీనా నాం శ్రీరంగరాజనాభీ సరోజవిరాజమాన నిఖిల నిగమపఠన

పక్షస్థిత్యాచ బ్రహ్మతుల్యైః హంసైః తత్ స్త్రీ సంభోగసముయేఽపి తేభ్యః పద్మేభ్యోగళితైః సరాగైః చందనకుంకుమాలిప్తదేహవిత్యర్థః - పార్శ్వద్వయ్యాంతటద్వయేపి - నియమేనభవతినైయ్యమికంనిత్యం కర్మ - సమధిగతానిగృహీతాని - ఆమ్రేడనంద్విస్త్రిరుచ్చారణం పూర్వంయస్మిన్కర్మణితత్తథా - సహస్రపత్రంకమలంతన్మధ్యమ ధ్యాసీనానాంఉపవిష్టానామతఎవచతుర్ముఖస్యబ్రహ్మణఃవైదికీం రీ తింవ్యాచక్షణానాం ప్రకటయతాం - మరాళయూనాం తరుణ హంసానాం - వరటాః హంసస్త్రియః - పరిరంభః ఆలింగనం - ఆనం

గసంగరేణ సురతేన విసృత్వరైర్గలితైః - తామరసపరాగైః పద్మరేణుభిః - మసృణం లిప్తం - సలీలం యథాతథా ఆకంఠం కంఠపర్యంతం నిమగ్నా జలాంతర్హితా మూర్తిర్యాసాం తాసాం। వక్ష్యమాణానేకచంద్ర భ్రాంతిసౌకర్యాయ ఇదం విశేషణం - సుగాత్రీణాం సుందరీణాం వదనైః ఇతి భ్రాంతిహేతుత్వాత్తృతీయా - అదసీయ ఇత్యాది ద్వితీయోఽతిశబ్దాంతం భ్రాంతిస్వరూపణం - అముష్యాస్సంబంధిని అదసీయే పయసి - వైహాయసాధ్వనా ఆకాశమార్గేణ - సమాగతః శ్రీరంగసమీపం ప్రాప్తః - అత ఏవ చంద్రమాః సన్నిహితేత్యాదీతి శబ్దాంతం

ముఖరచతురపుఙ్ఖైః రింవ్యాచతుర్మాణానాంముదకలవు
రాశయూనాం వరటాపరిరంభ చుంబన ముఖానంగసంగర
ప్రక్షోభవిసృత్వరైః అభిరామతామరసపరాగైః అభినవ
చందనరసమసృణశరీరైరేవ - సలీలమాకంఠనిమగ్నమూర్తీనాం
సుగాత్రీణాం వదనైరదసీయే పయసి వైహాయసా ధ్వనా స
మాగతశ్చంద్రమాస్సన్నిహిత శ్రీరంగధామాస్సమానానా
మా విధుభిరంచితానేకావతారం ఇతస్మృతయాస్వయమపి
బహూని రూపాణి విదధానోఽపి రాజత ఇతి భ్రాంతావను
రాగమాంద్యసంపాదికాయాం ఇతరేతరదృఢాశ్లేషవిశేషో
న్మిషత్తోషాభిః కోకదంపతీపరంపరాభిర్నిరాకృతాయాం అ

ఈష్యాః స్వరూపనిరూపణం - స్వేన సమానం తుల్యం నామ విధురితి సంజ్ఞా యస్య సః - విధుః విష్ణుః - విధుర్విష్ణౌ చంద్రమసీత్యమరః - ఇత్యుక్తప్రకారాయామత ఏవ అనురాగస్య మాంద్యసంపాదికాయాం క్షీణత్వప్రయోజికాయాం భ్రాంతౌ - ఇదం నిరాకృతాయాం సత్యాం ఇత్యత్రాన్వేతి - ఉన్మిషత్తోషాభిర్జాయమాన సంతోషాభిః కోకదంపతీనాం చక్రవాకమిథునానాం పరంపరాభిః పఙ్క్తిభిర్నివారితాయాం - చంద్రత్వే తేషామన్యోన్యవియోగాసంభవాన్నేమానిచంద్రాః కింతు స్త్రీముఖాన్యేవేతి నిశ్చయే జాతే సతీత్యర్థః - అకుంఠి

త్కంఠేన అప్రతిహతకౌతుకేన- అతఏవనిర్నిమేషంయథాతథా అవ
లోకమానేన స్త్రీముఖానీతిశేషః - అలంకృతా - పార్శ్వద్వయ్యా
మిత్యనుషంజనీయం - సరస్వత్యా ఇదంసారస్వతంపిద్యావ్యాజాలం - సర
స్వతస్సముద్రస్యేదంసారస్వతంచ-తస్యాభిముఖ్యేన అనాయాసంగ్ర
హణేన - సముద్రానుసరణేనచ హేతునా - కవేఃకవయితుః - ఆత్మజే
త్యాకారికాం - కవేరస్యగిరేః రాజ్ఞోవాత్మజేతిచప్రసిద్ధింసార్థయం
తీయథార్థాకుర్వతీ- శాంతనవస్యభీష్మస్య- శాంతానాంయోగినాం
నవస్యస్తోత్రస్యచ - ఆస్పదతయా ఆశ్రయత్వేన - గాంగేయస్య త
రంగిణీభీష్మజననీ - గంగాయాః ఇదంగాంగేయంసువర్ణంతన్మయీత

కుతుకోత్కంఠేనయువలోకేననిర్నిమేషమవలోకమానేన
అలంకృతా - సారస్వతాభిముఖ్యేన కవేరాత్మజేతిప్రసిద్ధిం
సార్థయంతీ - శాంతనవాస్పదతయా గాంగేయ తరంగిణీ
సంజ్ఞామన్వర్థయంతీ- మజ్జనదురితహారాపి నమజ్జన దురిత
హరా - నిరాకృతపథికశ్రాంతి స్రవంతీ - చతుష్పార మం
దంకందళయత్యామోదం ‖ ౨౮౫ ‖ ప్రహసతి భవశోష
కరీభవేనపరితోషితాంసువర్ణనదీ। దుర్వర్ణరుచింఫేనై
స్స్పృహ్యాసుతాజాహ్నవీమసహ్యసుతాం ‖ ౨౮౬ ‖ పునస్స

రంగిణీతిచసంజ్ఞామన్వర్థయంతీసార్థయంతీ- మజ్జనేనదురితహరా
పిమజ్జనదురిత హరానేతివిరోధః - నమతఃనమస్కుర్వతః జనస్యదురిత
హరాచేతిపరిహారః - ఏషాస్రవంతీకావేరీ - మందంఅధికం - చతు
ష్పారానందం - కందళయతిజనయతి ‖ ౨౮౫ ‖ ప్రహసతీతి ‖ భవశో
షకరీసంసారనాశనీ - సహ్యస్యగిరేస్సుతా - సువర్ణాసత్కులాకనకమ
యీచనదీకావేరీక్రమేణ - భవేనసంసారేణశివేన చపరితోషితాం -
దుర్వర్ణాముదుష్కులేస్థురుచిరాసక్తిర్యస్యాస్తాం - రజతప్రభాంచ
అసహ్యస్య జుగుప్సితస్యఅస్యపిఙ్గాస్పృహ్యాంమనోజ్ఞాంచసుతాం- జా
హ్నవీంగంగాం ఫేనైః తద్వ్యాజేనేత్యర్థః -ప్రహసతీవేతిగమ్యా

త్ప్రేక్షా ॥ ౨౮౬ ॥ ౨౮౭ ॥ స్వర్ణవంతమితి॥ఇమం కాంతం పతిం॰ స్వర్ణమస్యాస్తీతి స్వర్ణవంతం - తత్ప్రసిద్ధం - శోభనం అర్ణవం సముద్రమితిచ - ఇమాం రామాం భార్యాం - హేమమయీమాప గాం కావేరీంచ - విదుః - అతః - అనయోర్దంపత్యోః ఏతత్ దాంప త్యం సురూపం సత్ - విశేషేణ శోభతే ॥ ౨౮౮ ॥ పరీతి ॥ పరితశ్శో భితా ద్రుమాః పార్శ్వే యేల్పతరవో యస్యాస్సా - పరిశోభితా ఆ మ్రా స్ఫీతవృక్షాః యయోస్తాదృశౌ పార్శ్వే యస్యాస్సైవ చ - మ ధ్యమతః మధ్యమభాగే - రంగేణవంగలోహేన రాజతే . సర్వ్వాణ

భక్తిప్రకర్షణం ॥ ౨౮౭ ॥ స్వర్ణవంతంవిదుఃకాంతంరా
మాం హేమాపగామినీం । దాంపత్యమనయోరేతదను
రూపంవిశోభతే ॥ ౨౮౮ ॥ క్రూరాసుః ॥ సాక్షేప ॥ పరిశో
భితాద్రుమైః పార్శ్వే మధ్యమతో రంగరాజతస్ఫురితా । కథమి
వ కథాం కీర్తనం కావేరీ కనకనిమ్నగేత్యేషా ॥ ౨౮౯ ॥ వి
శ్వావసుః ॥ ఆపాతమాత్రరమణీయకమిదం నిఖిలమేవ నాయం
అస్యా గుణ ఏవస్యాత్ । పశ్య తావదేతస్యా రామణీయకం ॥
౨౯౦ ॥ పీతాంబరాలంకృతమధ్యభాగా కల్హారమాలాక
మనీయవేణీ । సహ్యస్య పుత్రీ కన్యా జనకస్య గేహాత్ప్రత్యస్తనిరా

రాశినాచ ద్వాభ్యాం - రంగరాజనామ్నా శ్రీరంగనాయకేనచ - స్ఫురితా - సావర్ణవిభక్తికత్వసిః - ఏషా కావేరీ - కనకనిమ్నగేతి కీర్తనం - కథమివ దధాతి - అనుచితమేవ యం కీర్తనమస్యా ఇతి భావః ॥ ౨౮౯ ॥ ఆపాతేతి ॥ ఆ ఈషత్ పాతః లగనం యస్య తదాపాతం ఆలగ్నకం భూషణం - రామ ణీయకం సౌందర్యం ॥ ౨౯౦ ॥ పీతేతి ॥ సహ్యాద్రేః కన్యాపుత్రీ కావేరీ పీతేనాంబరేణ కాశేయేన విష్ణునా చాలంకృతః మధ్యభాగః నితంబప్రదే శశ్చ యస్యాస్తథోక్తా - కల్హారాణాం రక్తసరోజానాం మాలయా కమ నీయా వేణీ కేశపాశః ప్రవాహశ్చ యస్యాస్తథోక్తా - ప్రసన్నా స్మే రముఖీ అకలుషా చేయం - విధేయం - జనకస్య గేహాత్పితృగృహాత్ స

హ్యాద్రిప్రదేశాచ్చప - త్యుస్సమీపంభర్తుర్గృహం సముద్రస్సాన్ని ధ్యంచ - వ్రజతిప్రయాతి ‖ ౬౫౧ ‖ ఉద్గచ్ఛదితి ‖ అముష్యాస్తీర ద్వయోసిసీమా ఇతి శేషః - ఉద్గచ్ఛద్భిరున్నమద్భిః ఉచ్ఛ్రితమైరత్యున్న తైః గుచ్ఛైః ఉల్లసత్ శిరః అగ్రభాగః యేషాంతత్తాః - తరవః - ఏనాం కావేరీం - తరీతుం - యత్నజుషః - అతఏవస్వస్మిన్స్వీయేశీర్షే శిరసి బద్ధావదాతవసనాః అమీపథికా ఇవభాంతి ‖ ౬౫౨ ‖ ౬౫౩ ‖ సా రంగేతి‖సారంగడింభస్యమృగశిశోరివనయనేయాసాంతాసాంమృగా క్షీణాం నవకేళిషు యోగ్యాః నారంగా ఏవముఖ్యాః ప్రముఖాః యే

షం వ్రజతిప్రసన్నా ‖ ౬౫౧ ‖ పునర్నిరూప్య ‖ ఉద్గచ్ఛదు
చ్ఛ్రితగుచ్ఛలసచ్ఛిరస్కాస్తీరద్వయేపితరవః ప్రతిభాం
త్యముష్యాః। ఏనాంతరీతుమిహయత్న జుషస్స్వశీర్ష బ
ద్ధావదాతవసనాఃపథికాఇవామీ ‖ ౬౫౨ ‖ కించిదంతర
ముపసృత్యావలోక్య। సహర్షం ‖ ౬౫౩ ‖ సారంగడింభ
నయనానవకేళియోగ్య నారంగముఖ్యనగపుష్కల నిష్కు
టేయం। శ్రీరంగ దివ్య నగరీ ప్రథతేనయాబ్ధి పారంగతై
ర్ధ్వజనైఃపరిభూష్యమాణా ‖ ౬౫౪ ‖ నిపుణంవిభావ్య
సశిరఃకంపం ‖ ౬౫౫ ‖ హంసానిష్కుటదీర్ఘికావసతయః
ప్రక్రాంతతర్కా అహో లీలోద్యానచరఃపతంజలిగిరా

షాం తేనర్ణగైః వృత్తైః పుష్కలాః పూర్ణాశ్చ నిష్కుటాః గృహారా మాః యస్యాంసా - నయాశ్శాస్త్రాణ్యేవ అబ్ధిఃతస్యపారంగతైర్బుధ ధ్వజనైః - పరిభూష్యమాణా - ఇయంశ్రీరంగంనామదివ్యనగరీ - ప్ర థతేప్రకాశతే ‖ ౬౫౪ ‖ ౬౫౫ ‖ హంసాఇతి ‖ ఇహశ్రీరంగే - ని ష్కుటేషుయాదీర్ఘికావాప్యస్తాసువసతిర్నివాసః యేషాం తేహం సాః - ప్రక్రాంతఃఉపన్యస్తఃతర్కఃన్యాయశాస్త్రంయైస్తథోక్తాః అహో ఇతిప్రతివాక్యంయోజనీయం - లీలోద్యానచరః - పుంస్కో కిలః - పతంజలిగిరాభాష్యఫణితాౣ - ఖేలతిక్రీడతి - క్రీడామయూ

రాః - ద్వైతాద్వైతయోః కర్మకాండజ్ఞానకాండయోః కథాః ఉప న్యాస్య సారాయథాపి దధతి కుర్వంతి తథా ఏతాః శారికాశ్చ కస్త్రియః తాంత్రికకారికాః భట్టవార్తికాని - స్వైరం యథేష్టం - ముహుః - ప రిపఠంతి ॥ ౬౨౬ ॥ ప్రాతరితి ॥ అత్ర సకలవిషయత్యాగినః - అమీ యోగినః - ప్రాతః ప్రాతః ప్రత్యేకల్యం - సహ్యపుత్ర్యాః కావేర్యా స్సంబంధిని పావనే విమలే పయసి - స్నాయం స్నాయం స్నాత్వా స్నా త్వా - లోచనాభ్యాం - భుజగశయనం శ్రీరంగేశం - వారంవారం అస కృత్ - పిబంతః పశ్యంతస్సంతః - అతఏవ - క్షేమం క్షేమం నిత్యకుశలం

పుంస్కోకిలః ఖేలతి! ద్వైతాద్వైతకథా యథాపి దధతి క్రీడా
మయూరా ఇహ స్వైరం తాంత్రికకారికాః పరిపఠంత్యేతా
ముహుశ్శారికాః ॥ ౬౨౬ ॥ ప్రాతః ప్రాతః పయసి విమలే
పావనే సహ్యపుత్ర్యాస్స్నాయం స్నాయం సకలవిషయ
త్యాగినో యోగినో మీ । వారం వారం భుజగశయనం లో
చనాభ్యాం పిబంతః క్షేమం క్షేమం క్షణవదఖిలం కాలముత్
క్షిపంతే ॥ ౬౨౭ ॥ కృశానుః ॥ వయస్యవిరుద్ధమేవ భాషసే॥
౬౨౮ ॥ సారంగదృష్టిం కథముత్సృజద్భ్యస్సారంగదృష్టి
స్త్వయి సతే మునిభ్యః । కవేరజాసంగతిముత్సృజద్భ్యః కవేరజా
సంగరుచిః కథం స్యాత్ ॥ ౬౨౯ ॥ విశ్వావసుః ॥ సఖే భవతా

అఖిలం - కాలం - క్షణవత్ - క్షిపంతి గమయంతి ॥ ౬౨౭ ॥ ౬౨౮ ॥ సారంగేతి ॥ సారంగదృష్టిం స్త్రియముత్సృజద్భ్యః త్యజద్భ్యః మునిభ్యః సారంగదృష్టిః స్త్రీ - సా ప్రసిద్ధా రంగస్య రంగనాయకస్య దృష్టిదర్శ నం - కథం స్యాదతే రోచతే న రోచత ఏవేత్యర్థః - కం బ్రహ్మాణం వేత్తీతి కవేః బ్రహ్మవిదః - అజాయాః ప్రకృతేస్సంసారస్యేతియావత్ - కవే రజాయాః కావేర్యాః - సంగతిం సంబంధం - ఉత్సృజద్భ్యః త్యక్తుమిచ్ఛుభ్యః కవేః పండితస్య - అజాయాః - కవేరజాయాశ్చ - సంగే సంబంధే రు చిః వాంఛా - కథం స్యాత్ - న స్యాదేవేత్యర్థః ॥ ౬౨౯ ॥ సఖ ఇతి ॥

వ్యాసేనపారాశర్యేణైనప్రజానాంఛాదనైవేలిచ - సమాహితుంశక్య స్సమాధేయః॥౬౬౦ ॥ శ్రీరితి ॥ యస్యరంగనాయకస్య - అంగేవక్షసి-శ్రీఃశోభతే - శ్రీరంగేనామక్షేత్రేచ - యశ్శోభతే - తస్మైరంగేశా య - నమః అహంకలయామికరోమి - తతఃరంగేశస్యనమస్కారకరణాత్ మోహంఅజ్ఞానం - నకలయేనభజామి ॥ ౬౬౧ ॥ ప్రణిపతేతి ॥ ఫణిప తేః శేషస్యభోగేశరీరే శేతఇతితచ్ఛయం - రథాంగంచక్రంశరయేహస్తే యస్యతత్ - జగతాం ఏకంముఖ్యంకారణం-వారణపతేగజేంద్రస్య భీతివారణం భయనాశకం- ధామవైష్ణవంతేజః - ప్రణిపతేనాం నమ స్క్రియాణాం కర్మణాద్వితీయాంతవాచ్యంకర్మణః - తద్ధామనవస్మ

ఫణితానాంవ్యాసేనైవవిరోధస్సమాధేయః ఇత్యగ్రతో దృష్ట్వా అంజలింబధ్వా ॥ ౬౬౧ ॥ శ్రీరంగేశోభతే యస్య శ్రీరంగేశోభతేపయః । నమోహంకలయేతస్మైనమోహం కలయేతతః ॥ ౬౬౧ ॥ కించ ॥ ప్రణిపతికర్మణికర్మణఃఫణి పతిభోగేశయంరథాంగశయం । కారణమేకంజగతాం వార ణపతిభీతివారణంధామ ॥ ౬౬౨ ॥ కృతార్థః ॥ కిమస్మిన్నపి మహాభుజంగేశాయినిత్యాయాక్రియంతేప్రణామాః॥ ౬౬౩ తథాహి ॥ శ్యామోత్తుంగపయోధరోజ్జ్వలరుచి స్తన్వన్ భు

మణఇత్యర్థః ॥ ౬౬౨ ॥ కిమితి ॥ మహాన్భుజంగఃఉత్తమవిటఃతస్మిన్-మహాభుజంగేశేషేయశ్శేతేతస్మిన్నస్మిన్ శేషశాయినీత్యర్థః ॥ ౬౬౩ ॥ శ్యామేతి ॥ శ్యామానాం యౌవనమధ్యస్థానాం ఉత్తుంగ యోరున్నతయోఃపయోధరయోఃకుచయోః ఉజ్జ్వలారుచిరాస క్తి ర్యస్యసః - శ్యామస్య నీలస్య ఉత్తుంగస్యచపయోధరస్య మేఘస్యేవ ఉజ్జ్వలారుచిఃకాంతిర్యస్యేతిచ - శృంగారిణాంసంభోగాసక్తానామ గ్రణీశ్శ్రేష్ఠః - భుజంగానాం విటానాం అన్వయం సహవాసం శేషశ యనంచతన్వన్కుర్వన్-శ్రీయుక్తైరంగస్థలేనాట్యశాలాయాంశ్రీ రంగ క్షేత్రేచనిత్యవాసరసికః- అసౌపరఃపూరుషఃజారఃపరమపురుషశ్చ -

ప్రాకారాణాంసప్తానాంప్రకరస్యసమూహస్య అంతరేమధ్యేస్థితిమ
తీ - యారాజ్ఞః పద్మినీపద్మినీజాతిః రాజభార్యాచంద్రపుష్కరిణీచ- వ
ర్తతే - తస్యాఃరాజపద్మిన్యాస్సన్నిధౌ-నిశ్శంకఃనిర్భయస్సన్- చిరం
నిద్రాతి - అహో ఇత్యాశ్చర్యే ॥ ౬౬౪ ॥ శ్లేషేతి ॥ అత్ర సం
తోషకరరూపశ్లేషం-నోత్తరయామి- ప్రతివాక్యనినకరోమి ॥ ౬౬౫
క్షితీతి ॥ క్షితిభృద్భిఃరాజభిఃపర్వతైశ్చ - నిజమౌళిషుస్వకీయేషుశిరస్సు
శిఖరేషుచ - ధృతపాదఃధృతకిరణశ్చ - అవిః శైలః మేరుస్వరూప
శ్చ - యద్వా - విః పక్షిగరుడఇత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ మేరుశ్శిఖరిణామహం

జంగాస్స్వయంశ్రీరంగస్థలనిత్యవాసరసికఃశృంగారిణామగ్ర
ణీః । ప్రాకారప్రకరాంతరస్థితిమతీ యారాజపద్మిన్య
హో నిశ్శంకఃపరిస్ఫారరుచస్స్థిరమసౌనిద్రాతితత్సన్నిధౌ
౬౬౪ ॥ విశ్వావసుః ॥ శ్లేషావలంబనాదోషా ఇమే న మేదో
షాఃసహోక్తప్రత్యుతతోషావహోక్తిః నాహమత్రోత్తరయామి
౬౬౫ ॥ పునర్విగాహ్య ॥ క్షితిభృద్భిర్నిజమౌళిషుధృతపా
దోవిరహితాపకారీచ । ఇందురివరంగబంధుర్దోషాభావే
విలోక్యతేకింతు ॥ ౬౬౬ ॥ యద్వా ॥ నవిహంగశుభరంగలక్షి
తాంగేసుముదాప్యాయనకారిణీహదృష్టిః । కలయామికురం

వైనతేయోస్మిపక్షిణాం ఇతిచభగవద్వచనాత్ - అహితానాంశత్రూ
ణాం అపకారి - విరహిణాం తాపకారీచ - రంగబంధుఃశ్రీరంగేశః -
ఇందురివలోక్యతే - కింతు - రంగబంధుః - దోషాభావే అరాత్రౌ -
హేయగుణాభావేచ - దృశ్యతేవ్యతిరేకాలంకారః ॥ ౬౬౬ ॥ నేతి ॥
శుభేరంగేతు శ్రీలక్షితాంగే శోభనయా ముదా ఆప్యాయనకారిణి
సుఖకారిణి - ఇహాస్మిన్విధౌచంద్రేపిదృష్టిశ్చ - దృష్టిసతి - కుత్సితేరంగే
కురంగేణమృగేణచలక్షితాంగం - కుత్సితయాముదాకుముదానాం శ్వే
తోత్పలానాంచ ఆప్యాయనకారిణం - తంప్రసిద్ధం - విధుంచంద్రం ;

సకలయామినపశ్యామీత్యర్థః ॥ ౭౭౭ ॥ ౭౭౮ ॥ రంగేతి ॥ రంగస్యరంగనాయకస్య శ్రేష్ఠరంగలోహస్యచ సేవకః భక్తః ఆశ్రయిజనశ్చ - వాత్తాఽంకుశలాంరీతిం స్థిరంభజేత్ (ప్రా)ప్నుయాత్ ఇతి యుక్తం - నచిత్రమిత్యర్థః - అన్యత్ర - వా ఇతిచ్ఛేదః - ఋతామేవాత్తాఽంసత్యాంరీతిం అరకూటంనామలోహం - భజేద్వా - న భజేదేవేతియుక్తం - నాత్తరీతిమితివాపాఠః - ఆత్తస్య రీతిమిత్యర్థః - కింతు - రంగేశసేవకః- అసంగీవిషయాసక్తిరహితఇతివ్యపదేశంప్రసిద్ధిం - అశ్నుతేభజతే ఇతియత్ - తదేతచ్చిత్రం ॥ ౭౭౯ ॥

> గలత్రితాంగకుముదాప్యాయనకారిణంవిధుంతం ॥ ౭౭౭ ॥ పునర్విచింత్యసవిస్మయం ॥ ౭౭౮ ॥ రంగేశసేవకోయుక్తం నాత్తరీతింభజేదితి । చిత్రమేతత్కసంగీతివ్యపదేశంయదశ్నుతే ॥ ౭౭౯ ॥ అన్యదద్భుత మద్భుత మత్ర శ్రీరంగధామని యచ్చంద్రాభిఖ్యయాస్యైషా శోభతేపుష్కరిణ్యహో ॥ ౭౮౦ ॥ సమంతాదవలోక్యసస్లాఘం ॥ ౭౮౧ ॥ రంగక్షేత్ర మిదంరమేశితురభివ్యక్తిస్థలేష్వాదిమం తీర్థం సైవమహద్వృధాభగవతీయాంతోష్టవీతి శ్రుతిః । సర్వాసాంనగరస్య చాస్యజగతాం నిర్వాహకోనాయకో వాసశ్చేదిహ లభ్య

అన్యదితి ॥ అత్ర శ్రీరంగధామని క్షేత్రే - యదస్యాః దేషాపుష్కరిణీ కమలినీ - చంద్రస్య అభిఖ్యయాకాంత్యాచంద్రికయాచంద్రపుష్కరిణీతినామ్నాచ -అభిఖ్యానామశోభయోరితివిశ్వః॥౭౮౦॥౭౮౧॥రంగేతి॥ ఇదంరంగక్షేత్రం - రమేశితుః భగవతః - అభివ్యక్తిస్థలేషు ఆవిర్భావస్థలేషు - తన్మధ్యఇత్యర్థః - ఆదిమంప్రథమంయాంవిరజాతీర్థం - శ్రుతిః - తోష్టవీతి - భృశంస్తౌతి - భగవతీమహద్వృధా కావేరీసైవతీర్థంవిరజాతీర్థమేవ - అస్య నగరస్య నాయకశ్చ - జగతాంసర్వేషాంనిర్వాహకఃపాలకః - సర్వాత్మావిష్ణురేవ - ఇహరంగక్షేత్రేవాసఃలభ్యతేచేత్ స్వేనేతిశేషఃజగతికఃపుమాన్ వైకుంఠ మప

త్యంతతే। నకోऽపీత్యర్థః ॥ ౬౨ ॥ ౬౩ ॥ సఇతి ॥ సోऽయం భవా నాం సాయంతనానాంచికసతామిత్యర్థః ఇందీవరాణాంనీలోత్పలా నామివశ్యామం అంగంయస్య తేన - అన్యత్ర సాయంతనేందీవరశ్యా మం అంగంమధ్యభాగఃయస్య తేన - అంగంగా(త్రా)ంతికోపాయ ప్ర కేశైస్సప్రదానకఇతివిశ్వః - కృతఃతమసః అజ్ఞానస్యతిమిరస్యచ భం గఃయస్య తేన - రంగస్య శ్రీరంగనాయకేన - సనాయకః నా యక సహితస్సోయంపిన యఃదేశః-యద్యపిహృద్యఃమనోజ్ఞఏవ- కింతు తథాపి- (భ్రా)ంతాఃపరిధనలుబ్ధాః - శాంతాత్మనాంతాపదాః సంతా పకారిణః- పిశునాఃక్రూరాః - చరంతిపతన్తంతే - హంతేతిఖేదే - యో

తేనాగతోऽపైరపి సంతత్యంతతే ॥ ౬౨ ॥ కృశానుః ॥ సో
ధారంగే శ్వరం ॥ ౬౩ ॥ సోऽయంయద్యపిహృద్య ఏవవిష
యస్సాయంతనేందీవరశ్యామాంగేనసనాయకః కృతతమో
భంగేనరంగేశ్వమనా। (భ్రా)ంతాః కింతు చరంతి హంత పిశు
నాః శాంతాత్మనాం తాపదాః। శ్రీమంత యమునాంగనాప్ర
తనమల్పై(ర్యా)సా(ర్యా)సతే ॥ ౬౪ ॥ కింబహునా ॥ ౬౫ ॥
నిత్యంకాంచనసింధుమధ్యరుచిరోనిష్కంపసంపన్నిధిః నిస్తు
ల్యామపి కాంచన(శ్రి)యమురో మధ్యేదధానస్స్వయం। వి

షాలపిశునానాం ఉపరంభనా(ప్రా)బల్యాద్ధేతోః - శ్రీరంగేశఃలక్ష్మీపం తః - అత్రవిషయే - అ(త్రా)సంనిభ్రాణయం యథాతథా నాస తేన వ సంతిఖలు ॥ ౬౪ ॥ ౬౫ ॥ నిత్యమితి ॥ కాంచనసింధోఃస్వర్ణకా రా శేః కావేర్యాశ్చమధ్యేరుచిరః ఆసీనఇత్యర్థః - నిష్కంపాయాశ్శా శ్వతాయాఃసంపదోనిధిః - నిస్తుల్యాం అసదృశీం- కాంచనస్య శ్రియం స్వర్ణమయహారశోభాం - కాంచనఇతి శేషః - కామపి అనిర్వాచ్యాం శ్రియంలక్ష్మీంచ - ఉరోమధ్యేదధానః - అతఏవ - ఏషభగవాన్ స్వయంపిశునేభ్యః బిభ్యత్ క్షేత్రస్యాన్నివేత్యుత్ప్రేక్షా- బహుప్రాకారనే కైః(ప్రా)కారైఃసంవేష్టితేధామని - రంగస్య లోహస్య క్షేత్రస్యచనా

యకః - స్వస్యాఖ్యాంనామ - నతుస్వం- నాయక ఇతిస్వాఖ్యాం - ఇహావిషయే - ఖ్యాపయన్ ప్రకటయన్ - శేతేనిలీయతిష్ఠతినిద్రాతీతిచ ౬౭౬ ॥ సఖ ఇతి ॥ శ్రీస్సంపత లక్ష్మీశ్చతద్వతాం ॥ ౬౭౭ ॥ పరేతి ॥ పరేషాంవిత్తస్యజిహీర్షయాహర్తుమిచ్ఛయా- ప్రవృత్తః వ్యాపృతః - పిశునస్తు - స్వయమేవనాశం ఏతి - తథాహిపృథోద్దీపస్యగ్రసనాయకబళనాయ - జృంభితస్యశలభస్యనామకీటస్య - దాహఃభస్మీభావః- నసులభఃకిం - ౬౭౮ ॥ ౬౭౯ ॥ సపర్యామితి ॥ జగత్యాం

ఖ్యాతింపిశునేభ్య ఏషబహుళప్రాకారసంవేష్టితే శేతే
ధామ్నిరంగనాయకఇతిస్వాఖ్యామిహఖ్యాపయన్ ॥ ౬౭౬॥
విశ్వావసుః ॥ సఖినజాతుశ్రీమతాం హానిఃప్రత్యుత పిశునా
నామేవభవంత్యనర్థాః ॥ ౬౭౭ ॥ పరవిత్తజిహీర్షయా
ప్రవృత్తః పిశునస్తుస్వయమేవ నాశమేతి । సులభశ్శలభ
స్యకిన్నదాహః పృథుదీపగ్రసనాయ జృంభితస్య ॥ ౬౭౮ ॥
అలమస్యప్రసంగేనతమేవపరమేశంశ్రీరంగధామానం అను
సందధామి ॥ ౬౭౯ ॥ సవిస్మయం ॥ సపర్యాంవిరుద్ధాదపి
ప్రాప్తుమీష్టేసమర్థోజగత్యాంయతోరామచంద్రాత్
అరంగాధిరాజోదితప్రౌఢభక్తైరపి ప్రాపపూజాం సరం
గాధిరాజః ॥ ౬౮౦ ॥ అథవానాత్రవిరోధఇతిసమర్థయే॥
౬౮౧ ॥ కువస్తుహంతాసద్వస్తుసంగ్రహీ రాఘువఃతుమం ।

లోకే - సమర్థఃపుమాన్ - విరుద్ధాచ్ఛత్రోరపి - విరుద్ధశీలాదపీతిచ- సపర్యాంపూజాంప్రాప్తుం- ఈష్టేశక్నోతి - యతఃస్వయంరంగస్య అధిరాజోపిసఃభగవాన్ - అరంగాధిరాజేరంగరాజాన్యస్మిన్ - అరమితిచ్ఛేదః - అత్యంతమిత్యర్థః - గాధిరాజేవిశ్వామిత్రేచఉదితా ఆవిర్భూతాప్రౌఢా బహుళాభక్తిఃయస్య తస్మాద్రామచంద్రాత్ - పూజాం - ప్రాపప్రాప్తవాన్ - తతఇతిసంబంధః- రంగనాయకఃరఘుకులదైవతమితిరంగమాహాత్మ్యేప్రసిద్ధం॥ ౬౮౦॥ ౬౮౧॥ కు

వస్త్వితి ॥ రాఘవః శ్రీరామః - కుత్సితానాం వస్తూనాం హంతా త్యా
గీ - సద్వస్తూనాం సంగ్రహీ చేతి - తు మం యుక్తం - యతః- కుత్సితస్య రం
గరాజస్య కుపింగరాజస్య మాయాకురంగ శ్రేష్ఠస్య చ - హంతా - రా
ఘవః - రంగరాజం ఇక్ష్వాకు అపూజయత్ పూజితవాన్ ॥ ౮౨ ॥ ౮౩ ॥
శ్రితేతి ॥ శ్రితః లబ్ధః సుగాణాం సుఘోషః స్తోత్రధ్వనిః యేన తస్మిన్
శ్రుతిపథ దోస్ఫీత రోషే సత్ప్రకోపే - నిహతవినత దోషే - నిత్యం
దాస్యే అఖిలానాం స్వతోషే - లబ్ధసంపూర్ణతోషే పద్మసే పూ
ర్ణే మాయాం గ్రామ శేషే అతిశయవశ ఇత్యర్థః - లలితవపుషి

హంతా కుత్సితరాజస్య రంగరాజమపూజయత్ ॥ ౮౨ ॥
మనస్విభక్తిప్రవణస్య భగవాన్ మస్తిష్క ॥ ౮౩ ॥ శ్రి
తసుగసుఘోషే శ్రుతిపథ స్ఫీతరోషే నిహతవినతదోషే నిత్య
దాస్యాభిలాషే । లలితవపుషి శేషే లబ్ధసంపూర్ణతోషే
... శేషే మహర్ధి గ్రామ విశేషే ॥ ౮౪ ॥ భగ
వద్రంగశ్రీ ... మంగళాం ... యం ... ॥
౮౫ ॥ తథాహి ॥ వక్తృవ్యాకరణస్య వాహుమితస్య
ప్రవక్తృణాం భాష్యం వ్యాకరణస్య సాధువిదధే యో వ్యా
యదీయాపునః । యద్వాహో ద్విజశేఖరః శ్రుతిమయో

శేషే అనంతే - ... - శేషేణ గ్రాసి ॥ ౮౪ ॥
౮౫ ॥ వక్త్రితి ॥ యదీయనేత్రం యథాలింగ సత్వత్రయోజ్యం
వామం ... నేత్రం - చంద్ర ఇత్యర్థః - వ్యాకరణస్య చాం
ద్రస్య - వక్తృ ప్రణేతృ - ఇతరత్ దక్షిణం నేత్రం - సూర్యః - తస్య
చాంద్రవ్యాకరణస్య - ప్రవక్తృ - శయ్యాశయనం శేషః - వ్యాకర
ణస్య పాణినీయస్య - భాష్యం వ్యాఖ్యానం - సాధు సమ్యక్ విదధే కరోతి
స్మ - యస్య భగవతః వాహః వాహనం - శ్రుతిమయః వేదాత్మా - సుప
ర్ణోసీత్యాది శ్రుతేః - ద్విజానాం బ్రాహ్మణానాం పక్షిణాం చ శేఖరః
శ్రేష్ఠః గరుడశ్చ - యస్య స్నుషా పుత్రపత్నీ భారతీ సరస్వతీ హేరంగో

శే - తస్య తే - గోష్ఠ్యాం సభాయాం - కవిజనః - నుతిం కర్తుం - త్రస్య
తి బిభేతి ॥ ౨౮౬ ॥ ౨౮౭ ॥ వరేతి ॥ వరాణాం గుణగణానాం సీమా అ
వధిదేశః - వారిదస్య మేఘస్యేవ శ్యామం ధామ రూపం యస్య సః - సత
తం అమరాణాం దేవానాం రామాణాం అంగనానాం సంఘేన సమ్యగ్గీతా
ని గానవిషయీకృతాని నామాని హర్యాదీని యస్య సః - పరిహృతం
భవస్య సంసారస్య దామ పాశః యేన సః - ఛిన్నసంసారబంధన ఇత్య
ర్థః - భాసితం ప్రకాశితం ఆకల్పానాం భూషణానాం హేమ యేన సః -
రంగధామా రంగనాయకాఖ్యః - భూమా వ్యాపకః - భగవాన్ - మమ మం

యస్యస్నుషా భారతీ గోష్ఠ్యాం త్రస్యతి తస్య తే కవిజనో రం
గేశ కర్తుం నుతిం ॥ ౨౮౬ ॥ పునరంజలిం బద్ధ్వా సప్రార్థ
నం ॥ ౨౮౭ ॥ వరగుణగణసీమా వారిదశ్యామధామా సత
తమమరరామాసంఘసంగీతనామా । పరిహృతభవదామా
భాసితాకల్పహేమా మమ కలయతు భూమా మంగళం రంగ
ధామా ॥ ౨౮౮ ॥ అన్యతో వీక్ష్య సప్రశ్రయం ॥ ౨౮౯ ॥
స్వామినీం స్వామినీలాబ్జమదమోచనలోచనాం। అంగనాం రం
గధామ్నోస్య దీప్తిం మూర్తిమతీమివ ॥ ౨౯౦ ॥ దేవీముద్ది
శ్య ॥ మోహోన్మూలనమూలికా భవజుషాం మోక్షాధ్వ
నిశ్శ్రేణికా చేతశ్శుద్ధివిధానసిద్ధగుళికా చింతాతమశ్చంద్రి

గళం శుభం - కలయతు ఘటయతు ॥ ౨౮౮ ॥ ౨౮౯ ॥ స్వామినీమితి ॥
నీలాబ్జస్య కువలయస్య మదమోచనే సౌందర్యగర్వనివారకే లోచనే
యస్యాస్తాం - మూర్తిమతీం దీప్తిం శరీరధారిణీం ప్రభామివ స్థితాం - స్వా
మినీం జగదీశ్వరీం - అస్య రంగధామ్నః అంగనాం మహాలక్ష్మీం - నౌమి
నమస్కరోమి ॥ ౨౯౦ ॥ మోహేతి ॥ హే మాతః కమలే - త్వం భవ
జుషాం - ఇదం అగ్రిమచతుష్టయే యోజ్యం - మోహస్య ఉన్మూలనే ఉ
త్పాటనే మూలికా సిద్ధౌషధీవిశేషః - మోక్షస్య అధ్వనః నిశ్శ్రేణికా అ
ధిరోహిణీ - చేతసః శుద్ధేః కామాదిరాహిత్యస్య విధానే సిద్ధస్య యోగి

నః సంబంధినీ గుళికా ఔషధవిశేషః - చింతాయాః వ్యసనస్యైవ తమసః చంద్రికా - విద్యానాం విభ్రమశాలికా విహారగృహం - విష్ణోః ఉరసః మాలికా స్వర్ణమయీ - మమ పారిజాతలతికా కామితార్థప్రదాయినీ - మోదస్య బ్రహ్మానందస్యైవ అంబుధేః వీచికా - భవసీతి సర్వత్ర యోజ్యం ॥ ౯౧ ॥ కాంత్యేతి ॥ కాంత్యైవ వ్యాప్త్యైశిలేనాపి - అతిక్రాంతా చంచలా తటిత్ యయా తాం - అత్యంత చపలాం చ - కించ - అశిష్టైః ప్యేవ రజ్యంతీం ప్రియమాణాం - కమలాం - బుధః గుణదోషజ్ఞః - కథం అభిష్టౌతి - అత్ర బుధ ఇతి సాభిప్రాయవిశేష్యత్వాత్ పరి

కా । విద్యావిభ్రమశాలికాసి కమలే విష్ణోరురోమాలికా మా
తస్త్వం మమ పారిజాతలతికా మోదాంబుధేర్వీచికా ॥ ౯౧ ॥
కృశానుః ॥ కాంత్యైవ హంత వ్యాప్తిక మలామతిచంచలాం
అశిష్టైః ప్యేవ రజ్యంతీమభిష్టౌతి కథం బుధః ॥ ౯౨ ॥ తథా
హి ॥ ప్రాక్పర్యంకమనిష్ఠితో మణిమయం పాలాశశయ్యా
మపి ప్రాయః ప్రార్థయతే కదన్నమివ యః క్షీరోదనం దృ
ష్టవాన్ । ప్రాశ్నాత్యేష కదుష్ణికామమృతవత్ ప్రాగాత్త
పీతాంబరః కంథాం యాచతి భృత్యవత్ క్షితిపతిర్లక్ష్మీకటా
క్షాత్యయే ॥ ౯౩ ॥ అన్యథాప్యవధేయం ॥ ౯౪ ॥ దా

కరాంకురాలంకారః ॥ ౯౫ ॥ ప్రాగితి ॥ యః క్షితిపతిః - ప్రాక్ లక్ష్మీకటాక్షకాలే - మణిమయం పర్యంకం శయనం - అధిష్ఠితః ఆరూఢః స ఏషః - ప్రాయః పాలాశీం పర్ణమయీం శయ్యామపి ప్రార్థయతే న తు లభతే ఇతి వా - యః క్షీరయుక్తం ఓదనం కదన్నమివ దృష్టవాన్ - స ఏషః - కుత్సితాం ఉష్ణికాం యవాగూం కదుష్ణికాం - అమృతవత్ - ప్రాశ్నాతి పిబతి - యః ప్రాక్ ఆత్తపీతాంబరః ధృతపీతకౌశేయః స ఏషః - భృత్యవత్ - కంథాం జీర్ణబహువస్త్రఖండనిర్మితాం - యాచతి - లక్ష్మీకటాక్షాత్యయ ఇతి పిధేయవాక్యత్రయేపి యోజ్యం ॥ ౯౩ - ౯౪ ॥ దాతురితి ॥ య ఏష దరిద్రః - దాతుర్ధనికస్య - ద్వారి ద్వా

రే - వారణం ప్రవేశనిషేధం - అగాత్ ప్రాప్తవాన్ - తస్య దరిద్రస్య ద్వారి - వారణం దరిద్రాణాం ప్రవేశనిషేధం - గజం వా - అద్య పశ్యామి - యః చిరాత్ భువి అశేత శయితవాన్ - తస్య భుజే భూః రద్య శేతే - అద్య భుజేన భువం పాలయతీత్యర్థః - యస్య అబలాః స్త్రియః ఆహారానపి న లేభిరే - అమూః తస్య ప్రియాః - హారాన్ విందం తే లభంతే - కమలాయాః లక్ష్మ్యాః దృశః కటాక్షా ఊర్మయ ఇవ తాభిః కరణైః నిమ్నః నీచోపి ఉన్నతః భవతి - అహో అహో || ౮౫ || ౮౬ || హంతురితి || ధనార్థం అనఘాని దోషానపి బంధుజనాన్ హంతుః - పర

తద్ద్వారియ ఏష వారణముగాత్తద్ద్వార్యహో వారణం
పశ్యామ్యద్య చిరాదశేత భువి యో భూస్తస్య శేతే భుజే । నా
హారానపి లేభిరే యదబలా హారానమూస్తత్ప్రియా విందం
తే కమలాదృగూర్మిభిరహో నిమ్నో భవత్యున్నతః ||౮౫||
ఇదం చ బోద్ధవ్యం || శ్రియముద్దిశ్య ||౮౬|| హంతుర్బం
ధుజనాన్ ధనార్థమనఘాన్ హంతుః పరస్త్రీశతం రంతుర్జం
తువిహింసనైః స్పృహాజనైః సంతుష్యతో వంచనైః । వక్తుస్తీక్ష్ణ
మయుక్తమేవ వచనం పక్తుర్మితం చౌదనం నిత్యం నృత్యసి మం
దిరేషు కమలే కృత్యం తవైతన్మతం || ౮౭ || అన్యచ్చ||యో

స్త్రీశతం గంతుః సంగచ్ఛతః - జంతూనాం విహింసనైః జనైః స్పృహారంతుః క్రీడతః - వంచనైః పరప్రతారణైః - సంతుష్యతః - అయుక్తం తీక్ష్ణమేవ న తు కదాప్యుచితం మృదు చేత్యర్థః వచనం వక్తుః - మితం స్వోదరమాత్రపూరకం ఓదనం పక్తుశ్చ - జనస్యేతి ప్రతిషష్ఠ్యంతం యోజ్యం - మందిరేషు - హే కమలే - నిత్యం నృత్యసి రమసే - ఏతదుక్తవిధం తవ మతం శీలం కృత్యం కుత్ర భవనకుత్రాపి కిం తు త్వయ్యేవ భవమిత్యర్థః - యద్వా కృశబ్దో నిందాపరః అత్యంతగర్హ్యమిత్యర్థః - కృత్యమితి పాఠే ఏతత కృత్యం తవ మతం న త్వన్యస్యేత్యర్థః || ౮౭ || యేషామితి || యేషాం శుద్ధచిత్తానాం - దృశౌ నేత్రే - అన్యకళత్రా

ణాం పరాంగనానాం దర్శనమేవ కళా విద్యా తస్యాం వ్యుత్పత్త్యా విజ్ఞా నేన శూన్యే - తత్పరాఙ్ముఖే ఇత్యర్థః - యేషాం హృత్ హృదయం చ పరేషాం ఆర్తేః పీడాయాః చింతనవిధౌ ఆలోచనేపి - కిముత తత్పరిహారే ఇతి భావః మూఢం అవివేకశూన్యం పరాఙ్ముఖమిత్యర్థః వత్ - యేషాం ముఖం వాక్ మిథ్యానభిజ్ఞం - తేషాం సంబంధినః - అప్రజ్ఞాతాః కదాప్యస్పృష్టాః పశవః గోమహిష్యాదయః యేషు తాని - బుభుక్షితశిశూని క్షుధితబాలకాని - అభ్రోదకైః వర్షోదకైః - తాన్యతః పరం తాని గృహాణి హే లక్ష్మి త్వం - భవస్య సంసారస్యైవ సరితః నావా తరణిర్యస్యాః సా - నౌ

షాం పరస్య కళత్రదర్శనకళావ్యుత్పత్తిశూన్యే దృశౌ మూ
ఢం స్వాంతం పరార్తిచింతనవిధౌ మిథ్యానభిజ్ఞం ముఖం । అప్ర
జ్ఞాతపశూని బుభుక్షితశిశూన్యభ్రోదకైస్తాన్యతః తేషాం ల
క్ష్మి గృహాణి గృహాణి భవసరిన్నావే హా నావేక్షసే ॥ ౧౯౮ ॥

విశ్వావసుః ॥ సఖిమానసహంసజననీ తవేయం వాణీ ॥ ౧౯౯ ॥
ఏతా మన్యే వేషువృత్త్యై మానాస్సాధుజనానుపయుక్తాస్సంప
దాభాసాః । ప్రత్యూతమృత్యూత్తరణకారణభువనజననీకృపా
కటాక్షవైధుర్యనిబంధనా ఏవ ॥ ౨౦౦ ॥ ఉక్తం హి గుణహా
నేరుదధిమహితృవైముఖ్యనిబంధనత్వముచితజ్ఞేన నముచిద్వి

వేక్షసే న పశ్యసి - కింతు బంధుహంత్రాదిగృహాణ్యేవ అవేక్షసే ఇత్యర్థః ॥ ౧౯౮ ॥ సఖి ఇతి ॥ ఇయముక్తప్రకారా - తవ వాణీ వాక్ - మానసస్య హంసజననీ ॥ ౧౯౯ ॥ ఏతా ఇతి ॥ సంపద ఇవ ఆభాసం తే సంపదాభాసాః కుత్సితసంపద ఇత్యర్థః - ప్రత్యూతవిమర్శేనసహేత్యర్థః - మృత్యోస్సంసారసముద్రస్య తరణే కారణానాం భువనజనన్యాః లక్ష్మ్యాః కృపాకటాక్షాణాం వైధుర్యం శూన్యతా నిబంధనం యేషాం తథోక్తా ఏవ ॥ ౨౦౦ ॥ ఉక్తమితి ॥ గుణానాం సౌశీల్యాదీనాం హానేః దోషీభావస్య - ఉదధిమహితుః లక్ష్మ్యాః వైముఖ్యం పరాఙ్ముఖత్వం నిబంధనం ప్రయోజకం యస్యాస్తస్యా భావస్తత్త్వం - నముచిద్విషా ఇంద్రేణ ఉక్తం

హీరేవార్థః ॥ ౨౦౧ ॥ సద్య ఇతి॥ హే విష్ణువల్లభే లక్ష్మి జగద్ధాత్రి లోకమాతా త్వం యస్య పరాఙ్ముఖీ భవసి - తస్య శీలాద్యాస్సకలా గుణాః వైగుణ్యం దోషత్వమాయాంతి - దోషీభవంతీత్యర్థః ఇత్యుక్తమితి పూర్వేణాన్వయః ॥ ౨౦౨ ॥ తతశ్చ లక్ష్మీపరాఙ్ముఖస్య సర్వగుణదోషీకరణప్రయోజకత్వాదేవేత్యర్థః ॥ ౨౦౩ ॥ సంపత్తిరితి॥ కింపచానానాం క్షుద్రాణాం యా సంపత్తిః సంపత్ కాపథేన అన్యాయమార్గేణ ప్రాప్తా - నరకానుభవః ఉదర్కః ఉత్తరఫలం యతస్సా సంపత్ - లక్ష్మ్యాః కృపాఫలం న భవతి - కింతు తత్పరాఙ్ముఖఫలమిత్యర్థః॥

షా ॥ ౨౦౧ ॥ సద్యో వైగుణ్యమాయాంతి శీలాద్యాస్సకలా
గుణాః । పరాఙ్ముఖీ జగద్ధాత్రీ యస్య త్వం విష్ణువల్లభే॥ ౨౦౨॥
తతశ్చ ॥ ౨౦౩ ॥ సంపత్తిః కింపచానానాం సంప్రాప్తా కా
పథేన యా । నరకానుభవోదర్కా న సా లక్ష్మ్యాః కృపాఫలం
౨౦౪ ॥ తథాహి ॥ ధన్యంమన్యతయా తృణీకృతబుధా ధర్మే
షుమర్మేధసః సేవ్యాస్తామసపుణ్యలేశవిలసత్సంపల్లవాః
పల్లవాః । పంచాసూనపహాయ పంచషదినైరాకల్పకల్పా
ఇమే భోక్ష్యంతే బత యాతనా బహువిధాః కార్తాంతగర్తాంత
రే॥ ౨౦౫ ॥ యచ్చృఫణితం భవతా తత్ర భవతశ్శిష్టా లక్ష్మీ

౨౦౪ ॥ ధన్యంమన్యతయేతి॥ తామసేన తమోగుణప్రధానేన పుణ్యస్య లేశేన విలసంత్యః సంపదః లవో లేశః యేషాం తే - అత ఏవ - ఆత్మానం ధన్యం మన్యంత ఇతి ధన్యంమన్యాస్తేషాం భావస్తత్తా తయా అహంకారేణ హేతునా - తృణీకృతబుధాః - దుర్మేధసః మూర్ఖబుద్ధయః అత ఏవ ధర్మేషు విషయే సేవ్యాః - పల్లవాః విటాః - ఇమే అల్పాః దుష్టాః - పంచషడ్వా దినాని తైరేవ - పంచ అసూన్ ప్రాణాన్ అపహాయ త్యక్త్వా - కృతాంతస్య యమస్య అయం గర్తః కార్తాంతగర్తః నరకః తస్యాంతరే - బహువిధాః యాతనాః తీవ్రవేదనాః - ఆకల్పం ప్రళయపర్యంతం - భోక్ష్యంతే అనుభవిష్యంతి - బతేతి ఖేదే ॥ ౨౦౫ ॥ యదితి॥ తత్ర భ

పతఃప్రాజ్యాఃశిష్టాః నవిందతినభజతీతిఫణితం ఉక్తం - యేషామన్యా
కళత్రేత్యాదిశ్లోకే నేతి శేషః - అజ్ఞానం ఉపజ్ఞా మూలం యస్య తథోక్తం
తత్ ఫణితం- ముక్త్యైశ్వర్యం మోక్షైశ్వర్యం పర్యంతే అవసానే యస్యా
స్తాదృశీం నిరంతరాం అవిచ్ఛిన్నాం చ భగవద్భక్తిసంపదం ॥ ౨౦౬॥ సం
భోగేతి ॥ సంభోగస్య ఆభ్యంతరస్య ఆరంభే జృంభతాం ముదయుక్తానాం
కైతవానాం ధూర్తానాం పరీరంభేణ ఆలింగనేన సంపీడ్యమానః త్రుట్యా
మానః ప్రౌఢస్త్రీణాం రత్నహారస్య ప్రకర్షేణ శిథిలః గుణసూత్రమి
వ గుణవత్ భంగురాః భంగశీలా అత్యంతాస్థిరా ఇత్యర్థః - సంపదాం

న విందత ఇతి తదజ్ఞానోపజ్ఞమవజ్ఞాతుమేవార్హం ।
యత స్సాధుజనేభ్యో ముక్త్యైశ్వర్యపర్యంతనిరంతరభగవ
ద్భక్తిసంపదం సంప్రదదతే కారాపాస్తతమోవికారా వా
రాశి మహితమృదారాః కటాక్షా స్సాధుసుధాధారాః ॥
౨౦౬ ॥ తథాహి ॥ సంభోగారంభజృంభన్ముదకితవపరీరంభ
సంపీడ్యమానప్రౌఢస్త్రీరత్నహారప్రశిథిలగుణవద్భంగు
రాః సంపదో యాః ! సాధూనాం మాస్మభూవన్ సురపురనిరసీకా
రదక్షం హి లోకే భోక్తవ్యం తే మోక్షమంతే స్థిరనిరవధికానంద
ధారాత్మకం తే ॥ ౨౦౭ ॥ లక్ష్మీకటాక్షపూరః సజయతియ

ఓఘాః సమూహాః - సాధూనాం శిష్టానాం - మాస్మభూవన్ - హి యస్మా
త్ - తే సాధవః - సురపురస్య స్వర్గస్య నిరసేకారే అనిత్యత్వాత్ తుచ్ఛీ
కరణే దక్షం సమర్థం స్థిరా నిరవధికా ఆనందస్య ధారా ఆత్మా స్వరూ
పం యస్య తత్ తాదృశం మోక్షం - అంతే దేహావసానే - భోక్తవ్యం తే - తస్మా
దితి సంబంధః ॥ ౨౦౭ ॥ లక్ష్మీతి ॥ యస్య లక్ష్మీకటాక్షపూరస్య ఉపచ
యో వృద్ధిః తస్య తారతమ్యేన న్యూనాధికత్వేన హేతునా - కేపి పూ
ర్వం అప్రసిద్ధనామగోత్రా అపి జంతవః - నరపతిః రాజా- సురపతిః ఇం
ద్రః - పశుపతిః రుద్రః - ప్రజాపతిశ్చతుర్ముఖః - నరసురాణాం బ్రా
హ్మణానాం పశూనాం గోమహిష్యాదీనాం ప్రజానాం జనానాం చ పత

యఃపాలకాశ్చస్యుః- లక్ష్మ్యాఃకటాక్షాణాంపూరఃరాశిఃజయతిహం
తేత్యాశ్చర్యే ॥ ౨౦౮ ॥ ౨౦౯ ॥ గజేతి ॥ తస్యాఃఅత్యల్పదయా-హా
రేస్తస్యాఃలక్ష్మ్యాః - దృశాకటాక్షేణ - నరస్య - గజశిబికాఆందో
లికాతురగః తే- వాహాఃవాహనానిస్యుః- తాసాంలక్ష్మీదృశాంభూమ్ని
అతిశయేసతి - క్రమేణ - నీరదః మేఘః-వాహోభవతీతిపదద్వయం
సర్వత్రయోజ్యం - ఉక్షావృషభః - పక్షీహంసశ్చ - హంతేత్యాశ్చ
ర్యే॥ ౨౧౦ ॥ ఈదృశీం ప్రాకృతవస్తుసామాన్యముఖేనప్రవర్తితాం॥

ముపచయతారతమ్యేన।నరసురపశుప్రజానాంపతయస్స్యు
ర్మహాంతజంతవః కేపి ॥ ౨౦౮ ॥ కృశానుః॥కమలాకటా
క్షాతిశయోవిభవోపచయహేతురితినోపపద్యతే। యత
స్తదల్పీయస్త్వమేవసంపదుత్కర్షసంపాదకం॥ ౨౦౯॥త
థాహి॥గజశిబికాతురగాస్స్యుఃనరస్యతస్యాదృశాహారే
స్తస్యాః।తద్భూమ్నిభవతివాహోనీరద ఉక్షాచహంత
పక్షీచ॥ ౨౧౦॥ విశ్వావసుః॥విహస్య ॥ ఈదృశీముత్కర్ష
పిశునాం అరవిందాలయాయాఃనిందామభినందామి॥ ౨౧౧॥
కిందర్పదాయకధనోపచయప్రమత్తైః కందర్పసాయక
హతైఃక్షితిపైరిహేతిసంతఃపురందరనుతంత్వరవిందనాభేరం
తఃపురంతదవనావనుచింతయంతి ॥ ౨౧౨ ॥ పునరనుధ్యా
యసాంజలిబంధం ॥ ౨౧౩ ॥ మాతస్తేమధుసూదనప్రణ

౨౧౧ ॥ కిమితి॥ సంతఃగుణదోషతారతమ్యజ్ఞాః - దర్పదాయకస్యధ
నస్యఉపచయేనవృద్ధ్యాప్రమత్తైః - కందర్పస్యమన్మథస్యసాయకైఃబా
ణైర్హతైర్వికారితైః - క్షితిపైః రాజభిః - ఇహలోకే - కింప్రయో
జనమితి ఆలోచ్య - సాప్రసిద్ధాచాసావవనిదేశః తదవనిఃపరమపదం
తస్మిన్విషయే - యద్వా-అవనౌభువి - తత్ప్రసిద్ధం అంతఃపురమితియో
జనా - పురందరేణ ఇంద్రేణనుతం స్తుతం - అరవిందనాభేఃవిష్ణోః అం
తఃపురంలక్ష్మీమనుచింతయంతిధ్యాయంతి॥ ౨౧౨ ॥ ౨౧౩ ॥ మాతరి

తి॥ హేమధుసూదనప్రణయిని విష్ణువల్లభే మాతః - తే తవ సంబంధిన్యో ప్రాతస్సరోజచ్ఛటయా వికసితపద్మపఙ్క్త్యా ముష్టిం ముష్టిం నిముష్టిం నాము ష్టినా ప్రవృత్తైర్యుద్ధైః విచక్షణైః కుశలైః - శుభగుణైః - అతఏవ - దృష్టిలో చనే - నయనస్ఫూర్త్యా హే - అష్టాభిః - దృష్టిభిరితి సర్వత్ర యోజ్యం - జు ష్టాః యుక్తాః - దేవనాశ్చత్వారిచతుర్ముఖరుద్రేంద్రషణ్ముఖా అపి - యయో ర్ద్వయో రేవత్వాశ్లేషైక్యేఽవిషయతా అగోచరత్వమేవ - క్షణమపి - అ ర్ణయం తే యాంతం తే - తావకస్యైషాం దుర్లభమితి భావః ॥ ౨౧౪॥ ౨౧౫ ॥ ఉగ్రైరితి ॥ ఉగ్రాణాం రౌద్రాణామపి రిపూణాం నిగ్రహద

యినీ ప్రాతస్సరోజచ్ఛటా ముష్టిం ముష్టిం విచక్షణైః శుభగుణైః
దృష్టిస్ఫూర్త్యా నయనస్ఫురణా హే । అష్టాభిః కిల దృష్టిభిశ్చతసృభిః జు
ష్టాస్సహస్రేణ వా । దేవా ద్వాదశభిశ్చ యద్విషయతామే.
వార్ణయం తే క్షణం॥ ౨౧౪॥ ఇత్యన్యతోఽపీక్ష్య సామోదం॥
౨౧౫॥ ఉగ్రైరపి నిగ్రహనిగ్రహాదిపాక శ్చక్రవృతశక్ర
మదవిక్రమనిగ్రహం గా । మోదరసమానరసమేత ఇహాఘ్రా
ణం ప్రక్షిపతి పక్షిపతి రక్షియుగళం మే ॥ ౨౧౬ ॥ కృశా
నుః ॥ కింవర్ణయసే సుపర్ణమముమతి నాద్యాదం॥ ౨౧౭॥ త
థాపి॥ అధిగతనిగమాంగోపి ద్విజరాజోఽప్యచ్యుతం దధానో

విగ్రహస్య పరాభవకారివిగ్రహస్య దివాకరసాంద్రకైణదేవసమూ హేనవృతస్య శక్రస్యేంద్రస్య మదవిక్రమయోర్గర్వపరాక్రమ యోః నిహంతా - అమృతహరణాదిసమయ ఇతి భావః - ఆదరేణ భక్తి ప్రకర్షేణ సమేతః - పక్షిపతిర్గరుడః - ఇహమే అక్షియుగళం ప్రతి - ఘ్రాణం మోదరసం - ప్రక్షిపతి - సంఘటయతి - ఇందువదనావృ త్తం ॥ ౨౧౬ ॥ కిమితి ॥ అముం సుపర్ణం గరుడం ॥ ౨౧౭ ॥ అధీతి ॥ అ ధిగతాని ప్రాప్తాని నిగమమయాన్యంగాని శిక్షాదీని యేనసః తథోక్తో పి - సుపర్ణోఽసి గరుత్మాన్ త్రివృత్తే శిరో గాయత్రమిత్యాది శ్రుతేః ద్విజరాజః బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠోపి - పక్షిప్రభుశ్చ - అచ్యుతం భగవంతం

దధానోపి - గరుడః - భిల్లపల్లికాంహిరణ్యపురంనామశబరగ్రామం కథంకారంకథమిత్యర్థః - నిజగారభక్షితవాన్ ॥ ౨౧౭ ॥ పక్షీతి ॥ నిగరణే భక్షణే విజృంభితం ప్రకటీకృతం ॥ ౨౧౮ ॥ గరుడఇతి ॥ గరుడఃకిల్బిషైఃమహాసాహసైః ఆవిలంసాంద్రం - ఖలభిల్లానాంజాతంబృందం - గిరన్ భక్షయన్ సన్ - తస్యకిరాతసమూహస్య అంతరే - ఉషితంతైస్సంకీర్ణమిత్యర్థః - ఇళాసురంబ్రాహ్మణంకంచిన్నిజాద్గళాత్ కంఠాత్ - పన్నగేశయఃభగవాన్ - ప్రపన్నంశరణంగతంజనంఇ

పి । నిజగారకథంకారంనిశ్శంకంభిల్లపల్లికాంగరుడః ॥౧౨౭॥
విశ్వావసుః ॥ పక్షిరాజస్యభిల్లపల్లినిగరణేసాధుజనానుగ్రహో
సాధుజననిగ్రహ సామర్థ్యం సదసద్వివేచన చాతుర్యం వి
జృంభితంతత్కథంసూషణమేవభూషయతిభవాన్ శృణు ॥
౨౧౮ ॥గరుడోగిరన్కమపికిల్బిషావిలంఖలభిల్లజాత ముషితం
తనంతరే । నిరజీగళన్నిజగళా దిళాసురంభవతః ప్రపన్న
మివపన్నగేశయః ॥ ౨౧౯ ॥ హంత శకుంత పురందరస్యా
స్యస్వచ్ఛందవిహారావసరేష్వప్య భంగురమేవస్వామికైంకర్యం ॥ ౨౨౦ ॥యతః॥స్వజ్యేష్ఠప్రేష్యహార్యాశ్రితరథఘృణిమ
న్మండలస్థాచ్యుతాప్యంసన్మార్గంపక్షవాతోద్గత ధరణిరజః
ఛ్ఛన్నమేతజ్జవేన । కల్లోలైరుల్లలద్భిఃప్రచలజలనిధేః ఘూ

భవతఃసంసారాదివ - నిరజీగళత్ నివర్తితవాన్ ॥ ౨౨౦ ॥ హంతేతి ॥ శకుంతపురందరస్యపక్షీంద్రస్య - అస్యగరుడస్య - స్వచ్ఛందాఃనిరంకుశాః ॥ ౨౨౧ ॥ స్వేతి ॥ అండజేంద్రఃగరుడః-పక్షయోర్నిర్జయో ర్వాతేన ఉద్గతేనధరణ్యాః రజసాచ్ఛన్నం - స్వస్య జ్యేష్ఠేన అరుణేనప్రేరైర్హ్యైఃప్రేరణీయైః హరిభిరశ్వైరాశ్రితఃరథఃయస్య తస్య ఘృణిమతస్సూర్యస్యమండలస్థేన అచ్యుతేనఆప్యం ప్రాప్యం - సన్మార్గంఆకాశంచ - ఏతస్యపక్షవాతస్యజవేన - ఉల్లలద్భిః ఉద్యద్భిః - కల్లోలైఃపృథుతరంగైః - ఘూళయంత్సన్ - ఘూర్ణతః యుభ్య

తః అర్ణసః సముద్రాత్ నిర్గచ్ఛతాం ఉద్గచ్ఛతాం డిండీరఖండా
నాం ఫేనశకలానాం ఛలం వ్యాజో యేషాం తైః కుసుమానాం సమూహైః రాశి
భిః - సంఛాదయతి భూషయతి ॥ ౭౨౨ ॥ ౭౨౩ ॥ యదితి ॥ సేవా
యాం భగవత్పూజాయాం సక్తమనసః అహంపూర్వికయా యాగపద్య
కృతః తత్ర తరంగస్య సుగ్రస్య సంశ్లేషాత్ బిభ్యతాం అత ఏవ పులకభృ
తాం శ్యామాగ్రోమాంచప్రాణానాం అత ఏవ ధావతాం దైవతానాం
దేవానాం - యస్మిన్ తీర్థావగాహనం - ధైర్యాత్ ఋతాభ్యాం సీత్ విస్తార
యామాస - కీర్తిలతై ప్రతిష్ఠ్యా - గాంగేయపృథ్వీధరస్య మేరోః వంశ

శయర్ణఘూర్ణదర్ణోత్ఫేనఖండిండీరఖండచ్ఛలకుసుమకులైః
ఛాదయత్యంబుజేంద్రః ॥ ౭౨౨ ॥ పునరభిధ్యాయన్ ॥
౭౨౩ ॥ యద్వీక్షా ధైర్యరక్తాంకిలపులకభృతాం ధావతాం
దైవతానాం సేవాసక్తవర్ణకాంతే గిరిశిఖరగతా భిభ్యతా
...సీత్ । సోయం గాంగేయపృథ్వీధరవనమహితాన్యా
యతత్వాయకాయః భిందన్ బృందారిపూర్ణాం కలయతు కుశ
లం ధాంగసోనశ్శకుంతః ॥ ౭౨౪ ॥ పునస్సువిస్మయం॥ ౭౨౫॥
నగరూపముపైతియుక్తమంగీకృతశాఖోపి సుపర్ణ ఉన్నతోఽ
పి । వినతైకవిధేయ ఏష చిత్రం స్థిరమోహనధామ్మనోఽస్య

శస్య ధామ్నో ... తేన సత్వాయస్వనానకాంతిః కాయః యస్య
సః - సోఽయం గాంగేయః వేదమయః శకుంతః పక్షీ గరుడః - నః అస్మాకం రి
పూణాం బృందం ఖిందన్ త్సన్ - కుశలం కలయతు ఘటయతు ॥ ౭౨౪ ॥
౭౨౫ ॥ నగేతి ॥ అంగీకృతాః స్వీకృతా అవయవీకృతాశ్చ శాఖాః నిగమాః
ఋగాద్యశ్చ యేన సః - శోభనాని పర్ణాని పక్షౌ చ యస్య - కించ - ఉ
న్నతోపి - నగస్య వృక్షస్య రూపం ఆకృతిం మేరుసాదృశ్యం చ - ఉపైతీతి
యుక్తం కింతు - వినతానాం నమ్రాణాం వినతాయాః నామ మాతుశ్చ
ఏకం యథాతథా విధేయః వశంవదః - ఏష నగరూపవాన్ - సుధోఽస్య
సంతస్య రాతుసస్య చ - విపరీతాత్ శ్రో భగవతశ్చ - స్థిరం ఉమో

దంసౌరభం ఆననంచ - అథాత్ ధృతవానితీదంతుచిత్రం - శ్లేషానుప్రాణితో విరోధాభాసః ॥ ౨౨౬ ॥ ౨౨౭ ॥ శ్రీతి ॥ స్పష్ట ఏవ శ్లోకః ॥ ౨౨౮ ॥ ౨౨౯ ॥ నిబిరీసేతి ॥ నిబిరీసః సాంద్రః గుణానాం స్తోమః రాశిర్యేషాం తైః హారిద్రాస్సైరలంకృతే అస్మిన్పట్టణే శ్రీరంగే - కతిపయోజనాః - అట్టం అన్నం తస్య శూలాః విక్రేతారః - అట్టమన్నమితి ప్రోక్తం శూలం తద్విక్రయో మతః ఇతి కోశః - ప్రతిష్ఠితాః వర్తంతే ॥ ౨౩౦ ॥ ౨౩౧ ॥ శక్రేతి ॥ శౌరిణా రంగేశేన - ఆస్వాదితం తస్మై నివేదితమిత్యర్థః - అత ఏవ అఘహరం - యత్ హవిః అన్నం - శక్రాదయః

పక్షాత ॥ ౨౨౬ ॥ అథ సర్వతః పురీం నిరీక్ష్య సాంజలిబంధం ॥
౨౨౭ ॥ శ్రీవల్లభదాసేభ్యః శ్రీరంగక్షేత్రే నియతవాసిభ్యః । స్ఫుటితభవద్రాసేభ్యః నమోఽస్తు కృతశిష్యధీవికాసేభ్యః ॥ ౨౨౮ ॥ కృశానుః ॥ సర్వానేతత్పురవాస్తవ్యాన్స్మ భవాన్ననుస్నాప్షీత్ ॥ ౨౨౯ ॥ యతః నిబిరీసగుణస్తోమైః హారిద్రాస్సైరలంకృతే । అట్టశూలాః కతిపయే పట్టణేఽస్మిన్ ప్రతిష్ఠితాః ॥ ౨౩౦ ॥ నిరూప్య సవిస్మయం ॥ ౨౩౧ ॥ శక్రాద్యర్థం హవిరఘహరం శౌరిణాస్వాదితం యద్దత్తం విత్తగ్రహణచపలాః కేఽపి విక్రీణతే తత్ । ధామ శ్రీమద్యది మధుజితా దీయతే స్వీయమేతే నోత్సృష్టవ్యం తే ధనకణతృషా తచ్చ విక్రీణ

ఇంద్రాదయః ఆవరణదేవతాః తదర్థం తద్బలిత్వేనేతి యావత్ - దత్తం తద్ధవిః - విత్తగ్రహణచపలాః - కేఽపి అత్యంతవ్రాత్యా ఇత్యర్థః విక్రీణతే - కించ - మధుజితా రంగేశేన - ఏతేభ్యః విత్తగ్రహణచపలేభ్యః - శ్రీమత్ స్వీయం ధామ వైకుంఠం - దీయతే యది - తదా తేనాపి ఏతే అజ్ఞాః - నోత్సృక్ష్యంతే - కింతు - తచ్చ పరమపదమపి - ధనస్యైకకణతృషాలోభేన - విక్రీణత ఏవ - అత్ర పరమపదవిక్రయణసంభావనేన కిముతాన్యస్య విక్రయణమిత్యర్థాపత్తిః ప్రతీతే రలంకారేణాలంకారధ్వనిస్తేన నైతేభ్యః పరే వ్రాత్యా ఇతి వస్తుధ్వనిశ్చ ॥ ౨౩౨ ॥ కి

మితి ॥ ఇహరంగక్షేత్రే - ముకుందపదారవిందద్వంద్వస్య అభివందనం సుర్వంతీతికృతాం దేహభాజాం జనానాం - కింకింపాపం నజీర్యతినశ్యతి - సర్వం నశ్యత్యేవేత్యర్థః - తథాహి అత్యచ్ఛ్వతస్య ఔషధవిశేషస్య సిషేవకాణాం పథ్యానాం పుంసాం - అపథ్యానాంవస్తూనాం సేవాభక్షణం - అనర్థం దేహోపద్రవం - ఆపాదయేత్ ఘటయేత్ కిమితకాకుః - నఘటయేదేవేత్యర్థః ॥ ౨౩౪ ॥ ౨౩౫ ॥ రంగాదితి ॥ అనంగారేశ్శివస్య క్షేత్రేషువా - కంసారేః కేశవస్య క్షేత్రేషు

తేజ్ఞాః ॥ ౨౩౨ ॥ విశ్వావసుః ॥ మంగమతేమాన్యైవ ॥ ౨౩౩ ॥
కింకంనశ్యతిముకుందపదారవిందద్వంద్వాభివందనకృతామిహదేహభాజాం । అత్యచ్ఛ్వతౌషధవిశేషసిషేవకాణామాపాదయేతకిమనర్థమపథ్యసేవా ॥ ౨౩౪ ॥ సత్యంతతఃపురీంనిరీక్ష్యసన్తోషం ॥ ౨౩౫ ॥ రంగాదస్యానంగారేః కంసారేర్వాస్థలేష్వహో । కింక్షేత్రంకిమపిక్షేత్రంసప్త ప్రాకారవేష్టితం ॥ ౨౩౬ ॥ కృశానుః ॥ వయస్యమైవంబ్రూచః ॥ ౨౩౭ ॥ యతః ॥ అభ్యర్ణేఽస్యపురస్యైతదధిసహ్యాత్మజాతటం । శైవక్షేత్రమవేక్షేథాస్సప్తప్రాకారసంవృతం ॥ ౨౩౮ ॥ విశ్వావసుః ॥ విహస్య । సత్యంజటాధరప్రాకారసంవృతస్యాస్యక్షేపనైపుణ్యై నైవరంగస్యధన్యంసమ

వా - రంగాత్ అన్యత్ సప్తభిః ప్రాకారైఃవేష్టితంక్షేత్రంకిమపి-దృష్టంకిమితికాకుః నదృష్టమేవేత్యర్థః ॥ ౨౩౬ ॥ ౨౩౭ ॥ అభ్యర్ణ ఇతి ॥ యతః. అస్యపురస్యరంగస్య - అభ్యర్ణేసమీపే ॥ అధిసహ్యాత్మజాతటం కావేరీతీరే-సప్తప్రాకారవేష్టితం - సప్తస్య జటాధరస్యేతిచ - ఏతత్ శైవంక్షేత్రంజంబుకేశ్వరంనామ - అవేక్షేథాఃపశ్య ॥ ౨౩౮ ॥ సత్యమితి ॥ జటాధరస్యశివస్య సంబంధిభిఃప్రాకారైఃచతుర్భిః సంవృతస్యఅస్యజంబుకేశ్వరక్షేత్రస్య - శ్లేషస్యసప్తశబ్దగతస్య నైపుణ్యేన - ప్తయాజటయాసహితస్సప్తఇతిచాతుర్యేణైవ ॥ ౨౩౯ ॥

౨౪౦ ॥ నందదితి ॥ నందతః బ్రహ్మాదికీటాంతజయేనహృష్యతః కంద
ర్పస్యయోదర్పః పూర్వోక్తజయజన్యస్తస్య క్షపణేనాశనేనిపుణాయాం
దృశియోవహ్నిస్తేనసంపన్నంసమృద్ధంఫాలే ఆరుణ్యంయస్యసః - ఫ
ణ్యగ్రగణ్యానాంసర్పశ్రేష్ఠానాంప్రకరమయత యాసమూహాత్మక
త్వేన - భూషణైః హారకేయూరాదిభిః - భీషణః భయంకరః - కబళిత
గరళః - యఃశంకరః - రాజతేరజతమయే - అగ్రే కైలాసే - రాజతే
ప్రకాశతే - సోయంశంఖరోచిశ్శంకరః - సాంతఃపురస్సన్ కాంతః ప్రా

ర్థనీయం ॥ ౨౩౯ ॥ నిపుణంవిశ్వావస్య ॥ ౨౪౦ ॥ నందత్కం
దర్పదర్పక్షపణనిపుణదృగ్వహ్నిసంపన్నఫాలారుణ్యః ఫణ్య
గ్రగణ్యప్రకరమయతయాభీషణో భూషణైర్యః । కాంత
స్సాంతఃపురస్సన్ కబళితగరళో రాజతే రాజతేఽగ్రే మహ్యం
సహ్యాత్మజాగ్రే విహరతు సుచిరం శంకరశ్శంఖరోచిః ॥ ౨౪౧॥
కృశానుః॥సఖేనాత్రస్థాతవ్యంయదిహాపివిశ్వవిలక్షణారీతిరా
లక్ష్యతే। పశ్య ॥ ౨౪౨ ॥ యేతోయైర్నాదేయైరభిషిక్తా
స్తేహితాపముజ్ఝంతి । ప్రత్యుత జహాతితాపం కావేరీ శంకరా
భిషేకేణ ॥ ౨౪౩ ॥ విశ్వావసుః ॥ కుతఏవం ॥ ౨౪౪ ॥ కృ
శానుః ॥ శృణుతావత్ ॥ ౨౪౫ ॥ గంగానుషంగాద్యమునా
సదర్పేత్యసహ్యతాపాంబతసహ్యకన్యా ।గంగాధరేసైవర

గోజ్ఝత్యసత్ - అనేన సేవాసౌలభ్యంసూచ్యతే - మహ్యంసహ్యాత్మ
జాగ్రే జంబుకేశ్వరక్షేత్రే - చిరంవిహరతిక్రీడతి ॥ ౨౪౧ ॥ సఖఇ
తి ॥ విశ్వస్మాత్ విలక్షణావిచిత్రా ॥ ౨౪౨ ॥ యఇతి ॥ హియస్మాత్
యేజనాః - నద్యాఇమానినాదేయాని తైస్తోయైః - అభిషిక్తాః- తేజనాః
తాపంఉజ్ఝంతి - ప్రత్యుతతద్విరుద్ధమిత్యర్థః - కావేరీనదీ - శంకర
స్య అభిషేకేణతాపంజహాతి - తతఃవిశ్వవిలక్షణేతిసంబంధః ॥ ౨౪౩॥
౨౪౪ ॥ ౨౪౫ ॥ గంగేతి ॥ యమునానదీ- గంగాయాఃఅనుషంగాత్
సంగమాత్ - సదర్పాఇత్యాలోచ్యేతి శేషః - అసహ్యతాపామర్ష

రహిత స్త్రాపా - బలేః క్షాదే - ఇయ - సహ్యకన్యా స్నైస్స్వ ద్యైఃతోద్యై రుదకైః - గంగాధరైరివ అభిషిచ్యమానేసతి - స్వయం తాపం ప్రారోప్య క్త్వా - జహాతిస్వస్య అపిగంగానుషంగలాభాదితి భావః ‖ ౭౪౮ ‖ ౭౪౭ ‖ వ్యాఖ్యేతి ‖ వ్యాళాధిపేశయస్య విష్ణోఃసుఖ్యైః స్థైః గాలద్యైఃభూషితా శ్రీశాభూమిఃశోభంతే - త్ర్యక్షశాశనస్య శివస్య ఆయతనైరాలయై స్సార్ధ ప్రశారాణి అంగరాళానిమధ్యభాగాః శోభంతే - పవమానస్య వాయోర్హిల్లోలైః సంచారకాలేషు డోలాయమానానిచలంతిస

భిషిచ్యమానేహోత్రైస్స్వయంతాపమియంజహాతి ‖ ౭౪౮ ‖
విశ్వావసుః ‖ ఈశస్యశంభూషణంసుణగాహిణాంసభిమత
మేవకస్యస్యతో ప్రాసాదమంప్రస్థాన్య సానందం ‖ ౭౪౭ ‖ అ
మిరాక్షేణ ‖ వ్యాళాధిపశయసుభస్థలభూషితశాః త్ర్యక్షా
శనాయతనసాం ప్రతరాంతరాళాః ‖ లోళావిభాంతిపవ
మానసపో త్రశాలోలా సుమానసహకారసవప్రవాళాః ‖
౭౪౯ ‖ సచ్చిదంవిభావ్యసోత మతం ‖ ౭౪౯ ‖ నాగవల్లీ

మహల్లీభిఃకామినీభిరివాదరాత్ । పరిరబ్ధాఃప్రమోదంతే క్ర
ముకాఃకాముకాఇవ ‖ ౭౫౦ ‖ ఇతశ్చభవానిచ్ఛన్నాం ‖
౭౫౧ ‖ అభ్రంలిహానసహాసహస్యస్యజిత్వా భాంకాంత్యో
ధోయిహాఃస్వసుఫలాననారికేళాః । ఆగ్నేత సమృత్యుం

హకారాణాంచూతనిశేషాణాంనవానిప్రవాళానిపల్లవా శోభంతే - చోళాంజనపదాః - విభాంతి ‖ ౭౪౯ ‖ ౭౪౯ ‖ నాగేతి ‖ నాగవల్లీ మహల్లీభిః శ్రేష్ఠతాంబూలీలతాభిః - కామినీభిరివ - ఆదరాత్ - పరి రబ్ధాఃవేష్టితాః ఆలింగితాశ్చ - క్రముకావృక్షాః కాముకాఇవ - ప్ర మోదంతేహృష్యంతి ‖ ౭౫౦ ‖ ౭౫౧ ‖ అభ్రమితి ‖ పురస్స్థధా మాః కావేర్యాఃరోధసితీరేమహాంతజాయంత ఇతిరోధోరుహాః - అ భ్రంఆకాశంలిహంతిస్పృశంతీతిఅభ్రంలిహాః అత్యున్నతాః - పృథుఫ లాఃనారికేళాః - సవితుర్మండలంసూర్యబింబమాశ్రితాయ ఆగచ్ఛ

తే - నాథాయభగవతే - భక్తితః - ఆత్తః నవః ఉపహారః ఉపాయనం యైస్తథోక్తానివేత్యుత్ప్రేక్షా - ఇహపశ్య - అహో హేత్యాశ్చర్యే॥
౭౨౨ ॥ సువేతి ॥ సుతేగర్భప్రాయః ॥ ౭౨౩ ॥ లోలదితి ॥ లోలద్ధూమఘనదళాః - బృహత్తరపలాః - వాతేనఉల్లలంతీభిఃఉద్గచ్ఛంతీభిఃధూళీభిశ్ఛన్నాః - ప్రాంశుతమాః అత్యున్నతాః - యేనారికేళద్రుమాః పురతఃస్ఫురంతి - ఇమేనారికేళవృక్షాః- ద్రాఘిష్ఠాఃఅత్యాయతాః చంచంత్యః ప్రకాశమానాఃజటాఃయేషాంతే- ధూమస్యఆస్వాదనస్య పాత్రంభజంతిగృహ్ణంతీతితద్భాజినః - భస్మోద్ధూళితమూర్తయః - వివసనాః - పాషండభేదాః గోసాహీనఇవ - స్ఫురంతి ॥ ౭౨౪॥ ౭౨౫॥

డలమాశ్రితాయనాథాయభక్తితఇవాత్తనవోపహారాన్
౭౨౨ ॥ కృశానుః ॥ సుమత్స్వేవంచుతిః॥ ౭౨౩ ॥ లోలద్ధూమఘ
దళాబృహత్తరపలావాతోల్లలద్ధూళిభిశ్ఛన్నాః ప్రాంశు
తమాఃస్ఫురంతిపురతోయేనారికేళద్రుమాః । ధూమాస్వాద
నపాత్రభాజినఇమేద్రాఘిష్ఠచంచజ్జటాభస్మోద్ధూళితమూ
ర్తయోవివసనాః పాషండభేదాఇవ ॥ ౭౨౪ ॥ విశ్వావ
సుః ॥ సహోసమన్యతోనిదిశ్య ॥ ౭౨౫ ॥ పద్మిన్యాః కపోతవి
తగంధప్రసవాన్ప్రపశ్యపున్నాగాన్ । అతనూగ్రాశుగ

పద్మినీతి ॥ పద్మినీనాంపద్మలతానాంస్త్రీణాంచఆకర్షణాఃస్వభావవశీకరణంచతస్యోచితానిగంధప్రసవానిసుగంధకుసుమానిమృగప్రసవానిచ యేషాంతాన్ - అతనోర్మహతః ఉగ్రస్యచఆశుగస్య వాయోః అతనోర్మన్మథస్య ఉగ్రాణాంఆశుగానాంబాణానాంచ ఆకలనాత్ యోగాత్ - అధికేనరేణునాకరేణుషుగజస్త్రీషు అధికరేణు - విభక్త్యర్థే అవ్యయీభావః - సంపర్కంసంబంధంసంభోగంచ - సంప్రాప్తాన్ పున్నాగాన్వృక్షాన్ - పురుషగజాంశ్చ - ప్రపశ్య - అథవా - పద్మినీజాతిస్త్రీవశీకరణోచితసుగంధకుసుమాన్ - అధికఃరేణుఃరజోయేషాంతాసాంతరుణీనాం సంపర్కంసంభోగం సంప్రాప్తాన్ పున్నా

గాః - పురుషశ్రేష్ఠాంశ్చ ప్రపశ్యేతి సంబంధః ॥ ౭౫౬ ॥ ౭౫౭ ॥ అహో ఇతి ॥ అభిజాతతా రమణీయత్వం ॥ ౭౫౮ ॥ జ్యోతిష్టోమ ఇతి ॥ జ్యోతిష్టోమాదయః యజ్ఞభేదాః - పంచచతుస్త్రిద్వ్యేకరాత్రసంస్థాకాః ప్రౌఢాః సుమహాంతః అతిపంచరాత్రసంస్థాకాః పౌండరీకాదయశ్చ యే యజ్ఞాస్సంతి - త ఇమే యజ్ఞాః చోళేషు జనపదేషు - నిత్యం క్రియంతే - ద్విజైరితి శేషః ॥ ౭౫౯ ॥ గృహా ఇతి ॥ శాస్త్రాణ్యేవ ఔషధాని తైరుల్లాఘం నిర్మలం హృత్ యేషాం తే - అతఏవ - కృతాగ్ని

> కలనాత్స్వం ప్రాప్తానధికరేణుసంపర్కం ॥ ౭౫౬ ॥ పాశ్చాత్యో వీక్ష్య ॥ ౭౫౭ ॥ అహో మహోన్నతా జనపదానామమీషామభిజాతతా ॥ ౭౫౮ ॥ పశ్య ॥ జ్యోతిష్టోమస్సంగడుక్థ్యోతిరాత్రోప్యప్తోర్యామః షోడశీ వాజపేయః । ప్రౌఢా యజ్ఞాః పౌండరీకాదయో వా చోళేష్వేతే నిత్యమేవ క్రియంతే ॥ ౭౫౯ ॥ కించ ॥ గృహే గృహే పశ్య కృతాగ్నిహోత్రాశ్శాస్త్రౌషధోల్లాఘహృదో విదోషాః । పుణ్యోత్తరాః పండితపుండరీకాః పునంతి వేదైకధనా జగంతి ॥ ౭౬౦ ॥ కృశానుః ॥ ఏతద్విషయవిషయా శ్లాఘానుశ్లాఘా న కర్తవ్యా యతః ఏతద్దేశవసతాం సతామప్యనేకప్రకారా మతాచారా ఉపలభ్యంతే ॥ ౭౬౧ ॥ స్నాంతి ప్రాతరధిస్రవంతి విధివత్సంధ్యాదికర్మాచరంత్యగ్నీనాదధతే మఖాన్విదధతే శాస్త్రాణి

హోత్రాః - విదోషాశ్చ - వేదైకధనాః - పండితాః పుండరీకాః వ్యాఘ్రా ఇవ పండితశ్రేష్ఠాః - పుణ్యోత్తరాస్సుకృతప్రధానాస్సంతః జగంతి - పునంతి - పశ్య ॥ ౭౬౦ ॥ ఏతదితి ॥ ఏషవిషయః చోళదేశః విషయః గోచరః యస్యాస్సా తాదృశీ - శ్లాఘానుశ్లాఘా స్తోత్రానుస్తోత్రం ముహుస్స్తోత్రమితి యావత్ ॥ ౭౬౧ ॥ స్నాంతీతి ॥ అమీ చోళదేశవాసినో బ్రాహ్మణాః - ప్రాతః కాలే - స్రవంత్యాం నద్యాం కావేర్యాం వా అధిస్రవంతి - స్నాంతి - సంధ్యాదికర్మ విధివదాచరంతి - అ

గ్నీన్ త్రీన్ ఆదధతే ఆహితాన్ కుర్వంతి - పుణ్యాన్ దర్శపూర్ణమా
సాదీన్ - విదధతే కుర్వంతి - కించ - శాస్త్రాణి అధీయతే అభ్యస్యంతి:
సురాన్ ఆదిత్యాంబికావిష్ణుగణనాథమహేశ్వరాన్ - పరార్ధ్యైః
శ్రేష్ఠైః కుసుమైః అభ్యర్చయంతి - కించ అతిథీన్ అంచంతి పూజయంతి-
కింతు పురాతనైః పర్యుషితైరన్నైః తనుం శరీరం పుష్ణంతి। పా। పుష్యంతి
పోషయంతి - అతః పర్యుషితాన్న భక్షణాత్ - దుష్యంతి ప్రత్యవయం
తి ॥ ౭౬౨ ॥ ౭౬౩ ॥ కష్టమితి ॥ వ్యుత్పత్తిః జ్ఞానం ॥ ౭౬౪ ॥ అపీ
తి ॥ విరాయ - చోళస్య కంచులికాయాః వాససః ద్వయోః చోళదేశే

చాదీయతే॥ అభ్యర్చయంతి సురాన్ పరార్ధ్యైః కుసుమైరంచం
తి కించా తిథీనన్నైః కింతు పురాతనైః తనుమమీ పుష్ణంతి దు
ష్యంత్యతః ॥ ౭౬౨ ॥ పునర్నిరూప్య సవిస్మయం ॥ ౭౬౩॥
కష్టమేతద్దేశ వాసినీనాం విలాసినీనాం నిత్యమేవ లజ్జావ్యుత్ప
త్తిరాహిత్యం ॥ ౭౬౪ ॥ తథాహి ॥ అపిహంత చోళవాస
స్థైర్యవతీనాం విరాయ యువతీనాం। అపకంచులికాబంధౌ కు
చకుంభౌ వీక్షితౌ విరుద్ధముపలబ్ధం ॥ ౭౬౫ ॥ కించ । అగూఢగా
ఢస్తనకుంభికుంభమంభోజడంభోదయజైత్రనేత్రం। చిత్తే
న ధత్తే బత చోళదేశస్త్రైణం ప్రవీణం రతికాంతబాణం॥

౭౬౬ ॥ అపిచ ॥ నేవాతనవమాహాత్మ్యవేననుసహస్రశ
వాసస్య నివాసస్య చ స్థైర్యం స్థిరత్వం తద్వతీనామపి యువతీనాం - కు
చకుంభౌ అపగతః కంచులికాయాః బంధః సంబంధః యాభ్యాం తథోక్తౌ ఇ
త్యాకారకం విరుద్ధం విపర్యాసః ఉపలబ్ధం దృష్టం ॥ ౭౬౫ ॥ అగూఢే
తి ॥ అగూఢౌ అనాచ్ఛాదితౌ గాఢౌ నిరంతరౌ స్తనౌ కుంభినః గజస్య కుంభా
వివ యస్య తత్ - అంభోజస్య డంభోదయజైత్రే గర్వసమృద్ధిహారిణీ
నేత్రే యస్య తత్ - చోళదేశే స్త్రైణం స్త్రీసమూహః - ప్రవీణం నిపు
ణం - రతికాంతస్య బాణం లజ్జారూపం - చిత్తే - నధత్తే న వహతి - బతే
తి ఖేదే - కులాంగనానాం లజ్జారాహిత్యాద్విరుద్ధమితి భావః ॥ ౭౬౬

నవేతి ॥ చోళాంగనాః - నవపూర్త్రవంకన్యా యాః ప్రథమరజోదర్శ
నంతరమేవ మహోత్సవః తస్మిన్ - గృహోద్బహిర్భాగే - సహస్రశః ఆ
సహస్రసంఖ్యం - సంగతాస్సత్యః - అశంకితం యథా తథా గదితాని
భాషితాని కాసు గాథానాం సంభోగాభిలాపక గ్రామ్యశబ్దానాం శ
తాని యాభిస్తాస్తథోక్తాః - అనాగస్వినః నిరపరాధినః యూనః నరపి - మన
సి ధృతిం ధైర్యం - అహార్యః పర్వతః తద్వత్కఠినయోః స్తనయోః ప్ర

స్సంగతాః గృహోద్బహిరశంకితంగదితకామగాథాశతాః। అ
హార్యకఠినస్తనప్రకటనాదనాగస్వినోముహనేరపి మనోధృ
తించుళుకయంతిచోళాంగనాః ॥ ౭౬౭ ॥ కించ ॥ నకేశేషు
స్నేహో నచ నయనయోరంజనకథా న వాపీటీవక్త్రే నచ
కుచతటే చందనరసః। న చాల్పోప్యాకల్పో నచ సువసనం నై
వ సుమనస్సుషాత్త్వం పాపానాం ఫలమధన గేహేషు సుదృ
శాం ॥ ౭౬౮ ॥ అపిచ ॥ అంసౌ చేమ దకుంభ భారకిణితా
వంధ్రీ పునర్గోమయస్థాయన్నాట్య నలీమః సారకతలంఘూస
చ్ఛిదాకకర్కశం। పాకాగ్నివ్యుత్థితధూమమేళనగళద్బాష్పా
విలే లోచనే కష్టం రిక్తగృహిస్నుషాత్వనరకః స్త్రీణామహో
దుస్సహః ॥ ౭౬౯ ॥ విశ్వావసుః ॥ వయస్య మాగామ
యచోళమండలవాసినో జనాన్ ॥ ౭౭౦ ॥ యాభిస్సర్వ
పదార్థశుద్ధిరుదితా తాస్వప్సు దేవార్పితం నిక్షిప్తం నిశిర
క్షితం శుచిహవిః భక్ష్యేత చ శ్వాక్షుతిః। త్యాజ్యం శాస్త్రని

కటనాత్ ప్రత్యక్షీకరణాద్ధేతోః - చుళుకయంతి నాశయంతి- అత్ర ము
హనేరపీత్యపినా కిముత కామిన ఇత్యర్థాపత్తిః ప్రతీయతే ॥ ౭౬౭ ॥ ౭౬౮ ॥
౭౬౯ ॥ ౭౭౦ ॥ పర్యుషితాన్నభక్షణదూషణముద్ధరతి। యాభిరితి ॥
యాభిరద్భిః - సర్వేషాం పదార్థానాం పవిత్రాణాం అపవిత్ర
ణాంచ శుద్ధిరుదితా - శాస్త్రేణేతి శేషః - తాసు అప్సు నిక్షిప్తం - దేవా
నామర్పితం నివేదితం - నిశిరక్షితం శ్వమార్జాలాదిభ్య ఇత్యర్థః - అ

తఏవశుచిత్రిధాపరిశుద్ధం - హవిరన్నం - భక్ష్యేత చేత్ - క్షుతిదూ
షణం కా - న కాపీత్యర్థః - తత్పర్యుషితమన్నం శాస్త్రేణ నతు యు
క్త్యా నిషేధతః త్యాజ్యం చేత్ - సాజ్యం సతైలం చ తత్పర్యుషితమన్నం
యద్యస్మాత్ భోజ్యం స్మరంతి - ఘృతాక్తం తైలసంగతమిత్యాది నేతి భా
వః - అతః కారణాత్ తత్పర్యుషితాన్నం దూషణైర్న భోజ్యం న సం
ఘటనీయమిత్యర్థః - నిషేధవద్విధేరపి శాస్త్రీయత్వాదితి భావః ॥
౨౨౧ ॥ నిష్కంచులికత్వాది స్త్రీదూషణం నిరస్యతి పాతివ్రత్యమితి ॥
పాతివ్రత్యం ధర్మముపేత్య - నిత్యం అనఘేన ఆచారేణ అవదాతాత్మ

షేధత సదితి చేత్సాజ్యం సతైలం చ తద్భోజ్యం పర్యుషితం స్మ
రంతి యతో భోజ్యం న తద్దూషణైః ॥ ౨౨౧ ॥ కించ ॥ పా
తివ్రత్యముపేత్య నిత్యమనఘాచారావదాతాత్మనాం చోళీ
నాం యది కంచుకం న కుచయోర్మాలీమసీ కా తతః । నారీ
ణాం సురతోపయోగ్యవయవస్పష్టీకృతిర్దోష ఇత్యుక్తశ్చేద
ధరాపిధానమపి కిం న స్యాత్సదా వాససా ॥ ౨౨౨ ॥ పార్శ్వే
తోపలోక్య సశ్లాఘం ॥ ౨౨౩ ॥ అస్య దేశస్య భాగ్యవత్తాఖి
ల్వియత్తాపరిత్యక్తా ॥ ౨౨౪ ॥ యతోఽత్ర ॥ మణిమయ ఫణి
తల్పే మల్లికాపుంజకల్పే శమితజగదభద్రాం సంశ్రయంతో

నాం శుద్ధచిత్తానాం - అతఏవ - చోళీనాం చోళదేశస్త్రీణాం - కుచ
యోః కంచుకం నాస్తి యది - తతః కంచుకాభావాత్ - మాలీమసీ మా
లిన్యం కా - న కాపీత్యర్థః - సురతే ఉపయోగినాం అవయవానాం స్ప
ష్టీకృతిః ప్రకాశనం - నారీణాం దోష ఇత్యుక్త ఇతి చేత్ - వాససా అధర
స్య సురతోపయోగినః అపిధానం ఆచ్ఛాదనం కిం ను తతః సదా న స్యాత్ న
భవేత్ - సర్వదేశ్యానామితి శేషః ॥ ౨౨౨ ॥ ౨౨౩ ॥ అస్యేతి ॥ అ
స్య చోళదేశస్య - భాగ్యవత్తా ధన్యతా - ఇయత్తయా పరిమిత్యా ప
రిత్యక్తా - అపరిమితేత్యర్థః ॥ ౨౨౪ ॥ మణీతి ॥ దహరకుహరే ద
హరాకాశే వర్తీ అంతర్యామీత్యర్థః - దేవతానాం చక్రవర్తీ భగ

వాన్ - దళితః మరితం బాణ ఇవ తస్మిన్ కుంభఘోణనామ క్షేత్రే - మల్లికానాం పుష్పాణాం పుంజేన తుల్యే తల్పే - మహీమయః ఫణీ శేష ఏవ తల్పం శయనం తస్మిన్ - శమితం నాశితం జగతః అభద్రం అశుభం యాభ్యాం తాం - యోగః స్వాత్మని మనోలయః తన్మయీం నిద్రాం సంశ్రయంతౌ - దృశ్యేతే అత్ర తౌ హరిరితి శేషః॥ ౨౨౫ అంతరితి ॥ నగరే భవాం నాగరికీం - జనతాం జనసమూహం॥ ౨౨౬ ॥ స్నాత్వేతి ॥ శ్రీకుంభఘోణక్షేత్రస్థాః బహవః అమీ ద్విజాః - సహ్యసుతా జలే స్నాత్వా - జపాదిభిః క్రమైః కర్మభిః - శుచితమాః భూత్వా - అ

గనిద్రాం। దహరకుహరవర్తీ చేవ తాచక్రవర్తీ దళితదు
రితబాణే దృశ్యతే కుంభఘోణే ॥ ౨౨౫ ॥ అంతర్నాగరికీం
జనతామవేక్ష్య సశిరఃకంపం ॥ ౨౨౬ ॥ స్నాత్వా సహ్యసు
తాజలే శుచితమా భూత్వా జపాదిక్రమైః హుత్వాగ్నౌ చ
హవిః కృతేతరగిరాం కృత్వా చ పారాయణం। నత్వా శార్ఙ్గ
ధరం భవామయహరం స్తుత్వా చ తం భక్తితః స్తోత్రైః కాలమ
మీ క్షిపంతి బహవః శ్రీకుంభఘోణే ద్విజాః ॥ ౨౨౭ ॥ కుటీ
షు గోపీరుచిరాసు యోఽర్కభూ తటీషు గోపాల ఇతి శ్రుత
శ్చరన్ । అకంపకారుణ్యముపేత్య మోదతే స చంపకారణ్య
మగణ్యవైభవః ॥ ౨౨౮ ॥ అత్ర కిల రాజగోపాల పాదక

గ్నౌ హవిర్హుత్వా చ - కృతాగ్నిహోత్రా ఇత్యర్థః కృతేతర గిరాం వేదానాం పారాయణం బ్రహ్మయజ్ఞం చ కృత్వా - భవస్య సంసారస్యైవ ఆమయస్య రోగస్య హరం శార్ఙ్గధరం నత్వా - తం భగవంతం భక్తితః స్తుత్వా చ - కాలం క్షిపంతి గమయంతి ॥ ౨౨౭ ॥ కుటీష్వితి॥ అర్కభువః యమునాయాః తటీషు - గోపీభిః రుచిరాసు కుటీషు కుంజేషు చరన్ యో భగవాన్ - గోపాల ఇతి శ్రుతః ప్రసిద్ధః - అగణ్యవైభవః అచింత్యమహిమా - సః గోపాలః - అకంపం స్థిరం కారుణ్యం యస్మిం స్తత్తథా - చంపకారణ్యం నామ క్షేత్రం - ఉపేత్య మోదతే క్రీడతీత్య

ర్థః ‖ ౨౨౮ ‖ ౨౨౯ ‖ కోపేతి ‖ కోపస్య ఆటోపదశాయాం ప్రకాశావస్థాయాం విశాలైర్బహుభిః పరుషా దారుణా ఆలాపాః ఆ..యేషాం తథాభూతైః అసుభైర్వ్యవహారైః గ్లపితం ఖేదితం అర్థిలోకస్య యాచకజనస్య హృదయం యేషాం తైః - భూపాలపాశైః రాజాధమైః అలమితి నిషేధే - తాపైస్త్రిభిరావిష్టస్య ఆక్రాన్తస్య సకృదేవ ప్రపన్నస్య తవాస్మీత్యపి యాచనః జనస్య ముక్త్యై రాపాదనే దావేదీక్షితం - మహానాగోపాలం కపటస్వీకృత రాజగోపాలరూపం భగవంతమేవ - పాపానాం అపనోదనాయ నాశనాయ - ఆశ్రయే ‖ ౨౩౦ ‖ అత్రేతి ‖ అత్ర

మాలముపాశ్రయ సాధుజనస్య ఘనసంధానం ‖ ౨౨౯ ‖
కోపాటోపదశావిశాలపరుషాలాపాదిరూపాశుభ వ్యా
పారగ్లపితార్థిలోకహృదయైర్భూపాలపాశైరలం ‖ తా
పావిష్టసకృత్ప్రపన్నజనముక్త్యాపాదనే దీక్షితం పాపా
నామపనోదనాయ మహాగోపాలమేవాశ్రయే ‖ ౨౩౦ ‖
కృశానుః ‖ అత్రాపి మే విరోధ ఏవ ప్రతిభాతి ‖ ౨౩౧ ‖
యతః ‖ న్యస్తపాదస్సుమనసాం శీర్షేషు మధుహార్యహో ‖
మురారాతిర్ద్విరేఫోపచంపకారణ్యమాశ్రితః ‖ ౨౩౨ ‖
విశ్వావసుః ‖ విరుద్ధానామపి సహావస్థానసంపాదకే దేవే వా
సుదేవే కానామ విరోధకథా ‖ ౨౩౩ ‖ యస్మిన్నాలోచనతయా

రాజగోపాలేపి ‖ ౨౩౧ ‖ న్యస్తేతి ‖ సుమనసాం పుష్పాణాం దేవానాం చ - శీర్షేషు అగ్రేషు శిరస్సు చ - న్యస్తపాదస్సన్ - త్యజన్త్స్థితియావత్ - అసౌ మురారాతిర్గోపాలః - ద్విరేఫో భృంగోపి రేఫద్వయఘటితమురారాతిశబ్దవాచ్యశ్చ - మధుహారీ మకరందాదానేచ్ఛుస్సన్ మధునామకాసురభంజకశ్చ - చంపకారణ్యమాశ్రితః ఆశ్చర్యమిత్యాశ్చర్యే - భృంగచంపకయోర్నిసర్గవిరోధాదితి భావః ‖ ౨౩౨ ‖ విరుద్ధానామితి ‖ విరుద్ధానాం స్వాభావికవిరోధానామపి - సహావస్థానం ఏకత్రస్వస్మిన్ వాసః ‖

౫౮౩ ॥ యస్మిన్నితి ॥ తేజస్వినౌ వీర్యవంతౌ కాంతిమంతౌ చ - పుష్పవంతౌ చంద్రసూర్యౌ - ప్రముదితౌ సంతౌ - యస్మిన్భగవతి - విలోచనతయా నేత్రత్వేన సహస్థితిం ఆశ్రయేతే - తేజస్వినౌ ఫణిరాజః శేషః పక్షిరాజః గరుడః ద్వౌ ప్రముదితౌ సంతౌ - యస్మిన్ పర్యంకత్వేన వాహనత్వేన పర్యంకవాహనతయా - సహస్థితిమాశ్రయేతే - తస్మిన్ భగవతి రాజగోపాలే - విరోధస్య గంధః లేశోపి క్వ - కుతోస్తీత్యర్థః - అహో ॥ ౫౮౪ ॥ ౫౮౫ ॥ పరీతి ॥ పరిగతాస్సర్వతో మిళితాః సహకారాశ్చూతవిశేషాస్తైః - ప్రాంశుభిరున్నతైః నాగరికైః

> సహ పుష్పవంతౌ పర్యంకవాహనతయా ఫణిపక్షిరాజౌ । తే
> జస్వినౌ ప్రముదితౌ స్థితిమాశ్రయేతే తస్మిన్నహో భగవతి
> క్వ విరోధగంధః ॥ ౫౮౪ ॥ కిం బహునా ॥ ౫౮౫ ॥ పరిగత
> సహకారైః ప్రాంశుభిర్నాగరికైర్దినకర కరధారా ప్ర
> వేశాంతరేభ్యః । చులుకితమరితేభ్యశ్చోళదేశస్థితేభ్యో
> నమ ఇదమఖిలేభ్యో నాథదివ్యస్థలేభ్యః ॥ ౫౮౬ ॥ కృశా
> నుః ॥ భవతు భవత ఏతేష్వనమస్కర్తృతా మమ తు దేవలకాది
> దేవాలయోపజీవిదురాచారానాలోచయతో న భవతి నమ
> శ్చికీర్షా ॥ ౫౮౭ ॥ తథాహి ॥ వారస్త్రీకుచమర్దిభిర్వి
> రచయంత్యర్ఘ్యాదిదానం కరైస్తద్వాటీరసవాసితైశ్చ వద

ర్వృక్షైః - దినకరస్య సూర్యస్య కరధారయా కిరణపఙ్క్త్యా - ప్రవేశం అంతరం మధ్యభాగః యేషాం తేభ్యః - చులుకితమరితేభ్యః - చోళదేశస్థితేభ్యః - అఖిలేభ్యః - నాథస్య భగవతః శివకేశవాన్యతరాత్మనః దివ్యస్థలేభ్యః - ఇదం నమః - కరోమీతి శేషః ॥ ౫౮౬ ॥ భవత్వితి ॥ దేవలకాః స్థావరపూజకాః ఆదిర్యేషాం తాదృశాః యే దేవాలయోపజీవినః - కింకరాః తేషాం దురాచారాన్ - ఆలోచయతః మమ తు - నమస్కర్తుమిచ్ఛా నమశ్చికీర్షా న భవతి ॥ ౫౮౭ ॥ వారస్త్రీతి ॥ అమీ దేవలకాః - వారస్త్రీణాం వేశ్యానాం కుచమర్దిభిః కరైః - దేవస్యహా

శైరఘ్యాదిదానంవిరచయంతి - తాసాంవీట్యాఃచర్వితదత్తతాంబూ
లస్యరసేనవాసితైస్స్వరభిత్తైః - వదనైర్వ్యక్తైః - మం(త్రా)ణామ
ఘ్యాదికర్మాంగభూతాన్ - జల్పంతి ఉచ్చరంతి - కించ - ద్రవ్యంకైం
కర్యార్థంభక్తార్పితధనం - అచకితాఃత్యక్తపరలోకభయాఃఇతిప్రతి
వాక్యమన్వయః - హరంతిముష్ణంతితైరీదృశైర్దేవలకైఃపూజితా
సు - ఏతాసుప్రతిమాసు అర్చావిగ్రహేషు - దేవతానాంహరిహరా
దీనాంసన్నిధిరావేశః - భవితాకింభవిష్యతికిమితికాకుః నభవిష్యత్యే
వేత్యర్థః - హంతేతిఖేదే ॥ ౭౮ ॥ అర్ఘ్యేతి ॥ మైర్దేవాల

మైర్జల్పంతిమంత్రానమీ। ద్రవ్యందేవలకాహరంత్యచకి
తాదేవస్యతత్పూజితాస్వేతాసుప్రతిమాసుహంత భవితా
కిందేవతాసన్నిధిః ॥ ౭౮ ॥ కించ ॥ ఆమ్రాతాబతపణ్య
యోషావతకథానోకర్మసంధ్యాదికంమైరభ్యస్తమసభ్య
సభ్యవచనంనత్వేవవేదాక్షరం। అంధశ్చార్యపరైర్మరస్వ
యభవైస్సూదైరమీభిఃకృతాన్యన్నాద్యానినివేదితానిభగ
వానంగీకరోత్యేషకిం ॥ ౭౯ ॥ విమృశ్య ॥ అహోకలి
మాహాత్మ్యసఖిలజనానాం మనివార్యోవివేకవిపర్యయః ॥
౮౦ ॥ యతః ॥ సద్మస్వాదరతోర్పితానిహారయోస్తత్త్వేత్త

యపాచకైః - పణ్యయువతీనాంవారస్త్రీణాంసమూహఃపణ్యయో
షతంతస్యకథాసల్లాపఏవ - ఆమ్రాతాఅనుష్ఠితా - సంధ్యాదికంకర్మ
నోఆమ్రాతం - అసభ్యంబహుళంసభ్య వచనంపరప్రతారకసవిన
యసుకుమారంవచనం అభ్యస్తంశిక్షితం - వేదాక్షరంతునాభ్యస్తమే
వ - అంధసఃఅన్నస్యచార్యపరైఃదురన్వయమేవమస్తు లేభవైరమీభిః
సూదైర్దేవాలయపాచకైః - కృతానిపక్వాని అన్నాద్యాని అన్న
సూపాదీనినివేదితానిసంతిఏషభగవాన్ - అంగీకరోతికిమితికాకుః ॥
౭౯ ॥ అహోఇతి ॥ వివేకవిపర్యయః అవివేకః సదసద్విచారశూ
న్యత్వమితియావత్ ॥ ౮౦ ॥ సద్మస్వితి ॥ సద్మసుశిష్టగృహేషు - విధివ

ద్యథాచారం సిద్ధాని పక్వాని - సత్త్వేన గుణేన ఉత్తరైః శ్రేష్ఠైః - భూసురైః బ్రాహ్మణైః - హరణము ఆదరతః అపి తానిని వేదితాని అన్నాని - అత్ర లోకే - జ్ఞానేన వయసా వృద్ధా అపి - న సమానయంతి న గృహ్ణంతి - దేవస్యాయతనేషు ఆలయేషు - వ్రాత్యైః సంస్కారహీనైః - కృతాన్ పక్వాన్ - మత్స్యజనేన స్పృష్టాన్ - అఖిలైః దృష్టాన్ అశిష్టైః దురాచారైః గాహ్యతానోదనాన్ అన్నాని - వృద్ధా అపి - విభయాః సంతః - అదంతి భుంజతే హంత ॥ ౭౯౧ ॥ ౭౯౨ ॥ ఉషసీతి ॥ ఉషసి ప్రాతరేవ - స్నానాముచితయా గృహీతయా శుచిత

రైర్భూసురై రన్నాన్యత్ర న సమానయంతి విధివత్సిద్ధాని వృద్ధా అపి। దేవస్యాయతనేష్వగంతి విభయా వ్రాత్యైః కృతా
న్మోదనాన్ స్పృష్టాన్ మత్స్యజనేన నూనమఖిలైర్దృష్టాన్ నశి
ష్టాహృతాన్ - ౭౯౧ ॥ విశ్వావసుః ॥ మాన్యశేభ్యో హి ది
వ్యక్షేత్రమాహాత్మ్యవేదిభ్యో భవదీయమ్య పాఖాషణదూ
షణం న రోచతే ॥ ౭౯౨ ॥ యతః ॥ ఉషస్యేవ స్నానాదుచి
తశుచితాశాలివపుషో వినీతాస్సేవ శాస్త్రే విజితవృజినాః
పూజకజనాః। పరిత్రాతుం లోకాన్విధివదపతంద్రా విదధ
తే పవిత్రైరన్నాద్యైః పరమపురుషారాధనమమీ ॥ ౭౯౩ ॥
అవకర్ణ్యేతామిదమపియదభ్యుపగమ్యాప్యభిధాస్యామి ॥

యాంశుద్ధ్యాశాలత ఇతి తచ్ఛాలివపుర్యేషాంతే - స్వస్వమత సంబంధి విశాస్త్రే వినీతాశ్శిక్షితాః అధీతస్వశాస్త్రా ఇత్యర్థః - అత ఏవ - విజితం నిరస్తం వృజినం దురాచారః యైస్తే - అమీ పూజక జనాః దేవాలయోపజీవినః - లోకాన్ జనాన్ పరిత్రాతుం అపతంద్రాః గత ప్రమాదాస్సంతః - పవిత్రైరన్నాద్యైః - విధివత్పరమపురుషస్య భగవతః ఆరాధనం అర్చనం - విదధతే అత్ర లోకపరిరక్షణం స్వని వేదితభగవత్ప్రసాదాన్నదానద్వారేతి ధ్యేయం ॥ ౭౯౩ ॥ అవకర్ణ్యేతామితి ॥ యద్వచః అభ్యుపగమ్య భవదీయదూషణమంగీకృత్యాపి - అభిధాస్యా

మివఖ్యామి || ౭౯౪ || విధివదితి || ననుహేకృశానో || ఇహాభవః ఇ
హత్యఃజనఃదేవలకాదిః - శుచిర్వాఅశుచిర్వాసన్ - నాథంభగవంతం
విధివద్వాఅవిధివద్వా - భక్తితోవాఅభక్తితోవా- అర్చనేశుపూజయ
తు దినేదినేఅనుదినం - ఉపయాతైరాగతైఃదేవైరింద్రాదిభిరచ్య
మానాసు అతఎవఅజితస్య భగవతః మూర్తిషు ప్రతిమాసువిషయె - అ
రుచిఃజుగుప్సా - కస్యఅస్తిదైవమితిజ్ఞానంయస్యతస్య ఆస్తికస్యఅస్తి
కస్యాపి - కింతుఅరుచిః నాస్తికస్యైవేత్యర్థః || ౭౯౫ || ౭౯౬
కేచిదితి || కేచిద్దేవాలయసూదాః - చక్రధరస్య భగవతః అపచారా

౭౯౪ || విధివదవిధివద్వాభక్తితోభక్తితోవాన సుశు చిర
శుచి వా నాథ మర్చన్ త్వాహత్యః| అనుదినముపయాతై
రచ్యమానాసుదేవైరరుచిరజితమూర్తిష్వాస్తికస్యాస్తి
కస్య || ౭౯౫ || ఇదంచావధేయం || ౭౯౬ || కేచిచ్చక్రధ
రాపచారచకితాఃక్ష్మాపాలభీతాఃపరే శ్రద్ధాతఃకతిచిత్సచం
త్యవహితాశ్శుద్ధాశ్చదివ్యంహవిః| అగ్రేన్యస్తమిదంముదై
వభగవానాలోకనైః స్వీకరోత్యంహస్సంహరణాశయా చ
తదిదంప్రాశ్నంతిభాగ్యోత్తరాః || ౭౯౭ || పశ్యతావత్
స్వానుభవసిద్ధాప్రకర్షనికర్షౌభగపదాయతనతదితరస్థ

చ్చకితాః భీతాః - అతఏవశుద్ధాః - అవహితాః అప్రమాదాశ్చ సం
తః - దివ్యంహవిరన్నాద్యం - పచంతి- పదపంచకమిదం వాక్యత్రయె
పియోజ్యం - పరెఅన్యేకేచిత్ - క్ష్మాపాలాత్ రాజ్ఞఃభీతాస్స తః- క
తిచిత్ శ్రద్ధాతః - భగవానగ్రేన్యస్తంత్ర యాణామన్యతమేనప్రకా
రేణశుద్ధంఇదంహవిః - ముదాఉపలక్షితైః ఆలోకనైస్స్వీకరోత్యంగీ
కరోతి - భాగ్యోత్తరాః- అంహసాంసంహరణే ఆశయా - తదిదంభ
గవదంగీకృతంహవిః - ప్రాశ్నంతిభుంజతే || ౭౯౭ || పశ్యేతి || భ
గవదాయతనేపరికల్పితాన్నస్యప్రకర్షః ఉత్కర్షః- తస్మాద్దేవా
లయాదితరస్థలేపరికల్పితస్యఅన్నస్యనికర్షశ్చ - ద్వావప్యేనత్

సుభవేనసిద్ధా - తౌపశ్యేత్యన్వయః ॥ ౭౯౮ ॥ ఉపస్కారైరితి॥ స్వా
ద్వైర్బహుభిరుపస్కారైః వ్యంజనైః - ఉపచితః ప్రవృద్ధః రసస్య మధు
రాదేః ఆమోదస్య సుగంధస్య చ ద్వయోః భరః అతిశయః యస్మిన్ త
థోక్తమపి - గేహే శిష్టగృహే - కృతం పక్వం అన్నం - అయం బుధజ
నః - అభోగ్యం భోక్తుమయోగ్యం అవైతి మనుతే - భూయాంసః సంస్కారాః
అస్మిన్ సంతీత్యభూయస్సంస్కారిణ్యపి దేవాలయభవే హవిషి అన్నే తు
అనల్పం భోగ్యత్వం - పునః కించ - అఘహారత్వం చ మనుతే ॥ ౭౯౯ ॥

లపరికల్పితాన్నయోః ॥ ౭౯౮ ॥ ఉపస్కారైస్స్వాద్వైరుపచి
తరసామోదభరమప్యవైత్యన్నం గేహే కృతమయమభో
గ్యం బుధజనః । అభూయస్సంస్కారిణ్యపి హవిషి దేవాలయ
భవే త్వనల్పం భోగ్యత్వం పునరఘహారత్వం చ మనుతే॥ ౭౯౯
ఇదం చ బోద్ధవ్యం ॥ ౮౦౦ ॥ దేవాగారనిషేవిణః కిల జనా
దుష్యంతు శుధ్యంతు వా । తేమీ స్వామిపరిగ్రహేణ నియ
తం మాన్యా మనీషాజుషాం । ప్రాయేణాశ్రయగౌరవేణ లభ
తే హీనోపి మానార్హతాం । కుబ్జక్లీబముఖో జనోపి భజతే
పూజాం హి రాజాశ్రయాత్ ॥ ౮౦౧ ॥ ఇత్యన్యతః పరిక్రా
మన్నగ్రతోవలోక్య । సహర్షం సాంజలిబంధం ॥ ౮౦౨
పాతుం పాతకినో జనానశరణాన్ పాతుం తమస్సాగరం । యా

౮౦౦ దేవేతి దేవాగారే దేవాలయే నిషేవిణః పరిచారకాః జనాః దుష్యం
తు వ్రాత్యా భవంతు వా - శుధ్యంతు శుద్ధా భవంతు వా కిల - అతిసర్గే
లోట్ - తేమీ పరిచారకాః - స్వామినో దేవస్య పరిగ్రహేణ హేతునా
మనీషాజుషాం బుద్ధిమతాం - నియతమవశ్యం - మాన్యా భవంతి - హీనోపి
జనః - ప్రాయేణ - ఆశ్రయగౌరవేణ - మానస్య అర్హతాం యో
గ్యత్వం లభతే - హి యస్మాత్ - కుబ్జక్లీబముఖోపి జనః - రాజాశ్రయా
త్ పూజాం భజతే లభతే ॥ ౮౦౧ ॥ ౮౦౨ ॥ పాతుమితి ॥ పాతకినః పాపినః
అశరణాన్ రక్షకహీనాన్ జనాన్ పాతుం రక్షితుం - తమః అజ్ఞానమేవ

సాగరం పాతుం పానం కర్తుం నాశయితుమితి యావత్ - యాతునాం రక్షసాం పురీం లంకాం - యాతుం గంతుం - దశాస్యాదికాన్ రావణాదీన్ వైరీన్ రణముఖే జేతుం - విరహిణీం వియుక్తాం - భూతనయాం సీతాం - ముదం నేతుం ప్రాపయితుం - శాశ్వతం యశః ఏతుం లబ్ధుం - శర్మ సుఖం మహాపాతకనిరసనజన్యం దాతుం చ - రాఘవేణ శ్రీరామేణ రచితం సేతుం నమస్కుర్మహే ॥ ౧౦౩ ॥ హంతేతి ॥ కఠినానాం నిర్దయానాం అపి నిష్ఠురాణాం చేతి చ అమీషాం నలసేతుశైలానాం - అనుబంధిని దేహసంబంధిని జనే సీతాయాః విషయే - ప్రీతిః అతిమహతీ ॥ ౧౦౪ ॥

తుం యాతుపురీం వైరీన్ రణముఖే జేతుం దశాస్యాదికాన్ । నేతుం భూతనయాం ముదం విరహిణీమేతుం యశశ్శాశ్వతం । దాతుం శర్మ చ రాఘవేణ రచితం సేతుం నమస్కుర్మహే ॥ ౧౦౩ ॥

హంత కఠినానామమీషామపి అతిమహతీ ప్రీతిరనుబంధిజనే ॥ ౧౦౪ ॥ యతః ॥ లంకాపురే పఙ్క్తిముఖేన రుద్ధాం భూమిసుతాం భూమిభృతోఽనుబంధాత్ । సేతూభవంతః స్వయమాప్లవం తే పతిం పునః ప్రాపయితుం పయోధౌ ॥ ౧౦౫ ॥ నిరూప్య ॥ ౧౦౬ ॥ పయోధిమధ్యే ప్లవమానమూర్తయః తరంగవేగార్పితఫేనచిహ్నితాః । హసంతి కిం మందర మంతరర్ణవం ని

లంకేతి ॥ భూమిభృతః శైలాః - అనుబంధాత్ సంబంధాత్ స్వభృత భూమిజన్యత్వరూపాద్ధేతోః - పఙ్క్తిముఖేన దశాస్యేన - లంకాపురే రుద్ధాం - భూమేస్సుతాం సీతాం - పతిం రామం ప్రాపయితుం - స్వయం పయోధౌ సేతూభవంతః - ఆప్లవంతే ఉన్మజ్జంతి ॥ ౧౦౫ ॥ ౧౦౬ ॥ పయోధీతి ॥ పయోధేర్మధ్యే - ప్లవమానా అనిమగ్నా మూర్తిర్యేషాం తే - తరంగాణాం సాముద్రాణాం వేగేనార్పితైః ఫేనైః చిహ్నితాః ఏతే - నలో నామ సుగ్రీవసేనాపతిః తేన కృతే సేతౌ భూధరాః శైలాః - అర్ణవస్య క్షీరాబ్ధేః మధ్యే అంతరర్ణవం నిమగ్నం - మందరం నామ

శైలం - హసంతీవేత్యుత్ప్రేక్షాయాం కింశబ్దః ॥ ౮౦౭ ॥ ౮౦౮ ॥
లంకేతి ॥ సింధురాజస్సముద్రః - లంకాపురావాసినః రఘూద్వహారేః
రావణస్యసంపక్షైణయత్వాపంతస్మాదివేత్యుత్ప్రేక్షా - సపక్షైః ఆ
ప్తైః- పక్షసహితైశ్చభూభృద్భిః రాజభిఃపర్వతైశ్చ - నిబిడంసాం
ద్రంఅంతరంమధ్యభాగఃయస్యతథోక్తోపి - ససహాయోపిసన్నిత్య
ర్థః - విపక్షైః శత్రుభిఃపక్షరహితైశ్చభూభృద్భిః రాజభిఃపర్వతైశ్చ
అబంధిబధ్యతేస్మ - కష్టమితిఖేదే ॥ ౮౦౯ ॥ శుద్ధాఇతి ॥ సంశ్రితః ధ
ర్మస్య సేతుమర్యాదాయైస్తైసంశ్రితః- ధర్మేణశ్రీరామధనుష్కో
ట్యాయుక్తః సేతుర్యైస్తైఇతిచ - సోఢాఘాంతాఉగ్రావర్షాణిచ ఆ

మగ్న మేతే నలసేతుభూధరాః ॥ ౮౦౭ ॥ పునర్విమృశ్య ॥
౮౦౮ ॥ లంకాపురావాసిరఘూద్వహారిసంపక్షసంపాదిత
సింధురాజః। సపక్షభూభృన్నిబిడాంతరోపివిపక్షభూభృద్భిర
బంధికష్టం ॥ ౮౦౯ ॥ శుద్ధాస్సంశ్రితధర్మసేతవ ఇమేసో
ఢోగ్రవర్షాతపాఃస్థిత్వాసింధుజలేసదాక్షితిభృతో ఘోరం
తపఃకుర్వతే। నృత్యంతీరిహనిత్యమేవచపలాస్తీక్ష్ణైరతన్వా
శుగైః లావణ్యందధతీఃకదాపినచలంత్యాలోక్యవీచీరమూః ॥

తపశ్చర్యాయైస్తే అతఏవశుద్ధాఃనిష్కల్మషాః ఇమేక్షితిభృతః రాజా
నః పర్వతాశ్చ - సింధోస్సముద్రస్యజలేస్థిత్వా - ఘోరం దుష్కరం
తపఃకుర్వతే - అతఃఏతేక్షితిభృతఃఇహలోకేసముద్రేచ - లావణ్యం
సౌందర్యంలవణరసంచ - దధతీః - తీక్ష్ణైరతనోర్మన్మథస్య ఆశుగైఃబా
ణైరతనుభిఃమహద్భిరాశుగైర్వాయుభిశ్చ - నిత్యంనృత్యంతీః ఉల్లసం
తీః ప్రవర్ధితాశ్చ - అమూర్వీచీఃవ్యాప్నువానాః - చపలాఃపుంశ్చలీః
చపలాఃచంచలాఃవీచీఃతరంగాంశ్చ ఆలోక్యదృష్ట్వా - నచలంతినవికు
ర్వంతినభ్రమంతిచ - చపలాకమలావిద్యుత్పుంశ్చలీ పిప్పలీష్వితికో
శః-నిత్యమేవ లులితా ఇతి పాఠేతుతీక్ష్ణైరతన్వాశుగైఃలులితాః క్షుభి
తాః నృత్యంతీః నృత్తంకుర్వంతీఃఉచ్చలంతీశ్చ అమూస్త్రియ ఇ

తిసర్వం- పూర్వవత్ ॥ ౮౧౦ ॥ ౮౧౧ ॥ అస్తోకేతి ॥ అస్తోకః అనల్పః దృప్తిర్గర్వో యస్య తథోక్తోపి పవారిధిర్యస్మాత్త్రాసాత్ త్రస్తస్సన్- విపులైరుపలైః పాషాణైః సాంద్రం సేతుం బిభర్తి - తస్మై - దురితవంతి జగంతి గోపాయతే స్వత్రస్త సముద్రధృత సేతుద్వారా రక్షతే - మహతే హే రఘుపతే- తే తవ కోపాయ నమోస్తు॥ ౮౧౨॥ ౮౧౩॥ కాకుత్స్థేతి॥ కాకుత్స్థస్య శ్రీరామస్య రోషాచ్చకితః- నదీనాం కమితా భర్తా సముద్రః- యదా యహి గుణానాం ముఖర శైలానాం ప్లవనాయ ఉజ్జి

౮౧౦ ॥ క్షణమభిధ్యాయన్నంజలిం బధ్వా ॥ ౮౧౧ ॥ అస్తోకదృప్తిరపి వారిధిరేష యస్మాత్త్రస్తో బిభర్తి విపులోపల సాంద్ర సేతుం। గోపాయతే దురితవంతి జగంతి తస్మై కోపాయ తే రఘుపతే మహతే నమోస్తు ॥ ౮౧౨ ॥ కృశానుః ॥ సాక్షేపం॥౮౧౩ ॥ కాకుత్స్థరోషచకితః కమితా నదీనా మాసీద్యదా నను గుణప్లవనాహతోయః। శక్యస్తదైష తరితుం హరిభిః పదాభ్యాం కింవా ఫలం కథయ సేతుకృతిశ్రమస్య ॥ ౮౧౪ ॥ విశ్వావసుః॥ తత్కథితమేవ మయాపి భవతా తు న సమ్యగవధారితం శృణుత హి పునస్సావధానః ॥౮౧౫ ॥ అంభోరాశిం వానరా లంఘయంత్విత్యేతద్వ్యాజీకృత్య రాజీవనేత్రః। అంహోరాశేర్లంఘనార్థం నరాణాం ఉ

లనాయ అహార్ంతోయం యస్య తథోక్తః - ఆసీత్ - నను ప్రశ్నే - తదాతహి - ఏషః సముద్రః - హరిభిర్వానరైః పదాభ్యామేవ తరితుం శక్య ఇతి హేతోః- సేతోః కృతేః కరణాత్ యశ్శ్రమస్తస్య ఫలం కింవా భవేత్ - తత్కథయ ॥ ౮౧౪ ॥ తదితి ॥ అవధారితం గృహీతం॥౮౧౫ అంభ ఇతి ॥ వానరాః - అంభోరాశిం సముద్రం - లంఘయంతు - ఇత్యుక్తప్రకారం ఏతత్ వానరసముద్రలంఘనం వ్యాజీకృత్య - రాజీవనేత్రః శ్రీరామః- నరాణాం అంహసాం పాపానాం రాశేః లంఘనార్థం ఉదన్వం ఉదకానాం రాశౌ - పద్దన్నిత్యాదినా ఉదకశబ్దస్య ఉదన్నా

దేశః - ఉచ్చైరున్నతం సేతుం - అబధ్నాత్ బద్ధవాన్ ॥ ౮౧౬ ॥ ౮౧౭ ॥ నేతి ॥ అసౌ పురోవర్తీ - సాగరః న - కింతు నభః ఆకాశమేవ - అమీ ఫేనవ్రజాః న - కింతు విపులానాం స్థూలానాం ఉడూనాం నక్షత్రాణాం వర్గాః బృందాని - ఏషోఽపి న సేతుః - కింతు నిశాచరాణాం నృపాతకానాం మనుష్యపాపానాం చ ధూమకేతుః ఉత్పాతవిశేషః సవాలనక్షత్రరూపః ॥ ౮౧౮ ॥ పశ్యేతి ॥ జలచరాణాం మత్స్యాదీనాం భ్రమస్య విపరీతజ్ఞానస్య చమత్కారం మాహాత్మ్యం ॥ ౮౧౯ ॥ గజేతి ॥ జలధ్యావసంతః గ్రాహాః మకరాః - నలస్య సేతౌ యే శైలాః తాన్ - గజేంద్రా ఇ

ద్నాం రా॰ సేతుముచ్చైరబధ్నాత్ ॥ ౮౧౬ ॥ పునర్ని
రూప్య ॥ ౮౧౭ ॥ న సాగరోఽసౌ నభ ఏవ ఫేనవ్రజా న చామీ
విపులోడువర్గాః । న సేతురేషోఽపి నిశాచరాణాం నృపాత
కానామపి ధూమకేతుః ॥ ౮౧౮ ॥ పశ్యాత్ర జలచరభ్రమ
చమత్కారం ॥ ౮౧౯ ॥ గజేంద్రబుద్ధ్యా నలసేతుశైలాన్
గ్రాహా గ్రసంతే జలధావసంతః । తద్గ్రాసజాయాససముత్థ
దంష్ట్రావ్యథాః ప్రధావంతి యథాగతం తే ॥ ౮౨౦ ॥ డిం
డీరఖండాన్వయపాండురాభం ద్రాఘిష్ఠముచ్చైః పరిణా
హవంతం । కాకుత్స్థసేతుం కలయే గుణాఢ్యం ధౌతోత్తరీ
యం ధృతమర్ణవేన ॥ ౮౨౧ ॥ చిరాద్ధరాభూరిభరార్త

తి బుద్ధ్యా భ్రమేణ - గ్రసంతే కబళయంతి - తేషాం శైలానాం గ్రాసజాయాత ఇతి తజ్జాత్ ఆయాసాత్ సముత్థానాం దంష్ట్రాణాం వ్యథా యేషాం తథోక్తాః సంతః - తే గ్రాహాః - యథాగతం ఆగతదేశమనతిక్రమ్య-ప్రధావంతి ॥ ౮౨౦ ॥ డిండీరేతి ॥ డిండీరఖండానాం ఫేనపుంజానాం అన్వయేన సంపర్కేణ పాండురా ఆభా యస్య తం - ద్రాఘిష్ఠం సుదీర్ఘం - ఉచ్చైః పరిణాహవంతం అతివిస్తీర్ణం - గుణైః పాపనిహరణాదిభిః తంతుభిశ్చ ఆఢ్యం పూర్ణం - కాకుత్స్థసేతుం. అర్ణవేన ధృతం - ధౌతం శుభ్రం ఉత్తరీయం - కలయే మన్యే ॥ ౮౨౧ ॥ చి

రాదితి ॥ చిరాత్ధరాయాఃభువఃసంబంధినాభూరిణా భరేణభారేణ
ఆర్తమూర్తిః- అతఏవహరిత్సూరిషుదిగ్గజేషు అర్పితంనైజంస్వీయం
కృత్యంభూభరణకార్యంయేనతథోక్తః - సః ప్రసిద్ధః శేషః - శ్రమస్య
భూభరణాయాసస్య తు యాయ - శీతే అర్ణవస్య వారిజలే
సేతోర్మిషేణ- శేతేకిమితిసాపహ్నవోత్ప్రేక్షా ॥ ౪౨౨॥ ౪౨౩॥
యఇతి ॥ యస్సేతుః - పురా రామావతారే - పాపానాందశకస్య చ.
పాపస్యదశకానిశిరాంసియస్యతస్య రావణస్య ఛేదనసాధనతాం
కారణత్వంగతః - సః సేతుః - పాపానాంబ్రహ్మహత్యాదీనాంపంచక

మూర్తిర్హారిత్సూరిష్వర్పిత నైజకృత్యః । శ్రమనుత్తయా
యార్ణవవారిశీతే శేతే స కిం సేతుమిషేణ శేషః ॥ ౪౨౨॥
విమృశ్య సశ్లాఘం ॥ ౪౨౩ ॥ యఃపురాపాపదశకచ్ఛేదసా
ధనతాంగతః । స సేతుర్నకథంశక్తః పాపపంచకభంజనే ॥
౪౨౪ ॥ ఇతిపరావృత్యాన్యతోవిలోక్యసామోదం ॥ ౪౨౫ ॥
తాపంవిలుంపతినృణామిహ తామ్రపర్ణీత్యాఖ్యాంవహా
భవదవానలజృంభితోత్థం । పాథోనిధేస్త్రిజగతిప్రథితోవ
రోధోరోధోలసత్పరమహంసమహర్షియూథః ॥ ౪౨౬ ॥
తదభ్యర్ణంనిర్వర్ణ్య ॥ ౪౨౭ ॥ చకాస్తిసురుకాపురీసువి

స్యభంజనేవిషయే - కథంనశక్తః - శక్తఏవేత్యర్థః - శతేపంచాశదితి
సంభవప్రమాణసిద్ధత్వాదితిభావః ॥ ౪౨౪ ॥ ఇతీతి ॥ పరావృత్య ప
శ్చాన్నివృత్య ॥ ౪౨౫ ॥ తాపమితి ॥ రోధసోస్తీరయోర్లసత్ పర
మహంసానాంమహర్షీణాంయూథంయస్యసః - త్రిజగతిలోకత్ర
యే - ప్రథితఃప్రసిద్ధః - తామ్రపర్ణీత్యుక్తప్రకారాం ఆఖ్యాంనా
మ - వహంతీ - పాథోనిధేర్ధవరవరోధః అంతఃపురస్త్రీ - తామ్రప
ర్ణీనదీతియావత్ - భవస్సంసారఏవదవానలః తస్య జృంభితాత్ వృ
ద్ధేరుత్థం నృణాంతాపంమనోవ్యథాం - విలుంపతినాశయతి ॥ ౪౨౬ ॥
తదితి ॥ తస్యాఃతామ్రపర్ణ్యాః అభ్యర్ణంసమీపదేశం ॥ ౪౨౭ ॥

చకాస్తీతి ॥ శుచిని పరిశుద్ధే - తామ్రపర్ణీతటే - దృఢవ్రతస్య శఠా రేః శఠకోపస్య నామ వైష్ణవయోగినః ఉరోగతే వకుళమాల్యే సంపత తాం ప్రవిశతాం బంభరాణాం భృంగాణాం ధ్వనినా ద్విగుణం ద్విరావృత్తం జృంభణం వ్యాపనం యస్య తాదృశేన ద్రవిడవేదస్య ప్రబంధస్య ఘోషేణ అనుసంధానజన్యేన ఉజ్జ్వలా - కురుకానామపురీ - విరక్తేః వైరాగ్యస్య పరిపక్తిమా ఫలాత్మికా త్రియుగే భగవతి భక్తిర్యేషాం తైః వైష్ణవైః ఉపలక్షితా - చకాస్తి ప్రకాశతే ॥ ౨౨౮ ॥ ౨౨౯ ॥ పరీతి ॥ సహస్రాణి చత్వారి శాఖాః ఖండికాః యస్యాస్తాం పరమాం సర్వో

వితామ్రపర్ణీతటే విరక్తిపరిపక్తిమత్రియుగభక్తిభిర్వై
ష్ణవైః। దృఢవ్రతశఠార్యురోవకుళసంపతద్భంభరధ్వనిద్వి
గుణజృంభణద్రవిడవేదఘోషోజ్జ్వలా ॥ ౨౨౮ ॥ అత్ర
త్యానాం ధర్మాణి త్యానాం హరిభృత్యానామిద్ధమనుసంధా
నం ॥ ౨౨౯ ॥ పరిసృష్టవతే సహస్రశాఖాం పరమాం ద్రావిడసం
హితాం హితాం నః। గురవే కరవామ నిత్యమస్మై శఠకోపా
యమహర్షయే ప్రణామాన్ ॥ ౨౩౦ ॥ అంచామ చించాతరు
మద్భుతం తం పంచామరద్రూనవధీరయంతం। శఠారిసంజ్ఞం
కిల యస్య మూలే తపః ఫలం కించిదుదంచితం నః ॥ ౨౩౧ ॥ య
త్వా ॥ దిశన్ శ్రితానామమృతాత్మకం ఫలం విలక్షణో భాతి

శ్రేష్ఠాం హితాం ద్రావిడీం ద్రవిడభాషామయీం సంహితాం ప్రబంధం నః అస్మభ్యం పరిసృష్టవతే నిర్మాయ ప్రదాత్రే శఠకోపాయ మహర్షయే గురవే నిత్యం ప్రణామాన్ కరవామ ॥ ౨౩౦ ॥ అంచామేతి ॥ యస్య చించాతరోః మూలే శఠారిసంజ్ఞం కించిత్ అనిర్వాచ్యం నః అస్మత్సంబంధి తపః ఫలముదంచితం ఆవిర్భూతం - తం పంచ అమరద్రూన్ మందారాదీన్ అవధీరయంతం తిరస్కుర్వంతం అద్భుతం చించాతరుం తింత్రిణీవృక్షం అంచామ పూజయామ ॥ ౨౩౧ ॥ దిశన్నితి ॥ సహస్రశాఖం ద్రవిడాగమం సృజన్ సః ప్రసిద్ధో మునిః శఠారిః యస్య తింత్రిణీత

రోమూలంసముపాశ్రితః - సః శ్రితానాం సేవకానాం అమృతాత్మకం మోక్షరూపంఫలందిశన్ ప్రయచ్ఛన్ - ద్రావిడవేదద్వారేతి శేషః అతఏవవిలక్షణః అద్భుతస్సన్ - భాతి ॥ ౮౩౨ ॥ హరిమితి॥ వకుళాభరణంశఠకోపంశరణంరక్షకంవృణీమహే స్వీకుర్మః- యంశఠకోపం ముముక్షుభిః ధ్యేయంధ్యాతవ్యం- ఆర్యాఃపూజ్యాఃయస్యప్రబంధం ద్రావిడంముముక్షుభిః అధ్యేయం అధ్యేతుంయోగ్యం - విదుః- తమితిసంబంధః॥ ౮౩౩ ॥ తస్మిన్నితి॥ యస్యశఠారేఃసంబంధినీఃగాథాః ప్రబంధరూపాః ఉచ్చైః గాయంతఃపఠంతఃజనాః ఇహదేహం మా

సంత్రిణీతరుః । సహస్రశాఖంద్రవిడాగమంస్పృజన్ సయ
స్య మూలం సముపాశ్రితో మునిః ॥ ౮౩౨ ॥ హరిమివకృ
తావతరణం వకుళాభరణం వృణీమహేశరణం । ధ్యేయం
యం విదు రార్యా ముముక్షుభిర్యత్ప్రబంధమధ్యేయం॥
౮౩౩ ॥ తస్మిన్నతిమేదస్తుస్పృహాశఠారౌ గాయంతఉచ్చై
రిహయస్యగాథాః । ప్రహాయదేహంప్రథయంతిదివ్యే హ
దేహానన్నాద ఇతిప్రగీతే ॥ ౮౩౪ ॥ కృతదురితనిరోధా
నాం కలితశ్రుతిమౌళిభావబోధానాం । వశితరమానాథా
నాంనసుధాపి సమాశఠారిగాథానాం ॥ ౮౩౫ ॥ జనాన్సద్రి
శ్య॥౮౩౬॥ కఠినశఠనరేంద్రస్తావకాన్శ్లోకపాశాన్జఠరపి

సుషంప్రహాయ - అహమన్నాదఇతిశ్రుత్యేతి శేషః ప్రకర్షేణ గీతే ప్రసిద్ధేపదే వైకుంఠే - ప్రథయంతివర్ధయంతే - తస్మిన్ శఠారౌ మే దృఢామతిరస్తు ॥ ౮౩౪ ॥ కృతేతి ॥ నిరోధఃవారణంశ్రుతిమౌళిభావః ఉపనిషదభిప్రాయః - వశితః పరతాం స్వాధీనీకృతః - శఠారి గాథానాం - సుధా అమృతమపి - నసమా ॥ ౮౩౫ ॥ ౮౩౬ ॥ కఠినేతి॥ హే జనాః - యూయం - జఠరపిఠరస్య ఉదరభాండస్యపూర్త్యై పూరణార్థం - కఠినానాం నిర్దయానాం శఠానాం :విప్రియకారిణాంనరేంద్రాణాం రాజ్ఞాంస్తావకాన్ స్తుతికారిణః - అతఏవశ్లోకపాశాన్

పర్యాప్త్యర్థమ్ - జాతుకదాచిదపి - మాసంగరిష్ఠ్వం మాపతత - గృహత మస్యే - గార్హాజ్ఞానే దృఢతిమిరే చ - సంసారకూపే - మాలుఠత - అత్ర మే శౌనాం గానాం సేవ ఆనీతముక్తిః ప్రాపితమోక్షాః - శతజితః శతకోపస్య ఉక్తిః దివ్యప్రబంధరూపాః - పతత - రాజస్తుతిః సంసారపతన హేతుః - ప్రబంధో ముక్తిహేతురితి హేతుద్వయోపపాదనాత్ కావ్యలింగద్వయం ॥ ౮౩౭ ॥ ౮౩౮ ॥ నన్వితి ॥ నను విమలమతే త్వం - కాయాద్వైషాత్ - అంహః నిరసితుం - భావుకః కుశలః ఉపాయః సాధనం తస్య భావస్తత్త్వం ప్రాప్తాయ - సులభకారణాయేత్యర్థః - కురుకా

తరపూర్త్యై జాతు మా సంగరిష్ఠ్వం। ఉత తద్గృహతమస్యేమా
చ సంసారకూపే పతత శతజిముక్తిరత్ర మానీతముక్తిః॥ ౮౩౭
ఇతి కృశానుమామంత్య్రై ॥ ౮౩౮ ॥ నను శతకోపాయ
త్వాం ప్రణతిం ప్రాప్తాయ భావుకోపాయత్వం॥ విమలమతే
కురుకాంగానాన్నిరసితుమంహో విరాజతే కురుకాయాం ॥
౮౩౯ ॥ వకుళాభరణీయానాం గాథానాం సన్ముఖాబ్జభరణీ
యానాం। హరిగృహమధ్యే తారస్వరేణ పునతే ప్రపంచమమ
ధ్యే తారః ॥ ౮౪౦ ॥ సశ్లాఘం ॥ ౮౪౧॥ విరక్తేరాస్థానీమ
ధుమథన భక్తేర్నటనభూర్విముక్తేర్నిశ్రేణీసుకృతతరుప

యాం పురి - విరాజతే శతకోపాయ - ప్రణతిం కురు ॥ ౮౩౯ ॥ వకుళేతి ॥ హరిగృహస్య మధ్యే - తారేణ ఉచ్చైస్తరేణ స్వరేణ నాదేన - ఉపలక్షితాః - సతాం ముఖాబ్జైః భర్తుం యోగ్యానాం భరణీయానాం పఠనీయానామిత్యర్థః వకుళాభరణీయానాం శతకోపసంబంధినీనాం గాథానామధ్యేతారః పఠితారః - ప్రపంచం పునతే పవిత్రీకుర్వంతి ॥ ౮౪౦ ॥ ౮౪౧ ॥ విరక్తేరితి ॥ విరక్తేః వైరాగ్యస్య ఆస్థానీసభా - మధుమథనే భక్తేర్నటనభూః నాట్యశాలా - విముక్తేర్మోక్షస్య నిశ్రేణీ ఆరోహణదారుయంత్రవిశేషః - సుకృతానాం పుణ్యానామేవ తరూణాం పక్తేః ఫలం - ప్రపత్తేః ఆత్మార్పణస్య ఉద్యానక్షితిః ఉద్యానభూమిః -

అకృతకోక్తిరేవ సస్య ప్రియా సఖీ - చితః చిన్మయస్య బ్రహ్మణః అంకూరస్య ఆవిర్భావస్య క్షోణీ ప్రదేశః - అసౌ వకుళధరస్య వాణీ ప్రబంధః విజయతే॥ ౮౪౨ ॥ ౮౪౩ ॥ అభ్యస్తేతి ॥ తస్య బ్రహ్మణః భావః యాథార్థ్యం తత్త్వం తస్య బుభుత్సయా బోద్ధుమిచ్ఛయా - అభ్యస్తాః అధీతాః వేదమౌళయః ఉపనిషదః ప్రబంధరూపాః యైస్తైభ్యః కురుకాపురవాసిభ్యః - సద్భ్యః నమస్క్రియాః - కామం కురు ॥ ౮౪౪ ॥ సత్యమితి ॥ అతీతాః పరిత్యక్తాః శ్రుతయః స్మృతయః ఉభయోక్తధర్మాః

త్రైః ఫలమసౌ । ప్రపత్తేరుద్యాన క్షితిరకృతకోక్తిప్రియసఖీ
చిదంకూరక్షోణీ వకుళధర వాణీ విజయతే॥౮౪౨॥ సమంతాద
వలోక్య సహాస్రం కృశానుముద్దిశ్య॥ ౮౪౩ ॥ అభ్యస్తవేద
మౌళిభ్యస్సద్భ్యస్తత్త్వబుభుత్సయా । కురుకాపుర వాసి
భ్యః కురు కామం నమస్క్రియాః ॥ ౮౪౪ ॥ కృశానుః ॥ స
త్యమేవ మథాపి పునరతీత శ్రుతిస్మృతయః కలిచిన త్రవర్తం
త ఇతి భాతీహ నాతిమాననీయతా ॥ ౮౪౫ ॥ తథాహి ॥ న
సంధ్యాసు స్నానం త్రిసృషు నకమండల్వభిధృతిః న చాతుర్మా
స్యాది వ్రత మపి న భిక్షాటనవిధిః । న లిప్స్యాయాస్త్యాగో న
పరి పఠనం చోపనిషదాం యతిత్వం వైతేషాం శ్రుతిగతి మతి
క్రమ్య చరతాం ॥ ౮౪౬॥ న కేవలమేతావదేవ శృణు తావద
న్యదపి॥ ౮౪౭॥ సన్న్యాసాశ్రమమాశ్రితోపి సకలవ్యాపా

రైస్తైః - ఇహ కురుకాయాం - అతిమాననీయతా న భాతి ॥ ౮౪౫ ॥ నేతి ॥ ఏతేషాం యతీనాం ఇతి ప్రతివాక్యం యోజనీయం - త్రిసృషు సంధ్యాసు కాలేషు - స్నానం నాస్తి - కమండలోరభిధృతి ధారణం న - లిప్సా ధనలోభః - శ్రుతిగతిం వేదోక్తమార్గం అతిక్రమ్య చరతాం మదాచారాణామితి యతి విశేషణం ॥ ౮౪౬ ॥ ౮౪౭॥ సన్న్యాసేతి ॥ సకలానాం వ్యాపారాణాం లౌకికానాం లోపః త్యాగః ఆత్మా స్వరూపం యస్య తత్కం - సన్న్యాసాశ్రమం - ఆశ్రితోపి - చపలః - అర్థాశాపరతం

త్రః- అతఏవాసౌ - హరేః కైంకర్యప్రయోజనం - అపదిశన్ వ్యాజీకుర్వన్ - రాజధానీం పట్టణాదికం - (ద్రా)క్ సత్వరం విశన్ - అర్థానర్జయతి - కించ - (శ్రి)తః ఊర్జితః ద్రవ్యఘటనాతః యేన తథోక్తః స్వర్ణ- స్పృష్టం సద్రసోపేతం అన్నమశ్నాతి భక్షయతీతి యత్ - తదిదం యతేర్మనశ్చేష్టితం కలౌ చేష్టితమితి పాఠే కలేః కలియుగస్య - అథవా కలేః పాపినః యతినః చేష్టితం - ఇహ లోకే కో వ్యపోహ్యేత్ సహేత న కోపీత్యర్థః రామరామేత్యత్యాశ్చర్యే॥ ౨౪౮ ॥ ౨౪౯ ॥ అన్యాయ్యమితి॥ సన్న్యాసినః గృహిణాం గృహస్థానాం ప్రణామాన్ విదధతే కుర్వతే తల్

లోపాత్మకం। కైంకర్యం చపలో హరేరపదిశన్ (ద్రా)(గ్రా)జధానీం విశన్ । అర్థానార్జయతి శ్రితోర్జితమహో స్పృష్టాన్నమశ్నాత్యసౌ । కో వ్యపోహ్యేదిహ రామ రామ తదిదం కష్టం యతేశ్చేష్టితమ్॥ ౨౪౮ ॥ కింబహునా ॥ ౨౪౯ ॥ అన్యాయ్యమస్తి కిమితోపి కలౌ యుగే యత్సన్న్యాసినోపి విదధతే గృహిణాం ప్రణామాన్। ఏతత్తు చేత ఇహ కృంతతి వైష్ణవో యత్సాత్విక్యాం (ధ)శూద్రమమతినమతి ద్విజో యత్॥ ౨౪౯॥ విశ్వావసుః ॥ సఖే మైవం సంభాషిష్ఠాః ॥ ౨౫౦ ॥ ముంచంతు హంత యతినః కతిచి(ద్వ్ర)తౌఘానుజ్ఝంతు భైక్షచరణం కల

యత్ -ఇతః సన్న్యాసిక్రియమాణగృహస్థప్రణమనాత్ -అన్యాయ్యం అనుచితం కర్మ - కిమస్తి న కిమపీత్యర్థః - కించ- అసౌ ఆం(ధ్ర)శూద్రః వైష్ణవః విష్ణుభక్త ఇత్యాలోచ్య ఆం(ధ్ర)శూద్రం- సాత్వికీత్రిభాషానాను - అమతిమూఢబుద్ధిరత ఏవ స్వయం ద్విజోపి వైష్ణవః - నమస్కరోతీతియత్ - ఏతత్ సాత్త్వాని నామానమాం(ధ్ర)శూద్రం (ప్ర)తి వైష్ణవద్విజకృతనమస్కరణం తు - ఇహ అత్ర కురు కాయాం- చేతః చిత్తం - కృంతతి విపాటయత్యేవ ॥ ౨౪౯ ॥ సఖ ఇతి ॥ ఏవం మా సంభాషిష్ఠాః మా వద ॥ ౨౫౦ ॥ ముంచంత్విత్రి॥ కతిచిద్యతినః- (వ్ర)తానాం స్నానసంధ్యాదీనాం ఓఘాన్ - ముంచంతు కలయంతు వా గృహ్ణంతు వా భై

తుచరణముజ్ఝంతుయుంచంతుకలయంతువా- అమీ- హరేః అంఘ్రి పంకరుహయోః కింకరతాయాం కైంకర్యేరతా ఆసక్తాశ్చేత్ - తదా అకళంకహృదాం తేషాంభగవత్సపర్యారాధకానాం - పతికస్య పాపస్యప్రసక్తిః క్వకుత్ర భవతి పాపప్రసక్తిర్నాస్త్యేవేత్యర్థః ॥ ౮౫౧

పర్యటనమితి ॥ పర్యటనం - సంచారోపి - తురీయస్య చతుర్థస్య ఆశ్రమస్య సన్న్యాసస్య అననుగుణం అనుచితమితీయత్ వచః అభిహితం కథితం - తత్ - నిపుణం నిరూపణస్య విచారస్య విరహేణ అభావేన విజృంభితం ప్రకాశితం ॥ ౮౫౨ ॥ కేచనేతి ॥ యే కేచన సన్న్యాసినః - పంకజలోచనస్య భగవతః కైంకర్యాయైవ - నస్వార్థం - పర్యటంతే - రా

యంతునామీ । హర్యంఘ్రిపంకరుహకింకరతారతాశ్చే
త్పంకప్రసక్తిరకళంకహృదాం క్వ తేషాం ॥౮౫౧॥ యత్పు
నరభిహితం ఫణివర్యపర్యంకకైంకర్యార్థపర్యటనమపి తు
ర్యాశ్రమాననుగుణమితి తన్నిపుణనిరూపణవిరహవిజృంభితం
॥౮౫౨॥ కేచన పంకజలోచన కైంకర్యాయైవ పర్యటంతే స
న్న్యాసిన ఇహ ధన్యాస్తేహి స్వత ఉపగతస్పృహావిరహాః ॥
౮౫౩ ॥ ఇత్థం హి హేయోపాదేయవిద ఉదాహరంతి ॥౮౫౪
భోగాయైవ నితంబినీపరిణయో యాగాహృతిః ఖ్యాతయే
స్వార్థం పాకకృతిః కుపాత్రవిషయత్యాగార్థమర్థార్జ

జనమితి శేషః - స్వతః స్వభావాత్ -ఉపగతః స్పృహావిరహః ధనతృష్ణారాహిత్యం యేషాం తే తే సన్న్యాసినః ధన్యాః-హి రేవార్థే ౮౫౩

ఇత్థమితి ॥ హేయం త్యాజ్యం ఉపాదేయం గ్రాహ్యం తే విదంతీతి తద్విదః - ఇత్థం వక్ష్యమాణప్రకారేణ - ఉదాహరంతి కథయంతి ॥ ౮౫౪ ॥

భోగాయేతి ॥ నితంబిన్యాః స్త్రియః - పరిణయః వివాహః - ఆచర్యతే యదిదుష్యేత్ నిందో భవేదితి పదత్రయం ప్రతి ప్రథమాంతమన్వయః - భోగాయైవేత్యేవకారః ప్రతిచతుర్థ్యంతమన్వయః - తద్వ్యావర్త్యంచ - నతుసంతత్యై - నతుస్వర్గాయ - నత్వా[illegible]జనా

ర్థం - నతుధర్మార్థం - నతుబ్రహ్మలోకార్థం - నతుజ్ఞానాయ -
నతుపరమపదార్థమితిక్రమేణబోధ్యం - ఆహృతిః అనుష్ఠానం -
ఖ్యాతిఃకీర్తిః - కుపాత్రేభ్యః కువిషయేభ్యః - పరదారసురాదిభ్యశ్చ
త్యాగార్థందానార్థం - శాస్త్రేషుశ్రమః అభ్యాసజన్యః ॥ ౨౫౫ ॥
౨౫౬ ॥ భూయఇతి ॥ భూయోబహుశః దోషైః యథా శ్రమధర్మత్యా
గాదిభిఃపరివృతోపి - పూరుషః - హృద్యాంమనోజ్ఞాం - భగవతీభక్తిం
తదీయానామితిశేషః - ఆసాద్య ప్రధానీకృత్య - సాత్త్వికానాంసత్వప్ర

వం । స్వాధ్యాయాధ్యయనంప్రతిగ్రహకృతేవాదాయశా
స్త్రశ్రమఃదుష్యేచ్చోదరపూర్తయేయదిహరైః కైంకర్య
మాచర్యతే ॥ ౨౫౫ ॥ అన్యచ్చ ॥ ౨౫౬ ॥ భూయోదోషై
రపిపరివృతఃపూరుషస్సాత్వికానాంప్రాయఃపూజ్యో భవ
తిభగవద్భక్తిమాసాద్యహృద్యాం । ఆక్రాంతాపిప్రబల భు
జగైఃకంటకైరప్యనల్పైః కింనాదృత్యాసురభికుసుమా కేతకీ
భాగ్యభాజాం ॥ ౨౫౭ ॥ ఇత్యన్యతో విలోక్య సాంజలి బం
ధం ॥ ౨౫౮ ॥ క్రియాసార్థితవేదేభ్యః గ్రాహయద్భ్యః
శ్రుతీర్బహూః । పాండ్యచోళనివాసిభ్యః పండితేభ్యో
నమోస్తువః ॥ ౨౫౯ ॥ కృశానుః ॥ మహ్యంపునర్మహా
మరాణామప్యేషాంనరోచతేనమస్క్రియా । యదేతేషు

ధానానాం - ప్రాయఃపూజ్యఃభవతి - దృష్టాంతమాహ - ప్రబలైః
భుజగైఃసర్పైరనల్పైఃకంటకైరపి ఆక్రాంతాపి - సురభికుసుమా
కే - కీవృక్షః భాగ్యభాజాంఆదృత్యానభవతికిం ఆదరణీయైవేత్యర్థః ॥
౨౫౭ ॥ ౨౫౮ ॥ క్రియేతి ॥ క్రియయావిహితకర్మానుష్ఠానేనసార్థి
తాఃప్రమాణీకృతాః వేదాఃయైస్తేభ్యః - బహూర్నిష్యాన్ శ్రుతీః -
గ్రాహయద్భ్యః - పాండ్యశ్చోళశ్చదేశభేదౌతదుభయనివాసిభ్య
పండితేభ్యః - వఃయుష్మభ్యం - నమోస్తు ॥ ౨౫౯ ॥ మహ్యమితి ॥ న
ను క్రియా నమస్కరణం - మహ్యం నరోచతే మమనసమ్మతేత్యా

ర్థః - ఏతేషుపండితానాంమధ్యే - మిథ్యాత్వం ప్రపంచస్య అసత్యత్వంవదంతీతితద్వాదినః అద్వైతినఇత్యర్థః - ఏవకారేణమిథ్యావాదిభ్యోన్యేనపండితా ఇతి సూచ్యతే ॥ ౮౬౦ ॥ అమీతి ॥ ప్రమాణేన ప్రత్యక్షేణసిద్ధం ప్రామాణికం అర్థంజగతస్సత్యత్వం- దూరీకృత్య రజ్జౌసర్పత్వమివఉత్తరకాలికబాధేననిషిధ్య - అప్రామాణికంయతోవాచోనివర్తంతే అప్రాప్యమనసాసహేత్యాదిశ్రుత్యాసర్వప్రమాణాగోచరం అర్థంబ్రహ్మ - ఊరీకుర్వంతి అంగీకుర్వంతి - ప్రాతీతికదూష్యార్థస్తుస్పష్టఏవ ॥ ౮౬౧ ॥ ఉక్తమేవార్థంస్పష్టయతి తథాహీతి ॥ ప్రత్యక్షేతి ॥ మాయాశబ్దస్తద్వాదపరః మాయాయాఃపరిణామఃప్రపంచ ఇతివాదః ఏషామస్తీతిమాయినః - ఇమేఅద్వైతినః

మిథ్యావాదినఏవబహుళముపలభ్యంతే ॥ ౮౬౦ ॥ అమీ
ఖలు ప్రామాణికార్థం దూరీకృత్య అప్రామాణికార్థ
మూరీకుర్వంతి ॥ ౮౬౧ ॥ తథాహి ॥ ప్రత్యక్షగోచరమ
శేషమపిప్రపంచంమిథ్యేతిమాయినఇమేప్రతిపాదయంతి॥
సర్వప్రమాణసరణీమతివర్తమానంబ్రహ్మాశ్రయంతి చప
రంబతనిర్విశేషం ॥ ౮౬౨ ॥ హంతబ్రహ్మబంధవఇమేబ్ర

ప్రత్యక్షస్యచక్షురాదేఃప్రమాణస్య గోచరం విషయమపి అశేషంనిఖిలం ప్రపంచం - మిథ్యా త్రైకాలికబాధాదసత్యమితి - ప్రతిపాదయంతిస్థాపయంతి - కించ విశిష్యతేవ్యవచ్ఛిద్యతే ఏభిరితివిశేషాఃశుక్లాదిగుణాః సత్త్వాదయశ్చతైఃలబ్ధసత్తాకంవస్తువిశిష్యత ఇత్యుక్తేసవాస్తీతినిర్విశేషం నిర్గుణమిత్యర్థః - తథాచశ్రుతిః నిర్గుణమశబ్దమస్పర్శమరూపమవ్యయమిత్యాదిశ్రుతేః - అతఏవసర్వేషాంప్రత్యక్షాదీనాం ప్రమాణానాంసరణీంవిషయత్వమతీత్యవర్తమానం- యతోవాచోనివర్తంతే-అప్రాప్యమనసాసహేత్యాదిశ్రుతేః-పరంపరోత్కృష్టంబ్రహ్మసకలజగద్వ్యాపకంసకలజగదధిష్ఠానభూతంసచ్చిదానందాత్మకం ఆశ్రయంతి అంగీకుర్వంతి - ప్రాకృతస్యైవప్రాకృతగోచరత్వాది

తిభావః - బతేత్యాశ్చర్యే ॥ ౮౬౨ ॥ ౮౬౩ ॥ యదితి ॥ ఆగమాంతే ఉపనిషది - యస్సర్వజ్ఞఃసర్వవిదిత్యాదావితి శేషః - యదేవబ్రహ్మ - సర్వజ్ఞంసర్వజ్ఞత్వాదిగుణయుక్తం - అపాస్తదోషం హేయగుణరహితం - భవార్తిహారిసంసారదుఃఖనివర్తకంచసత్ - శ్రుతంబోధితం- తత్పరబ్రహ్మైవ - అజ్ఞంకించిత్ జ్ఞం - అనుదరాకన్యేత్యాదావివ అల్పార్థేనఞ్ సమాసః - భోక్తృసంసారసుఖదుఃఖానుభవశీలం- ద్వాసుపర్ణేత్యాదిశ్రుతేః - అతఏవసంసారేణతాపోస్యాస్తీతితాపిజీవఇతి - సమ్యగ్గిరంతేకథయంతి - సర్వజ్ఞత్వాదికించిత్ జ్ఞత్వాదిగుణయోరభేదకథనమేవబ్రహ్మణిద్రోహ ఇతిప్రాతీతికోభిప్రాయః మృత్యోస్సమృత్యుమాప్నోతియఇహనానేవపశ్యతి తమేవంవిదిత్వాతిమృ

హ్మణేపరస్మై ద్రుహ్యంతి ॥ ౮౬౩ ॥ యతః ॥ యదేవసర్వ
జ్ఞమపాస్తదోషం భవార్తిహారిశ్రుతమాగమాంతే । అజ్ఞం
పరంబ్రహ్మతదేవభోక్తృసంసారతాపీతి చసంగిరంతే ॥
౮౬౪ ॥ నకేవలమమీపరస్మైబ్రహ్మణేద్రుహ్యంతి। తత్ప్ర
మాణేభ్యశ్శ్రుతిభ్యశ్చ ॥౮౬౫ ॥ యతః ॥ మిథ్యార్థవే
దకత్వాచ్ఛ్రుతిష్కుమతిభిః కర్మకాండేనిరస్తప్రమా

త్వమేతినాన్యః పంథావిద్యతేయనాయ - ఆత్మావా ఏక ఏవాగ్రఆసీత్ - ఏకమేవాద్వితీయంబ్రహ్మనేహనానాస్తికించన-తత్త్వమసీత్యాదిబహుశ్రుతివ్యాకోపాత్తథా అకథనమేవమహాన్ ద్రోహ ఇత్యద్వైతినామభిప్రాయః ॥ ౮౬౪ ॥ నేతి ॥ తస్మిన్ బ్రహ్మణిప్రమాణేభ్యఃయాథార్థ్యసాధకేభ్యః ॥ ౮౬౫ ॥ మిథ్యేతి ॥ కుమతిభిః - దుర్బుద్ధిభిః - కుంకుత్సితం అసత్యం ప్రపంచంఅతంతిజానంతీతికుమతిభిః ప్రపంచమిథ్యాత్వజ్ఞాతృభిరిత్యర్థః- గత్యర్థానాకస్యజ్ఞానార్థకత్వాదతతేరౌణాదిక ఇప్రత్యయఃగుణవచనైఃసగుణప్రతిపాదకైః బ్రహ్మకాండైరుపనిషద్భిః - సహాసహితే - కర్మకాండే-మిథ్యాఅసత్యానాం అర్థానాంకర్మణాంగుణానాంచ ఆవేదకత్వాద్బోధకత్వాద్ధేతోః- ని

రస్తంనిషిద్ధంప్రామాణ్యంప్రమాకారిత్వంయస్యతథోక్తేసతి - బ్రహ్మేత్యేకశ్శబ్దః - శేషితఃప్రమాణత్వేనస్థాపితః - అస్మిన్ బ్రహ్మశబ్దేపి - విభక్తిఃస్వాదిఃమిథ్యాఅసత్యః అర్థఃఏకత్వాదిరూపఃయస్యాస్తథోక్తాభవతి - ప్రకృతిర్విభక్తిరహితబ్రహ్మేతిశబ్దరూపం - వాచ్యత్వస్యశబ్దబోధ్యత్వస్య అనాశ్రయత్వాద్ధేతోః - పరంబ్రహ్మ - నాభిధత్తేనబోధయత్యేవ - తన్మతఇత్యుభయత్రశేషః - అన్యథాబ్రహ్మణఃవాచ్యత్వగుణవైశిష్ట్యాపత్తేరితిభావః - తతశ్చతేకుమతయః - ఉపనిషదాంమానతాంప్రామాణ్యం - కథంజానతాం - ప్రాప్తకాలేలోట్ - అజ్ఞానం ప్రాప్తావసరమిత్యర్థః ॥ ౨౬౬ ॥ నేతి ॥ శారీర

> శ్యైబ్రహ్మకాండైస్సహగుణవచనైః శేషితోబ్రహ్మశబ్దః ।
> మిథ్యార్థాస్మిన్విభక్తిఃప్రకృతిరపిపరంబ్రహ్మనైవాభిధత్తేవాచ్యత్వానాశ్రయత్వాత్కథముపనిషదాం మానతాం
> జానతాం తే ॥ ౨౬౬ ॥ నపరమేతేశ్రుతిభ్యోద్రుహ్యంతి ।
> కింతుశారీరకాయ ॥ ౨౬౭ ॥ పరాశరభువాశాస్త్రంబ్రహ్మజ్ఞానాయనిర్మితం । అసమంజసతాంనీతమవేద్యం బ్రహ్మవాదిభిః ॥ ౨౬౮ ॥ యాదృశస్వభావస్సర్వేశ్వరస్తద్విపరీతమేవతముపదిశంతివిరుద్ధబుద్ధయఏతే ॥ ౨౬౯ ॥ సర్వ

కాయవ్యాసాయ ॥ ౨౬౭ ॥ పరాశరేతి ॥ పరాశరభువా వ్యాసేన బ్రహ్మణఃజ్ఞానాయబ్రహ్మజ్ఞాతుమిత్యర్థః - తుమర్థాచ్చ భావవచనాదితిచతుర్థీ - జగత ఇతి శేషః - నిర్మితం - శాస్త్రంబ్రహ్మసూత్రాణి - అవేద్యంమనోవాగగోచరంబ్రహ్మేతి వదంతీతి వాదిభిరితిహేతుగర్భవిశేషణం - అద్వయస్యబ్రహ్మణః అవేద్యత్వవాదాదితిహేతుబోధ్యః అసమంజసతాంఅయోగ్యతాం అవ్యవస్థాపకత్వరూపాంనీతం ॥ ౨౬౮ ॥ యాదృశేతి ॥ తస్మాద్విపరీతంభిన్నంతద్విరుద్ధస్వభావమితియావత్ - తంసర్వేశ్వరం ॥ ౨౬౯ ॥ సర్వజ్ఞమితి ॥ సర్వజ్ఞంజగదీశం - అజ్ఞఇతి - ఆహురితిసర్వత్రయోజ్యం - సర్వేషాం పదా

సాంశబ్దానాం అభిధేయంవాచ్యం - కస్యాపిపదస్య అవాచ్య ఇతి -
సర్వేషాంమహతాంచగుణానాంస్థానం ఆశ్రయం - నిర్గుణశ్చేతి- స
మస్తైర్వేదైర్వేద్యం జ్ఞేయం- అవేద్య ఇతి తే అద్వైతినః॥ ౮౭౦॥
వివిధేతి॥ వివిధానాందురితానాం వ్రాతేన రాశినాస్ఫీతైస్థిరైర్వ్యస
నైరాకులాత్ - అతఏవ అత్యంతమితా అత్యల్పామతిః జ్ఞానం య
స్యతస్మాత్కించిద్జ్ఞాదిత్యర్థః - జీవాత్ - ఏవకారోత్యంతానౌచిత్య
ద్యోతకః అపగతపరిచ్ఛేదః అపరిచ్ఛిన్నః ఆమోదః ఆనందఏవ అం
బుధిఃయస్యతస్య - పరమేశితుః పరమేశ్వరస్య- అభిదాంజహదజహ
ల్లక్షణయాధర్మైకదేశత్యాగేన అభేదం ఉపగచ్ఛతాం అంగీకుర్వ

జ్ఞమజ్ఞ ఇతిసర్వపదాభిధేయం కస్యాప్యవాచ్య ఇతిసర్వమ
హాగుణానాం। స్థానంచనిర్గుణఇతీహసమస్తవేద వేద్యం
త్వవేద్యఇతి తేజగదీశమాహుః ॥ ౮౭౦ ॥ వివిధదురిత వ్రా
తస్ఫీతస్థిరవ్యసనాకులాదతిమితమతేర్జీవాదేవాభిదాంపర
మేశితుః। అపగతపరిచ్ఛేదామోదాంబుధేరుపగచ్ఛతాం
మశకశిశుతోభేదోనస్యాత్కుతోమదహస్తినః ॥ ౮౭౧ ॥ అ
పరంచ ॥ ౮౭౨ ॥ దృశ్యంమిథ్యాదృష్టికర్తాపిమిథ్యా దో
షోమిథ్యైత్యేవయాథీరమీషాం। సాధిష్ఠానాం శేషికింనే

తాం అద్వైతినాం - మశకశిశుతః బాలమశకాత్ - మదహస్తినః -
అభేదః కుతోహేతోర్నస్యాత్ - కింతుస్యాదేవ ॥ శ్లో ॥ విద్యావి
నయసంపన్నే బ్రాహ్మణేగవిహస్తిని। శునిచైవశ్వపాకేచ పండితా
స్సమదర్శిన ఇతిభగవదుక్తేఃప్రమాణత్వాత్ అత్యంత విరుద్ధయోరభే
దాభ్యుపగమస్య తేషాం సమదర్శినాం నైసర్గికత్వాదితి భావః॥ ౮౭౧
౮౭౨॥ దృశ్యమితి॥ ద్రష్టుంయోగ్యందృశ్యంరజ్జ్వారగాద్యపి - మిథ్యా
అసత్యం - దృష్టేరయంసర్ప ఇత్యాదిభ్రమస్య కర్తా ఆశ్రయ
శ్చైత్రాదిశ్చ - మిథ్యా - దోషఃపిత్తాదిశ్చమిథ్యా - అత్రక్రమే
ణప్రపంచాంతఃకరణావచ్ఛిన్న చైతన్యాజ్ఞానానిచదృశ్యదృష్టికర్తృ

దోషశబ్దైః గ్రాహ్యాః - ఉత్తరకాలికబాధాదితిసత్త్వేషామసత్యత్వే హేతురితి అద్వైత్యభిప్రాయః - ఇత్యుక్తప్రకారమమీషామద్వైతినాం యథార్థజ్ఞానమస్తి - సాఽంశత్రయేఽపి మిథ్యేతిబుద్ధిః - అధిష్ఠానం ఆధారః రజ్జ్వాది బ్రహ్మ చ అస్మిన్నంశేఽపి కింతుతోనభవతి - ఇత్యుక్తప్రకారాచింతాతర్కణాః - సాధిష్ఠానాం శ్రేష్ఠానాం - పండితానాం ఉదేతిజాయతే - అజ్ఞాననాశాత్సత్యే అధిష్ఠానాంశే సా న భవతీత్యద్వైతినః - అతఏవఆధినాకామాదికృతమనోవ్యథయాసహితాస్సాధిష్ఠాః గాఢాజ్ఞానినః తేషామేవేర్ష్యాశీచింతేతి సామూక్తిన్యాయయావతార ఇత్యప్యాహుః ॥ ౨౭౩ ॥ ౨౭౪ ॥ పారంపర్యత ఇతి ॥ నిజేష్వేమేషులేవంశే - పరంపరాయాః భావః పారంపర్యం అవిచ్ఛిన్నాచారపరం

తిచింతా సాధిష్ఠానాంపండితానాముదేతి ॥ ౨౭౩ ॥ విశ్వా
వసుః ॥ వయస్యాశ్చైవం మహీసురదూషణేషు విజృంభిష్ఠాః ॥
౨౭౪ ॥ పారంపర్యతఆగతోనిజమతే పంథానహాతవ్యఇత్య
ద్వైతంపరిగృహ్యాహంతజగతోమిథ్యాత్వమాచక్షతాం । అ
ధ్యేతుంనిగమానశేషతఇమేకర్మాణినిర్మాతుమప్యాస్తి

ప్రదాయఇతియావత్ తత ఆగతః ప్రాప్తః - పంథాః అద్వైతమార్గః - నహాతవ్యః న త్యాజ్యః - అన్యథా సంప్రదాయవిశుద్ధమార్గస్వీకారేణ హా ప్రత్యవాయస్మరణాదితిభావః - అనేనవస్తునా రామానుజీయానందతీర్థీయమతయోః తాత్త్వికసాంకేతికత్వేన వాంశికసంప్రదాయాగతత్వాభావస్సూచ్యతే - ఇహ హేతోరద్వైతం జీవేశ్వరయోరభేదమతం పరిగృహ్య - ఇమే జగతః మిథ్యాత్వం ఆచక్షతాం బ్రువతాం - ప్రాప్తకాలే లోట్ - అద్వైతపరిగ్రహేణజగన్మిథ్యాత్వం ప్రాప్తకాలమిత్యర్థః - అనేనజగన్మిథ్యాత్వవాదః సంప్రదాయసిద్ధఇతిసూచ్యతే - పరంతునిగమాన్ ఋగాదీన్ అశేషతః ఆమూలాగ్రం అధ్యేతుం - కర్మాణితద్విహితాని - నికామం ఆస్తిక్యాత్ అస్తిపరలోకఇతినిశ్చయాత్ హేతోః నిర్మాతుమపి అనుష్ఠితుంచ

తురాః - ఇతరే మతాంతరస్థాః కేజనాః - ఏతాదృశా అద్వైతితుల్యాః - నకేపీత్యర్థః ॥ ౪౭౫ ॥ శ్రుతీరితి ॥ యద్యపిస్మృతిపిహితం కర్మస్మార్తం ఏషామస్తీతియోగేనసర్వేపి బ్రాహ్మణాః స్మార్తాః తథాపి - స్మార్తపదంపంకజాదివదద్వైతిషుయోగరూఢమితిధ్యేయం అమీస్మార్తాః శ్రుతీః ఋగాదీన్ వేదాన్ అధ్యేతారః బ్రహ్మయజ్ఞంకుర్వాణాః - ప్రతిదినమనుగుణంమంత్రసముదాయంజపితారః జపంకుర్వాణాః - క్రతూన్ జ్యోతిష్టోమాదీన్ - ఆహర్తారః సంపాదయంతః - కిమపిదదితారః యథాశక్తిదానంకుర్వంతః - శ్రాద్ధాని పిత్ర్యాణికర్మాణి - రచయితారోపిసంతః - అననుష్ఠాపకతయా అ

క్ష్యాచ్చతురానికామమితరే కేతావదేతాదృశాః ॥ ౪౭౫ ॥
కించ ॥ శ్రుతీరధ్యేతారః కిమపిజపితారోప్యనుగుణం క్రతూ
నాహర్తారః కిమపిదదితారః ప్రతిదినం ॥ అమీ స్మార్తాః
శ్రాద్ధాన్యపిరచయితారో విధునుతే శ్రుతేరప్రామాణ్యం
ప్రసజదననుష్ఠాపకతయా ॥ ౪౭౬ ॥ కృశానుః ॥ సమంతా
దవలోక్యనిస్తులా అప్యమీవిషయాః కైవ ప్రచురతయా న
శ్లాఘామర్హంతి ॥ ౪౭౭ ॥ అత్రహితత్పదార్థంయథా

ధ్యయనజపహోమదానశ్రాద్ధకర్మానుష్ఠానాప్రయోజకతయా ప్రసజత్ ప్రసజ్యమానం - శ్రుతేర్వేదస్య - అప్రామాణ్యం అప్రమాణత్వం - విధునుతే నిరస్యంతే - తదధ్యయనే తద్విహితకర్మానుష్ఠానేచ తత్ప్రామాణ్యస్య అర్థసిద్ధత్వాదితి భావః - అత్ర వేదాప్రామాణ్యనిరసనవస్తునా అద్వైతినాం వేదప్రమాణకత్వేన తదుక్తజగన్మిథ్యాత్వజీవేశ్వరాభేదవాదయోస్సప్రమాణకత్వం వేదాప్రామాణ్యద్వారా పూర్వోక్తాద్వైతివిషయకాఖిలదూషణానాం శశవిషాణప్రాయత్వంచ సూచితం ॥ ౪౭౬ ॥ సమంతాదితి ॥ నిస్తులాః అసదృశా అపి - శివేభక్తాః శైవాః ప్రచురాః బహులాః యేషు తేషాంభావస్తత్తా తయా హేతునా ॥ ౪౭౭ ॥ అత్రేతి ॥ తదితిపదస్య అర్థం బ్రహ్మే

శ్వరత్వావచ్ఛిన్నం - యథావస్థితం అనతిక్రాంతస్వభావం॥ యథా తథా- అనభిదధానాః అకథయంతస్సంతః ॥ ౨౬౮ ॥ మదనేతి ॥ వీతాః గతాః ఆతంకాః రోగాః దోషరూపాః యస్మింస్తస్మిన్ - మహతాం లోకోత్తరాణాం గుణానాం శేవధౌ నిధౌ - మదనస్య జనకే - పరమపురుషే విష్ణౌ - నిత్యాసక్తాం అతఏవ కమలాం లక్ష్మీమివస్థితాం శ్రుతిం బ్రహ్మకాండం - శూలయోగో గణశూలేనాయుధేనచ ఉపేతే - పశూనాం మూఢానాం పతిః శ్రేష్ఠః అతిమూఢ ఇతి యావత్ - బ్రహ్మనిష్ఠాపిదయో దేవాః సర్వే పశవః తేషాం పతిశ్చ తస్మిన్ - మనోభవస్య మదనస్య దాహకే - అభాగ్యేన ప్రాప్త నపుష్టముణా హాత్రాం స్త్రియమివ - నిహితం నిక్షిప్తం హృదయం అభిప్రాయః యస్యాస్తథోక్తాం

వస్థితమనభిదధానాశ్శైవాః విముహోపి విమోహయంతి ౨౬౮
తథాహి ॥ మదనజనకేపీతాతంకే మహాగుణశేవధౌ పరమపు
రుషే నిత్యాసక్తాం శ్రుతిం కమలామివ । బత పశుపతౌ శూ
లోపేతే మనోభవదాహకే నిహితహృదయాం శైవాజల్పం

శైవాః - జల్పంతి కథయంతి - అత్ర శైవానాం తాత్పర్యమభివర్ణయామః - మహతాం అగుణానాం కామక్రోధాదీనాం శేవధిర్యస్మాత్తస్మిన్ రాగద్వేషాదిజనకే - అతఏవ మదనస్య స్మరవికారస్య జనకే - అతఏవ విశేషేణ ఇతాః ప్రాప్తాః ఆతంకాః తాపాః త్రయః యస్మాత్తస్మిన్ తజ్జనకే - రుక్తాపశంకాస్వాతంక ఇత్యమరః- పరం భృశం అపురుషే అల్పపురుషే - అనుదరా కన్యేత్యాదావివ అల్పార్థేన నఞ్ సమాసః - నిత్యం ఆ ఈషదంశేన సక్తాం - అతఏవ కేచిత్తైషులంపురుషసంబంధజన్యదుఃఖం యస్యాస్తథోక్తామివస్థితాం - కాశ్చిత్తాత్మభువి బ్రహ్మవాతా ఇతి కోశః- అతఏవచ అభాగ్యహతామివ శ్రుతిం- మనసి భవంతీతి మనోభవాః కామదాయః తద్దాహకే - శూలమివ శూలం అజ్ఞాననాశకం జ్ఞానం తేనోపేతే ప్రాప్యే ఇత్యర్థః- పశుపతౌ

పర్యేశ్వరే - నిహితహృదయాంశ్శైవాః జల్పంతీతి ॥ ౨౭౯ ॥ సూ
ర్యాదితి ॥ కమప్యనిర్వాచ్యం సంపదుల్లాసం - ఇత్యాద్యాః సత్యవాచః
హితాః మునీనాం వ్యాసాదీనాం ఫణితీః పురాణవాక్యాని ఆరోగ్యం భా
స్కరాదిచ్ఛేదిత్యాదీని - ఆకలయ్య జ్ఞాత్వాపి తే శైవాః - విష్ణోస్సేవాం
త్యజంతస్సంతః - భవం శివం భవస్య సంసారస్య శివస్య చ హంత యో భేదా
ర్థం భావయంతే - భజంతే - అత్ర తమేవం విదిత్వాతిమృత్యుమేతి నా
న్యః పంథా విద్యతేయనాయ - జ్ఞాత్వా తం మృత్యుమత్యేతి నాన్యః పం
థా విముక్తయే - జ్ఞానాదేవ తు కైవల్యమిత్యాదిభిః బహుశ్రుతిస్మృతి
భిః - జ్ఞానాన్మోక్షః - జ్ఞానం చేశానాదేవేతి శ్రుతిస్మృతిప్రసిద్ధేః భావయం

త్యభాగ్యహతామివ ॥ ౨౭౯ ॥ సూర్యాదారోగ్యమిచ్ఛే
చ్ఛ్రియమపి హుతవహాత్సంపదుల్లాసమిచ్ఛేదీశానాద్జ్ఞానమిచ్ఛే
దనవధివిభవం మోక్షమిచ్ఛేన్ముకుందాత్ । ఇత్యాద్యాస్స
త్యవాచో హితముని ఫణితీ రాకలయ్యాపి విష్ణో శ్శైవాస్సే
వాం త్యజంతో బత భవహతయే భావయంతే భవం తే ॥ ౨౮౦ ॥
అపి చ ॥ తద్విష్ణోః పరమం పదం హి తమసః పారే సదా పశ్యతా
సాంద్రం సూరిగణేన నిర్మలమహానందాత్మకం శాశ్వతం । అ

తేభవ-త ఇతి సుష్ఠూక్తమితి శైవా వదంతి ॥ ౨౮౦ ॥ తదితి ॥ తమసః
పారే అజ్ఞాననాశే సతి తత్ బ్రహ్మ పశ్యతా సూరిగణేన సనకాదిజ్ఞాని
సంఘేన - సాంద్రం - నిర్మలః నిర్దుఃఖః మహాంశ్చానందః ఆత్మా
స్వరూపం యస్య తత్తథా - శాశ్వతం - అత ఏవ పరమం విష్ణోః పదం వైకుం
ఠం - అప్రేప్సంతః అనిచ్ఛంతస్సంతః - బేతాళా నామ భూతాని పి
శాచాస్తైస్సామాళిభిరనిశం సమేతమత ఏవ భీకరం - కించ నశ్వరం చ మహే
శ్వరం శైవం లోకం - అంచితుం ప్రాప్తుం - ఇమే శైవాః వ్యవసితా నిశ్చి
తవంతః - అతిమూఢా ఇతి భావః - వస్తుతస్తు - యస్య బ్రహ్మే చ విష్ణుశ్చ
ఉభే భవత ఓదనః - మృత్యుర్యస్యోపసేచనమిత్యాది శ్రుత్యా వైకారిక
మహాతత్త్రయావాసానాం త్రయాణామపి నశ్వరత్వేన నిర్వికారస

దాశివావాసపరమకైలాసకాంక్షిషు శైవేషూక్తదూషణం ఆరోపిత మేవేతి ధ్యేయం ॥ ౮౮౧ ॥ ౮౮౨ ॥ నిత్యమితి ॥ శుచయః నిర్మలాః - అతఏవ శైవాః - నిత్యం కర్మ స్నానసంధ్యా హోమాదికం - సమ్యగాచరంతి - నిగమాన్ వేదాన్ - శాస్త్రాణి చ అధీయతే - సప్తతంతూనాం యజ్ఞానాం నిచయం - సంతన్వంతి కుర్వంతి - అతిథీన్ భక్త్యా ధిన్వంతి ప్రీణయంతి - అంబయా జగజ్జనన్యా సహితం సాంబం త్ర్యంబకానియిస్యతం మహేశ్వరం - ఆదరాత్ మోక్షసాధనజ్ఞానప్రేప్సవః సదైవాచరంతి - ఈదృశాః లోకోత్తరాః ధర్మాస్సత్కర్మాణియే

ప్రేప్సంత ఇమే సమేతమనిశం బేత్రాళభూతాళిభిః లోకంభీ
కరమంచితుం వ్యవసితా మాహేశ్వరం నశ్వరం ॥ ౮౮౧ ॥ వి
శ్వావసుః ॥ సక్షగుణగ్రహణకుతూహలీభూయాః ॥ ౮౮౨ ॥
నిత్యం కర్మ సమాచరంతి నిగమాన్ శాస్త్రాణి చాధీయతే సంత
న్వంతి చ సప్తతంతునిచయం ధిన్వంతి భక్త్యాతిథీన్ । సాంబం
త్ర్యంబకమర్చయంతి శుచయశ్శైవాస్సదైవాదరాదే
షామీదృశధర్మణాం కతిపయే దోషా విషహ్యాః కిం ॥ ౮౮౩ ॥
అన్యచ్చ శ్రోతవ్యం ॥ ౮౮౪ ॥ స్మరహరపరిచర్యా సాంప్ర
తం తన్యతే యా జనయతి హరిభక్తిం హంత జన్మాంతరే సా । శ

షాం తేషాం ఏషాం శైవానాం - కతిపయే ఏకద్వాః దోషాః - విశేషేణ సహ్యా న భవంతి కింతు తత్సహ్యా ఏవేత్యర్థః - దుష్యంతి పరం నిందయేతి దోషాః దూషకాః గామానుజీయాదయః కతిపయే - న తు సర్వే మతస్థాః విషహ్యానకిమిత్యపి ప్రాహుః ॥ ౮౮౩ ॥ ౮౮౪ ॥ స్మరేతి ॥ సాంప్రతం యా స్మరహర పరిచర్యా శివపూజా తన్యతే - సా ఇదానీంతన శివపూజా - జన్మాంతరే - హరిభక్తిం జనయతి - హంత - సా హరిభక్తిశ్చ - శమితదురితవర్గం యథా తథా - అపవర్గం మోక్షం సూతే - శర్వపూజాం కుర్వతాం ఇహ ఫలహానిః కుతః - న కుతోఽపీత్యర్థః - వాస్తవార్థస్తు - సా శివపూజా - జన్మాంతరే ప్రాక్తనే జన్మని - హరిభక్తిం

జనయత్ ప్రౌఢం భావయతి - అనుమాపయతి - విష్ణుభక్తేశ్శివభక్తి
జనకత్వం శంభురహస్యకాశీఖండాదౌసు ప్రసిద్ధతరం - కించ - సాశివ
పూజా-అపవర్గంసూతే-జ్ఞానజననద్వారేతిభావః ॥ ౭౭౫ ॥ సేతి ॥
యారుద్రభక్తిః-విష్ణావిద్వేషస్యలవస్యాప్యసహిష్ణుః అసహనశీలా -
సారుద్రభక్తిః - భద్రంమోక్షం వితనోతి - యాః దారాః జారాఃక
దాపినస్పృశంతినాభిమృశంతి-తఏవదారాఃభార్యాఃధర్మ్యా యభవంతి
౭౭౬॥ శేషేతి॥మూర్ధాభిషిక్తఃసర్వేభ్యోధికఇత్యర్థః॥౭౭౭॥నాస్తి
క్యమితి॥ విషస్యయోగేనపానేనతుల్యః- ముకుందవిషయఃద్వేషః- నా

మితమరితవర్గంసాచసూతేపవర్గం కృత ఇహాఫలహానిఃపు
ర్వాలాంశర్వపూజాం ॥ ౭౭౫ ॥ పరంతు॥ సారుద్రభక్తిర్వి
తనోతిభద్రంయావిష్ణువిద్వేషలవాసహిష్ణుః। తఏవధర్మ్యా
యభవంతిదారాఃకదాపియాన్నాభిమృశంతిజారాః॥౭౭౬
శేషశాయిపిద్వేషఏవమూర్ధాభిషిక్తోదోషఃపురుషాణాం
౭౭౭॥ పశ్య ॥ నాస్తిక్యమావహతినారకమాతనోతి ప్రౌఢిం
విహంతిపరిలుంపతిసంపదంచ। ఆయుఃక్షిణోత్యుపచినో
తిసమస్తదోషాన్ ద్వేషోముకుందవిషయోవిషయోగతుల్యః॥
౭౭౮ ॥ కృశానుః॥ సత్యమేవతథాపి అవైదికవృత్తిష్వేవ
ప్రయాస్యతాంశివభక్తిమభినయతాంపాషండవిశేషాణాం
వేషఏవభీషయతిహృదయం॥౭౭౯ ॥ శ్రితాభవ్యమార్గా
శ్చితాభస్మశుష్యన్నిటాలాజటాలాస్సుఘటాలాపశూన్యాః॥

స్తిక్యంబౌద్ధత్వం- ఆవహతిజనయతి- నారకంనరకం - ప్రౌఢింప్రాగ
ల్భ్యం-పరిలుంపతినాశయతి-క్షిణోతినిహంతి- ఉపచినోతివర్ధయతి ॥
౭౭౮॥ సత్యమితి॥ అవైదికేషువేదావిహితాసువృత్తిషుకామికాద్యాగ
మోక్తాచారేషు ప్రయాస్యతాంకర్తుమిచ్ఛతాం-పాషండవిశేషాణాం
పండారాఇతిభాషానామ ॥౭౭౯॥ శ్రితేతి॥శ్రితఃఅభవ్యఃఅకుశలఃమా
ర్గఃయైస్తే-చితాయాభస్మనాశుష్యత్ నిటాలంలలాటంయేషాంతే - జ
టాలాఃజటాధారిణః-సుఘటేనశ్రుతిప్రసిద్ధేనఆలాపేనశూన్యాః- అమీ

పాషండవిశేషాః-పిశాచా ఇవ-శ్మశానాగ్నిసఖ్యా సదృశ్యా దృశా వీక్ష
ణేన నిర్దహంతస్సంతః - దిశాసు సర్వాసు భ్రమంతి ॥౯౦॥ ౯౧ ॥
పక్షీకృత్యేతి ॥ మానేన చిత్తసమున్నత్యా వహ్నివ్యాప్యధూమవాన్
పర్వత ఇత్యనుమానేన చ హీనాః- అత ఏవ సిద్ధ్యా ఫల(ప్రా)ప్త్యా పర్వతో
వహ్నిమానిత్యనుమిత్యా చ రహితాః - చకారద్వయమప్యర్థకం- ఇ
మే పాషండాః - లింగస్య శివాచార్యమూర్తేర్ధూమరూపహేతోశ్చ
దర్శనేనైనైవ - గిరిశం శివం పర్వతం చ - పక్షీకృత్య ఇష్టదేవతాం అనుమి
త్యుద్దేశ్యం చ కృత్వా - ధనం కాంక్షితం జయం సర్వోత్కర్షం చ ద్వౌ-

శ్మశానాగ్నిసఖ్యా దృశా నిర్దహంతః పిశాచా ఇవామీ దిశా
సు భ్రమంతి ॥ ౯౦ ॥ కించైషాననిజుగుప్సితా రీతిః॥౯౧
పక్షీకృత్య గిరిశం సిద్ధ్యా రహితాశ్చ మానహీనాశ్చ । ఇచ్ఛం
త్యధిగంతుమిమే ధనంజయం లింగదర్శనేనైవ ॥ ౯౨॥ అ
న్యచ్చాత్ర ॥ ౯౩ ॥ దీర్ఘవక్రనఖరాః ఖరకల్పాః ఉద్ధరం
త ఇహ బాహుయుగం తే ॥ శౌచమాచరితుమప్యసమర్థా నీచ
బుద్ధిహృదయం భ్రమయంతి ॥ ౯౪ ॥ విశ్వావసుః॥ సఖే
గుణ(గ్రా)హిణా నైతే విదూషణీయాః ॥ ౯౫ ॥ శీతోష్ణ
జృంభణసహేష్వజితేంద్రియేషు కష్టోపవాసపరిశుష్కకళేబ

ధనంజయం వహ్నిం చ - అధిగంతుం లబ్ధుమిచ్ఛంతి అత్ర పర్వతే ధూమ
దర్శనాత్ ధూమో వహ్నివ్యాప్య ఇతి వ్యాప్తిస్మృతౌ వహ్నివ్యాప్యధూ
మవాన్ పర్వత ఇతి విశిష్టజ్ఞానాత్పర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమితిర్జా
యత ఇతి న్యాయశాస్త్రసరణిః సూచితా ॥ ౯౨ ॥ ౯౩ ॥ దీర్ఘే
తి॥ దీర్ఘవక్రనఖరాః అయతకుటిలనఖాః ఖరకల్పాః గర్దభతుల్యాః
శౌచమప్యాచరితుమసమర్థాః తే పాషండాః - బాహుయుగముద్ధ
రంతః ఊర్ధ్వబాహవస్సంతః - నీచబుద్ధీనాం హృదయం - భ్రమయం
తి । మోహయంతి ॥ ౯౪ ॥ ౯౫ ॥ శీతేతి ॥ జితేంద్రియేషు - అ
త ఏవ శీతోష్ణజృంభణసహేషు - అమీష్వజటిలేషు - కానప్యనిర్వా

ర్థ్యావిషయిణాం ఉక్తగుణానాం దుష్కరత్వాదితి భావః :- జానీహి గృహాణ ॥ ౯౬ ॥ ౯౭ ॥ క ఇతి ॥ కల్యే ప్రాతరేవ - పుస్తకహస్తాః పంచాంగధారిణః - పర్యటంతి సంచరంతి - ఇమే కే ॥ ౯౮ ॥ ౯౯ ॥ జ్యోతిరితి ॥ ఉత్సర్గాపవాదాత్మభిః సామాన్యవిశేషస్వరూపైః - కల్లోలైః తరంగైః - నిబిడే సాంద్రే - జ్యోతిశ్శాస్త్రపయోనిధౌ - కతిపయాన్ త్రిచతురాన్ కణాన్ లేశాన్ లబ్ధ్వా అధీత్య - కృతార్థాన్ ఇవ తథాభిమన్యమానాః - ఇమే దైవజ్ఞపాశాః జ్యోతిషికాధమాః - గేహం గేహం

> గేహేషు। పుణ్యస్థలాటనపరాః కృతకిల్బిషేషు జానీహి కానపి గు
> ణాన్ జటిలేష్వమీషు ॥ ౯౬ ॥ ఇత్యన్యతో వీక్ష్య సాశంకం ॥
> ౯౭ ॥ క ఇమే పుస్తకహస్తాః కల్యం ప్రాథాయతత ఇతః ప
> ర్యటంతి ॥ ౯౮ ॥ కృశానుః ॥ నిపుణమాలోక్య సపరిహాసం
> ౯౯ ॥ జ్యోతిశ్శాస్త్రమహాపయోదధౌ బహుళతరోత్సర్గా
> పవాదాత్మభిః కల్లోలైర్నిబిడే కణాన్ కతిపయాన్ లబ్ధ్వా
> కృతార్థా ఇవ। దీర్ఘాయుస్సుతసంపదాదికథనైర్దైవ
> జ్ఞపాశా ఇమే గేహం గేహమనుప్రవిశ్య ధనినాం మోహం ము
> హుః కుర్వతే ॥ ౧౦౦ ॥ కించ॥ విలిఖతి సదసద్వా జన్మపత్రం
> జనానాం ఫలతి యది తదానీం దర్శయత్యాత్మదాక్ష్యం । న
> ఫలతి యది లగ్నద్రష్టురేవైష దోషో హరతి ధనమిహైవం

ప్రతిగృహమనుప్రవిశ్య - దీర్ఘాయుస్సుతసంపదాదికథనైః భవదీర్ఘాయుర్భవిష్యతీత్యాదిభిః వాక్యైః - ధనినాం మోహం భ్రాంతిం ముహుః కుర్వతే - ఇమే సర్వజ్ఞా ఇతి బుద్ధిం జనయంతీత్యర్థః ॥ ౧౦౦ ॥ విలిఖతీతి ॥ దైవజ్ఞపాశః - జనానాం సంబంధి - సత్ యథార్థం వా అసద్వా జన్మపత్రం విలిఖతి - సత్ జన్మపత్రం ఫలతి యది - తదా ఆత్మనః - దాక్ష్యం సామర్థ్యం దర్శయతి ప్రకటయతి - అసత్ జన్మపత్రం న ఫలతి యది - తదా లగ్నస్య ద్రష్టుర్వక్తురేవ దోషః మృషావాదిత్వకృతః ఇహేతి ప్రకటయతి - ఏవం ఇహ లోకే ధనం హరతి - హం

త - ధనినామితి శేషః ॥ ౯౦౧ ॥ ప్రమోద ఇతి ॥ పుంసః జనస్య - ప్రమోదో వా ఖేదో వా - విధేః కర్మణః ప్రాక్తనస్య వశాత్ పాకాత్ - ఉపనమతి ప్రాప్నోతి - న తు స్వకథనాదిత్యర్థః - ఇదం సుఖదుఃఖాన్యతర ప్రాప్తిః గుణగా ప్రాక్ అభిహితమేవ ఇతి మిథ్యా కథయతి - ఇష్టస్య సుఖస్య ఆకలనే సంపాదనే అనిష్టస్య దుఃఖస్య పరిహారే చ ఏకం ముఖ్యం యథాతథా నియతార్థానియమేన ఆసక్తానత ఏవ జనాన్ - అసౌ దైవజ్ఞపాశః - మేషాదీనాం రాశీనాం పరిగణనయా సంఖ్యానేనైవ భ్రమయతి తవ జన్మలగ్నాత్ తృతీయే రవేః ప్రవేశాదిష్టం జన్మలగ్నాత్ ప్ర

హంత దైవజ్ఞపాశః ॥ ౯౦౧ ॥ అపి చ ॥ ప్రమోదః ఖేదో వా
పుంస ఉపనమతి పుంసో విధివశాన్మయేదం ప్రాగేవాభిహితమితి
మిథ్యా కథయతి । జనానిష్టానిష్టాకలనపరిహారైకనియతాన్
అసౌ మేషాదీనాం పరిగణనయైః భ్రమయతి ॥ ౯౦౨ ॥ అస్తు
వా తథ్యవాదీ దైవజ్ఞస్తథాపి వ్యథా తద్వచః శ్రవణం ॥ ౯౦౩
అసుఖమథ సుఖం వా కర్మణాం పక్తివేళా స్వహహ నియత
మేతే భుంజతే దేహభాజః । తదిహ పురత ఏవ ప్రాహ వా
మౌహూర్తికశ్చేత్ కథయ ఫలమమీషామంతతః కిం తతస్స్యా
త్ ॥ ౯౦౪ ॥ విశ్వావసుః ॥ ఐహికాముష్మికారంభోపయో

వేశాదనిష్టమిత్యాదినా మోహయతీత్యర్థః ॥ ౯౦౨ ॥ ౯౦౩ ॥ అసుఖమితి ॥ ఏతే దేహభాజః - కర్మణాం ప్రాక్తనానాం పక్తేః పాకస్య వేళాసు - అసుఖం దుఃఖం వా అథవా సుఖం వా నియతం భుంజతే - మౌహూర్తికః జ్యౌతిషికః - తత్ దుఃఖం సుఖం వా పురతః పూర్వమేవ ప్రాహ చేత్ - అహో హి ఆశ్చర్యే - తతః పూర్వకథనాత్ - అమీషాం దేహభాజాం - అంతతః ఆహత్య ఇతి శేషః నిష్కృష్య కిం ఫలం స్యాత్ కథయ కర్మాయత్తమేవ ఫలం భవేదస్య ధాకిరూపిన భవేదిత్యర్థః ॥ ౯౦౪ ॥ ఐహికేతి ॥ ఇహలోకే భవాః ఐహికాః అముష్మికాః పరలోకే భవా ఆముష్మికాశ్చ యే ఆరంభాః కర్మాణి తేషు ఉపయోగినః - కాల

విశేషజ్ఞాపవేనేతిభావః - ఉపాలంభంనిందాం ॥ ౯౦౪ ॥ నేతి॥ న నుహేకృశానో - యత్రదేశే(గ్రా)మే - జ్యోతిషజ్ఞః నాస్తి - తత్రదై వంకర్మనసిధ్యేత్ - పిత్ర్యంకర్మచనసిధ్యేత్ - తారాఃనిత్యనక్ష(త్రా) ణినసిధ్యేరన్ - నవానాంగ్రహాణాంసూర్యాదీనాం - చారాఃమేషాది ప్రవేశాః - నసిధ్యేరన్ - తిధ్యాదయఃప్రతిపదాదయఃతిథయః - ఆది శబ్దేనభాసపీయూనయఃబవాదికరణాదయశ్చ గృహ్యంతే - నసిధ్యే రన్ - యతఃకారణాత్ - ఏషజ్యౌతిషికః. అత్రనిత్యాతారాదిషు- బుధనఃజ్ఞానవాన్ - అత్రదైవాదిపదంతత్తజ్జ్ఞానపరం - సిధ్యతిఘున్

గినోనోపాలంభమర్హంతిజ్యోతిర్విదః ॥ ౯౦౫ ॥ శ్రృణుతావత్ ॥ నదైవంనపిత్ర్యంచకర్మాత్రసిధ్యేన్న యత్రాస్తిదేశేననుజ్యోతిషజ్ఞః । నతారానచారానవానాంగ్రహాణాంనతిథ్యాదయోవాయతోత్రైషబుద్ధః ॥ ౯౦౬ ॥ యచ్ఛసఃస్థితంమాపంక్తికవచశ్రవణంముధేతితన్నిపుణనిరూపణానపణాయంతి ॥ ౯౦౭ ॥ భానోశ్శీతకరస్యవాపిభుజగగ్రాసేపురోనిశ్చితేతీర్థానామటనంజనస్యఘటయేత్తాపత్రయోచ్చాటనం। ఇష్టేప్రాగవధారితేసతిధనేష్టేశ్చలాభోభవేత్తైష్టేచవ్యసనేత్రతత్పరిహృతిఃకర్తుంజపా

టనార్థః - తథాచదైవకర్మాదిజ్ఞానంనఘటేతేత్యర్థః-యతోత్రైషబుద్ధః ఇతిపాఠః ॥ ౯౦౬ ॥ ౯౦౭ ॥ భానోరితి ॥ భానోర్భుజగ(గ్రా)సేసూర్యగ్రహణేవా - శీతకరస్యభుజగ(గ్రా)సేవా - పురఃపుర స్తాత్ - నిశ్చితేసతి - చైత్రాదిదర్శపూర్ణమాసయోః - జ్యౌతిషికేనేతిశేషః - తాపత్రయోచ్చాటనంతీర్థానాంగంగాదీనాంఅటనం. జనస్యఘటయేత్ - కించ - ఇష్టే(ప్రా)గవధారితేసతి - ధృత్యైర్థైర్యస్యలాభః - తుష్టేస్సంతోషస్యలాభశ్చభవేత్ - కష్టేదారుణేవ్యసనేతుదుఃఖే(ప్రా)గవధారితేసతి - అత్రలోకే - తస్యవ్యసనస్యపరిహృతినివారణం - జపాదైర్యైఃకర్తుంక్షమోభవేత్ ॥ ౯౦౮ ॥ అపిస్త్రంభే

తి ॥ అవిస్రంభః అవిశ్వాసః ॥ ౧౦౯ ॥ పుష్టీతి ॥ కుముదసుహృదశ్చం
ద్రస్యపుష్టిప్రౌసౌవృద్ధిఃతయో- పుష్పవంతయోస్సూర్యచంద్రయోః
ఉపరాగౌ గ్రహణే - శుక్రాదీనాముదయః విలయః అస్తమయశ్చ- ఇ
త్యుక్తవిధా అమీసర్వైర్విజ్ఞైర్దృష్టాఃకాలవిశేషాఃదైవజ్ఞనిశ్చితా
ఇతి శేషః - కుంభీ అన్నస్థాలీ పులాకః అన్నకణః తయోర్న్యాయః ఏక
స్యపులాకస్యపక్వతాజ్ఞానాత్ స్థాల్యాఃసర్వస్యాఃపక్వతాజ్ఞానరూపః
తస్మాత్ జ్యోతిర్నయవిదాం - అఖిలేషువచనేషు - నిశ్చలం నిస్సంశ

దైవ్యైఃక్షమాః ॥ ౧౦౮ ॥ అవిస్రంభశ్చ దైవజ్ఞవచనేష్వనుపప
న్నః ॥ ౧౦౯ ॥ పుష్టిః ప్రౌసౌ కుముదసుహృదః పుష్పవంతో
పరాగౌ శుక్రాదీనాముదయవిలయా విత్యమీ సర్వదృష్టాః ॥
ఆవిష్కుర్వంత్యఖిలవచనేష్వత్ర కుంభీపులాకన్యాయా
జ్జ్యోతిర్నయగతివిదాం నిశ్చలం మానభావం ॥ ౧౧౦ ॥ విద్వై
వజ్ఞం గ్రామం విబుధవిధురం భూపతిసభం ముఖం శ్రుత్యాహీ
నం మనుజపతిశూన్యం చ విషయం । అనాచారాం దారాన
పహారికథం కావ్యమపి చ ప్రవక్తృత్వోపేతం గురుమపి సుబు
ద్ధిః పరిహరేత్ ॥ ౧౧౧ ॥ కృశానుః ॥ అస్త్యేవమిత్యన్యతో
వీక్ష్య సాపహాసం ॥ ౧౧౨ ॥ మిథ్యౌషధైర్ఘృతమ్పృషాకకషా
యైరసహ్యలేహ్యగదయథార్థతైలైః ॥ వైద్యా ఇమే వంచితరు

యం - మానభావం ప్రామాణ్యం - ఆవిష్కుర్వంతి ॥ ౧౧౦ ॥ విద్వై
వజ్ఞమితి ॥ శోభనా బుద్ధిర్యస్య సుజనః - విద్వైవజ్ఞం గ్రామం పరిహ
రేత్ త్యజేదితి కర్తృక్రియాపదే ప్రతిద్వితీయాంతం యోజ్యే - విబు
ధవిధురం పండితశూన్యం భూపతిసభం - విభాషా సేనేత్యాదినా హ్ర
స్వః - శ్రుత్యా వేదేన హీనం ముఖం బ్రాహ్మణస్యేతి శేషః - అపగతా
హారికథా యస్మాత్తత్ - ప్రవక్తృత్వాదభీప్సితోపదేశాత్ అపేతం
నివృత్తం తన్మూఢమితి యావత్ ॥ ౧౧౧ ॥ ౧౧౨ ॥ మిథ్యేతి ॥ ఇమే
వైద్యాః - అసత్యౌషధగుళికాకషాయలేహ్యతైలైః - వంచితజనా

నాంరోగిణాంవర్గాఃయైస్తథోక్తాస్సంతః - పిచండం భాండమివ జఠరరూపి
తరం - పరిపూరయంతి ॥ ౯౧౩ ॥ నేతి ॥ వస్తుతః ఏతేషాం ధాతోః
వాతపైత్యశ్లేష్మాత్మకస్య నాడీవిశేషస్య విజ్ఞానం నాస్తి - వైద్యకనయో
శారీరసూత్రస్థానాదౌ గ్రంథే పరిచయః అధ్యయనం నాస్తి - రోగా
ణాం జ్వరమేహాదీనాం తత్త్వస్య యాథార్థ్యస్య అవగతిర్జ్ఞానమపినా
స్తి - వస్తూనాం ఔషధానాం గుణాః శైత్యపైత్యాదయః తేషాం ధీర్జ్ఞా
నం నాస్తి - తథాపి ఏతే స్వయం వైద్యా ఇతి జడాన్ జనాన్ తరళయం
తః భ్రామయంతస్సంతః - అతఏవ మృత్యోర్భృత్యా ఇవేత్యుత్ప్రే

క్ష్ణవర్గాః పిచండభాండం పరిపూరయంతి ॥ ౯౧౩॥ కించ ॥
న ధాతోర్విజ్ఞానం న చ పరిచయో వైద్యకనయే న రోగాణాంత
త్త్వావగతిరపి నో వస్తుగుణధీః । తథాప్యేతే వైద్యా ఇతి తరళ
యంతో జడజనాన్ అసూన్ భృత్యా మృత్యోరివ వసు హరంతే
గదజుషాం ॥ ౯౧౪ ॥ కషాయైరుపవాసైశ్చ నృణాముల్లాఘ
తాం కృతాం । నిజౌషధకృతాం వైద్యో నివేద్య హరతే ధనం ॥
౯౧౫॥ విశ్వావసుః ॥ వయస్య విశ్వోపకారిషు వైద్యేష్వవ
ద్యాని న కల్పయేథాః ॥ ౯౧౬॥ పశ్య పశ్య ॥ మస్తే మస్తరవే
దనాకబళితే మగ్నస్వరేఽంతర్గళం తప్తాయాం జ్వరపావకే
న చ తనౌ తాంతే వ్యాపృతికవ్రజే। దూనే బంధుజనే కృతప్రలప

నా - గదజుషాం రోగిణాం - అసూన్ ప్రాణాన్ - వసు ధనం చ - హ
రంతే ॥ ౯౧౪ ॥ కషాయైరితి ॥ కషాయైః త్రికటుత్రిఫలాదిసారమ
యైః - ఉపవాసైః లంఘనైశ్చ - కృతాం జాతాం - ఉల్లాఘతాం ఆ
రోగ్యం వైద్యః - నిజౌషధకృతాం నివేద్య - ధనం హరతే రోగిణామితి
శేషః ॥ ౯౧౫ ॥ వయస్యేతి ॥ అవద్యాని దూషణాని ॥ ౯౧౬ ॥ మ
స్త ఇతి ॥ మస్తే శిరసి - రోగిణ ఇతి శేషః - మస్తరుజా వేదనయా రోగవి
కారేణ కబళితే ఆక్రాంతే సతి - అంతర్గళం కంఠగర్భే స్వరే మగ్నే
సతి - తనౌ దేహే జ్వర ఏవ పావకః అగ్నిస్తేన తప్తాయాం సత్యాం -

హృషీకాణాం చక్షురాదీంద్రియాణాం ప్రజేశమూహేతాం తేక్షణే
చసతి - దీనేబంధుజనేమాతృపిత్రాదౌకృత ప్రలపనే - ధైర్యం విధా
తుంస్థాపయితుం - కలికాలమయప్రశమనాత్ వైద్యాత్ పరోన్యఃకఃపు
మాన్ శక్తః విద్యతే - నకోపీత్యర్థః ॥ ౯౧౭ ॥ మేతి ॥ అయంవైద్యః
వైద్యకః శాం వైద్యశాస్త్రం - మాబోధిమాజ్ఞాసీత్ - తథాపి విశేష
దర్శితారతమ్యకోవిదః - అఖిలోపిలోకః జనః - ఆమయేషు ప్రాప్తే
ష్వసత్సు - విధేరిలిఖావః - యఃభిషక్ వైద్య ఇతి ప్రథితః ప్రసిద్ధః తమే
వాకారయతి ఆహ్వయతి - తేనకారణేన - ఏషభిషక్ నదూషణీయః ॥

నైధైర్యంవిధాతుంపునఃకశ్శక్తఃకలికాలమయప్రశమనాద్వై
ద్యాత్పరోవిద్యతే ॥ ౯౧౭ ॥ మాబోధి వైద్యకకళామయమా
మయేషు ప్రాప్తేష్వయోభిషగితి ప్రథితస్తమేవ । ఆకారయ
త్యఖిల ఏవవిశేషదర్శీలోకోపి తేనభిషగేష నదూషణీయః ॥
౯౧౮ ॥ కష్టమహోయాకృతోపకారే ష్వగదంకారేష్వకృత
ఘ్న ఏవలోకః ॥ ౯౧౯ ॥ ఇత్థంహికవయఃకథయంతి ॥ ౯౨౦ ॥
నిర్వృత్తాధ్వరకృత్యో బుధ్వా జనహోలికాణాపగోనావి
తంయుద్ధాతణంసుభటంచసిద్ధ విజనోవోఢారమాత్తఫలః ॥
వృద్ధంవారవధూజనంచకితవాన్నిర్విష్టతస్యావనోద్వస్తాతంక
చయశ్చికిత్సకమపిద్వేష్టిప్రదేయార్థినం ॥ ౯౨౧ ॥ కృ

౯౧౮ ॥ కష్టమితి ॥ లోకఃజనః అగదంకారేషు వైద్యేషు విషయే - కృ
తంఉపకారం ఆరోగ్యంహంత విస్మరతీతికృతఘ్నః ॥ ౯౧౯ ॥ ఇత్థమితి ॥
యతఃఇత్థంకవయఃపండితాః ॥ ౯౨౦ ॥ నిర్వృత్తేతి ॥ నివృత్తంసమాపి
తంఅధ్వరకృత్యం యాగక్రియాయస్యసః జన ఇతిసర్వత్రప్రథమాం
తెయోజ్యం - ప్రదేయం వేతనం అర్థతేయాచత ఇత్యర్థినం - స
ర్వత్రద్వితీయాంతేపి శేషణం - ద్వేష్టీతిక్రియాపదమపి సర్వత్రయో
జ్యం ఆపగానదీ - వోఢావాహకః - నిర్విష్టమనుభూతంతస్య వారవ
ధూజనస్య యౌవనం యేనసః - ఆతంకచయః రోగసమూహః - చికి

త్సకమపి వైన్యకమపి॥౭౨౧॥ విమానమితి॥ సోపాలంభం సనిందం యథా తథా॥౭౨౨॥ సఖ ఇతి॥ ఏషాం కవీనాం సంబంధినీం చర్యామాచారం॥౭౨౩ శ్రీనాథేతి ॥ ఇమే కవయః - శ్రీనాథస్య స్తవనే అనుకూలముచితం కవనం ప్రబంధకరణశక్తిః యస్యాస్తాం అతఏవ మనోహారిణీం వాణీం శ్లాఘోరణీం - కదర్యాణాంతు ద్రావణాం కుటిలానాం క్ష్మాపాలానాం - సాక్షాత్కుర్వతే అధీనాం కుర్వతే హా కష్టమితి ఖేదే - అనౌచిత్యేనస్తాం గంవైరమ్యేణ దర్శయతి - సుమతయః అతఏవ జనాః - దేవస్య గ్రామనాథ

శానుః ॥ విమానమగ్రతశ్శ్వానయన్న గ్రతోవలోక్య సోపాలంభం ॥ ౭౨౨ ॥ సఖైత్ర పశ్యకవీనామేషాం శాస్త్రవిప్రతిషిద్ధాంచర్యాం ॥ ౭౨౩ ॥ శ్రీనాథస్తవనానురూపకవనాం వాణీం మనోహారిణీం కష్టం హా కవయః కదర్యకుటిలక్ష్మాపాలసాత్కుర్వతే। దూరోపాహృతసారసైంధవపయోదేవాభిషేకోచితం సంసేకే వినియుంజతే సుమతయశ్శాకాలవాలస్యకిం ॥ ౭౨౪ ॥ కించ॥ స్తువద్భవనివర్తకే సతి హారే కవిస్సూక్తిభిః కరోతి వరవర్ణినీచరితవర్ణనం గర్హితం ॥ అనీతిరవనీపతిర్గృహశునీతనుం మౌక్తికైర్విభూషయతి దేవతామకుటభాగయోగ్యైర్యథా ॥ ౭౨౫ ॥ విశ్వావసుః॥ ఆంతరధ్వాంతహారయః కవయస్త్వయా నాథ శేష్యాః॥

స్య అభిషేకోచితం - దూరాత్ ద్విత్రిశతయోజనదేశాత్ ఉపాహృతం సారసైంధవం గాంగం పయః - శాకాలవాలస్య సంసేకే - వినియుంజతే కిం - న వినియుంజత ఏవ॥౭౨౪॥ స్తువదితి ॥ కవిస్తథా - స్తువతాం భవస్య నివర్తకే హారౌ సత్యపి సూక్తిభిః - గర్హితం నిందితం - వరవర్ణిన్యాః ఉత్తమాంగనాయాః చరితం సంభోగాది తద్వర్ణనం కరోతి - యథా అనీతిః వృద్ధైరశిక్షితః - అవనీపతిః రాజా - దేవతానాం మకుటభాగేష్వయోగ్యైః మౌక్తికైః గృహశున్యాః తనుం - విభూషయతి॥ ౭౨౫ ॥ ఆంతరేతి ॥ ఆంతరస్య మానసికస్య ధ్వాంతస్య అజ్ఞానతిమిర

స్యహరయస్సూర్యాః - నాధిక్షేప్యాః ॥ ౯౬ ॥ కామమితి ॥ కవీనాంకతిచిద్వాచః - లోకే కామం అఫలాః రాజాదివర్ణనేనవ్యర్థాస్సంతు - అతస్సర్గేలోపి - తతోన్యాః - మధురిపోః కథాంసంస్తువంతీతిసంస్తవాః - అతఏవ కామదోగ్ధ్ర్యః వాచస్సంత్యేవ - తేషాం దోషః - అశ్రోత్రియేభ్యః అపాత్రేభ్యః - దత్తం - భూరిదాతుర్మహావదాన్యస్యవిత్తంకించిత్ - కామంవిఫలంభవతు - తతోన్యైః పాత్రేదత్తైఃధనైః - ధన్యతాపుణ్యంభవతి - హిరేవార్థః ॥ ౯౭ ॥ కల్యాణమితి ॥ భగవత్కథాగ్రథనతఃకల్యాణం శ్రేయస్కరంకావ్యంవిధా

౯౬ ॥ కామంవాచః కతిచిదఫలాస్సంతులోకేకవీనాం సంత్యేవాన్యామధురిపుకథాసంస్తవాః కామదోగ్ధ్ర్యః । విత్తం కామంభవతువిఫలందత్తమశ్రోత్రియేభ్యః పాత్రేదత్తైర్భవతిహిధనైర్ధన్యతాభూరిదాతుః ॥ ౯౭ ॥ కల్యాణంభగవత్కథాగ్రథనతః కావ్యంవిధాతుఃకవేస్తస్యైవాంగతయాక్వచిద్రచయతశ్శృంగారవీరాదికం । కోవాదోషోభవితాయదత్రకవితాశీలైస్సమాశ్రీయతే పంథావ్యాసవసుంధరాశ్రుతిభవగ్రంథాదిషుప్రేక్షితః ॥ ౯౮ ॥ కృశానుః ॥ నరస్తుతివిధాతారోనవస్తుత ఇమేబుధైః । శ్లాఘనీయాఇతికవీన్ శాస్త్రాధ్వన్యోవినిందతి ॥ ౯౯ ॥ విశ్వావసుః ॥ ధన

తుఃకర్తుః - తస్యకావ్యస్యైవాంగతయాశృంగారవీరాదికంరసంక్వచిత్ రచయతఃకవేః కోదోషః భవితాభవిష్యతి - యద్యస్మాదత్రలోకే - కవితాశీలైఃకవిభిః - వ్యాసః వసుంధరాశ్రుతిభవః వల్మీకజన్మాతయోర్గ్రంథాదిషు భారత రామాయణాది ప్రబంధేషుప్రేక్షితః అయంపంథాః అంగతయాశృంగారవీరాదివర్ణనం - సమాశ్రీయతే- నతుస్వకల్పితఇత్యర్థః ॥ ౯౮ ॥ నరేతి ॥ నరస్తుతీనాంవిధాతారః - కర్తారఇమేకవయః- వస్తుతస్స్వభావాత్ - ఉక్తవిధాదేవబుధైఃనశ్లాఘనీయాః ఇత్యేవంకవీన్ శాస్త్రాధ్వన్యః - పండితః - విశేషేణ

నిందతి ॥ ౯౨౯ ॥ ధనేతి ॥ ఇదంనరస్తవనరూపందూషణం - అవివేకిభిఃఅవిమర్శిభిః ॥ ౯౩౦ ॥ పద్యైరితి ॥ హృద్యతమైఃపద్యైః - కవయః - పృథ్వీశ్వరాన్ రాజ్ఞః - ప్రాయేణస్తువంతి - కవిభ్యోన్యేకవిత్వదరిద్రాః - అచమత్కారైః అతఏవఅసారైర్వచోభిః - పృథ్వీశ్వరాన్ స్తువంతి - పరంతు - కవీనాంఅన్యేషాంచపద్యానామారంభణేనిర్మాణేశక్తిః సామర్థ్యంఅశక్తిశ్చతాభ్యాంవిహితఃక్లృప్తఃభేదఃవిశేషః అస్తి - నతుకవీనామేవత్వదుక్తదోషఇత్యాహ - నరస్తుతికృతఃదోష

చపలసకలపురుష సాధారణమిదం దూషణ మవివేకిభిః కవి
ష్వేవ కేవలమాధీయతే ॥ ౯౩౦ ॥ పద్యైర్హృద్యతమైస్తు
వంతికవయః ప్రాయోణపృథ్వీపతీనన్యే తాన్ స్తువతేవచోభి
రచమత్కారైరసారైరపి। పద్యారంభణశక్త్యశక్తివిహితో
భేదఃకవీనాంభవత్యన్యేషాంచపరంనరస్తుతికృతోదోషస్తు
సార్వత్రికః ॥ ౯౩౧ ॥ గుణమాలోచ్యసాదరం ॥ ౯౩౨ ॥
ప్రాచేతసవ్యాసపరాశరాద్యాః ప్రాంచఃకవీంద్రాజగ
ద్వందితాస్తే। గోష్ఠీనవీనాపిమహాకవీనాం పూజ్యా గుణజ్ఞై
ర్భువనోపకర్త్రీ ॥ ౯౩౩ తథాహి ॥ మాఘశ్చోరోమయూ
రోమురరిపురపరో భారవిస్సారవిద్యః శ్రీహర్షఃకాళిదాసఃక
విరథభవభూత్యాహ్వయోభోజరాజః। శ్రీదండీడిండిమా
ఖ్యశ్శ్రుతిముకుటగురుర్బిల్హణోభట్టబాణఃఖ్యాతాశ్చాన్యే

స్తుసర్వత్ర ధనచపలేషుభవతీతిసార్వత్రికఏవ ॥ ౯౩౧ ॥ ౯౩౨ ॥ ప్రాచేతసేతి ॥ ప్రాచేతసఃవాల్మీకిఃవ్యాసఃపరాశరశ్చతదాద్యాః తేప్రసిద్ధాః - ప్రాంచఃపురాతనాః - కవీంద్రాః - జగతస్సర్వస్యవందితాః పూజ్యాః - భువనోపకర్త్రీ అతఏవనవీనా ఆధునికీమహాకవీనాంగోష్ఠీసభాపి - గుణజ్ఞైఃపూజ్యైవ ॥ ౯౩౩ ॥ మాఘఇతి ॥ శ్రుతిముకుటగురుర్వేదాంతాచార్యః - ఖ్యాతాఃవాసవదత్తాపరిణయాదికృత్యాప్రసిద్ధాః - అన్యేసుబంధ్వాదయః - సర్వేచకవయః - కృతిభిఃతా

త్రైశ్శిశుపాలవధాదిభిః - విశ్వమాహ్లాదయంతిసంతోషయంతి- యత
స్తతః నవీనాపిగోష్ఠీతి పూర్వేణసంబంధః॥ ౯౩౪॥ ౯౩౫॥సంపదితి॥అ
నఘయోరితిపదద్వయం తేసర్వత్రయోజ్యం - సంపత్ నిర్మదః మదరహంకా
రరాహిత్యంచతయోస్సామానాధికరణ్యం ఏకత్రస్థితిం - విబుధోత్తం
సానాంపండితశ్రేష్ఠానాం ప్రశంసాయాః స్తుతేః ఆస్పదం - కథయంతి
జనాఇతి శేషః - పదచతుష్టయం ప్రతిపదద్వయంతంయోజ్యం- విబుధోత్తం

సుబంధ్వాదయ ఇహకృతిభిర్విశ్వమాహ్లాదయంతి ॥ ౯౩౫ ॥
పరంతు॥ సంపన్నిర్మదభావయోరనఘయోస్సాహిత్యపాం
డిత్యయోస్సామర్థ్యాన్యజనోపకారకతయోస్సామ్రాజ్య
దాక్షిణ్యయోః। ఔదార్యప్రియవాదయోశ్చకథయంత్యా
చార్యవిజ్ఞానయోస్సామానాధికరణ్యమేవవిబుధోత్తంసాః
ప్రశంసాస్పదం ॥ ౯౩౬ ॥ ఇదంచావధేయం॥ ౯౩౭ ॥ ప్రణ
తచరణరేణుష్విష్ణుచిత్తౌశఠమథనస్స్వరసోమునిస్సుభూతః। మ
ధురకవిగితోపరేచధన్యాః కతినపునంతిజగంతిసూక్తిపూరైః॥
౯౩౮ ॥ కృశానుః ॥ పరతోవిమానం ప్రస్థాప్య పార్శ్వతో
దృష్ట్వా ॥ ౯౩౯ ॥ పశ్యైతానాగ్రహిణఃపురుషాన్ య ఏ
తేవ్యర్థమేవన్యాయగ్రంథసంతతచింతనేనవిశ్రామ్యంతి
౯౪౦ ॥ తథాహి ॥ కర్మబ్రహ్మవిచారణాంవిజహతోభోగా
పవర్గప్రదాంఘోషంకంచనకంఠశోషఫలకంకుర్వంత్యమీ

సాః ప్రశంసాస్పదం ఇతిపాఠేతు - జనాఇతిన శేషపూరణం- ఉపకార
కతాఉపకారకకరణం - ఔదార్యందాతృత్వం ॥ ౯౩౬ ॥ ౯౩౭
౯౩౮ ॥ ౯౩౯ ॥ పశ్యేతి ॥ ఆగ్రహిణః కలహాయమానాన్ - విశ్రా
మ్యంతిఖిద్యంతి ॥ ౯౪౦ ॥ కర్మేతి ॥ అమీతార్కికాఃన్యాయవిదః -
భోగాపవర్గప్రదాంకర్మవిచారణాంమీమాంసాశాస్త్రం బ్రహ్మవి
చారణాంవేదాంతశాస్త్రంచ - విశేషేణజహతస్సంతః - కంచనదుర
భిధేయం - అతఏవకంఠశోషఫలకం - ఘోషంకోలాహలం - కుర్వంతి

నిష్ఫలత్వం ప్రపంచయతి - ప్రత్యక్షం ప్రత్యక్షప్రమాణం తద్విచార ఇత్యర్థః - ఏవమగ్రేఽపి - న పునాతి - పీలూనాం పరమాణూనాం ఛటా రాశిః - పాపాని నాపహరతే - వ్యాప్తిర్నావతి - అనుమితిర్న పాత్యేవ - పక్షతా నో రక్షతి - ప్రత్యక్షాదయస్తార్కికప్రసిద్ధాః ॥౧౪౦॥ హేతురితి ॥ కించ - అనుమితౌ పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదిసంభావనాయాం విశిష్టస్య సాధ్యవ్యాప్తిమతః ధూమాదేః ధీః పర్వతాదౌ వ్యాప్తిత్వజ్ఞానం వహ్నివ్యాప్యధూమవాన్పర్వత ఇత్యాదిరూపమేవ హేతుః - జ్ఞానయోః వహ్నివ్యాప్యో ధూమః ధూమవాన్పర్వత ఇత్యాద్యాకా

> తార్కికాః । ప్రత్యక్షం న పునాతి నాపహరతే పాపాని పీలు
> చ్ఛటా వ్యాప్తిర్నావతి నైవ పాత్యనుమితిర్నో పక్షతా ర
> క్షతి ॥ ౧౪౧ ॥ హేతుః కించ విశిష్టధీరనుమితౌ న జ్ఞానయుక్తం
> మరుత్త్వాచో నేతి చ మోహవాదముఖరా నైయాయికా
> శ్చేద్బుధాః । మేషస్యాండమియత్ఫలం బలిభుజో దంతాః కి
> యంత ఇత్యేవం సంతతచింతనైః శ్రమజుషో న స్యుః కథం
> పండితాః ॥ ౧౪౨ ॥ విశిష్యైతస్య శుష్కతార్కికరీతిర్వై వె
> దికానాముపహాసాస్పదం ॥ ౧౪౩ ॥ శృణు తావత్ ॥ న జగ్ధు
> త్యామ్నాయం స్వశతేన తరంగాన్యపి సకృత్పురాణం నాధీ

రకయోః యుక్తం ద్వయం తు న హేతుః - మరుత్ వాయుశ్చేత్ త్వాచః త్వగింద్రియగ్రాహ్యః న - ఇత్యుక్తప్రకారేణ మోహాయుక్తేన వాదేన ముఖరాః కలహాయమానాః - నైయాయికాః బుధాశ్చేత్ పండితా యది స్యుః - మేషస్యాండం ఇయంతి ఫలాని యస్య తథోక్తం ఏతత్సంఖ్యాకఫలపరమాణమితి - బలిభుజః కాకస్య దంతాః కియంతః ఇత్యేవం సంతతం చింతనైః పరిశీలనైః - శ్రమజుషః జనాః - పండితాః కథం న స్యుః - కింతు పండితా భవేయురేవేత్యర్థః - ఉభయత్ర ఫలాభావావిశేషాదితి భావః ॥ ౧౪౨ ॥ విశిష్యేతి ॥ శుష్కా నిష్ఫలా ॥ ౧౪౩ ॥ నేతి ॥ నిహాతం పరిత్యక్తం పరలోకార్థం యతనం ప్రయత్నః యేన సః - అత ఏవ అ

సౌత్రాన్త్రికః - ఆమ్నాయం వేదం శిక్షావ్యాకరణస్య ర్వైహ్యక్రయనా
ర్థకాః - తస్య వేదస్య అంగాని శిక్షాదీని - పరేషాం పరిభవార్థాభిః
ఉక్తిభిరుపలక్షితం స్వస్య దర్పం వదన్తః - సర్వేగాయుర్వ్యయయన్తి యథా
వదన్తి ॥ ౨౪౨ ॥ ప్రయత్నైరితి ॥ అస్తోకైరనల్పైః ప్రయత్నైః
పరిచితాని అభ్యస్తాని పుత్రస్య ప్రకరణాని యైస్తే - కతిపయేషాం ప
దానాం అవచ్ఛేదకాదిశబ్దానాం ఓఘేన - వాచః వాగింద్రియస్య - ప
రంపరయా - వినర్తకాః - అత ఏవ వాచాటాః బహుగర్హ్యవాచః - సం
డిమానాధాః ఏతే నైయాయికాః - సభాయాం ఘటపటాదిశబ్దాన్

తేన గణయుః కింపర్యుత్తిగణం । వదన్తో యుక్తం తర్కేణ పరపరి
భవార్థోక్తిభిః సౌనయుక్త్యం దుస్సర్వం నిహత్య సంలోకా
ర్థయన్తః ॥ ౨౪౩ ॥ అపిచ ॥ ప్రయత్నైరస్తోకైః పరిచిత
మతకర్కప్రకరణాః పరం వాచోవశ్యాః కతిపయపదౌఘేన వి
వదతః । సభాయాం వాచాటాః ప్రస్ఫుటికటు రటంతో ఘటప
టాన్ న లజ్జంతే మందాస్స్వయమపి తు జిహ్రేతి విబుధః ౨౪౪
విన్యాసః ॥ వయస్యపి విధో పాయ విధాయ కార్యానస్త
థ్వాః ॥ ౨౪౫ ॥ శృణు ॥ మోహం రుణద్ధి విమలీకురుతే చ బు
ద్ధిం సూతే చ సంస్కృతపదవ్యవహారశక్తిం । శాస్త్రాంతరా
భ్యసనయోగ్యతయం వ్యనక్తి తర్కశ్రమో న తనుతే కమిహోపకా

స్ఫుటికటుకర్ణకఠోరం యథా తథా - రటంతః శబ్దాయమానస్సంతః -
స్వయం న లజ్జంతే - అపి తు కింతు - విబుధః జిహ్రేతి లజ్జతే - ఏతాన్ దృ
ష్ట్వేతి శేషః ॥ ౨౪౪ ॥ ౨౪౫ ॥ మోహమితి ॥ తర్కే శ్రమః - తర్కశా
స్త్రాభ్యాస ఇత్యర్థః - యతః - మోహం బుద్ధిమాంద్యం - రుణద్ధి వా
రయతి - అత ఏవ బుద్ధిం విమలీకురుతే - సంస్కృతైః సదైః వ్యవహారే
భాషణే శక్తిం చ సూతే జనయతి - శాస్త్రాంతరాణాం వ్యాకరణాద్యన్య
శాస్త్రాణాం అభ్యసనే యోగ్యతాం వ్యనక్తి - తతః - ఇహ అస్యాం గాథ్యే
తి - కం ఉపకారం న తనుతే న కరోతి ॥ ౨౪౬ ॥ ప్రాయ ఇతి ॥ శా

వైః కావ్యాఖ్యా సానుసంధానైః - గమితం వయః యౌవనం యస్య తస్య - పాణినీయస్య వ్యాకరణస్యైవ అంబురాశేః - పారజ్ఞస్యాపి - సభాయాం వాదస్య శాస్త్రీయచర్చాయాః ఆరంభే ఏకం వాక్యం వదితుం వక్తుం మనః యస్య తస్య - అపరికలితన్యాయశాస్త్రస్య పుంసః జనస్య - జిహ్వా రసనా - ప్రాయః అధికం ప్రహ్వా నమ్రా వాక్యాన్యేతి యావత్ భవతి - హా కృశానోక్తియతీం యావతీం అనిర్వాచ్యామితి యావత్ - కష్టాం అవస్థాం - పశ్య ॥ ౯౪౭ ॥ ౯౪౮ ॥ అపరీక్షితేతి॥ అపరీక్షితాని అపరిశీలితాని లక్షణాని అసాధారణధర్మాః ప్రమాణాని ప్రత్యక్షాదీని చ యైస్తైః - అపరామృష్టాని అవిచారితాని పదార్థానాం

పకారం ॥ ౯౪౬ ॥ తథాహి ॥ ప్రాయః కావ్యైర్గమితవ
యసః పాణినీయాంబురాశేః పారజ్ఞస్యాప్యపరికలితన్యా
యశాస్త్రస్య పుంసః। వాదారంభే వదితుమనసో వాక్యమే
కం సభాయాం ప్రహ్వా జిహ్వా భవతి కియతీం పశ్య కష్టామవ
స్థాం ॥ ౯౪౭ ॥ కిం బహునా ॥ ౯౪౮ ॥ అపరీక్షితలక్షణ
ప్రమాణైరపరామృష్టపదార్థసార్థతత్త్వైః। అవశీకృ
తజైత్రయుక్తిజాలైరలమేతైరనధీతతర్కవిద్యైః॥ ౯౪౯॥
నిరూప్య ॥ అద్భుతస్తర్కపాథోధిరగాధో యస్య వర్ధకః।

ద్రవ్యగుణాదీనాం సార్థస్య సమూహస్య తత్త్వాని యాథార్థ్యాని యైస్తైః - అవశీకృతాని జైత్రాణి జయశీలాని యుక్తీనాం జాలాని యైస్తైః - అనధీతతర్కవిద్యైరేతైః పండితైరలం - ఏతేషామభావ ఇత్యర్థః ॥ ౯౪౯ అద్భుత ఇతి। అగాధః దురవగాహః - తర్క ఏవ పాథోధిః సముద్రః - అద్భుతః ఆశ్చర్యకరః - యతః తమసా తిమిరేణ రాహుణా వా అజ్ఞానేన చ స్పృష్టః న భవతీత్యతమస్స్పృష్టః - అక్షాణీంద్రియాణ్యేవ పాదాః కిరణాః యస్య సః - అక్షం నేత్రం ఇంద్రియం పాదే చరణే యస్య సః - గౌతమనామా అకళంకానాం నిష్కళంకానాం నిరపవాదానాం చ కళానాం షోడశాంశానాం విద్యానాం చ నిధిః చంద్రః పండితశ్చ - యస్య తర్కపా

గ్ధోదధేః వర్ధకః - అతోఽద్భుత ఇతి సంబంధః - ప్రసిద్ధసముద్రవిపర్య
యాశ్చర్యం ॥ ౯౫౦ ॥ ౯౫౧ ॥ జ్ఞానేతి ॥ జ్ఞానాబ్ధిః స ఇతి చ సర్వత్ర
యోజ్యం - అత్ర చ కణాదయః తర్కకర్తారః బహవః నవ్యాః శిరోమణ్యా
దికర్తారశ్చ - హృదయస్యాంధకారం అజ్ఞానం - నిరుంధతే వారయం
తి ॥ ౯౫౨ ॥ ౯౫౩ ॥ మీమాంసకా ఇతి ॥ మీమాంసాం జానంతీతి మీ
మాంసకాః - కతిచిద్బుధాః - అత్ర మిళంతి వర్తంతే - వేదస్య ప్రామా
ణ్యస్య సాధనం స్థాపనం కుర్వంతీతి తత్కృతోఽపి - తే మీమాంసకాః అభి

అక్షపాదో తమస్స్రష్టృత్వకళంకకళానిధిః ॥ ౯౫౦ ॥
పునరాలోచ్య సన్నాఘుం ॥ ౯౫౧ ॥ జ్ఞానాబ్ధిరక్షచరణః కణ
భక్షకశ్చ శ్రీపతిలోప్యుదయన స్వచవర్ధమానః । గంగే
శ్వరశ్శశధరో బహవశ్చ నవ్యా గ్రంథైర్నిరుంధత ఇమే హృద
యాంధకారం ॥ ౯౫౨ ॥ కృశానుః ॥ అపరత్ర వ్యాస
యానమానయన్న గ్రతో నిర్వణ్యేనసోపాలంభం ॥ ౯౫౩ ॥
మీమాంసకాః కతిచిదత్ర మిళంతి వేదప్రామాణ్యసాధనకృ
తోఽపి న తేఽభివంద్యాః । ఉద్ఘోషితోఽప్యుపనిషద్భిరశేషశేషీ
బ్రహ్మైవ నాభ్యుపగతః పురుషోత్తమో యైః ॥ ౯౫౪ ॥ విశి
ష్య చ మీమాంసగోష్ఠ్యాం వి శ్రుతాశ్శబరాదయశ్శబరా ఇవ
భగవద్భక్తానాం వినిందనీయాః ॥ ౯౫౫ ॥ తే మీమాంసా
శాస్త్రే లోకప్రసిద్ధాస్సర్వేషీణాం నెహిరే నైవ సత్త్వాం। చై

వందితుం యోగ్యా అభివంద్యా న భవంతి - యతః అశేషస్య ప్రపంచ
స్య శేషీ గురురితి ఉపనిషద్భిరుద్ఘోషితః శబ్దాపితః పురుషోత్తమః నారా
యణాత్మాపి బ్రహ్మైవ జగజ్జన్మాదికారణం - నాభ్యుపగతః నాంగీకృ
తః - కర్మైవ జగజ్జన్మాదికారణమితి తత్సిద్ధాంతాదితి భావః ॥ ౯౫౪ ॥
విశిష్యేతి ॥ శబరః మీమాంసాసూత్రభాష్యకర్తా ఆదిర్యేషాం తే - శబ
రాః కిరాతా ఇవ ॥ ౯౫౫ ॥ త ఇతి ॥ మీమాంసాశాస్త్రస్య లోకేన వి
జ్ఞానేన ప్రసిద్ధాః - తే అపి ఇతి శేషః - మాంసాశాని మృగాదిమాంసభక్షా

దకాని అస్త్రాణి బాణాదీని యస్య తస్మిన్ లోకే కిరాతజనే ప్రసిద్ధాశ్చ : తే మీమాంసకాః - విశ్వం ప్రపంచం - విగతః ఈశ్వరః యస్య తథోక్తం మన్యమానాస్సంతః - సదైషాం ఋషీణాం వసిష్ఠాదీనాం సత్తాం స్థితిం న సహంతే నేచ్ఛంతి స్మ - దేవతానాం అగ్నీషోమాదీనాం చైతన్యస్య దేహేంద్రియాదేః స్తోత్రనః - అపహ్నవం మిథ్యాత్వం - చక్షుష్యవ స్తూపకసంస్మ - నవమాధ్యాయోక్తదేవతానాం విగ్రహాదిపంచకనిరాకరణాదితి భావః ॥ ౧౨౮ ॥ నిగమేతి ॥ నిగమానాం వేదానాం అర్థస్య నిర్ధారణం న్యాయసహస్రేణ నిష్పన్నస్మిన్ బద్ధాదరేషు - మీమాంసన్యాహ్యాధ్యాః సా సన్నద్ధో భవ - రూపగాథామితి శేషః ॥ ౧౨౯ ॥ ఆదావితి ॥ ఆదౌ ప్రథమతః - ధర్మే దర్శపూర్ణమాసాదౌ - ప్రథితం

> తస్యాప్యపహ్నవం దేవతానాం చక్రుర్విశ్వం వీశ్వరం మన్యమానాః ॥ ౧౨౮ ॥ విశ్వావసుః ॥ నిగమార్థనిర్ధారణబద్ధాదరేషు మీమాంసకేషు మాసన్నహ్యాధ్యాః ॥ ౧౨౯ ॥ కృశానుః ॥ ఆదౌ ధర్మే ప్రమాణం ప్రథితమథ భిదాం శేషతాం చ ప్రయుక్తిం పౌర్వాపర్యాధికారౌ తదనుబహువిధం చాతిదేశం తథోహం । బాధం తంత్రం ప్రసంగం నయనయనశతైస్సమ్యా

ప్రసిద్ధం - ప్రమాణం అగ్నిహోత్రం జుహుయాదిత్యాది శ్రుతిం అథభిదాం ధర్మాణాం భేదం - అథ శేషతాం అంగత్వం - అథ - ధర్మాణామితి సర్వత్ర ద్వితీయాంతేనాన్వయ్యం - ప్రయుక్తిం ప్రయోగం - పౌర్వాపర్యం క్రమం అధికారం ఫలం బహువిధం - అతిదేశం ప్రకృతికర్మసాదృశ్యం - ఊహం మంత్రాదీనాం వికృతౌ కర్మణి లింగవచనపరిణామేన ఉచ్చారణం - బాధం అతిదేశేన ప్రాప్తస్య బాధం - తంత్రం సకృత్ప్రయోగేణ సకలానేకోపకారకత్వం - ప్రసంగం అర్థైకసిద్ధిం చ - ఏతాన్ - నయాః తత్తదధికరణప్రతిపాద్యన్యాయాః ఏవ నయనాని తేషాం శతైః దశదశభిః - సమ్యక్ ఆలోచయద్భిః విచారయద్భిః - మీమాంసకేభ్యః భిన్నాః అన్యే - భువి కే బుధాః - వేదస్య అర్థాంస్ప్రతిపాద్యనిణాం

యైకత్వరూపాం - విదధతి - ప్రమాణాదీని ద్వాదశాధ్యాయనామాని
అతిదేశాధ్యాయాస్సప్తమాష్టమాద్యావపీత్యపి బోధ్యం ॥ ౯౮ ॥ ప
శ్యేతి ॥ శాసనం శాస్త్రం న్యాయః ఆజ్ఞా చ ॥ ౯౯ ॥ నైయ్యాయికా
ఇతి ॥ నైయ్యాయికాదయః క్రమేణ తార్కిక వైయ్యాకరణ వేదాంతినః
వాద ఏవ ఆహవః యుద్ధం తస్మిన్ - జైమినీయస్య మీమాంసాశాస్త్రీ
యస్య న్యాయస్య ఉపరోధే బాధకే సతీత్యర్థః - మానముద్రాం బి
భ్రతి - తన్న్యాయోల్లంఘనేన కిమపి న వదంతీత్యర్థః ॥ ౧౦౦ ॥ ౧౦౧

గాలోచయన్న్యైః భిన్నా మీమాంసకేభ్యో విదధతే భువి కే సా
దరం వేదరక్షాం ॥ ౯౮ ॥ పశ్య తావద్భగవత ఇవ జైమినిము
నేశ్శాసనం వైదికైస్సర్వైరప్యనతిక్రమణీయం ॥ ౯౯ ॥ త
థాహి ॥ నైయ్యాయికా వా నను శాబ్దికా వా త్రయీశిరస్సు
శ్రమశాలినో వా । వాదాహవే బిభ్రతి జైమినీయన్యాయో
పరోధే సతి మానముద్రాం ॥ ౧౦౦ ॥ యచ్చ మీమాంసకే
ష్వనోషోద్ఘాటనం తత్ర తావదవధేహి ॥ ౧౦౧ ॥ భగవదన
భ్యుపగమనం దైవతచైతన్యనిహ్నవశ్చైషాం । కర్మశ్రద్ధా
వర్ధకతత్ప్రాధాన్యప్రదర్శనాదేవ ॥ ౧౦౨ ॥ పునరా
లోచ్య సబహుమానం ॥ ౧౦౩ ॥ ఆగమరూపవిచారిణ్యధిక
కరణసహస్రశిక్షితవిపక్షే । స్వామిని జైమినియోగిన్యపి రజ్య

భగవదితి ॥ ఏషాం - భగవతః ప్రపంచేశ్వరస్య అనభ్యుపగమనం అనంగీ
కరణం - దైవతానాం చైతన్యస్య నిహ్నవశ్చ ద్వయం - కర్మణి శ్రద్ధా
యాః వర్ధకం యత్ తస్య కర్మణః ప్రాధాన్యం తస్య ప్రదర్శనాదే
వ భవతి - న వస్తుత ఇత్యర్థః ॥ ౧౦౨ ॥ ౧౦౩ ॥ ఆగమేతి ॥ ఆగమస్య
వేదస్య రూపం విధ్యర్థవాదమంత్రాద్యాత్మకం స్వరూపం విచార
యతీతి విచారిణీ - ఆగమైః రూపస్య స్వస్వరూపస్య విచారః అస్యాస్తీతి వి
చారిణీ చ - అధికరణానాం న్యాయానాం సహస్రేణ - అధికేన రణా
నాం యుద్ధానాం సహస్రేణ చ - శిక్షితాః విపక్షాః శాస్త్రాంతర పూర్వ

పక్షౌః శత్రవశ్చయేనతస్మిన్ - జైమినియోగిని - స్వామిన్యపిభగవతీశా నిపాతానామనేకార్థత్వాదపేరివార్థః - స్వామిని జైమినియోగిన్య పీత్యపిశబ్దార్థ ఇతివా- అస్మదీయం హృదయం- రజ్యతి ॥ ౨౫౪ ॥ శబరేతి ॥ శబరః మీమాంసాభాష్యకర్తా - కుమారిలః భట్టః- గురుః ప్రభాకరః-అన్యే అప్పయదీక్షితాదయః-తంత్రం మీమాంసాశాస్త్రం ॥ ౨౫౫॥ ౨౫౬ ॥ టిడ్ఢేతి ॥ టిడ్ఢాణఞ్ద్వయసజితి సూత్రైకదేశః - దఘ్నఞ్మాత్రచ్ తయప్ ఠక్ ఠఞ్ కఞ్ క్వరప ఇతి శేషాంశః- తిప్తస్ఝిసిప్థస్థమిబ్వస్మ

తిహృదయ మస్మదీయ మిదం ॥ ౨౫౪ ॥ కించ ॥ శబరకుమా
రిలగురవో మండనభవదేవపార్థసారథయః। అన్యేపివిశ్వ
మాన్యాజయంతిసంత్రాయమాణతంత్రాస్తే ॥ ౨౫౫ ॥
అస్త్వితిపిమానంగమయన్ పార్శ్వేతోదృష్ట్వాసాపహాసం ॥
౨౫౬ ॥ టిడ్ఢాణఞ్ద్వయసచ్ఛ్వటాజసిజసాంతి ప్స్ఝసిప్థస్థమిబ్వ
స్మశ్చానచిచష్టునాష్టురత ఇఞ్నశ్శోఫ్ఛట్య్చోంత్యాదిటి। లోపో
వ్యోర్వలివృద్ధిరేచియచిభందాధాఘ్వదాప్ఝ్షలావి
త్యైతేదివసాన్న యంతికేతిచిచ్ఛబ్దాపరంతఃకటూన్ ॥
౨౫౭ ॥ కించ ॥ సూత్రైః పాణినికీర్తితైర్బహుతరైర్ని
ష్పాద్యశబ్దావళిం వైకుంఠస్తవమప్యమారచయితుం వంధ్యశ్ర
మాశ్శాబ్దికాః । పత్న్యాపన్న మహాతాశ్రమేణవివిధాపూ

సిత్యస్యైకదేశః - తాతాం ఝథాసాథాం ధ్వమిడ్వహిమహిఙితి శేషాంశః- ఇత్యుక్తప్రకారాన్ కటూన్ పరుషాన్ అక్షరాన్ కటీచిచ్ఛబ్దాపరంతస్సంతః- ఏతే వైయాకరణాః- దివసాన్నయంతి ॥ ౨౫౭॥ సూత్రైరితి ॥ పాణిని నామునినా కీర్తితైః నిర్మితైః- బహుతరైః సూత్రైః ధాతూత్తరం ప్రత్యయవిధాయకైః కర్తరికృదిత్యాదిభిః-శబ్దానాం రామకృష్ణేత్యాదీనాం ఆవళిం సమూహం - నిష్పాద్య ఆవిర్భావ్య- వైకుంఠస్య విష్ణోః స్తవం రచయితుం అక్షమాః గద్యపద్యాన్యతరాత్మానాం నిర్మాతుం అశక్తాః- అతఏవ వంధ్యశ్రమాః వ్యర్థాయాసాః శాబ్దికాః వై

వైయ్యాకరణాః - వివిధైరపశబ్దైఃఅగ్ర్యం శ్రేష్ఠంసూపాన్వితంఅన్నం పక్త్వా-మితంఅల్పంబలంశక్తిఃయేషాం తానతథవఆఘ్రాతుమపికిముత భోక్తుమిత్యపిసూచయతి- అతఏవ - మందాగ్నీన్ క్షుద్రహితాన్ జనాన్- అనురుంధతేఅనుసరంతీతితత్సదృశాభవంతీత్యర్థః ‖ ౧౬౮ ‖ మహీతి ‖ మహ్యాఃభువః ఆభరణేషు ‖ ౧౬౯ ‖ కృతేతి ‖ కృతమరితని రాకరణం వేదాంగత్వాదితిభావః - వ్యాకరణంఅధీయానఃపఠంశ్చతు రధీఃకుశలబుద్ధిఃవైయ్యాకరణః - బుధజనస్యగణనావసరే - కనిష్ఠికాం అంగుళిమేవ- రంజయతీసఏవ ప్రథమఇత్యర్థః ‖ ౧౭౦ ‖ పాతంజలఇ

పాగ్ర్యసూపాన్వితం మందాగ్నీననురుంధతేమితబలానా
ఘ్రాతుంపక్త్వాపశబ్దైర్ ‖ ౧౬౮ ‖ విశ్వావసుః ‖ మహ్యాభ
రణేష్వమీ వైయ్యాకరణేషుభవాన్మాఘ్న కలయదోషశకలం ‖
౧౬౯ ‖ యతః ‖ కృతమరితనిరాకరణంవ్యాకరణంచతుర
ధీరధీయానః ‖ బుధజనగణనావసరేకనిష్ఠికామేవశైషరంజ
యతి ‖ ౧౭౦ ‖ కించ ‖ పాతంజలేపిష్ణుపదాపగాయాః
పాతంజలేచాపిచయేవగాహం ‖ ఆచక్షతే శుద్ధిదమాప్ర
సూతేరాచక్షతేరిత్థమఘోక్షజేచ ‖ ౧౭౧ ‖ అపిచ ‖ నృణామ
నభ్యస్తఫణాభృదీశగిరాందురాపాబుధరాజగోష్ఠి ‖ అబుద్ధ

తి ‖ మౌర్ఖ్యాద్విదః - పతంజలేశ్శేషస్యేదం పాతంజలం శబ్దభాష్యంతస్మిన్ - విష్ణుపదాపగాయాఃగంగాయాఃజలేచేత్థంఅధోక్షజేవిష్ణౌచ పాతంప్రవేశంఅవగాహంస్నానంమనఃప్రవేశంచభజనమితి యావత్ ఆప్రసూతేర్జన్మారభ్య - ఆచక్షతేమరణపర్యంతంచ- శుద్ధిదం ఆచక్షతే - భాష్యపఠనంగంగాస్నానంవిష్ణుభజనంచత్రయం ఆజన్మామరణంశుద్ధిప్రదానేతుల్యమితివదంత్యేతీత్యర్థః ‖ ౧౭౧ ‖ నృణామితి ‖ అనభ్యస్తాఫణాభృదీశస్యపతంజలేః గీర్భాష్యంయైస్తేషాం - నృణాం- పండితానాం - బుధరాజగోష్ఠీపండితశ్రేష్ఠసభా - అబుద్ధా అనభ్యస్తాచాపశ్రుతేర్థానువేదస్యపద్ధతిమార్గఃయైస్తేషాం , నృణాం

ఉద్వృత్తః యుద్ధాయ సన్నద్ధః యోధానాం సార్థః సంఘః యస్యాం సా
యుద్ధస్య క్షమా భూమిరివ - మరాపామప్రవేశా ॥ ౯౭౨ ॥ అస్వీ
కృతేతి ॥ అస్వీకృతం అననుభూతం వ్యాకరణమేవ ఔషధం యైస్తేషాం
పుంసాం వాచి సుగాఢం అపాటవం పటుత్వశూన్యతా - అస్తీతి శేషః - ఆ
తురః కస్మింశ్చిదేకస్మిన్ శబ్దే తూక్తే సతి - వపుః - స్వైరం భృశం స్విద్యతి
వేపతే కంపతే చ ॥ ౯౭౩ ॥ కథమితి ॥ శతకోటిర్వజ్రం పాణౌ యస్య తేన
ఇంద్రేణ శతకోట్యాదిభిశ్చ గదితాత్ గదితాచ్చ ఉక్తాత్ ఉక్తాత్ వ్యా
కరణాత్ పాణినినామునినా ఏకేన గదితమేవ వ్యాకరణం - ఆద్రియ

చాస శ్రుతిపద్ధతీనాం యుద్ధక్షమేవోద్వృతయోధసార్థా ॥
౯౭౨ ॥ తథా హి ॥ అస్వీకృతవ్యాకరణౌషధానాం అపా
టవం వాచి సుగాఢమాస్తే । కస్మింశ్చిదుక్తే తు పదే కథంచి
త్స్వైరం వపుస్స్విద్యతి వేపతే చ ॥ ౯౭౩ ॥ కృశానుః ॥ క
థం సఖే శతకోటిపాణినిగదితాదపి పాణినిగదితమేవ వ్యాకర
ణమాద్రియతే ॥ ౯౭౪ ॥ విశ్వావసుః ॥ పాణినీయమేవ
వ్యాకరణం హి ప్రాయేణానౌపాధికప్రవిశదప్రతీతికారణ
మితీత్యత్రైవాదరః పండితానాం ॥ ౯౭౫ ॥ తథా హి ॥ సూ
త్రం పాణినిబద్ధం కంఠే కలయన్ సముద్వహతి సుదృశం । వ

తేస్వీక్రియతే - బుద్ధైరితి శేషః ॥ ౯౭౪ ॥ పాణినీయమితి ॥ పాణినే
రిదం పాణినీయం - అనౌపాధికం వ్యాకరణాంతరానపేక్షం యథాత
థా ప్రవిశదాయాం నిర్దోషాయాం ప్రతీతౌ శబ్దతత్త్వవిజ్ఞానే కారణం -
తత్ర పాణినివ్యాకరణమేవ ॥ ౯౭౫ ॥ సూత్రమితి ॥ యతః పాణినా హ
స్తేన నిబద్ధం పాణినినామునినా బద్ధం నిర్మితం చ - సూత్రం మంగళతం
తు - పాణినిబద్ధమితి విధేయతయా వాయోజ్యం - కంఠే గ్రీవాయాం వా
గింద్రియే చ - కలయన్ కుర్వన్ సన్ - సుదృశం స్త్రియం - శోభనవి
జ్ఞానంచ - సముద్వహతి పరిణయతి సమ్యగ్బిభర్తి చ - అసౌ బుధః - వ
ర్ణాదీనాం వర్ణాశ్రమాణాం సంబంధినః - అక్షరపదాదీనాం సంబం

ధినశ్చ- ధర్మాన్ అధ్యయనాదీన్- హ్రస్వత్వాదిపుంలింగాదీంశ్చ- విధివద్యథాశాస్త్రం- ప్రయుఙ్త్తే అనుతిష్ఠతి ఉచ్చరతిచ ॥ ౯౭౬ ॥ ౯౭౭ ॥ సఖ ఇతి ॥ ఛాందసాన్ వేదమాత్రాధ్యేతౄన్ విక్రీయమాణామ్నాయాన్ భృతకాధ్యాపకాన్ ॥ ౯౭౮ ॥ ఆః కష్టమితి ॥ విత్తచాపలావిష్టాః - అతఏవ అప్రహృష్టాః అసంతుష్టాః - శిష్టా అపిఛాందసాః- మాసిమాసి- భృతిం వేతనం- ఆదాయ- వేదాన్ చిరాయ అధ్యాపయంతి ॥ ౯౭౯ ॥ ౯౮౦ ॥ నేతి ॥ ఉపాధ్యాయ లోకాః జనాః - శి

ణాదీనాం ధర్మాన్ బుద్ధ్వావిధివద్బుధః ప్రయుఙ్త్తేసౌ ॥
౯౭౬ ఇతి విమానమన్యతశ్చారయన్ పురతోవలోక్య ॥ ౯౭౭ ॥
సఖే పశ్య ఛాందసాన్ ధన చాపలేన విక్రీయమాణామ్నా
యాన్ ॥ ౯౭౮ ॥ ఆః కష్టమప్రహృష్టాశ్శిష్టా అపివిత్తచాప
లావిష్టాః । అధ్యాపయంతి వేదానాదాయ చిరాయ మాసి
మాసిభృతిం ॥ ౯౭౯ ॥ విశ్వావసుః ॥ వయస్యమైవం వాదీః
౯౮౦ ॥ నాధ్యాపయిష్యన్ నిగమాన్ శ్రమేణోపాధ్యాయ
లోకాయదిశిష్యవర్గాన్ । నిర్వేదవాపంకిలనిర్వ్యాణం ఉ
ర్వీతలం హంత తదాభవిష్యత్ ॥ ౯౮౧ ॥ కృశానుః ॥ విరుద్ధమి
దం భాషితం యద్వేదాపాయేసతి నయజ్ఞాభ్యుదయస్స్యాదితి
౯౮౨ ॥ విశ్వావసుః ॥ అవగచ్ఛ తావదవిరుద్ధమేవ ॥ ౯౮౩ ॥ నా
మ్నాయజ్ఞో మఖేయస్మిన్యజమానతయా స్థితః । తస్యనాగమ

ష్యవర్గాన్ - నిగమాన్ శ్రమేణనాధ్యాపయిష్యన్ నాపఠయిష్యన్ యది- భృతకప్రత్యవాయశంకయేతి భావః- తదా ఉర్వీతలం భూలోకః నిర్వేదవాపం అతఏవనిర్విఘానం నిర్యజ్ఞంచాభవిష్యత్కిల - హంతేతిఖేదే- వేదమూలకత్వాత్తైషామితిభావః ॥ ౯౮౧ ॥ విరుద్ధమితి ॥ అపాయః - అభావః - అభ్యుదయః అనుష్ఠానం ॥ ౯౮౨ ॥ ౯౮౩ ॥ నేతి ॥ యస్మిన్ మఖే యజ్ఞే- ఆమ్నాయజ్ఞః వేదవేత్తా నభవతీతి నామ్నాయజ్ఞః యజమానతయా యజమానత్వేన స్థితః భవేత్ - తస్య అవేదజ్ఞ య

జమానస్యసమాగమతఃసంపర్కాత్ -సోపియజ్ఞఃనామ్నాయజ్ఞఃఆమ్నా యజ్ఞయజమానరహితఃనభవేత్ కింభవేదేవేత్యర్థః - అథవా - ఆమ్నాయజ్ఞఃభవేన్నకింనభవేదేవేత్యర్థః కించ - నామ్నా నామమాత్రేణయజ్ఞఃనభవేత్ కిం - భవేదేవ అపితుజ్ఞాత్వాయథావదనుష్ఠితః యజ్ఞఃనభవేదేవేతికృత్వాప్యూర్వోక్తరీత్యాజగతఃనివేదవాదత్వేన సతినిర్వికానత్వంసిద్ధమేవేతిభావః || ౯౮౪ || ౯౮౫ || నేతి || ఏషాం రాజసేవినాం - సంధ్యాతదనుష్ఠానం సకలాసంపూర్ణా నభవతి - అచ్యుతస్యభగవతః అర్చాపూజాపి- సాంగానభవతి - స్వేయథోక్తే

తస్సోపినామ్నా యజ్ఞో భవేన్నకిం || ౯౮౪ || కృశానుః ||
పునరన్యతోదృష్ట్వాసోపహాసం। పశ్యైతాన్రాజ సేవినః
పరిత్యక్తలోకద్వయ సౌఖ్యాన్ పురుషాన్ || ౯౮౫ || నై
షాంసంధ్యా భవతిసకలా నాచ్యుతార్చాపి సాంగా న స్వే
కాలేహవననియమోనాపి వేదార్థచింతా। నక్షుద్వేళాని
యతమశనం నాపినిద్రావకాశః నద్వాలోకావపితనుభృ
తాం రాజ సేవాపరాణాం || ౯౮౬ || విశ్వావసుః || దుస్స
హైషాంబహుజనపోషకాణామేషాంనిందా|| ౯౮౭ || అశుభ
పుషికలావస్యప్రమత్తాస్స్వధర్మాదనుదినముపకారానా

కాలే- హవనస్య ఔపాసనాదేః నియమఃనభవతి- వేదస్య అర్థచింతా తాత్పర్యపరిశీలనంనభవతి - ఏవమాముష్మికసౌఖ్యాభావముక్త్వా ఐహికసౌఖ్యాభావమాహ క్షుద్వేళాయాం బుభుక్షా కాలే నియతంసిద్ధంఅశనంభోజనంన-అపిచకించ- నిద్రాయాః అవకాశఃఅంతరం నభవతి- యతస్తతః- రాజసేవాపరాణాంతనుభృతాం- ద్వాలోకౌ కౌతత్రైక్యే అపినస్తః|| ౯౮౬ || దుస్సహేతి || ఏషాంరాజసేవకానాం దుస్సహోపోద్ఘమయోగ్యా || ౯౮౭ || అశుభేతి || అశుభపుషి దుష్టమార్గవర్తకే- కలౌయుగేపి-స్వధర్మాదప్రమత్తాః ప్రమాదరహితాః బహుజనానాంపరిపుష్టాపోషణే- బద్ధదీక్షాః - అతఏవ ఏతే రాజసేవ

శ్లో॥ - అనుదినంబుధానాం ఉపకారానాచరంతస్స్వంతః-తనుసుఖందేహసౌఖ్యమపిహిత్వా - తనుసూక్ష్మమపిసుఖమితివా - . రాజసేవాం తన్వతేకుర్వంతి ॥ ౯౮ ॥ ౯౯ ॥ గంగేతి ॥ రంగాదిషు శ్రీరంగజంబుకేశ్వరాదిషు ధామసుస్థానేషు- చిరాత్కృతసన్నిధానం- విశ్వం ప్రపంచం- స్వతస్స్వభావాదేవ- విశదంయథాతథావిలోకమానం - గంగాయాఃఝర్యా ప్రవాహేణపరిచితఃఅంఘ్రిర్యస్యతత్ - గంగాఝర్యాపరిచితాః అంఘ్రయః మూలానీవ అంఘ్రయః జటాయస్యతత్ - గంగాజటాజూటమితిచార్థః - వరదానివరప్రదాని ఆర్తిహా

చరంతోబుధానాం। బహుజనపరిపుష్టిబద్ధదీక్షాస్తపతేతను
సుఖమపిహిత్వాతన్వతేరాజసేవాం ॥ ౯౮ ॥ సర్వాశిది
వ్యక్షేత్రాణ్యవలోక్య సాంజలిబంధం కృశాను ముద్దిశ్య ॥
౯౯ ॥ గంగాఝరీపరిచితాంఘ్రిజగన్నిదానంరంగాది
ధామసుచిరాత్కృతసన్నిధానం। విశ్వంస్వతో విశద మేవ
విలోకమానంవందస్వవస్తువరదార్తిహరాభిధానం॥౧౦౦॥
కృశానుః॥ నన్వత్రతృతీయచరణార్థోనమహ్యంరోచతే ॥
౧౦౧ ॥ విలోచనేవిభోర్యస్యవిఖ్యాతేపుష్పవత్తయా। సా
క్షాత్కర్తుంస్ఫుటంసర్వంనశక్నోతి కథం హరిః ॥ ౧౦౨ ॥
విశ్వావసుః ॥ చంద్రసూర్యలోచనతయా సచమ

రాణిభక్తమఃఖహరాణిచ అభిధానానినామానిహరిహరాదీనియస్యతజ్జగన్నిదానంవస్తు - వందస్వనమస్కురు ॥ ౧౦౦ ॥ నన్వితి ॥ అత్ర శ్లోకేతృతీయచరణస్య విశ్వంస్వతఇత్యాదేః అర్థః స్వతః జగదవలోకనం ॥ ౧౦౧ ॥ విలోచనఇతి ॥ యస్య విభోర్విలోచనేద్వే - నత్రృతీ

యమితిచ- పుష్పంపటలాఖ్యరోగః తద్వత్తయా-పుష్పవంతౌసూర్యాచంద్రమసౌతదాత్మతయాచవిఖ్యాతే- సహరిః-నతుహరఃతదన్యలోచనస్యాపితస్యసత్త్వాదిత్యర్థః- సర్వంస్ఫుటంసాక్షాత్కర్తుంకథంశక్నోతి - నశక్నోత్యేవ ॥ ౧౦౨ ॥ చంద్రేతి ॥ చమత్కారఃశ్లిష్టశబ్దప్ర

యోగః - చక్రంధారయతీత్యంతభాగవితణ్యా ర్థాత్ విష్ణోశ్చక్రప్ర దాయకమితిచ ॥ ౯౯౩ ॥ ౯౯౪ ॥ శ్రేయఇతి ॥ తోయదస్య సంప్ర దాయేస్వభావేరసికాస్థిరాచ్ఛాయాయస్యసః - చింతారత్నస్య చింతా మణేఃసపత్న స్సదృశః వీక్షితస్యకటాక్షస్యలవఃయస్యసః - శ్రియఃస హాయః హరిః- ఆయతమవిచ్ఛిన్నం శ్రేయః- చక్రీయతాం భృశంక రోతు- యోహరిః- విశ్వేనహిరేవార్థే-గాత్రవాన్ శరీరవాన్ - ఆ త్మై వేదగ్ంసర్వం ఇతిశ్రుతేః- సఇతిసంబంధః - తోయదానాం సంప్ర దాయః మార్గః వ్యోమ-ఛాయా అనాతపా ఇవఛాయాః కేశాః-త

> స్మారం చక్రధరం స్తువతే తుభ్యం నకుప్యామి ॥ ౯౯౩ ॥
> [illegible]రావదికం ॥ ౯౯౪ ॥ శ్రేయస్తోయదసంప్రదాయర
> సి[illegible] హరి[illegible] ర్యశ్చింతారత్న సపత్న వీక్షితలవ
> శ్చక్రీ[illegible]యతం। యోవిశ్వేనహిగాత్రవాన్ హిమరు
> చా[illegible]నానేత్ర వాన్ సుగ్రీవేణచమిత్రవాన్ కుశల
> వబ్రహ్మాదిభిఃపుత్రవాన్ ॥ ౯౯౫ ॥ సఖేసంక్షిప్యవక్ష్యామా
> [illegible]సారభూతమర్థంగృహాణ ॥ ౯౯౬ ॥ నరాస్సురావాప
> శవఃపరేపివాననిందనీయాః పురుషేణభూష్ణునా । తోయతి
> దోషప్రచురేజగత్త్రయేవసంతి తేవీతగుణాఃకలావపిద

తశ్చస్యోమైవరసికాః మనోజ్ఞాః కేశాఃయస్య- శ్రియఃసకలలోకైశ్వ ర్యస్యసహాయఃభర్తా మహేశ్వరః- ఉష్ణాః అంశవోజ్వాలాయస్యతే న అగ్నినేత్యపిశబ్దస్సముచ్చితః- కుశలంవాంతి ప్రాప్నువంతీతి కుశల వాః- బ్రహ్మాదయ బ్రహ్మవిష్ణురుద్రేంద్రాః తైఃపుత్రవాన్- బ్రహ్మా విష్ణురుద్రేంద్రాస్తేనప్రసూయంతే ఇతిశ్రుతేః - త్రయస్తేకారణా త్మానోజాతాస్తస్మాన్మహేశ్వరాదిత్యాదిపురాణాచ్చేతి- శేషముభ యత్రసుగమం ॥ ౯౯౫ ॥ ౯౯౬ ॥ నరాఇతిభూష్ణునాఊర్జస్వినాపు రుషేణననిందనీయాః- యతఃకలావపి అతిదోషప్రచురేజగత్త్రయే- తేనరసురపశుపక్ష్యాదయః- వీతగుణాఃకేవలదోషవంతఏవనసంతి-కిం

ఽగుణవంతోఽపి సంతీ త్యర్థః ॥ ౯౯౬ ॥ దార్ఢ్యాయేతి ॥ అస్మాకం
సంబంధినీ - దూషణానాంఫణితిః కథనం - సమస్తానాంవస్తూనాం- పూ
ర్వపక్షోక్తిః సిద్ధాంతస్యైవ - గుణసమృద్ధేః దార్ఢ్యాయ దృఢీకరణా
య ఉపనిబద్ధా భవతి ॥ ౯౯౭ ॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యుక్తప్రకారేణ సకలజ
నానాంస్వభావాన్ ఈరయంతౌ కథయంతౌ - అనుపథిమార్గే - మ
థోః అసురస్య వసంతస్య చ మథనః క్లేశకః హరిః మిత్రమన్మథనాశనా

కృశానుః ॥ దార్ఢ్యాయగుణసమృద్ధేర్దూషణఫణితిస్సమ
స్తవస్తూనాం । అస్మాకముపనిబద్ధా సిద్ధాంతస్యైవపూర్వప
క్షోక్తిః ॥ ౯౯౮ ॥ కవేర్వాక్యం ॥ ఇతి సకలజనానామీ
రయంతౌ స్వభావాన్ మధుమథనపవిత్రక్షేత్రసేవాకృతా
ర్థౌ । అనుపథిదృష్టసఖ్యౌ హంతగంధర్వముఖ్యౌ నిజసదన
మగాతాంనిర్భరానందసాంద్రౌ ॥ ౯౯౯ ॥ సకలకుశలసి
ద్ధ్యైసర్వదేవస్థలేషు వ్రజతుభువిచవృద్ధిం వత్సరాద్యుత్సవ

ద్వసంతదుఃఖకరః హరశ్చతస్య సంబంధినాంపవిత్రాణాం క్షేత్రా
ణాం సేవయాకృతార్థౌ అతఏవనిర్భరానంద సాంద్రౌసంతౌ దృష్ట
సఖ్యౌగంధర్వముఖ్యౌకృశానువిశ్వావసూ - నిజసదనంగంధర్వలో
కంఅగాతాం ॥ ౯౯౯ ॥ సకలేతి ॥ కించభువి - సర్వదేవస్థలేషు - వ
త్సరాద్యుత్సవశ్రీః - సకలానాంకుశలసిద్ధ్యైవృద్ధింవ్రజతుప్రాప్నో
తు - అపగతః భవః సంసారఏవరోగః యేభ్యస్తైః - అధ్వరాణాం - ప్ర
యోగైః అనుష్ఠానైః అఖిలస్యలోకస్య యస్య శుభకరాణాంద్విజా

నాంభద్రంమంగళంఅస్తు - అత్ర వాక్యాంతే ప్రవక్తృధ్యేతౄణాం శ్రేయోభివర్ధనాయాశీః ॥ ౧౦౦౧ ॥ జయత్వితి ॥ లక్ష్మణార్యాః రామానుజార్యాః - తత్పక్షః విశిష్టాద్వైతసిద్ధాంతః - లక్ష్మణస్య సౌమిత్రేః ఆర్యః పూజ్యః శ్రీరామః తస్య పక్షః ఇష్టః శివశ్చ జయతు - స్పష్టంచైతచ్ఛివగీతాదౌ - శ్రుతిమౌళిదేశికాః వేదాంతాచార్యాః తేషాంసంబంధి - శ్రుతీనాంమౌళిః ఉపనిషత్ - తత్రత్యంవచః - సర్వైశ్వ

శ్రీః । అపగతభవరోగైరధ్వరాణాం ప్రయోగైరఖిలశుభ

కరాణామస్తుభద్రంద్విజానాం ॥ ౧౦౦౦ ॥ జయతు జగతి

లక్ష్మణార్య పక్షో జయతువచ శ్రుతిమౌళిదేశికానాం । జ

యతునిగమవర్త్మ సుప్రసన్నం జయతు చిరాయ మురారిరంజ

నాద్రౌ ॥ ౧౦౦౧ ॥ ప్రకాశదోషప్రచురేమదీయే గ్రంథే

ప్యముష్మిన్ కరుణానుబంధాత్ । ప్రసాదవంతో నకృశాన

వంతుపరంతు విశ్వాసవంతు సంతః ॥ ౧౦౦౨ ॥ * * * *

ర్యసంపన్నః సర్వేశ్వరశ్చ శంభురాకాశమధ్యః - ఈశానస్సర్వవిద్యానామిత్యాదిచ తాదృశోపనిషదః దేశికానాం ఉపదేష్టౄణాం వచః ఉక్తవిధంజయతు - సుప్రసన్నంనిగమవర్త్మ వైదికమార్గః జయతు అంజనాద్రౌ నీలాచలే - మురారిః శ్రీనివాసః - రామానుజీయైః కల్పితశ్రీనివాసనామా సుబ్రహ్మణ్యరూపః సదాశివశ్చ - జయతు సర్వోత్కర్షేణ వర్తతాం - అత్ర - నీలాద్రౌ వెంకటేశాఖ్యం స్కందరూపం సదాశివమిత్యాది శంభురహస్యవచనాని ॥ ౧౦౦౧ ॥ ౧౦౦౨ ॥ **

ఇతి పంచమత భంజన నిబంధన విఖ్యాత తాతయజ్వ భాగినేయ వాజపేయ సర్వపృష్ఠాప్తోర్యామాది యాజ్యాత్రేయ వంశ మౌక్తికీభవ దప్పయార్య తనూభవ శ్లేషయమకచక్రవర్తి రఘునాథాచార్య తనయస్య శ్రీనివాస కృపాతిశయ సంవిదితనయస్య సీతాంబాగర్భసంభవస్య శ్రీమత్కాంచీనగర వాస్తవ్యస్య వెంకటార్య యజ్వనః కృతిషు.

విశ్వగుణాదర్శనంసంపూర్ణం.

ఇతిశ్రీమత్కౌశికకులపయఃపారావారచంద్రేణ - మీనాక్షీజానేర్యజ్ఞేశ్వరవిద్వచ్చూడామణేరాత్మజేన - సచ్చిదానందపరబ్రహ్మస్వరూప శ్రీకృష్ణపాదకమలధ్యానామృతపానప్రముదితహృదయేన - మధురసుబ్బశాస్త్రిణా - సంగ్రహతఃకృతం - భావదర్పణంనామ - విశ్వగుణాదర్శవ్యాఖ్యానం - సంపూర్ణం. శ్రీ శ్రీ శ్రీ

విశ్వగుణాదర్శనం - సవ్యాఖ్యానం.

సంపూర్ణం.